Laurence Gardner

SEADUSELAEKA SALADUSED

Hämmastavaid
avastusi
kulla
uskumatust
mõjuvõimust

*

Inglise keelest
tõlkinud
Ann Kivikangur

O&O
OLION

Tallinn
2005

Originaali tiitel:
LOST SECRETS OF THE SACRED ARK
Amazing Revelations
of the Incredible Power of Gold
Laurence Gardner
Element

ISBN 9985-66-426-4
© 2003 Laurence Gardner
© Tõlge eesti keelde. A. Kivikangur ja "Olion". 2005

Kirjastuse **Olion** raamatud on tutvumiseks ja ostmiseks
välja pandud meie interneti koduleheküljel
www.eestikirjastused.com

Armastusega
minu naisele Angelale

Meie Kivi pole midagi muud kui kuld, mida on kuumutatud puhtuse ja peenuse ülima astmeni. Ta on tahke ja mittepõlev nagu kivi, kuid väliselt sarnane väga peene pulbriga.

Eirenaeus Philalethes, "Filosoofide kivi", 1667

SISUKORD

Tänuavaldused 9
Sissejuhatus 11

ESIMENE OSA
1. KULLA MAJA
Püha mägi 15
Õndsate väli 19
Suur Kaitsja 21
Lõppeesmärk 23

2. PARADIISIKIVI
Eluandja 27
Igapäevane leib 30
Taevamanna 33

3. VALGUS JA TÄIUSLIKKUS
Kalliskivide mõistatus 37
Kummaline spiraal 39
Tähelepanuväärne rubiin 42
Tunnistussõrmus 44
Uus dünastia 48

4. EGIPTUSEST LAHKUMINE
Iisraeli lapsed 49

Põlev põõsas 51
Pärimisõigus 57
Khiba armastatu 59

5. SEADUSELAEGAS
Viienda Moosese raamatu vastuolu 64
Piibli päritolu 68
Elamu 69
Sõjavankrid ja keerubid 70
Jumalik sisu 75

6. KULLA VÕIM
Küllus 78
Kulla lühiajalugu 80
Viimse kohtumõistmise päev 82
Kuldvillak 84
Smaragdtahvel 86

TEINE OSA
7. *ELECTRIKUS*
Arhondi kohtumõistmine 93
Püha Elmo tuled 96
Vanaaja patareid 97
Jumalate kuld 99
Seaduselaeka tuleleek 103

8. VALGUSEVÄLI
Tulekivimeistrid 106
Shar-Oni tasandik 110
Džinnide maailm 113
Allpool nulli 118

9. KUNINGAS SAALOMONI SALADUS
Kuninglik sugupõlv 120
Seaduselaeka vallutused 122
Debora laul 127
Taaveti kuningalinn 129
Tulekiviprojekt 132

10. PIMEDUSSE
"Kebra Nagast" 135
Seeba kuninganna 138
Saatuse valvurid 140
Pärast vangipõlve 146

KOLMAS OSA
11. PARALLEELNE DIMENSIOON
Hudsoni toimikud 151
Kaaluta olek 154
Ülijuhid 156
Hiilivad aatomid ja aegruum 158
Viimsepäevakohus 162

12. KVANTPROTOKOLL
Siirdeelemendid 164
Levitatsioon ja teleportatsioon 165
Püha teadus 168
Tagasi Denderasse 170
Pöördeline sündmus 172

13. TULI KÕRBES
Graali mõistatus 174
Hasmoneide sugu 176
Lepingu Hoidjad 179

14. *DESPOSYNI*
Kristuse sünni paradoks 183
Jumala poeg – inimese poeg 188
Neitsi ja puusepp 189
Tõendite põletamine 191
Magdaleena merereis 193
Ülikust käsitöömeister 195

NELJAS OSA
15. SALATEADUSTE RENESSANSS
Templirüütlid 201
Troyes' kirikukogu 204

Notre-Dame 205
Inkvisitsioon 209

16. PEIDETUD PÄRGAMENDIRULL
Templiordu nuhtlemine 212
Kolmas aste 216
Süütusetõend 218

17. FÖÖNIKSI LENDUTÕUS
Templimäe all 221
Royal Arch 223
Uus filosoofia 226
Saladuste eitamine 229
Hermese kunst 230
Valgusejumal 232

18. VIIMNE PUHKEPAIK
Filosoofide roosikrants 235
Seaduselaeka loovutamine 238
Viimane etteaste 240
Portaal 245

Märkused 248
Genealoogilised tabelid 259

LISAD
Lisa 1. Hauakambrite mõistatus 299
Lisa 2. Väljarändamine 302
Lisa 3. Kuld oksjonil 304
Lisa 4. Amenemope ja Õpetussõnade raamat 307
Lisa 5. Fookuse suunas 309
Lisa 6. Theseus ja Minotauros 313

Kasutatud kirjandus 316
Pildilaenud 323
Nimeregister 324

TÄNUAVALDUSED

Hindamatu abi eest käesoleva töö koostamisel olen tänu võlgu kõigile neile arhiivide ja raamatukogude töötajatele ja kuraatoritele, kes mu uurimistööd hõlbustasid; eriti tõstaksin esile aga järgmisi: Briti Raamatukogu, Briti Muuseum, Prantsusmaa Rahvusraamatukogu, Bordeaux' raamatukogu, Louvre'i Muuseum, Idamaade Instituudi Muuseum, Chicago ülikool, Oxfordi *Ashmolean Museum*, Londoni Warburgi Instituut, Iiri Kuninglik Akadeemia Dublinis, Šoti Rahvusraamatukogu, Birminghami Keskraamatukogu ja Devoni krahvkonna raamatukogu.

Erialase ja teadusliku – otsese ja kaudse – abi eest olen tänulik järgmistele organisatsioonidele: *World Gold Council*, *Platinum Metals Congress*, *Science of the Spirit Foundation*, *Argonne National Laboratories*, Ameerika Füüsikaselts, Patricku Fond ja Egiptuse Uurimise Selts. Minu eriline tänu kuulub füüsikadoktorile Daniel Sewell Wardile heldekäelise erialase abi eest.

Avaldan tänu Tema Kuninglikule Kõrgusele Albany printsile Michaelile, kes privileegina võimaldas mulle juurdepääsu Stewartite kuningliku suguvõsa ja St. Anthony Templirüütlite dokumentidele. Lisaks olen tänulik oma abikaasale Angelale, kelle väsimatud jõupingutused aitasid selle töö lõpule viia, ning pojale Jamesile, kes mind kogu otsingute aja julgustas ja õhutas. Ka minu agent Andrew Lownie, välismaaõiguste agent Scarlett Nunn, toimetaja Matthew Cory ning kõik kirjastuste *Element* ja *HarperCollins* töötajad, kes käesoleva teose ilmumisele kaasa aitasid, väärivad suurimat tänu. Olen tänu võlgu *sir* Peter Robsonile tema hinnalise kunstnikupanuse (eriti just selle raamatu

jaoks maalitud teose "Kulla Maja saatus") eest, samuti kunstnik Andrew Jonesile innuka koostöö eest.

Minu tänusõnad ka nendele paljudele sõpradele, kes asjaosalistena ühel või teisel viisil mu tööd kergendasid: *chevalier* David Roy Stewart, *chevalier* Jack Robertson, reverend David Cuthbert Stalker, Sandra Hamblett, Tony Skiens, Jaz Coleman, Shaun Pettigrew, Nigel Blair *(Wessex Research Group)* ja Edmund Marriage *(Golden Age Project)*.

Minu eriline tänu kuulub neile, kes rahvusvahelises ulatuses mind lahkelt abistasid: Karen Lister (*Kiwis Graphics*), Eleanor Robson ja Steve Robson (*Peter Robson Studio*), Duncan Roads, Ruth Parnell, Marcus ja Robyn Allen, Jeffrey Williams ja Tom Bosco (*Nexus*), Adriano Forgione (*Hera*), J. Z. Knight ja kõik teised *Ramtha's School of Enlightment*'ist. Samuti tänan Christina Zohsi (*The Golden Thread*), Nancy ja Mike Simmsi (*Entropic Fine Art*), Laura Leed, Whitley ja Ann Strieberit, Nancy Leed, dr Robert Ghost Wolfi ja Shoshannat (*Wolf Lodge Foundation*) ning kõiki *International Association for New Science*'ist.

Ja lõpuks – ma tänan kõiki lugejaid, kes on aastate jooksul mu tööd toetanud ja mind innustanud, eriti aga neid, kes on mulle kirjutanud ja saatnud suure hulga kasulikke kommentaare ja kaastöid.

LAURENCE GARDNER

SISSEJUHATUS

Kogu eelmise sajandi, eriti aga Albert Einsteini ajast alates, on teadlased otsinud tänapäeva füüsika Püha Graali, mida nad ise nimetavad "kõikide asjade ühtseks teooriaks". See on viinud mõnede hämmastavate avastusteni, tekitanud täiesti uue keele – kuhu kuuluvad mõisted superstring, kvark ja ülijuhtivus – ning teadmise senitundmatutest eksistentsi tasanditest väljaspool meile tuttavat aegruumi.

Kvantmehaanika uurijad kinnitasid hiljuti, et aine võib tõepoolest asuda samaaegselt kahes kohas korraga. Nüüdseks on kindlaks tehtud, et osakesi, mida lahutavad miljonid valgusaastad, on võimalik ilma füüsilise kontaktita ühendada kvantseosega. Aegruumiga on nüüd võimalik manipuleerida; teleportatsioon on muutumas reaalsuseks; õhutranspordis hakatakse kasutama gravitatsioonikindlaid materjale ning tänu virtuaalteadusele on hakatud paremini mõistma hüperdimensioonilisi keskkondi.

Arutledes raamatus "Graali kuningate sünd" (*"Genesis of the Grail Kings"*) monoatomaarse kulla ja plaatina omaduste üle, märkisin ma, et pole kaugel aeg, mil need väärismetallid kuulutatakse keskkonnasõbralikuks energiaallikaks. Avaldasin arvamust, et need tõrjuvad fossiilsed kütused kõrvale nii transpordis kui teistes valdkondades. Samal ajal puudutasin nende rakendamist tulevikumeditsiinis, eriti vähkkasvajate ravis. Samuti märkisin nende eksootiliste ainete omadust luua kaaluta olekut ja ülijuhtivust ning sõna otseses mõttes koolutada aegruumi. Nii lühidalt kui sellest kõigest juttu oligi, kutsusid need märkused esile lugejate ja ajakirjanikest intervjueerijate suurema huvi kui ükski teine

valdkond, mida olen oma teostes käsitlenud. Selle tagajärjel ongi sel teemal nüüd sündinud omaette raamat.

Tõeliselt hämmastav tõik kõrgspinnilise kulla ja plaatinarühma metallide mõistatusliku valge pulbri kohta on see, et see polegi tegelikult uus avastus. Vanaaja mesopotaamlased kasutasid selle kohta nimetust *šem-an-na* ja egiptlased *mfkzt*, Aleksandria targad mehed ning hilisemad keemikud (näiteks Nicolas Flamel) austasid seda kui kingitust paradiisist ja nimetasid filosoofiliseks kiviks. Pühale "projitseerimispulbrile" omistati kogu tema ajaloo vältel erakordseid omadusi: levitatsiooni, ainete muundamist ja teleportatsiooni. Tema kohta räägiti nii seda, et ta kiirgab eredat valgust ja surmavaid kiiri, kui ka seda, et ta aitab säilitada füüsiliselt aktiivset pikaealisust. Tänapäeva maailmas kirjeldab *Institute of Advanced Studies* seda kui "eksootilist ainest" ning selle ülijuhtivuse on *Center for Advanced Study* kuulutanud "kõige tähelepanuväärsemaks füüsikaliseks omaduseks kogu universumis".

Ometi on vanaaja kirjalike allikate põhjal selge, et selle aine ülijuhtivust ja kaaluta olekut tekitavaid omadusi teati – kuigi võib-olla ei mõistetud – juba kauges minevikumaailmas, kus tunti niisuguseid nähtusi, nagu preestrite õhus hõljumine, suhtlemine jumalatega ja *electrikuse* ebatavalised omadused. Kreeka mütoloogias peegeldas otsinguid selle aine saladuse lahendamiseks legend kuldvillakust, piiblis aga müstiline seaduselaegas – kuldkirst, mille Mooses tõi kaasa Siinaist ja mis hiljem asus Jeruusalemma templis.

Käesolevat põhjalikku uurimust valge pulbri olemusest on kõige parem alustada seaduselaeka seikluslikust ajaloost, sest see on pulbri omaga lahutamatult seotud. Siiski pole käesolev raamat pühendatud ainult seaduselaeka otsingutele, kuigi see puudutab ka küsimust laeka võimalikust asukohast. Täpsemalt öeldes – see raamat jutustab seaduselaeka funktsioonidest ja toimimisest Moosese ajast templirüütlite omani, liikudes edasi tänapäeva kuni selle pühade omaduste taasavastamiseni, sisaldades ühtlasi asjakohaseid kommentaare maailma silmapaistvaimatelt teadlastelt.

LAURENCE GARDNER
Exeter, juuli 2002

IOSA

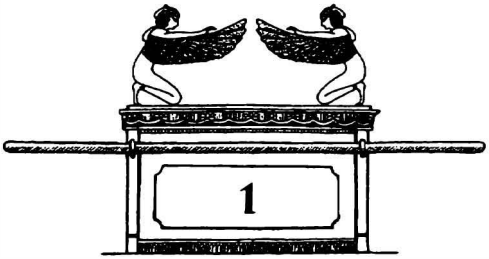

KULLA MAJA

Püha mägi

Meie lugu saab alguse eelmise sajandi alguses, 1904. aasta märtsis, mil Suurbritannias oli troonil kuningas Edward VII ja Ameerika Ühendriikides oli presidendiks saanud Theodore Roosevelt. Suur sõda (1914–1918) oli alles teadmatuna tulevikus; valitses seikluste ja maadeavastuste vaimustav ajajärk. Kapten Robert Scott oli koos "Discovery" meeskonnaga teel Antarktikast koju Inglismaale; samal ajal viibis briti arheoloog *sir* W. M. Flinders Petrie oma töörühmaga Siinai kõrbe tuultest räsitud kiltmaal.

Petrie ekspeditsiooni rahastas äsjaasutatud Egiptuse Uurimise Fond (kannab praegu nime Egiptuse Uurimise Selts). Selle eesmärk oli üle vaadata Siinai poolsaare vanade vase- ja türkiisikaevanduste piirkond Suessi ja Akaba lahe vahel, Punase mere ümbruses Egiptusest idas. Sellel maa-alal asus piiblist tuntud Moosese mägi, mida Vana Testamendi Teine Moosese raamat nimetab Hoorebi (Horebi) mäeks. Õigem nimekuju – Chorebi mägi – on esitatud 3. sajandist eKr pärit kreekakeelses piiblitõlkes *Septuaginta*.[1] Lisaks otseselt kohanimena kasutamisele olid *choreb* ja *horeb* Moosese ajal väga tähtsad sõnad, nagu me edaspidi näeme.

Enne Petrie ekspeditsiooni oli olnud raskusi Horebi mäe täpse asukoha kindlaksmääramisega, sest Siinai mäeahelik on küllalt suur ning kohalikud elanikud – isegi kui nad muistsest ajaloost hoolisid – ei tundnud mäestikuala kuigi hästi. Kaugel 4. sajandil olid ühe ristiusuordu mungad Siinai lõunaosas ühele mäele rajanud Püha Katariina kloostri ja andnud paigale nimeks *Gebel Musa* (Moosese mägi). Selgus

siiski, et nimi oli antud ekslikult, sest see ei ühtinud piiblis esitatud geograafiliste viidetega. Teine Moosese raamat ütleb, et kui Mooses ja israeliidid lahkusid 1330. aasta paiku eKr Egiptusest (Niiluse delta-alalt Goosenist), kulges nende teekond teisele poole Punast merd Midjani ehk praeguse Lõuna-Jordaania suunas. Kui jälgida nende marsruuti läbi Suuri ja Paarani kõrbete, leiame 2600 jala kõrguse Moosese püha mäe seismas keset liivakivist Paarani kiltmaad. Tänapäeval on selle nimi *Serâbît el Khâdim* (Khadimi kõrgendik) ning sellele konarlikule paljandile suunduski Petrie oma uurimisrühmaga. Neil ei olnud selle paiga suhtes mingeid erilisi ootusi, aga plaan nägi ette selle ülevaatamist ja nii nad ronisidki üles kõrgendikule, kus nad enda üllatuseks tegid vapustava avastuse.

Umbes 70 m pikkuselt lagendikult leidsid nad tohutu suurest inimtekkelisest koopast välja ulatumas vana templi varemed, millel olevate raidkirjade põhjal võis need dateerida 4. dünastia vaarao Snofru ajaga, kes valitses 2600. aasta paiku eKr. Pärastpoole kirjutas Petrie: "Kõik see oli kinni mattunud ja kellelgi polnud sellest kohast aimugi, enne kui meie selle välja kaevasime." Ilmselt poleks neid üllatanud semiitliku altarikivi või mõne muu usutähise leidmine, kuid nende ees oli hiigelsuur egiptuse tempel, mis päris kindlasti ei saanud olla tähtsusetu rajatis.

Kui ma sellest ekspeditsioonist paar aastat tagasi esimest korda kirjutasin, ei osanud ma kujutleda, et see võiks tänapäeva teadmishimulistes inimestes nii suure huvi esile kutsuda. Sellest ajast alates on paljud lugejad mulle kirjutanud, kuidas nad võtsid ette vaevarikka ronimise kõrgendikule, ning saatnud seal nähtust kirjeldusi ja imeilusaid fotosid. Sellega seoses – ehkki keegi pole üheski mulle saadetud kirjas selle üle kurtnud – olen ma ilmselt võlgu selgituse, et kuigi templivaremed on seniajani ligipääsetavad ja oma ebahariliku asukoha tõttu muljetavaldavad, pole kohapeal enam paljusid Petrie fotodel ja kirjeldustes kujutatud erilisi artefakte.

Kahjuks on arheoloogidel alati olnud tavaks võõraste maade iidseid asustuspaiku rüüstata ja röövsaaki ära viia lääne muuseumidesse. See puudutab mitte ainult käe otsas kaasaviidavaid esemeid, vaid ka suuri skulptuure ja obeliske ning isegi terveid müürifragmente (näiteks Egiptusest). Suurbritannia, Euroopa ja Ameerika muuseumid ja varahoidlad on niisugustest esemetest pungil. Oleks ju loogiline, et mõnda Petrie tähtsat leidu Serâbiti mäelt kirjeldades annaksin ma ühtlasi täpsed

juhised, kus seda tänapäeval näha saab. Tegelikult ei olnud aga Serâbiti aarete asukohta sugugi lihtne kindlaks määrata, sest kuigi mõned esemed olid jõudnud näitusesaalidesse, olid paljud strateegilistel põhjustel avaliku uurimise eest ära peidetud. Mul on siiski heameel tõdeda, et olen saavutanud teatud edu – nimekirja muuseumidest, kuhu on paigutatud Serâbiti leiud, leiate käesoleva raamatu lisast "Märkused".[2] Kuigi suure hulga purunenud esemeid, mida Petrie kirjeldas 1904. aasta ekspeditsiooni ajal, jätsid muuseumitöötajad kaasa viimata, on need sealt pärast leiukoha tuntuks saamist varastanud teised huvilised. Igatahes polnud neid enam seal, kui Harvardi ülikool 1935. aastal sinna ekspeditsiooni korraldas.

Põhjus, miks paljud esimesel ekspeditsioonil leitud esemed peideti hoidlatesse, oli see, et Petrie avastused kutsusid tollal esile suure meelepaha, sest need olid vastuolus kujutelmaga, mis Teine Moosese raamat oli loonud sündmustest pühal mäel. Just seal oli Mooses näinud põlevat põõsast, kõnelnud Jehoovaga, põletanud kuldvasika ja saanud Jumalalt käsulauad. Tegelikult ei lükanud Petrie aruanne piiblisündmuste kirjeldust üldse ümber; see seadis kahtluse alla vaid kirikupoolse tõlgenduse ning viisi, kuidas seda õpetati. Olulisem oli see, et Petrie avastus sattus vastuollu Egiptuse Uurimise Fondi põhimõtetega. Fondi asutamise põhimäärus aastast 1891 kuulutab, et fondi üks eesmärke on "edendada uurimisi ja väljakaevamisi, mis selgitavad või illustreerivad Vana Testamendi lugusid". Selle all mõeldi loomulikult Vana Testamendi traditsioonilist tõlgendust, mitte aga kirjapandut ennast.

Kuninganna Victoria suri 1901. aastal, kuid Briti imperialism oli ikka veel oma hiilguse tipus ning viktoriaanlikud väärtused täies jõus, kui Petrie 1904. aastal tegi oma avastuse. Neid pealesunnitud väärtushinnanguid võiks tänapäeval nimetada pigem valitsevate klasside hirmutusvahendiks kui kogu ühiskonnas juurdunud veendumusteks, kuid alles kümme aastat hiljem, pärast Esimese maailmasõja hirmude ja õuduste läbielamist, hakkas ühiskonnas levima veidigi võrdsustavam kohtlemine. Ent Petriele – sellest hoolimata et ta oli tolle ajajärgu kõige silmapaistvam arheoloog – langes osaks tema eriala autoriteetide hukkamõist. Kui ta otsustas pärast kodumaale naasmist oma leidude kirjeldused avalikustada, katkestas Egiptuse Uurimise Fond tema seni endastmõistetavaks peetud rahastamise. Petrie kirjutas: "Seetõttu pean tulevikus oma lootused asetama ... *Egyptian Research Account*'ile ja Briti Arheoloogiakoolile Egiptuses."

Petrie koostas oma välipäevikute põhjal küllalt sisuka raamatu "Uurimused Siinail" (*"Researches in Sinai"*). Selle andis 1906. aastal Londonis välja John Murray kirjastus, kuid see müüdi üsna kiiresti läbi ja praegu on kas või mõndagi eksemplari väga raske leida. Palju aastaid hiljem, 1955. aastal, üllitas uuendusmeelsem ja asjast rohkem innustunud Egiptuse Uurimise Selts (koostöös kirjastusega *Oxford University Press*) Siinai reljeefide ja raidkirjade kohta omaenda väljaande. Selle kaheköitelise teose esimene osa käsitles Petrie leide, teine osa keskendus aga silmapaistvate egüptoloogide Alan H. Gardineri ja T. Eric Peeti samateemalistele käsikirjadele. Nad olid Egiptuse Uurimise Seltsi jaoks Petrie tööd jätkanud – hieroglüüfe ja raidkirju ümber kirjutanud, seostada püüdnud ja vaidlustanud. Aga kuhu olid kadunud Serâbit el Khâdimi originaalleiud? Kus olid kõik need objektid, mida Petrie ja teised olid kirjeldanud?

Selgus, et alates 1906. aastast oli paljusid esemeid ohutuse mõttes peetud kinnistes hoidlates ning avalikkuse pilgu ette olid pääsenud vaid mõned üksikud. Selle põhjal, mis tänapäeval on võimalik kindlaks teha, viidi mägitemplist ametlikult minema umbes 463 objekti – nii hiigelsuured obeliskid ja steelid kui väikesed kepid ja kausikesed. Õnneks vastutab museaalide eest nüüd täiesti uus põlvkond ning pärast neile esemete olemasolu meenutamist (Victoria-aegsed piirangud ei kehti enam) on hoidlate valvurid hakanud asja vastu mõningast huvi üles näitama.

Praegusel hetkel on mul juurdepääs ühe muuseumi andmebaasile, kus on kirjas ligemale 114 eset, mis on kindlasti pärit Serâbiti mäelt. Kuigi kõik need reliikviad on registrisse kantud, nummerdatud ja kirjeldusega varustatud, on nad aastakümneid pakitult hoidlates seisnud. Kataloogis seisab nende järel märkus "Leiukoht: Egiptus, Siinai, Serâbit el Khâdim"; seal on ohvrilaudu, kujusid, steele ja üks altar, samuti vaase, amulette, plaadikesi, keppe ja tööriistu. Mitmesugused vaaraokartušid ja raidkirjad peegeldavad pikka ajavahemikku alates 4. dünastiast läbi Keskmise riigi (erilise rõhuasetusega 12. dünastial) ja Uue riigi (eriti Moosese-aegse 18. dünastia) kuni Ramseste ajani välja, kulmineerudes 20. dünastiaga. See tähendab, et templit kasutati aktiivselt 1500 aasta vältel.

Serâbiti tempel, mis oli pühendatud jumalanna Hathorile, näib olevat lõpetanud igasuguse tegevuse 12. sajandil eKr, mil algas Egiptuse majanduslik allakäik ja välismõjude tugevnemine, mis lõpuks viis tema

langemiseni Kreeka ja Ptolemaioste võimu alla. Tempel oli tegutsenud täies võimsuses juba enne Giza püramiidide ehitamist ning jätkanud vaaraode teenimist läbi Tutanhamoni ja Ramses Suure aja – kogu Lootosesööjate[3] ja jumalkuningate hiilgava ajajärgu vältel. Ent miks pidi niivõrd tähtis egiptuse tempel asuma vaaraode võimukeskustest sadade miilide kaugusel, Punase mere lahtede taga, eraldiseisva mäe tipus?

Õndsate väli

Riskides näida tüütuna nende jaoks, kes on lugenud minu "Graali kuningate sündi", pean siiski tähtsaks üle korrata Petrie avastuse kõige olulisemad aspektid, lisades neile mõned erilised üksikasjad vaidlusest, mis see avastus esile kutsus.

Templi maapealne osa oli ehitatud mäe küljest murtud liivakivist. See koosnes paljudest üksteisega külgnevatest saalidest, pühamutest, siseõuedest, toakestest ja kambritest ning kogu kompleksi ümbritses kaitsemüür. Väljakaevatud objektidest tähelepanuväärseimad olid Hathori saal, pühamu, kuningate pühakoda ja sammasõu. Kõikjal seisid sambad ja steelid Egiptuse kuningate nimedega läbi kogu ajaloo, kusjuures mõnda valitsejat, nagu näiteks Thutmosis III, oli raidkividel ja seinareljeefidel kujutatud palju kordi. Pärast väljakaevamisala prahist puhastamist kirjutas Petrie: "Pole olemas teist teadaolevat mälestist, mis sunniks meid rohkem kahetsema, et see ei ole paremini säilinud."

Hathori koobas oli uuristatud loodusliku kalju sisse, sellel olid hoolikalt silendatud madalad seinad. Koopa keskel oli suur Amenemhet III (u 1841–1797 eKr) sammas. Sellel olid peale vaarao kujutatud ka tema kojaülem Khenemsu ja pitsatihoidja Amenisenb. Koopasügavusest leidis Petrie vaarao Ramses I lubjakivist steeli. Sellele kivitahvlile oli Ramses – keda egüptoloogid on traditsiooniliselt pidanud Ehnatoni kehtestatud monoteistliku Atoni kultuse vastaseks – üllatuslikult lasknud enda iseloomustuseks kirjutada: "Kõige selle valitseja, mida hõlmab Aton." Samuti leiti sealt ühe Amarnast pärit skulptuuri pea Ehnatoni emast kuninganna Tejest, kelle kartušš[4] kaunistas kuju krooni.

Välimise templi õuedes ja saalides oli palju tahutud kividest ristkülikukujulisi veemahuteid ja ümmargusi basseine, samuti mitmesuguseid kummalise kujuga pink-altareid, millel olid tühimikuga varustatud

esikülg ja poolkorruseline pealispind. Lisaks oli seal ümmargusi laudu, kandikuid ja liudu, samuti alabastrist vaase ja kruuse, kusjuures paljud neist olid lootoseõie kujulised. Päevavalgele tuli suur hulk glasuuritud plaadikesi, kartušše, skarabeuseid ja pühasid ehteasju, mis olid kaunistatud spiraalide, diagonaalruudustike ja punutismustritega. Leiti ka mingist tundmatust kõvast ainest keppe ning sammasõues kaks koonilist kivi, mille kõrgus oli vastavalt 15 cm ja 22,5 cm. Uurijad olid kõigest sellest juba isegi vapustatud, ent neid ajas veelgi enam segadusse see, kui nad leidsid metallisulatusnõu ja suure koguse puhast valget pulbrit, mis oli peidetud hoolikalt laotud paeplaatide alla.

Avastusele järgnes egüptoloogide vaidlus selle üle, milleks oli templis vajalik metallisulatusnõu, aga ka mõistatusliku aine üle nimega *mfkzt* (hääldatakse mõnikord *mufkuzt*), mida oli kümneid kordi mainitud Serâbiti templi seinte ja steelide raidkirjadel. Mõned väidavad, et *mfkzt* oli vask, teised aga, et see oli türkiis, kuna mõlema kohta on teada, et neid kaevandati allpool selle mäe ümbruses. Mõnede arvates võis see olla malahhiit, kuid kõik need oletused on põhjendamatud, sest ühtki jälge nendest mineraalidest pole ümbruskonnast leitud. Kui türkiisi kaevandamine olnuks templivaldajate põhieesmärk nii paljude dünastiliste ajajärkude vältel, siis oleks pidanud seda kivimit leiduma nii väljakaevamiskohas kui ka ohtrasti Egiptuse hauakambrites, kuid nõnda see ei ole.

Vaidluste käigus selgus, et *mfkzti* tähendust oli uurinud juba 1845. aastal saksa filoloog Karl Richard Lepsius, kes oli selle sõna avastanud Egiptuses. Tegelikult tõstatas selle küsimuse veelgi varem prantsuse teadlane Jean François Champollion, kes 1822. aastal leidis võtme Rosette'i kivi dešifreerimiseks ning oli teerajaja egiptuse hieroglüüfide mõistmisel.[5] Mõnda aega enne Petrie ekspeditsiooni oli jõutud järeldusele, et *mfkzt* ei tähendanud ei türkiisi, vaske ega malahhiiti. Arvati, et see sõna tähistas mingit "kivi", mis oli äärmiselt hinnaline ja teatud viisil ebastabiilne. Arvututes egiptlaste poolt hinnalisteks peetud ainete nimekirjades esines sõna *mfkzt*, kuid neis loetletud teiste vääriskivide, mineraalide ja metallide põhjal oli teada, et see polnud ükski neist. Ainus, mida omavahel vaidlevad egüptoloogid 1955. aastaks – üle 100 aasta kestnud otsingute ja uuringute järel – olid suutnud kindlaks teha, oli see, et "*mfkzt* oli mingi väärtuslik mineraalne toode".

Sellest kõigest hoolimata on siiski kõige kõnekamaks osutunud *mfkzti* varaseim kirjalik mainimine väljaspool Siinaid. See on täiesti

erinev ja palju ilmekam kirjeldus "Püramiiditekstides" – pühades kirjutistes, mis kaunistavad 5. dünastia kuninga Unase püramiidhauakambrit Sakkaras ning jutustavad tema taaselustumisest hauataguses elus. Kirjeldatakse paika, kus surnud kuningas öeldavasti elab igavest elu koos jumalatega, ning selle nimi on *Mfkzti* väli. Teise "Püramiiditekstides" nimetatud eeterliku koha nimi on Iaru väli (Õndsate dimensioon), kusjuures näib, et need kaks kohta on omavahel ühenduses. Sellest võib järeldada, et *mfkzt* ei olnud lihtsalt väärtuslik maapealne aine, mida mõnikord nimetati "kiviks", vaid oli ka vahend pääsuks mingile tabamatule väljale – olemise alternatiivse seisundi dimensiooni. Sõna "väli" kasutatakse ka kirjeldamaks regioone, kus on aktiviseerunud raskusjõud ja magnetism; me pöördume hiljem selle juurde veel tagasi.

Suur Kaitsja

Serâbitis toimunud uurimiste käigus panid teadlasi hämmastuma raidkirjades arvutu hulk kordi mainitud sõna "leib", samuti traditsiooniline hieroglüüf tähendusega "valgus" (täpp sõõri keskel), mis esines kuningate pühakojas. Peale selle oli muidugi veel salapärane valge pulber – Petrie hinnangul oli seda seal tonnide kaupa.

Vaidlustes pulbri üle esitasid ühed oletuse, et see võis olla vasesulatusjääk, ent Petrie juhtis tähelepanu sellele, et sulatusprotsessi jääkaine pole valge pulber, vaid tihke must räbu. Pealegi ei leidunud paljude miilide ulatuses templist ühtki vasemaagi leiukohta. Ometi jäädi arvamuse juurde, et sulatamine leidis aset kaugemates orgudes. Teised oletasid, et pulber oli tuhk, mis tekkis leelise saamiseks põletatud taimedest, kuid mingeid jälgi taimejäänustest ei leitud.

Mis tahes muu seletuse puudumisel jäädi arvamuse juurde, et valge pulber ja koonilised kivid olid tõenäoliselt seotud mingi ohverdustalitusega – ent tegemist oli egiptuse templiga ning egiptlastel polnud kombeks loomi ohverdada (seda hakati tegema alles hiljem, Ptolemaioste ajal). Pealegi ei leitud väljakaevatud hoidlates lebavast pulbrist luude või muude võõrkehade jäänuseid – see oli absoluutselt puhas ja rikkumata. Petrie tõdes oma ettekandes: "Kuigi ma võtsin seda tuhka kümnetest kohtadest kontrollimiseks ja sõelusin seda tuule käes, ei leidnud ma kordagi ühtki luufragmenti või midagi muud."

Kuna nii valge pulber kui *mfkzt* olid mõlemad identifitseerimatud, ent ilmselt väga suure tähtsusega, siis võib-olla olid nad üks ja seesama. Aga kuidas sai pulbrit kirjeldada kui "kivi" ja kuidas said nii see kui teine olla võti mingisse teise dimensiooni? Lisaks sellele, kuidas said nad seotud olla leiva ja valgusega?

Uurimistöö käigus lisandus veel üks Serâbiti templiga seotud hinnaline aine – kuld. Hathori koopa sissekäigu juures leiti ühel kivitahvlil raidjoonis, mis kujutab Thutmosis IV koos Hathoriga. Vaarao ees on kaks ohvriannilauda lootoseõitega ning tema selja taga seisab mees, kes kannab mingit koonilist objekti, mida nimetati "valgeks leivaks". Teisel steelil on üksikasjalik raidpilt, kus müürsepp Ankhib ulatab kuningale kaks koonilist leivakooki; samasuguste stseenide kujutisi võib leida mujalgi templis. Üks kõige tähendusrikkamaid on pilt Hathorist ja Amenhotep III-st. Oma kõikide tavapäraste sümbolitega (lehmasarved ja päikeseketas) kujutatud jumalanna hoiab ühes käes kaelaehet ning kingib teisega vaaraole elu- ja võimuembleemi. Hathori selja taga seisab varahoidja Sobekhotep, kes hoiab valmilt käes koonilist "valge leiva" pätsi. Väga tähtis on see, et varahoidja Sobekhotepit on templi teistes raidkirjades kirjeldatud kui meest, kes "tõi majesteedile õilsa Hinnalise Kivi". Peale selle nimetatakse teda "kuninga tegelikuks tuttavaks" ning "Ülevaks, kes valitseb Kulla Maja saladusi".

Kuigi seda on raske mõista, kujutati 18. dünastia kuninglikku varahoidjat üle andmas "valgeks leivaks" nimetatud koonilisi objekte, sest ta oli auväärne Kulla Maja saladuste kaitsja. Ent vastavalt Petrie ülestähendustele ei leidnud ta Horebi mäe templist kulda. Tegelikult rõhutati Egiptuse Uurimise Seltsi ettekandes eraldi seda punkti, et ei leitud ühtki tõendit sellest, et Siinai poolsaarel oleks kunagi kulda kaevandatud – aga see ei tõenda, et sinna poleks kunagi kulda viidud. Pealegi on üsna tõenäoline, et kauges minevikus templisse jäänud kogu kulla röövisid beduiinid palju sajandeid enne Petrie saabumist; täpselt samuti, nagu purustati ja rüüstati paljud Egiptuse hauakambrid enne seda, kui tekkis arheoloogia.

Sellega seoses on huvitav märkida, et muistsed egiptlased ei kutsunud Siinaid selle praeguse nimega; nendel kandis see poolsaar nime Bia ning tänu sellele hakkab mõistatus lahenema. Pidades meeles, et tempel oli pühendatud jumalanna Hathorile ja et Kulla Maja varahoidjat nimetati Ülevaks, jõuame nüüd Briti Muuseumis asuva Keskmise riigi asevarahoidja Si-Hathori steeli mõistmiseni. Raidkiri sellel jutustab Si-Hathori

Varahoidja Sobekhotep hoiab käes koonilist *šem-an-nat*.
Ta toob koos Hathoriga kingitusi Amenhotep III-le.

sõnadega: "Ma külastasin lapsena Biat; ma sundisin ülevad kulda pesema." (Sõnale "pesema" järgneb küsimärk, mis näitab, et tõlkijad ei olnud täiesti kindlad kas selle hieroglüüfi tähenduses või selles, mida ülevad kullaga tegid.)

Lõppeesmärk

Sellele vaatamata et kuld ei ole Siinai poolsaare traditsiooniline toode, leiame olulisi viiteid Siinaile ja kullale Vanas Testamendis – sündmustes, mis on seotud otseselt Horebi mäega (Khâdimi kõrgendikuga). Peale selle seostatakse piibli ühes loos kulda tõepoolest

salapärase pulbriga ning mainitakse ka vett – mitte kullapesemiseks, vaid metalli immersiooniks (vettekastmiseks).

Piibli Teise Moosese raamatu ehk *Exoduse* loos lähevad Mooses ja israeliidid pärast Egiptusest lahkumist ja Punase mere läbimist Horebi mäe juurde. Mooses ronib üles kaljule, et kõnelda mäe valitseja El Šaddaiga (hiljem nimetatakse teda Jehoovaks), kes teatab, et nüüdsest on tema nende jumal ning nad ei tohi enam oma kulda kasutada ebajumala- ja pühakujude valmistamiseks.[6] Kuna Mooses on nii kaua ära olnud, siis arvavad mäejalamil ootavad israeliidid, et ta on hukkunud ning kaotavad kannatuse. Nad kõik – arvatavasti oli neid seal tuhandeid – võtavad ära oma kuldkõrvarõngad ja annavad need Moosese venna Aaroni kätte. Ilma pikema jututa heidab viimane kõrvarõngad sulatuskatlasse ja valmistab kuldvasika, mida edasisel teekonnal kui ebajumalakuju austada. Varsti pärast seda tuleb Mooses mäelt alla, saab vihaseks, kui näeb neid kuju ümber tantsimas ning teostab äärmiselt ebatavalise teisenduse. Teise Moosese raamatu 32:20 seletab seda nõnda: "Seejärel ta võttis vasika, mille nad olid teinud, ja põletas selle tules ning jahvatas, kuni see sai peeneks; siis ta puistas selle vette ja andis Iisraeli lastele juua."

See sarnaneb tegelikult rohkem rituaali kui karistusega, kuigi loo mõte on viimase kirjeldamises. Enne seda oli Aaron kulla tules üles sulatanud, et seda pühakujuks vormida, kuid Moosese tegevus erines sellest täielikult, sest kulda tules kuumutades on tulemuseks sulakuld, mitte pulber. Vana Testamendi tõlge *Septuaginta* on selles suhtes palju selgesõnalisem, kinnitades, et Mooses "hävitas kulla tulega" (ingl k *consumed* – tlk), rakendades palju purustavamat protsessi kui kuumutamine ja sulatamine. Sõnaraamat "Oxford English Dictionary" annab sõna *consume* seletuseks "redutseerima mitte millekski või väga väikesteks osakesteks". Mis protsess see siis on, mille puhul on võimalik tule abil kulda pulbriks redutseerida? Ja miks Mooses "puistas selle vette" ja andis seda oma järgijatele juua? Jälle on *Septuagintas* küll väike, aga võib-olla oluline erinevus: Mooses "külvas" pulbri vette. Mõlemal juhul viitab see mõistatuslikule Si-Hathori sõnade tõlkele, mis annab ebaselge hieroglüüfi tähenduseks "pesema".

Kuna kullaga teostatud saladuslikud protsessid on seotud alkeemiaga, heitkem pilk 17. sajandi alkeemiku Eirenaeus Philalethese kirjutistele. See tuntud briti filosoof, keda tema eluajal austasid Isaac Newton, Robert Boyle, Elias Ashmole ja teised, avaldas 1667. aastal teose

"Secrets Revealed" ("Paljastatud saladused"). Selles traktaadis käsitles ta filosoofilise kivi olemust, mille kohta valitses üleüldine arvamus, et see muundab tavalise metalli kullaks. Väärarvamuse kummutamiseks selgitas Philalethes, et kivi ise valmistatakse kullast ja et alkeemiakunst seisneb selle protsessi täiustamises. Ta kinnitas: "Meie Kivi pole midagi muud kui kuld, mida on kuumutatud puhtuse ja peenuse ülima astmeni... Meie kuld, mis on lakanud olemast tavaline, ongi Looduse ülim eesmärk."

Traktaadis *"A Brief Guide to the Celestial Ruby"* ("Lühiõpetus taevarubiinini jõudmiseks") jätkab Philolethes: "Kiviks kutsutakse teda kõvaduse pärast; tulega mõjutamise suhtes on ta sama vastupidav nagu mis tahes muu kivi. Koostise poolest on ta kuld, mis on puhtaimast

Vaarao kingib Anubisele koonilise pätsi hinnalisest kivist leiba (19. dünastia aegne reljeef Abydose templist).

puhtam; ta on tahke ja mittepõlev nagu kivi, kuid väliselt sarnaneb väga peene pulbriga."

Oma kirjutises kirjeldab Philalethes kulla "kuumutamisega lagundamist", mis mõisteliselt on väga lähedalt seotud "redutseerimisega" (nagu Moosese loos) – mõlema termini tähendus on millegi osakesteks purustamine või sellele mugavalt vähendatud kuju andmine, et seda füüsiliselt, vaimselt või keemiliselt omastada. Nagu eespool öeldud, egiptuse kirjalikes allikais nimetatakse *mfkzti* kiviks. Nii nagu alkeemias toimiti filosoofilise kiviga, nii purustas ka Mooses kuldvasika tules ja muundas selle pulbriks. Horebi tempel Serâbît el Khâdimis rajati vaaraode Suure Maja[7] ehk Kulla Maja kuningadünastiate jaoks, kuid kulda metalli kujul sealt ei leitud – säilinud olid ainult mõistatusliku valge pulbri varud.

Meenutades "Püramiiditekstides" leiduvaid viiteid Mfkzti väljale kui kuningate hauataguse elu dimensioonile, on asjakohane märkida, et valgeid leivakooke seostati Egiptuses ka šaakal-jumala Anubisega. Tema kohta öeldi, et ta juhib matusetalitusi ja viib surnud teispoolsusesse. Teda nimetati Saladuse Valvuriks; sellekohane 19. dünastia aegne reljeef Abydosest kujutab surnukirstul istuvat Anubist, kellele vaarao ulatab kallihinnalisest kivimist koonilise leivapätsi.

Hinnalise kivimiga (*mfkzt*) seotud Serâbiti arheoloogilistest leidudest on erilise tähtsusega kaks Thutmosis III ja Amenhotep III valitsusajast (18. dünastia) pärit ümara ülaosaga steeli. Esimesel, mis kujutab Thutmosist annetamas koonilist leivapätsi jumal Amon-Rale, on raidkiri: "Ta kingib valge leiva, et talle antaks elu." Teisel steelil, millel Amenhotep pakub koonilist leivapätsi jumal Sopdule, on kiri: "Ta andis hüvituseks kulda; suud rõõmustasid." Nende raidkirjade põhjal on selge, et valgest pulbrist leiba peeti eluandjaks ja et seda valmistati tõepoolest kullast.

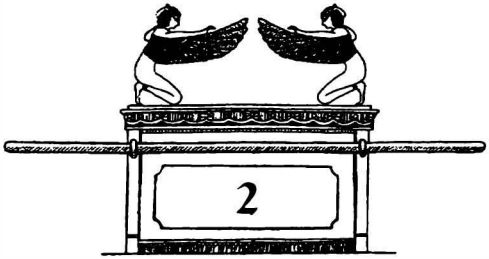

PARADIISIKIVI

Eluandja

Egiptuse dünastiate ajaloo varaseimast ajast peale ei olnud Siinai eraldi maa, vaid Egiptuse riigi osa. Kuigi seal ei olnud sõjaväegarnisoni ega kohalikku asehaldurit, kuulus see vaarao otsese võimu alla. Moosese eluajal valitsenud 18. dünastia (Ehnatoni ja Tutanhamoni dünastia) ajal kuulus Siinai poolsaar kahe ametniku järelevalve alla, kelleks olid kuninglik kantsler ja kuninglik käskjalg võõrriikides. Vahetult enne Ehnatoni valitsenud Thutmosis IV ja Amenhotep III ajal oli kuninglikuks käskjalaks ametnik nimega Nebi. Ühtlasi oli ta ka Zaru linnapea ning väeülem Niiluse deltas asunud Gooseni (*Septuaginta* järgi Gesem) maakonnas, kus israeliidid (Jaakobi-Iisraeli järeltulijad, erinevalt Kaananist põlvnenud heebrealastest) olid Aabrahami ajast alates elanud paljude põlvkondade vältel. Kuningliku kantsleri ametikoht kuulus traditsiooniliselt hüksoslaste Pa-Nehas'te suguvõsale, ning Ehnaton määras Siinai asehalduriks sellest perest pärit Panahesi (kannab piibli *Exodus*es nime Piinehas). Seetõttu teadis Mooses, kui ta koos israeliitidega Egiptusest lahkus, et Siinai poolsaar oli turvaline varjupaik ja et Horebi mäel asus tegutsev egiptuse tempel.

See, mis *sir* W. M. Flinders Petrie 1904. aastal tegelikult leidis, oli Ehnatoni ja paljude enne teda valitsenud vaaraopõlvkondade alkeemiatöökoda. See oli tõenäoliselt koht, kus sulatusahi mühisedes ja suitsedes tootis püha *mfkzti* – mõistatuslikku valget pulberkulda. Kulla Maja kuningad manustasid seda suukaudselt (kooniliste leivakookidena või vette puistatult) ja seda nimetati "eluandjaks", samuti võimaldas see pääsu hauataguse elu salapärasesse superdimensiooni. Kõike seda

arvesse võttes on metallisulatustiigli leidmine Serâbitist täiesti loomulik. *Exoduse* sõnadest on nüüd võimalik aru saada, kui neid uuesti lugeda täiesti uuest vaatenurgast: "Ja kogu Siinai mägi suitses, kui Jehoova laskus sinna tule sees; selle suits tõusis üles nagu sulatusahju suits, ja kogu mägi vabises kõvasti!" (2 Ms 19:18).

Kuigi see näib mitteseaduspärane, et üks tempel võis olla midagi laboratooriumi või töökoja (ingl *workshop*) taolist, selle asemel et olla jumalate kummardamise paik, siis ajaloo seisukohalt on see täiesti seaduspärane. Tegelikult on asi selles, et sõna "kummardama" (ingl *worship*) on läbi aegade valesti tõlgendatud. Algne semiidi sõna, mida lõpuks hakati tõlkima sõnaga "kummardama", oli *avôd* ja selle tähendus oli lihtsalt "töötama". Vanaaja inimesed ei käinud templites oma jumalatele ainult austust avaldamas, vaid ka töötasid seal nende heaks. Näiteks "Oxford Word Library" selgitab, et sõna *worship* (vanainglise sõnast *weorc*) tuleneb etümoloogiliselt sõnast *weorchipe*, mis on tegelikult sama kui *work-ship*. Seega oli noil aegadel täiesti seaduspärane, et templid võisid olla üht või teist liiki töökojad ning nende ülevaatajaid-juhatajaid nimetati "oskusmeistriteks". Nende oskused ehk meisterlikkus (nagu tänapäeva vabamüürlaste puhul) oli suures osas seotud eriliste esoteeriliste teadmistega, mille kohta kasutati nimetust *kynning*. Saladuste hoidjaid nimetati "oskajateks" ehk "osavateks" (ingl *cunning*). Uues Testamendis öeldakse Jeesuse isa Joosepi kohta, et ta oli "oskusmeister" (aramea *naggar*; kreeka *ho tekton*), kuid 17. sajandil tekkinud väärarusaama tõttu hakati seda tõlkima sõnaga "puusepp".

Mfkzti peeti "eluandjaks" tõenäoliselt kahel põhjusel. Esiteks sellepärast, et suu kaudu sissevõetult mõjutas see oluliselt kuningate aktiivse elu pikkust. Teiseks – see oli vahend, mis pärast surma aitas neil säilida hauataguse elu väljal. Kindlasti oli esimesel juhul ka erandeid, sest kuningad võisid surra nii loomulikel põhjustel kui ka lahinguväljal. Igatahes parendas *mfkzt* mingil viisil selgesti nende elu ning väga tõenäoliselt muutis potentsiaalse eluea normaalsest pikemaks. Selles mõttes sarnanes see populaarsetest keskaja romaanidest tuntud salapärase nooruseallikaga.

Kui see arusaam aluseks võtta, siis on mõistetav Serâbiti templi seos Hathoriga, sest ka teda peeti eluandjaks. Hathor oli egiptlaste jaoks babüloonia jumalanna Ištari esindaja ning tal olid samasugused imetava ema omadused kui Suurel Emal – Isisel. Hathorit nimetati lääne kuningannaks ja allmaailma valitsejannaks – sinna kandis ta need,

kes tundsid õigeid loitse. Ta oli naiste hardalt austatud kaitsjanna, sükomor-viigipuu emand, türkiiside käskijanna ning armastuse, haudade ja laulujumalanna. Arvati, et Hathori rinnapiima kaudu omandasid vaaraod jumalikkuse ja muutusid täieõiguslikeks jumalateks. Nad olevat toitunud Hathori piimast, nagu Babüloonia kuningad olid toitunud Ištari omast. Näib, et kuna emapiim sisaldab ensüümi telomeraas (hiljuti ristiti see "surematuse ensüümiks"), siis *mfkzt* (sümboolselt Hathori rinnapiim) pidi mingil viisil stimuleerima selle ensüümi teket. Tegelikult kirjeldavadki tänapäeva teadlased telomeraasi kui "nooruseallikat".[1]

Nagu teatavad nii ajakiri *Science*, kui ka korporatiivsete uuringute ja Texase Ülikooli *Southwestern Medical Center*i aruanded, on teadlased kindlaks määranud, et telomeraasil on erakordsed vananemise vastased omadused. Organismi terved rakud on programmeeritud inimese elu jooksul palju kordi jagunema, kuid see jagunemis- ja paljunemisprotsess on oma olemuselt piiritletud, nii et lõpuks jõutakse mittejagunemise staadiumini. Potentsiaalset jagunemist kontrollivad otsakud, mis asuvad DNA ahelate lõpus (umbes nagu plastmassist otsad kingapaeltel) ja need otsakud ongi telomeerid. Iga kord, kui rakk jaguneb, läheb osake telomeerist kaotsi ning jagunemisprotsess lakkab, kui telomeerid on lühenenud võimaliku kriitilise pikkuseni. Uute rakkude taastootmist ei toimu ning järgneb organismi mandumine ehk vananemine.

Laborikatsed koenäidistega on tõendanud, et geneetilise ensüümi telomeraasi rakendamine võib takistada rakkude jagunemist ja replikatsiooni juhtivate telomeeride lühenemist. Seeläbi võivad keharakud jätkata jagunemist palju kauem, kui looduse poolt piiritletud programm ette näeb (just seda teevadki vähirakud, mis saavutavad surematuse tänu sellele, et on selle ainese poolest rikkad). Organismi normaalsetes kudedes telomeraasi harilikult pole, kuid lisaks esinemisele pahaloomulistes kasvajates leidub seda ka suguküpsetes mees- ja arenevates naissugurakkudes.[2] Seega näib, et kusagil meie DNA struktuuris (oletatavasti selles osas, mida harilikult nimetatakse DNA ahelaks) on peidus pärilik võime toota niisugust vananemisvastast ensüümi, kuid see võime on millegipärast välja lülitunud. Londoni Bruneli ülikooli bioloogia- ja biokeemia teaduskonna teadlane Robert F. Newbold märkis hiljuti: "Selle geeni eraldamine (molekulaarkloonimine) võimaldaks tema täielikku peenstruktuuri kindlaks määrata väga paljudes organismi pahaloomulistes moodustistes ning muutuks seeläbi tähtsaks abinõuks vähirakkude arengu pärssimisel."

Teadlased on juba esitanud oletuse, et kui telomeraas suudab pahaloomuliste kasvajate rakud surematuks teha, siis on täiesti võimalik, et selle sisestamine normaalsetesse rakkudesse pikendab inimese eluiga. Paljud geneetikauurijad on arvamusel, et "võimalikkus pikendada rakkude eluiga (säilitades samal ajal nende diploidsuse,[3] iseloomuliku kasvu ja noortele normaalsetele rakkudele tüüpilise geenide väljendumise mudeli) leiaks väga tähtsat rakendust bioloogilistes uuringutes, farmaatsiatööstuse ja meditsiinis".[4]

Kõigest sellest võib õigustatult järeldada, et kui *mfkzt* vastas tõepoolest kõigile neile ettekujutustele, mida egiptuse allikad kirjeldavad, siis pidid sel olema järgmised omadused: a) vähivastased omadused ja võime võidelda rakkude moondumise vastu väärarenguliste DNA ahelate parandamise teel; b) võime stimuleerida endokriinsüsteemi teatud hormonaalfunktsioone; c) võime mingil viisil kanda inimese füüsilise olemise tasand meile tundmatusse mõõtmesse. Nagu me eespool näeme, täpselt need omadused valgel pulbril *mfkzt*il just olidki.

Igapäevane leib

Pärastpoole vaatleme *mfkzt*i tänapäevastes laboritingimustes, määratlemaks, mis see on, kuidas seda saadakse ja kuidas see toimib. Enne seda aga heidame pilgu kirjeldustele piiblis ja tutvume *mfkzt*i erilise tähtsusega Moosese, israeliitide ja lõpuks Juudamaa kuningate jaoks. Nemad (Babüloonia ja Egiptuse dünastiate kõrvalliinis järglastena) kandsid edasi Kulla Maja järjepidevust.

Asunud otsima ja uurima seda maagilist ainet – 1) mis on algselt kuld; 2) mis muundub tule toimel pulbriks; 3) millest saab leiba küpsetada; 4) mida nimetatakse kiviks –, leiame sellele läbi aegade väga palju viiteid. Piiblitekstis on sellest esimest korda juttu Esimeses Moosese raamatus 14:18 – umbes 600 aastat enne Moosese aega. Me saame sealt teada, et Melkisedek, Saalemi kuningas ja Kõige Kõrgema Jumala preester, tõi Aabrahamile leiba ja veini – piibli esmakirjeldus kombetalitusest, millest hiljem sai osa armulauarituaalist.

Aabraham oli tol ajal just lõpetanud eduka sõjakäigu Kaananisse, kus ta oli koos oma sõjaväega karistanud mõningaid vaenulikke kuningaid. Jumal, kellest seal juttu, kannab vanades tekstides täpsemalt nime "mäejumal El Šaddai" – sama tiitel, millele vihjab Jumal, kes kõneles

Moosesega Siinais Horebi mäel. Alles siis, kui neid sündmusi hakati kirja panema, võeti kasutusele heebrea tüvest *jhvh* tuletatud nimi Jahve: "Ma olen see, kes ma olen" (2 Ms 3:14). Niisugune oli ilmselt vastus Moosesele, kes palus Jumalalt kinnitust tema identiteedi kohta, kuigi tegelikult näib see pigem keeldumisena oma nime välja öelda – "Ma olen see, kes ma olen" on sisuliselt sama kui "Mu nimel pole tähtsust". Palju tähtsam oli tegelikult see, et sama jumal ütles Moosesele (2 Ms 6:3), et ta oli ka Aabrahami Jumal. Varased tekstid nimetavad Aabrahami jumalat El Šaddaiks (1 Ms 17:1), kuid uuema aja piiblites on see vääralt tõlgitud Kõikvõimsaks Jumalaks. Heebrea tekstides kasutatud ja piibli ladinakeelses tõlkes *Vulgata* säilinud "El Šaddai" oli semiidi mõiste, mille sünonüüm oli mesopotaamia jumal Enlil, kelle hüüdnimi oli "Ilu Kurgal" – Suur Mäejumal. (Veel palju hiljem, aastal 1518, omandas nimi Jahve tänapäeval kasutatava värdkuju Jehoova.)

Järelikult oli Melkisedek mäejumala preester ning see tulenes tema ametikohustustest, et ta pakkus Aabrahamile leiba ja veini. Kui aga vaadata Prantsusmaal Chartres'i katedraali põhjapoolsel Pühendatute portaalil seisvat Melkisedeki kuju, siis näeme teda ulatamas kivi joogikarika sees – leiba-kivi ja veini on kujutatud üheskoos. Katedraali kavandasid templirüütlid ja selle ehitust alustasid 1194. aastal müürsepad, kes kuulusid gildi nimega Saalomoni Lapsed. Nad olid omandanud unikaalsed iidsed teadmised müürsepakunstist pärast seda, kui templirüütlid olid 1127. aastal Euroopasse tagasi pöördunud koos aarete ja dokumentidega, mis nad olid leidnud väljakaevamistelt Saalomoni templi kunagisest asupaigast Jeruusalemmas.

Nimi Melkisedek tuleb kahest heebrea sõnast: *melek* (kuningas) ja *tsedek* (õiglus). Seega oli ta Õigluse kuningas või – nagu teda nimetatakse Esimeses Moosese raamatus – Rahu kuningas (Saalem tuleb sõnast *šalom* ning näiteks Jeruusalemm tähendab "rahu linn"). Surnumere käsikirjade seast leitud fragmendid "Vürst Melkisedeki ürikust" tõendavad, et Melkisedek ja peaingel Miikael olid üks ja seesama isik. Need käsikirjad (leiti 1947. aastal Surnumere-äärsest Juuda kõrbest, Jericho lähedal asuvatest Kumranist, Murabba'atist ja Mirdist) on nüüdseks kujunenud hindamatuks allikaks evangeeliumide-eelse Juudamaa kultuuri tundmaõppimisel. Nendel iidsetel pärgamentidel ülistatakse Melkisedekit (Miikael-Zadok) nimedega Taevalik ja Valgusevürst; temas nähakse seda, kes ammusel ajal leiba ja veini pakkudes oli algatanud armulaua sakramendi kombe.

Nii judaismi kui ristiusu tekkimisest peale on säilinud leiva eriline tähtsus – alates Melkisedeki loost kuni meieisapalve reani: "Meie igapäevast leiba anna meile tänapäev." Isegi kuningas Taaveti ja Jeesuse sünnikohaks öeldakse olevat Petlemm ehk Bethlehem (*beth-le-hem* – leiva maja). Meieisapalvega on seotud veel üks tõsiasi – kuigi see on meile tuntud kujul pärit Uue Testamendi kahest evangeeliumist (Matteus 6:9–13 ja Luukas 11:2–4, mis on tegelikult kaks eri versiooni), siis algselt on see üle võetud vanaegiptuse palvest, millega pöörduti riigiusundi peajumala poole ja mille algus kõlas: "Amen [Amon], Amen, kes sa oled taevas." Traditsiooniliselt paigutatakse ristiusu tõlgenduses Ameni nimi selle palve lõppu ning sedasama tehakse ka teistes palvetes ja kirikulauludes.

Pöördudes veel kord tagasi Moosese ja mäe juurde, leiame tõepoolest leiva, millele viitavad nii meieisapalve kui nimi Bethlehem. Sellest on juttu Teises Moosese raamatus 25:30 ja seda nimetatakse "vaateleivaks". Piibli 16. sajandil inglise keelde tõlkinud William Tyndale'i selgitas: "See oli vaateleib sellepärast, et see oli Jumala juuresolekul ja tema pilgu ees." Tegelikult oleks ta pidanud seda tõlkima sõnaga "juuresolekuleib" või "juuresolekupätsid", nagu õigesti esitab *Septuaginta* (1 Kn/1 Sm 21:6).

Vana Testamendi Teises Moosese raamatus 25:29–31 jutustatakse, et vaateleibu valmistas Horebi mäel Betsaleel, Uuri poja Huuri poeg. Tema kohta on öeldud, et ta oli täidetud tarkuse, mõistuse ja teadmistega. Samuti saame teada, et Betsaleel oli osav kullassepp ja igasuguste "kunstipäraste" tööde meister (2 Ms 35:31–33), kellele tehti ülesandeks seaduselaeka ja kogudusetelgi ehitamine. Üksikasjalikult kirjeldades, kuidas täpselt Betsaleel pidi valmistama puhtast kullast kõik erinevad kroonid, rõngad, vaagnad ja küünlajala, lisab tekst hinnaliste esemete loendisse ka vaateleivad ning – ilma midagi rohkem seletamata – teatab töö lõpetamisest (2 Ms 39:37). Seda lõiku meenutatakse hiljem Uue Testamendi Kirjas heebrealastele (Hb 9:1–2), milles tõdetakse, et Siinai pühas kogudusetelgis olid koos seaduselaekaga küünlajalg ja laud vaateleibadega.

Kolmandas Moosese raamatus 24:5–7 on uuesti juttu Betsaleelist ja vaateleibadest – leivapätsidele olevat pandud puhast viirukit. Vene juut, psühhiaater Immanuel Velikovski viitas juba 1950. aastail läbinägelikult sellele, et "vaateleibu valmistati ilmselt mitte jahust, vaid hõbedast või kullast". Selle järelduse tagajärjel hakati erilist tähelepanu pöörama

Egiptuse vaarao Thutmosis III varadele, mida on kujutatud Karnaki templi ühel bareljeefil. Metallist aarete (neid nimetatakse seal "kunstipärasteks töödeks") kujutiste seas on suur hulk koonusekujulisi esemeid. Nende juures on seletus: üks koonus oli valmistatud hõbedast ja kolmkümmend kullast ning neid nimetati "valgeks leivaks".

Taevamanna

Kui Moosese ja israeliitide viibimist Horebi mäe ligidal edasi uurida, leiame piiblist veelgi viiteid salapärasele valgele ainele. 2 Ms 16:15 teatab: "Kui Iisraeli lapsed seda nägid, siis nad ütlesid üksteisele: see on *manna*. Sest nad ei teadnud, mis see oli. Aga Mooses vastas neile: see on leib, mida Jehoova annab teile süüa." Edasi järgneb manna kirjeldus – see oli valge, sarnanes koriandriseemnetega ja oli magus nagu mesi (2 Ms 16:31).

Juudi ajaloolane Josephus Flavius seletab oma 1. sajandil kirjutatud teoses "Juudi muinsused", et mannat nähti esimest korda siis, kui see lebas maapinnal ning "inimesed ei teadnud, mis see on ja arvasid, et lund sajab". Ta jätkab seletust: "See oli nii jumalik ja imeline toit... Heebrealased kutsuvad seda toitu *manna*ks, sest meie keeles[5] algab küsiva sõnaga *man* küsimus: mis see on?" Mõned eriti olulised piibli-, aga ka muude sündmuste kirjeldused on säilinud just Josephus Flaviuse teostes, kes pani nii "Juudi muinsused" kui "Juudi sõja" kirja isiklikest arusaamadest lähtuvalt. 1. sajandi 60. aastail toimunud juutide ülestõusu ajal Rooma impeeriumi okupatsioonivägede vastu oli Josephus Flavius väepealik Galilead kaitsvates vägedes.

Seega – magusa valge olluse kohta, mis ilmus ümber mäe igal hommikul ja mida Mooses nimetas "leivaks", öeldi *manna* ("Mis see on?") sellepärast, et ei teatud selle päritolu.[6] Sedasama küsimust kohtame ka egiptuse "Surnuteraamatus", mis on maailma vanim terviklik raamat. Seda Teebast pärit 18. dünastia aegset rullraamatut (1888. aastal omandas selle Briti Muuseum) tuntakse tollase õukonnakirjutaja nime järgi ka kui "Ani papüürust", see on rikkalikult illustreeritud ja selle pikkus on üle 23 m.[7] "Juuresolekuleiba" nimetatakse selles iidses usutavandite kogumikus "*schefa* toiduks" ning vaarao esitab hauataguses elus lõplikku valgustumist otsides oma teekonna igal etapil üha uuesti korduva küsimuse: "Mis see on?"

Teised "Surnuteraamatud" (kuigi fragmentaarsed ja mittetäielikud) on pärit III aastatuhandest eKr ning Serâbiti reljeefide põhjal on selge, et Egiptuse valitsejad manustasid valget kulla*mannat* suukaudselt umbes aastast 2180 eKr alates. Ent selle valmistamise saladust teadsid ainult käsitöökoolides õppinud metallurgia erilised asjatundjad (kunstipäraste tööde meistrid). Need asjatundjad tegutsesid preestritena ning Memphise ülempreester kandis tiitlit Suur Käsitöömeister.

Lõpliku valgustumise otsingud kestsid pidevalt nii elus kui surmas. Arvati, et vastandina füüsilisele kehale on inimesel olemas ka "valguskeha", mida tuli samamoodi toita, et see vastu peaks ja kasvaks. Selle nimetus oli *ka*, ning kuigi see oli inimelu kombitamatu omadus, usuti, et see säilib ja tegutseb edasi hauataguses elus. *Ka* toit oli valgus, mis genereeris valgustumist või kreeklaste sõnul *gnosist*, ning seda sümboliseeris seesama hieroglüüf, mis leiti Serâbit el Khâdimi templi kuningate pühamust. Vabamüürlaste esimese astme rituaalis küsitakse kinniseotud silmadega õpipoisiks vastuvõetult, mida too kõige enam ihaldab – kombepärane vastus sellele on: "Valgust." Vanaaja Süürias-Foiniikias kandis niisugune kõrgema valgustatuse tase nime "Shar-Oni tasandik" (valguse orbiidi dimensioon), kuid hiljem kaotas see termin esialgse tähenduse ning seda hakati ekslikult kasutama Saaroni tasandiku nimena, mis laiub piki Iisraeli mereranda Haifa ja Tel Avivi vahel.

Vana-Egiptuse salakultusekoolide alkeemiaõpetuses peeti valgustatud teadvuse saavutamise protsessi eriliselt tähtsaks. Protsessi läbiviimise abivahendina valmistasid templifilosoofid imepärast "projitseerimispulbrit", mille abil oli võimalik madalat inimteadmust muundada vaimseks kullakangiks. See projitseerimispulber oligi *mfkzt*, *manna*, valge pulbriline kuld ehk – nagu alkeemikud seda nimetasid – filosoofiline kivi.

Kordame siinkohal Eirenaeus Philalethese sõnu: "Meie Kivi pole midagi muud kui kuld, mida on kuumutatud puhtuse ja peenuse ülima astmeni... Koostise poolest on ta kuld, mis on puhtaimast puhtam; ta on tahke ja mittepõlev nagu kivi, kuid väliselt sarnane väga peene pulbriga."

Uues Testamendis (1 Kr 10:3) nimetatakse *mannat* "vaimulikuks roaks", aga määratakse ka tegelikuks pühitsetud leivaks (Jh 6:31–41). Järelikult on armulaual koos veiniga antav leib pärit sealtsamast, kust oblaat, mida Püha Graal pakkus missal Chrétien de Troyes' 12. sajandi romaanis "Perceval ehk Graali lugu". See lugu kerkis esile 1180. aasta paiku – just enne Chartres'i katedraali ehituse algust – ja oli otseselt templirüütlite keskkonnast pärit. Nii Alsace'i, Champagne'i kui Léoni

krahv (kellega Chrétien de Troyes oli lähedalt seotud) olid kõik selle Jeruusalemma rüütliordu liikmed. Chartres'i katedraali leiba-kivi joogikarikas ulatava Melkisedeki kuju on täiuslik näide püha taevamannaga seotud Graali sakramendist.

Uues Testamendis jutustab Paulus, et ka Jeesus ise kasvatati ülempreestriks "Melkisedeki korra järgi" (Hb 5:6, 6:20). Tänu sellele oligi ta omandanud õiguse pühal õhtusöömaajal pühitsetud leiba ja veini pakkuda. Paulus selgitab, et kuna see oli nii suur privileeg, siis tuli seadust ehk käsuõpetust ametlikult muuta, et see kehtiks Jeesuse kohta (Hb 7:11–17), sest tema põlvnes Juuda Taaveti suguvõsast, mille liikmetel oli küll õigus saada kuningaks, kuid mitte preestriks.

Uue Testamendi Ilmutusraamatus 2:17 on öeldud: "...kes võidab, sellele ma annan süüa varjule pandud mannat ja annan temale valge kivikese ja kivikese peale kirjutatud uue nime, mida ükski muu ei tunne kui aga see, kes selle saab." Nõnda on peaaegu algusest peale läbi kogu piibli rännanud püha *manna* säilitanud oma tähtsuse lõpuni, esinedes siin pealegi otsese ühenduses valge kiviga.

Eeltooduga väga sarnane kirjeldus ilmub palju aega hiljem, Püha Graali keskaegses pärimuses. Baieri rüütli Wolfram von Eschenbachi romaanist "Parzival" võime lugeda: "Kivi otsale on raiutud kiri, kus on kirjas nende nimed ja sugupuu, olgu nad siis tütar- või poisslapsed, kes on kutsutud rändama Graali juurde. Kellelgi pole vaja raidkirja lugeda, sest niipea kui seda loetakse, see haihtub." Nimetatud kivi kohta räägiti, et see pidi olema "maapealse paradiisi kehastus" ning et sel pidid olema erakordsed ravi- ja vananemisvastased omadused. Selle nimi oli *Lapis Elixis* – teisend nimetusest *Lapis Elixir*, millega tähistati alkeemikute filosoofilist kivi. Romaan jätkub: "Selle kivi jõul põleb fööniks tuhaks, kuid tuhk taastab ta kiiresti uuesti elavaks. Niisiis kaotab fööniks oma sulestiku ja muundub ning on pärast seda sama särav ja hiilgav kui varem."

Võti "Parzivali" allegooria mõistmiseks peitub iidses müüdis fööniksist. Egiptuses sarnanes temaga "*benu* lind", kes Heliopolise templis põles tuhaks, kuid kelle tuhast tekkis suur valgustatus. Heliopolis (kandis algselt nime On, mis oli seotud päikesejumala valgusega) oli Suure Valge Vennaskonna keskus – sinna kuulusid Thutmosis III (u 1450 eKr) käsitöömeistrid. Karnaki Kõrgema Nõukogu liikmeid oli 39 ning vennaskonna nimi tulenes nende tegelemisest salapärase valge pulbriga.

Samasugust kivi kohtame ka jutustuses "*Iter Alexandri ad Para-*

disium" – vanaaegses mõistujutus Aleksander Suure teekonnast paradiisi ehk *Pairi Daize* maale, nagu iidses avesta keeles[8] nimetati pärsia valgusejumala Ahura Mazda kuningriiki. Selles loos kirjeldatakse maagilist paradiisikivi, mis kinkis raukadele nooruse ja mis olevat olnud raskem kui sama suur kogus kulda, kuigi kaalukausil võis isegi üksainus linnusulg selle üles kaaluda!

Edaspidi veendume selles, et paradiisikivi – mis on raskem kui kuld, aga kergem kui sulg – ei olegi lihtsalt üks müüt kaugest minevikust. Tänapäeva füüsikas on see hõivanud tähtsaima koha ning selle hämmastavad kaalunäitajad on leidnud põhjaliku seletuse kui teaduslik tõsiasi. Laboritingimustes saab tekitada ka fööniksit – saladus peitub valguse taastekkes, millel nüüdisaja tehnoloogias on äärmiselt tähtis osa. Pulbriks (tuhaks) muundunud fööniks oligi tegelikult paradiisikivi ehk filosoofide kivi, samuti Moosese *manna* ja Serâbiti templi ehk Kulla Maja suurmeistrite *mfkzt*.

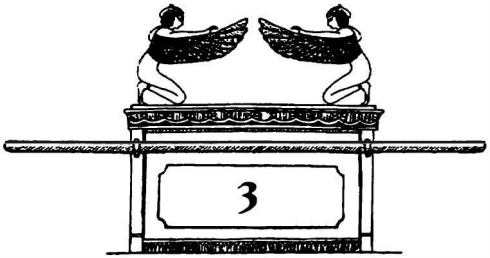

VALGUS JA TÄIUSLIKKUS

Kalliskivide mõistatus

Vana ja Uue Testamendi alkeemilise paradiisikivi kõrval omavad väga suurt tähtsust ka teised *Exodus*es esinevad kivid. Esimesena tulevad meelde muidugi tahvlid lepingu ja kümne käsuga. Neid kirjeldatakse sageli kui kaht rasket kivilahmakat – harilikult kujutavad kunstnikud neid nii ränkrasketena, et Mooses jaksas nad hädavaevu mäelt alla tassida. Tegelikult ei anna *Exodus* ühtki vihjet ei nende kivitahvlite kuju ega suuruse kohta, aga näiteks juutide kabala pärimuse järgi olevat käsutahvel olnud jumalik safiir nimetusega *schethiyâ*, mida Mooses hoidis oma peopesas.

Kabala pärimus valgusest ja teadmusest on pärit Aabrahami ajast (u 600 aastat enne Moosest), kellele olevat pärandatud "kadunud tsivilisatsiooni testament". Tema sünnikohaks annab *Genesis* Kaldea Uri (vanaaja Sumeri linn Mesopotaamias), kuid kabalistid lisavad tema kultuuripärandile selle, et ta olevat olnud *Aur Kasdeems*, mis tähendas "maagide valgus". Aabrahami tahvlil olnud kirjas nii "kõik, mis inimene on iial teadnud" kui ka "kõik, mis inimene võiks iial teada saada". Vanaaja sumerid tundsid seda Saatusetahvli nime all. Selle olevat taevast maa peale andnud jumalad Enlil ja Enki (*anunnaki* suure taevajumala Anu pojad), ning enne piiblit kirjutatud lugudes babüloonia jumalast Mardukist on öeldud, et viimane kandis seda oma rinna vastas.

Kabala õpetuse järgi oli Saatusetahvel safiir, mis pärandati Moosesele ja mis hiljem läks Juuda kuninga Saalomoni hoole alla. Sellest järeldub, et kui hilisemate kunstnike tõlgendused välja jätta, siis pidi *Exodus*es kirjeldatud käsulaud olema mitte lihtne kivitahvel, vaid

midagi palju hinnalisemat.[1] Hoolimata kabala praegustest tõlgetest oli vanades originaaltekstides kasutatud sõna *sappir*, kusjuures piiblis tähistatakse safiiri üldiselt sõnaga *leshem*.

Kabala peateos on *"Sefer ha Zohar"* ("Kirkuseraamat") – ligemale miljonit sõna sisaldav rakenduslik pühakirjafilosoofia, mis tugineb iidsetele juudi pärimustele ja on suuremas osas kirja pandud aramea keeles. Seda keelt kõnelesid aramealased, kes 13. sajandil eKr elasid Mesopotaamias ning hiljem rändasid Süüriasse ja Palestiinasse. Aramea keel oli 500. aasta paiku eKr Pärsia impeeriumi ametlik riigikeel ning umbes 1000 aasta jooksul kasutasid ka juudid seda rohkem kui heebrea keelt. "Kirkuseraamatu" tekstide autoriks peetakse 2. sajandi Palestiina rabi Shimeon ben Yohaid ning need seadis 1286. aastal Kastiilias, Hispaanias kogumikuks Moses ben Shem Tov de Léon. Põhiliselt kujutavad need juurdlevaid kommentaare Toorale – viiele Moosese raamatule (tuntud ka nime all Pentateuh), mis sisaldavad juutide seadusi. Kõrvuti Talmudiga on see jäänud Aasia, Aafrika ja Euroopa maade juudi diasporaades sügavasti austatud raamatuks.

Kuningas Saalomoni kivi *schethiyâ* esineb mitte ainult kabalistlikus pärimuses, vaid ka vabamüürlaste *Royal Archi* tõekspidamistes. Juutide Talmud (filosoofiliste heebrea tekstide kommentaarid)[2] jutustab, et *schethiyât* nimetati "alusepanemise kiviks". Nähtavasti toimis see Jeruusalemma templi kõige pühamas paigas (*sanctum sanctorum*) levitatsioonivahendina, võimaldades seaduselaekal vältida kokkupuudet maaga – see hõljus kolme sõrmelaiuse kõrgusel maapinna kohal. Kuna see hoidis seaduselaegast täiuslikus tasakaalus, siis nimetati seda ka "täiuslikkuse kiviks".

Saalomoniga oli seotud ka üks teine kivi, mida kutsuti *schamir*iks ja mida tunti kui "välgukivi". Talmud jutustab, kuidas kuningas kasutas seda oma templi ehitamisel kivide õigesse asendisse seadmiseks. *Schamir* olevat suutnud oma erakordse valguskiire abil lõigata kivi, hääletult ja väga täpselt. Lisaks *schethiyâ*le olevat algselt Moosese valduses olnud ka hirmuäratav valgustkiirgav *schamir*, mille kuningas Saalomon laskis hiljem oma sõrmusesse raamida.

Jutustanud täiuslikkuse kivi ja välgukivi esoteerilistest omadustest, võime nüüd tagasi pöörduda piibli juurde, kus neid on paljudel juhtudel mainitud. Esimest korda loeme *Exodus*est nende kohta tõepoolest seoses Moosesega ja tema viibimisega Horebi mäel. See lõik kirjeldab kullast rinnaplaadi (*essen*) valmistamist Moosese venna Aaroni jaoks,

kes hakkab seda kandma kui esimene ülempreester ja seaduselaeka valvur. 2 Ms 28:30 jutustab: "Pane kohtu-rinnakilpi ka Uurim ja Tummim, ja need olgu Aaroni südame peal, kui ta astub Jehoova palge ette." Sõnade *u'rim* ja *thum'mim* tähendus oli vastavalt "valgus" ja "täiuslikkus". Seega on Talmudi *schamir* ("välgukivi") ja *schethiyâ* ("täiuslikkuse kivi") Teise Moosese raamatu Uurimi ja Tummimi sünonüümid.

Ühtki korda pole Vanas Testamendis juttu sellest, mida Uurim ja Tummim endast kujutasid. Pole kirjeldatud ei nende kuju, suurust, värvust ega kaalu. Neid mainitakse lihtsalt kui midagi, millega Mooses oli tuttav. Ometi olid need tegelikult kaks maagilist kivi. Üks oli kiirgav vääriskivi, millest väljus välgunool ja millega sai kive lõigata ning teine oli võimeline tekitama levitatsiooni.

Kivid läksid Aaronilt edasi tema poja Eleasari kätte, kellest sai järgmine ülempreester (4 Ms 20:28). Nende energiat peeti nii võimsaks, et arvati, nagu olnuks nad tunnistus Jumala enda juuresolekust; sellele vihjab vabamüürlaste teise astme tseremoonia nimetus – "Suur valgusallikas". Vana Testamendi Esra (2:63) ja Nehemja (7:65) raamatud kinnitavad, et kivide hoidmine jäi leviitidest ülempreestrite eesõiguseks ja et nemad valvasid kive ja seaduselaegast alguses Siinai kogudusetelgis ja hiljem nende alalises asukohas Jeruusalemma templis.

Peale *essen*i ehk rinnakilbi kandis ülempreester riietusena käisteta, rinnalapiga ja vöötatud tuunikat, mida nimetati *ephod*iks. Hilisemal ajal sai sellest riideesemest seaduselaeka leviitidest valvurite tunnus, kusjuures rinnalapp volditi üle vöö alla, nii et see moodustas väikese lapatspõlle. Tollal valmistati see valgest lõuendist; vabamüürlastel sümboliseerib seda tänapäeval lühike põll. Kuningas Taavetil oli seljas linane *ephod*, kui ta laeka ees tantsis (2 Sm 6:13–15).

Kummaline spiraal

Neljas Moosese raamat 27:21 jutustab, et ülempreester kasutas Uurimit, kui ta Jumalalt nõu küsis ja et jumalikku tarkust ilmutati talle kahe kuldse keerubi vahelt, mis seisid seaduselaeka peal (2 Ms 25:22). Seejärel selgitatakse Kohtumõistjate raamatus (20:27–28), et laeka ees seismist peeti tõepoolest Jumala palge ees seismiseks. Kuna seaduselaeka kaudu Jumala sõnade edastamiseks oli vajalik Uurimi ja Tummimi

Tarkust ja ravimist sümboliseeriv madu.

kohalolek, siis on mõned uurijad oletanud, et need olid midagi täringute või oraakli ennustusvahendite taolist. Ent seaduselaeka läheduses oli Uurimi tähtsaim omadus ju kiirgav valgus, ning piibel ütleb, et "Jumal on valgus". Vastavalt sellele õpetusele pidi Uurimi laekavalgus järelikult olema Jumala tajutav ilmsiks saamine.

Mis siis ikkagi oli see Uurim-*schamir*, mis etendas nii asendamatut osa seaduselaeka vägevuse ilmutamisel? Siiamaani oleme suutnud kindlaks teha, et see oli mingi hinnaline kivim – kristalliline vääriskivi, millel teatud tingimustel oli omadus välja saata valguskiirt, millega sai väga täpselt kive lõigata. See võib muidugi näida küllalt uskumatu, arvestades tehnoloogia taset Vana-Egiptuse impeeriumis. Ometi, nagu me edaspidi näeme seoses *mfkzti* paradiisikiviga, on teadus viimasel ajal tõestanud palju sellist, mis oleks uurijatele olnud üsna mõistetamatu isegi alles 50 aasta eest.

Sõltumata sellest, kas see puudutas Uurimit-*schamiri* või jumalike teadmiste teisi allikaid, jäi tarkuse graafiline sümbol muutumatuks Mesopotaamia kõige varasematest aegadest peale. See oli sumeri jumala Enki, Püha Silma isanda embleem – spiraalina ümber saua või puutüve keerdunud madu. Egiptuse Karnaki Valge Vennaskond koosnes Therapeutate preestritest-oskusmeistritest, kes lisaks töötamisele *mfkzt*iga tegelesid ka ravimisega, nii et teadmus ja ravimisoskus muutusid sünonüümideks ning neid hakkas tähistama üks ja seesama maokujuline embleem.

Vanakreeka pärimuse järgi oli arstiteaduse isa Asklepios Tessaaliast (u 1200 eKr), keda roomlased nimetasid Aesculapiuseks. Tema skulptuuril[3] Rooma Capodimonte muuseumis on kujutatud ka keppi selle ümber keerdunud maoga. Asklepiose jälgedes käis ka kreeka arst Hippokrates (sündis u 460 eKr), kelle pärandatud Hippokratese vanne on tänini jäänud arstide ametivandeks. Isegi nüüdisajal on keerdus madu Briti, Ameerika ja Austraalia arstide liitude, samuti Maailma Arstide Liidu embleem. Aga miks? Kuidas sai üks keerdus madu seotud olla meditsiini ja pühadest kividest ammutatud teadmistega? Teine muutumatu seik, millele tähelepanu pöörata, on see, et tarkust on ammustest aegadest peale seostatud valgusega, nii et teadmiste omamist hakati nimetama valgustatuseks ehk vaimuvalguse omamiseks.

Isegi Siinai loos on see embleem otseselt seotud israeliitide ravimisega, kui Jumal ütleb Moosesele: "Tee enesele madu ja pane see ridva otsa." (Kirjeldused "vaskmaost" ja "ridvast" esinevad tavaliselt inglise-keelsetes piiblites, kuid algses kreekakeelses *Septuagintas* need puuduvad – seal on juttu ainult "maost" ja "ridvast".) See intrigeeriv kõrvalekalle sarnaneb ebaühtlusega seaduselaeka kuldsete keerubite kirjeldamisel. Juhtnöörid nii mao kui keerubite valmistamiseks andis väidetavalt Jumal, aga ometi oli Jumal ju edastanud ka järgmise käsu: "Sa ei tohi enesele teha kuju ega mingisugust pilti sellest, mis on ülal taevas, ega sellest, mis on all maa peal, ega sellest, mis on maa all vees!" (2 Ms 20:4). Ühel hetkel noomib Mooses Aaronit ja israeliite kuldvasika tegemise pärast, aga järgmisel valmistab juba innukalt madu ja keerubeid! Pärast Jumala niivõrd karmi käsku polnud ju võimalik, et ta oleks Mooseselt nõudnud elusolendite kujude valmistamist. Seepärast on tõenäoline, et madu polnudki uss kui niisugune ja keerubid polnud inglid.[4]

Jutustades 1. sajandil Kumranis elanud esseenidest, selgitab Josephus

Flavius, et need valgesse rüütatud Egiptuse Therapeutate jüngrid olid oma teadmised arstimiskividest omandanud vanaaja inimestelt. Me saame teada, et *mfkzt* oli tõepoolest ravimisvahend. Praegu aga keskendugem kive lõikavale vääriskivile Uurim-*schamir* ehk "välgukivile".

Ülempreestri rinnakilbi kohta (selle taskusse asetati pidulikult Uurim ja Tummim) ütleb 2 Ms 28:17–20, et see oli kaunistatud 12 kalliskiviga. Need olid järgmised: sardikivi (karneool), topaas, punane granaat, smaragd, safiir, teemant, hüatsint (merevaik), ahhaat, ametüst, berüll, oonüks ja jaspis. Silma torkab, et sellest loendist puudub rubiin, ometi võrreldakse nii Hiiobi raamatus 28:18 kui Õpetussõnades 8:11 tarkust rubiinidega (eestikeelses piiblis "pärlitega" – *tlk*).

Tähelepanuväärne rubiin

Kandugem korraks ajas edasi 1960. aastasse ja Californiasse. Füüsik Theodore Maimani töökoht oli tollal *Hughes Aircraft Research* Malibus ning ta oli just lugenud huvitavat artiklit Ameerika Füüsikaseltsi ajakirjast *Physical Review*. Artiklis jutustati, et üks Columbia ülikooli professor ja tema kaastöötaja uurivad Belli Laboratooriumides valguse võimendamist. Nende nimed olid Charles Townes ja Arthur Schawlow ning nad olid spetsialiseerunud mikrolaine-spektroskoopiale, mis tegeles mitmesuguste molekulide hämmastavate omaduste uurimisega. Neile oli teada, et kui mikrolainekiirguse lainepikkus lühenes, muutus selle mõju molekulidele tugevamaks ning tulemuseks oli võimas spektroskoopiline vahend valguse refraktsiooni osiste uurimiseks. Nad tahtsid saavutada seda, et oleks võimalik juhtida mikrolainetest lühemaid – infrapunase ja optilise valguse lainepikkusi. Nad hakkasid valgust peeglite abil edasi-tagasi põrgatama. Selle uurimistöö tulemused nad avaldasidki ajakirjas *Physical Review*, selgitades, kuidas neil oli õnnestunud täiustada nähtava spektri üht üksikut võimendatud sagedust. Ainus, mida nad ei leidnud, oli rakendus sellele avastusele, seepärast pandi see kirja kui "leiutis, mis otsib tööd".

Loetust vaimustatud Theodore Maiman hakkas Townesist ja Schawlow'st sõltumatult uurima värvuste lainepikkusi ja nende suhtelisi energiatasemeid. Ta avastas, et kroomi aatomid neelavad rohelise ja sinise valguse, saates välja ainult punast, mille läbistusjõud on väga suur. Kroomi aatomitest moodustunud punast värvi pulseeriv kristall on rubiin

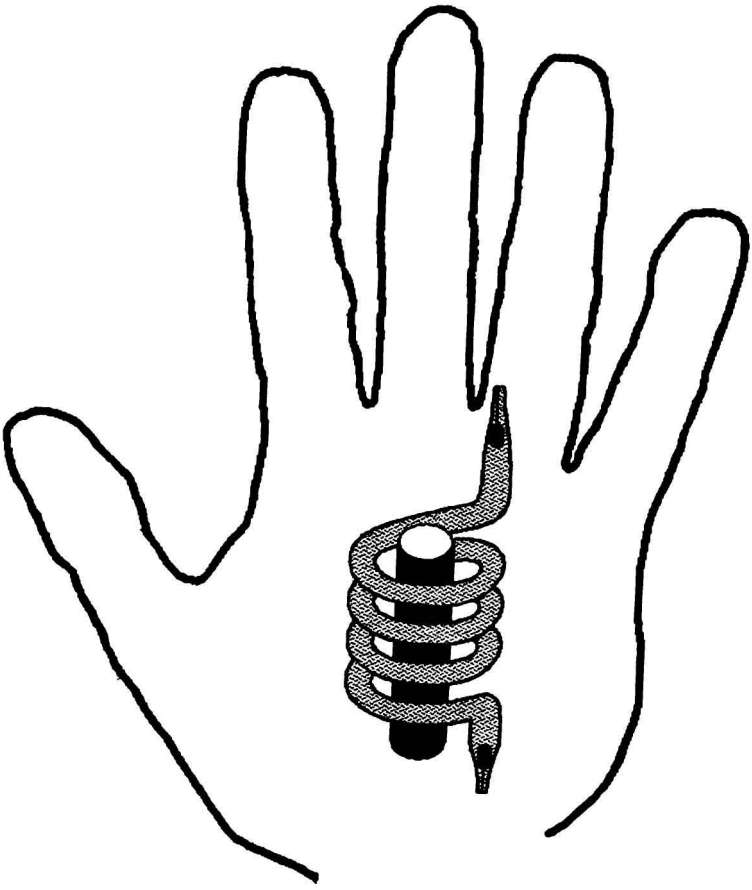

Maimani esimene rubiinlaser (õiges mastaabis).

ning Maiman leidis, et nende aatomite elektrone saab ergutada kõrgematele energiatasemetele intensiivse valge valguse abil. Ta võttis ühe pulgakujulise rubiini ning kattis aurustatud hõbedaga selle paralleelsed otsad, jättes ühe otsa pisut vähem peegeldavaks kui teise. Seejärel mähkis ta ümber kivi plahvatusimpulsslambi kvartsist spiraaltoru. Kiirete valgussähvatuste mõjul tekkinud fotostimulatsiooni tagajärjel saatis rubiinipulk välja võimsa punase valguse kiire. Maiman avaldas oma katse kirjelduse 1960. aasta augustis ajakirjas *Nature*.[5] Järgnevalt asendati Belli Laboratooriumides välklamp kaarlambiga, et tekitada

pidevat kõrgenergia valgusekiirt – saadud tihe kiir oli miljon korda eredam kui Päike. Valgusekiir oli nii intensiivselt kitsas, et kui seda veelgi täiustati, suutis see puhtalt lõigata terast, nagu nuga lõikab võid. Kogu seda protsessi nimetati inglise keeles "*light amplification by stimulated emission of radiation*" (valguse võimendus stimuleeritud kiirguse abil), millest peagi tekkis lühend "laser".[6]

Missugune nägi siis välja natuke üle 40 aasta tagasi maailma eeldatavasti esimene rubiinlaser? See sarnanes ümber puutüve keerdunud maoga – täpselt nagu Enki ja Asklepiose embleemidel. Pole üllatav, et laserid võeti üsna pea kasutusele meditsiinis ning nad hakkasid mikrokirurgias asendama skalpelle. Kui Uurim-*schamir* oli tõepoolest silindriline rubiin, koos sellega sobiva spiraalikujulise kristallilise ümbrisega, siis kõik, mida selle toimimiseks vajati, oli ühendus toiteallikaga.

Tunnistussõrmus

Möödunud aegade kunstnikud on Moosest kujutanud koos käsulaudadega, mis sarnanevad kuni kolme jala kõrguste hauakividega, kuigi need pidid mahutama vaid kümmet käsku. Sellega on suures vastuolus väljakaevamistel leitud vanaaja Mesopotaamia paaritollised savitahvlid, millele on kantud eelmistega võrreldes suured kogused kirjalikku informatsiooni.

Algse sumerite Saatusetahvli olemust on raske kindlaks määrata, kuid selle ajalugu on palju vanem kui ükski piibli kirjutis. Esimest korda mainitakse seda nendel seitsmel tahvlil, millel on kirjas "Enuma eliš" ("Kui ülal...") – *Genesise*-eelne loomiseepos, mis on loodud umbkaudu 3500 aasta eest.[7] Kui Aabraham saatusetahvli 1960. aasta paiku eKr pärandusesks sai, olevat see öeldavasti sisaldanud "kõike, mida inimene on iial teadnud" ning "kõike, mida inimene võiks iial teada saada". (Kirjutamisest juttu ei olnud – öeldud oli ainult, et tahvel "sisaldas" niisugust infot.) Kui – nagu väidab kabala – Mooses päris sellesama eseme, siis oli see arvatavasti seesama kivi, mida *Exoduse* kirjapanijad nimetasid tunnistuseks. Kuid Vana Testamendi jutustuse põhjal on ka selge, et see erines täielikult kümnest käsust.

Teises Moosese raamatus (peatükid 20–23) seletatakse, et Jumal andis kümme käsku Moosesele ja tema rahvale Horebi mäe juures ning et nendega kaasnes suur hulk suulisi määrusi. Mooses pani need kõik

kirja (2 Ms 24:4) ja luges israeliitidele ette kui nende uue seaduseraamatu (24:7). Ei selgitata, millega või millele Mooses määrused kirja pani, öeldud on ainult, et need olid "raamatu" kujul (mitte tahvlil). Pärast seda kui raamat oli ette loetud, ütles Jehoova Moosesele: "Tule üles minu juurde mäele ja ole siin, siis ma annan sulle kivilauad ning käsuõpetuse ja käsud, mis ma olen kirjutanud neile õpetuseks!" (24:12).

Pärastpoole ütles Jehoova (25:16): "Pane laekasse tunnistus, mille ma sulle annan." Edasi järgneb (31:18): "...siis ta andis temale kaks tunnistuslauda, kivilauda, mille peale oli Jumala sõrmega kirjutatud." Aga kui Mooses oli tahvlitega mäelt alla tulnud ning nägi israeliite tantsimas, "siis ta viha süttis põlema ja ta viskas lauad käest ning purustas need..." (32:19). Me saame sellest teada, et tahvlid olid purustatavad – järelikult polnud antud juhul kindlasti tegemist maagilise *sappiri*ga.

Seejärel aga tuleb muutus ning uutest tahvlitest antakse hoopis erinev kirjeldus kui piiblis harilikult kombeks. Jehoova ütleb Moosesele: "Raiu enesele kaks kivilauda, esimeste sarnased, ja ma kirjutan laudade peale sõnad, mis olid esimestel laudadel, mis sa purustasid." (34:1). Ent rohkem midagi ei seletata. Edasi kordab Jehoova suuliselt suurt hulka tsiviilõiguslikke korraldusi ning annab seejärel Moosesele käsu: "Kirjuta enesele üles need sõnad," mille peale Mooses "kirjutas ... seaduse sõnad, need kümme käsusõna" (34:27–28) ja viis need isiklikult kirjutatud tahvlid mäelt alla (34:29).

Kui Vana Testamendi seda lõiku lugeda ükskõik mis keeles (kas kreeka *Septuagintat*, heebrea masoreetide teksti või ingliskeelset autoriseeritud piiblit), leiame kõikjalt muutumatu tõsiasja, et Moosese kätte ei jäänud lõpuks midagi, mis olnuks Jumala kirjutatud – nagu seda harilikult väidetakse. Teda kirjeldatakse piiblis ainult koos seaduseraamatuga, mis oli tema enda kirjutatud, ja koos kümne käsuga, mis olid samuti tema enda kirjutatud. Aga kuhu oli jäänud Jumala käest saadud tunnistus, mis pidi asetatama seaduselaekasse?

Selle kohta öeldakse pärastpoole (2 Ms 40:20), et Mooses "võttis tunnistuse ja pani selle laekasse", ning üldine seisukoht on, et selle all mõeldi tahvleid kümne käsuga. Ent käsud ei kujutanud endast ju midagi erilist – ainult kogum lühikesi ettekirjutusi, mis Mooses ise oli kirja pannud. Igatahes ei oleks need nõudnud rikkalikult ehitud 1,22 m pikkuse kuldkirstu ehitamist. Need ei olnud isegi salastatud; neid tundsid kõik tollal kohalviibinud inimesed ja tunnevad paljud ka

tänapäeval. Ning see ei olnud ka pühalik leping, mille Mooses seaduselaekasse asetas, vaid lihtsalt rida kohtupidamist puudutavaid otsuseid ja määrusi – tsiviilõiguse alane teatmeteos, millele õigusemõistmisel toetuda. Selle peaeesmärk oli olla kättesaadav, mitte ärapeidetud. Ometi valvasid mingil teadmata põhjusel seaduselaegast rangelt leviitidest preestrid ning pärast Jeruusalemma viimist hoiti seda eraldatud ja pühitsetud paigas.

Seaduselaeka sisule suurema väärtuse ja tähtsuse andmiseks on tänapäeva kirikus üldiselt levinud õpetus, et lisaks kümnele käsule olid laekas ka kuldkruus taevamannaga ja Aaroni pungadesse puhkenud mandlipuust saua. Ent Vana Testament neid esemeid laekaga ei seosta. Neid mainivad ühenduses seaduselaekaga alles palju hiljem kristlased Uues Testamendis – esimest korda tehakse seda Kirjas heebrealastele 9:4.[8] Mis siis ikkagi oli see niinimetatud tunnistus, mille Mooses laekasse asetas?

Vastuse annab Teine Kuningate raamat 11:12, kus on juttu Joase pühitsemisest Juuda kuningaks (u 839 eKr): "Siis tõi ta välja kuningapoja, pani temale krooni pähe ja andis tunnistuse kätte ja nad tõstsid tema kuningaks ning võidsid teda." Nimetatud "tunnistus" oli tolle aja kuningate üks tähtsamaid tunnuseid – see kõrgelt hinnatud talisman oli spiraalikujuline sõrmus, mis tunnistas ja tõestas selle omaniku õigust kuningavõimule.

Teises Moosese raamatus 35:22 loendatakse mõningaid ehteid, mis israeliidid tõid Moosesele kogudusetelgi kullaga sisustamiseks. See lõik kõlab 1611. aasta ingliskeelses autoriseeritud piiblis järgmiselt: "Nad tulid, niihästi mehed kui naised ... ja tõid käevõrusid ja kõrvarõngaid ja sõrmuseid ja tahvleid ja igasugu kuldehteid." Vana Testamendi 1885. aasta revideeritud väljaandes antakse sõna "tahvlid" tõlgenduseks "käsivarrevõrud", ent masoreetide piiblis "sõrmuspitsatid". Originaalis aga seisis semiidi sõna *tabba'ats*, mille tähendus – nagu *Septuaginta* õigesti määratleb – on "sõrmused". Seega, kuningas Joase talismansõrmus oligi iseenesest "tunnistuse tahvel (*tabba'at*)", mida varem oli samastatud *sappiri*ga.

Nagu eespool nägime, laskis kuningas Saalomon "välgukivi" (*schamir*) paigutada oma sõrmuse sisse, et lõigata sellega Templi jaoks kive ning et just selle kuningavõimu tunnuse – tunnistustahvli-sõrmuse – pärisid üksteiselt tema suguvõsa kuningad kuni seitsmenda põlveni, kuningas Joaseni välja. Aga Saalomoni sõrmuse kohta on öeldud, et see

oli väärismetallist (nagu olid ka kuldsõrmused Siinail), samal ajal kui *sappir*-tahvel olevat olnud kivi! Nagu me nüüdseks teame – *mfkzt* oli kuld, aga alkeemikud nimetasid seda kiviks. Samamoodi oli *schethiyâ* – hunnitu spiraaljas kristall – käsitöömeistrite poolt valmistatud iriidiumist. See tähelepanuväärne klaasisarnane kivim oli vanaaja inimestele tuntud Mesopotaamia vulkaanidest ning nad kutsusid seda nimega *an-na* – "tulekivi", kusjuures *mfkzti* pulbri nimi oli *šem-an-na* – "ülespoolne tulekivi".

Kui meessoost kivi Uurimit peeti Jumala ilmutuseks, siis naissoost Tummim esindas taevajumalannat, kes kaananlastel kandis nime Anat. Foiniikias oli ta nimi Barat An-na (kuninglik Anna) ning lõpuks jõudis tema austamine isegi Briti saarte suguharudeni, kus teda tunti nime all Britannia.

"Tunnistus", mille Mooses tõi mäelt alla ja asetas laekasse (2 Ms 40:20), oli väga tõenäoliselt vääriskivimist spiraal, mille sisse paigutati Uurim-*schamir* – seesama kalliskivi, mille pühaks hoiupaigaks Saalomon ehitas Jeruusalemma templi. Mooses oli selle saanud mäejumalalt El Šaddailt ning sellega seoses annab palju selgema viite kabalistlik õpetus: tahvel oli *sappir*, mida Mooses hoidis peopesas. See, mille ta mäelt sai, oli valguskiire tekitamiseks puuduv osa – spiraaljas *schethiyâ* ehk Tummim, nagu seda nimetasid ülempreestrid Aaron ja Eleasar. Eriti märkimisväärne on tõik, et kogu Teise Moosese raamatu ulatuses nimetatakse laegast tunnistuselaekaks. Alles Neljanda Moosese raamatu 10:33 alates (kui israeliidid lahkusid Siinailt ja jätkasid teekonda) muudeti truudusemärgiks Jumalale nimetus seaduselaekaks.

Kuna Uurim ja Tummim (piibel käsitleb neid eraldi) olid vastastikku teineteist täiendavad seadmed, siis ei saa küll täielikult väärtõlgendusest tuleneda tõik, et mormoonide õpetuses kujutatakse neid sageli toimimas kui ühtainsat objekti – Uurim-Tummim.[9] Nad kehastasid mees- ja naisalget ning kui nad laekas kokku viidi, ilmutasid nad ühendatult Valgust ja Täiuslikkust. Üksinda kujutas aga Tummim-*schethiyâ* endast unikaalset, levitatsiooni tekitavat ainet – just nii, nagu seda kirjeldab kabala.

Uus dünastia

Siiamaani oleme välja selgitanud, et umbes aastast 2600 eKr, Snofru ehk Egiptuse 4. dünastia ajast alates tegutses Siinai poolsaarel Horebi mäel Serâbit el Khâdimi tempel. Neljandasse dünastiasse kuulusid Hufu (Cheops), Hafra (Chepren) ja Menkaura (Mykerinos), kellest igaühele on omistatud üks Giza kolmest püramiidist. Nimetatud templis valmistasid Suured Kaitsjad kullast salapärast valget "projitseerimispulbrit" nimega *mfkzt*, mille kohta israeliidid küsisid: *manna?* ("mis see on?"). Pulbrist vormiti koonilisi kooke (seda nimetati "valgeks leivaks"), mida anti süüa Kulla Maja ehk selle dünastia kuningatele. Nähtavasti suurendas see nende valitsemisvõimekust ning oli samal ajal seotud ka hauataguse elu mõistatusliku Mfkzti väljaga, kuhu surnud kuningad üle kanti.

Serâbiti tempel lakkas alkeemilise töökojana tegutsemast Ramseste ajal (u 1330 eKr), mil mäe valitseja andis Kulla Maja saladused üle uuele, Aaroni suguvõsast preestriordule. Egiptuse seaduslike dünastiate aeg oli ümber saanud, väljastpoolt avaldasid survetuued mõjutused. Ramses I (valitses u aastast 1335 eKr) ei olnud kuninglikku sünnipära ning kuigi tema abikaasa Sitre oli vaarao nõo suguvõsast, oli ta liiga kauge sugulane, et teda seaduslikuks pärijannaks lugeda. Kuna sellele oli eelnenud poiss-vaarao Tutanhamoni surm ja 18. dünastia hääbumine, siis oli käes aeg, et kuninglikku vereliini kusagil mujal jätkata. Vahepeal oli Tutanhamoni õde abiellunud ühe israeliidiga. Kuna Egiptuses järgiti kuningavõimu pärimisel väga rangelt emaliini, siis oli just tema vanade dünastiate seaduslik pärijanna; koos oma abikaasa ja Moosesega viibis ta ka Siinail.

Kulla Maja aarded (Uurim-*schamir* ja Tummim-*schethiyâ*) usaldati Moosese ja uute israeliitidest preestrite hoole alla, kellele anti Siinail ülesanne kuningasuguvõsa tõotatud maal võimule seada. Aja jooksul sai nendest (Egiptuse 18. dünastia järeltulijatest) Juuda kuningadünastia, kuhu kuulusid Taavet, Saalomon ja lõpuks ka Jeesus. Ent kõigepealt tuli Kaananini (hilisem Palestiina) jõuda, sinna sisse tungida ja see vallutada, alles siis võis uue monarhia Jeruusalemmas troonile seada.

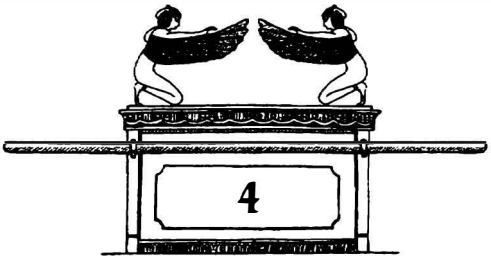

EGIPTUSEST LAHKUMINE

Iisraeli lapsed

Moosese ajal valitses israeliitide ja heebrealaste vahel selge vahe, kuid piiblis pole sellele tähelepanu juhitud. Nimetus "heebrealane" tuleneb Mesopotaamia patriarhi Eeberi (Heber/Abhâr, u 2480 eKr) nimest, kes elas kuus põlvkonda enne Aabrahami. Nimetus "israeliit" on pärit Aabrahami pojapoja Jaakobi ümbernimetamisest, kellele anti uueks nimeks Iisrael (1 Ms 35:10–12). Tema järeltulijad said oma Egiptuses viibimise ajal (1790. aasta paiku eKr) tuntuks kui israeliidid ehk Iisraeli lapsed. Seda nime on erinevalt tõlgitud: *Is-ra-el* – "Eli sõdur", *Ysra-el* – "El valitseb" või "El võitleb". Paik nimega Lûz, kus Jaakob sai endale uue nime, nimetati samuti ümber (1 Ms 28:19) ja sellest sai Beth-el ehk "Eli maja".

El oli vanaaja Kaananis nimi, millega tähistati jumalat ehk "ülevat" – nagu näiteks mäejumala El Šaddai puhul, kelle käest Mooses sai Siinail tahvlid. Teise Moosese raamatu vanaheebreakeelne tekst seletab (6:3), et nime El Šaddai kasutati ka juba Aabrahami ajal. Piibli ladinakeelses tõlkes *Vulgata* umbes aastast 385 võib 48 korral leida pühakute nimistust nime El Šaddai, kuid alates 1611. aastast on see ingliskeelsetes piiblites iga kord asendatud sõnaga "kõigevägevam". Varasemas mesopotaamia pärimuses oli selle vaste Ilu Kurgal – "suur mäejumal", aga sumeri keeles oli sõna *El* täpsem tähendus "see, kes särab".

Mis puutub nimetusse "juut", siis see tuleb sõnast "juudalane" – Kaanani lõunaosa Juuda järgi, kus israeliidid ja heebrealased lõpuks ühte sulasid. Hiljem hakati kogu israeliidi-heebrea rahvast juutideks

kutsuma. (Juuda roomapärane nimi oli Judaea.) Juudast põhja jäi Samaaria ja sellest omakorda põhja poole Galilea.

Kuna algsed israeliidid olid enne Moosese juhitud väljarändamist elanud põlvkondade vältel Egiptuses, siis oli neil vähe kokkupuuteid oma Kaananis elavate iidsete heebrealastest sugulastega – hõimuga, keda egiptlased nimetasid *habiru*. Ent umbes aastaks 1330 eKr olid israeliidid saabunud Siinaile ning alustamas teekonda heebrealastega kohtumiseks, et lõpuks, pärast paljusid sajandeid nendega ühineda. See oligi põhjus, miks ilmus El Šaddai koos israeliitide uut keskkonda puudutavate seaduste, tavade ja kohustustega. Tegelikult õppisid nad heebrea kultuuri tundma Horebi mäelt saadud korralduste (käskude) kaudu ning ühendades oma truudusekohustused omamoodi põhiseaduslikku dokumenti ehk seaduseraamatusse.

Kümme käsku oli hoopis teine asi. Need olid kohustuslik meenutus israeliitide järgitud eeskirjadest, mida nad olid väärtustanud Egiptuses. Käsud on ära toodud Teise Moosese raamatu 20. peatükis, kuid see ei ole uus käitumiskoodeks, vaid uusversioon vaaraode iidsetest pihtimustest, mis on kirjas egiptuse "Surnuteraamatu" 125. loitsus. Näiteks ülestunnistus "Ma ei ole tapnud" tõlgiti käskudesse: "Sa ei tohi tappa!"; "Ma ei ole varastanud" – "Sa ei tohi varastada"; "Ma ei ole valetanud" – "Sa ei tohi tunnistada oma ligimese vastu valetunnistajana" ja nii edasi.

Mida öelda Moosese kohta? Üldiselt arvatakse, et ta oli juut, kuigi tol ajal ei olnud juute veel olemas. Teda on sageli kujutatud heebrealasena, kuigi ta ilmus Egiptusest koos israeliitidega. Mõned on teda pidanud israeliitide vanemaks. Ent vaatamata kõigile neile üldlevinud arusaamadele kinnitab Vana Testament väga selgesõnaliselt, et Mooses polnud ei heebrealane ega israeliit. Teine Moosese raamat 2:19 ütleb tema kohta täiesti ühemõtteliselt "egiptuse mees". Ning 2 Ms 4:10 kinnitab koguni, et Mooses oli mures, kas ta suudab Egiptuse israeliitidele end arusaadavaks teha (sest 2 Ms 3:12 järgi nõuti temalt seda), tunnistades, et ta "ei ole sõnakas mees", sest tal on "raskevõitu suu ja raskevõitu keel"; ühesõnaga – ta ei osanud israeliitide keelt kuigi hästi.

Põlev põõsas

Vaarao Ptolemaios I nõuniku Manethoni (u 300 eKr) teoses "Aegyptiaca" on kirjas, et Mooses oli egiptuse preester Heliopolises. Hilisem 1. sajandi juudi ajaloolane Josephus Flavius pani seda Manethoni kinnitust pahaks, kuid seejärel väitis ise "Juudi muinsustes", et sõjas Etioopia vastu oli Mooses Egiptuse armees väejuht.

Moosese isiku kindlakstegemise võti peitub tema nimes, mis pole ei israeliidi ega heebrea päritolu, kuigi sellel on olemas heebrea vorm Mosheh. See koos tõsiasjaga, et 2 Ms 11:3 teatel "oli Mooses väga suur mees Egiptusemaal", juhib tõdemuseni, et nimel "Mooses" olid egiptuse juured. Sigmund Freudi, James Henry Breastedi, Ahmed Osmani ja teiste selle nime etümoloogiat uurinute arvates tulenes nimi Mooses tegelikult egiptuse sõnast *mose* (kreeka *mosis*), mis tähendab "järeltulijat" või "pärijat", nagu nimedes Thutmose (Thutmosis) – "Thothist sündinu" ja Amenmose (Amenmosis) – "Amenist sündinu".

Heebrea nimi Mosheh arvatakse olevat pärit sõnast *mosche*, mis tähendab "väljatõmbaja" või "see, kes tõmbab välja". Väidetavalt on selle aluseks see, et Moosesele andis nime vaarao tütar, kes tõmbas kõrkjakorvis imiku jõest välja.[1] On siiski täiesti ebatõenäoline, et üks Egiptuse printsess oleks võinud midagi teada heebrea keele etümoloogiast, eriti kuna keel, mida kõnelesid Egiptuse israeliidid – pärast üle 400 aasta elamist Niiluse deltas – ei saanud olla heebrea keel. Printsess oleks lapsendatud poisile andnud lihtsalt egiptuse nime. Teiseks, Mooses ei olnud "väljatõmbaja" (*mosche*), vaid hoopis "väljatõmmatu", mis on heebrea keeles *moshiu*.

Loo puhul poisikesest korvis või kõrkjates pole raske jõuda selle algvariandini. Kirjalikest allikaist on teada, et hilisemad israeliidid, keda Nebukadnetsar hoidis Paabeli vangipõlves (u 586–536 eKr), olid kindlasti huvitatud kõike esivanemate kohta käivat põhjalikult uurima. Mesopotaamia raamatukogudes olid olemas kõige esimene loomislugu – "Enuma eliš", samuti eepos "Gilgameš", mis kirjeldas ülemaailmset veeuputust, ja Adapa tahvel, mis üksikasjalikult jutustas esimesest mehest nimega Adama.[2] Savitahvlitest koosnevas arhiivis (juba 6. sajandil eKr peeti seda igivanaks) hoiti selle kõrkjakorvi prototüüpi, millest oli juttu "Legendis Šarrukenust", kellest sai hiljem Akadi kuningas Sargon Suur (2371–2316 eKr). Üks assüüria tekst jutustas Sargoni kohta: "Minu ema jäi rasedaks; ta sünnitas mu salaja. Ta asetas

mu kõrkjatest korvi ja sulges korvi kaane maapigiga. Ta andis mu jõele, aga jõgi ei ujutanud mind üle. Jõgi kandis mind edasi ja viis mu veekandja [vee ülestõmbaja] Akki juurde."

Kes siis ikkagi oli see egiptuse laps (lõpuks mees) nimega Mooses – legendaarne tegelane, kes alustas oma kuulsat missiooni Horebi mäel ja kellele oli määratud saada kõigutamatute juudi seaduste loojaks? Enne käesolevat raamatu kirjutamist olen ma Moosese pärandi üle arutlenud oma teostes *"Bloodline of the Holy Grail"* ("Püha Graali sugupuu") ja *"Genesis of the Grail Kings"* ("Graali kuningate sünd"). Nüüd on tulnud aeg kõige tähtsamad puslekillud kokku panna, enne kui alustame koos seaduselaekaga Siinailt oma teekonda, mis viib meid läbi rohkem kui 1300 aasta evangeeliumide kirjutamise ajajärku ja sealt edasi järgmistesse sajanditesse. Nende jaoks, kes pole mu teisi töid lugenud, käsitleme siinkohal mõningaid juba tuntud teemasid, kuid see on vajalik eesseisvate kirjelduste paremaks mõistmiseks.

Üks Oxfordi ülikooli teoloog ütles mulle kord ühes BBC raadiodebatis, et pole olemas mingit ajaloolist tõendusmaterjali selle kohta, et Aabraham, Mooses, Taavet või Saalomon oleksid kunagi eksisteerinud. Ta sõnas, et nad on olemas ju ainult välismaistes heebreakeelsetes allikates! Selgitagem siinkohal "ajaloo" mõistet, mis kõikide üldtunnustatud definitsioonide järgi on "oluliste või avalike minevikus aset leidnud sündmuste ja juhtumite jäädvustamine kronoloogilises järjestuses". Ajalugu on sündmuste talletus, mitte sündmused ise. Pole olemas reeglit, mille järgi peaks lugema ajalooks üksnes Suurbritannias või teistes kristlikes riikides kirjapandut, nagu too professor mõista andis. Selles mõttes on Lähis-Idas sündinud vanaaja heebrea kirjandus ajalooliselt täpselt sama paikapidav, kui seda on mis tahes teise rahva kus iganes kirjapandu. Võimalikult ulatuslikuma pildi saamiseks tuleb kõike arvesse võtta. Loomulikult ei leia me neid juudi kirjanduse kaugeid tegelaskujusid väljaspool seda paikkonda elavate rahvaste ajaloost (nagu me ei kohta brittide Boudiccat või Caractacust Lähis-Ida kroonikates), kuid ometi esinevad nad mitte ainult piiblis.

Enne 20. sajandit oli vähe teada Kaanani iidsetest pärimustest, kuid 1929. aastast alates on Süüria loodeosast Ras Shamrast (vanaaja Ugarit) leitud suur hulk umbkaudu 1400. aastast eKr pärit tekste. Ning 1975. aastal leiti tahvleid veelgi juurde Tel Mardikhi (vanaaja Elba) lähedalt. Arheoloogia kaudu ärkasid ellu seni ainult piibli tegelaskujudeks peetud Esaum (Eesav), Abramu (Aabraham), Israilu (Iisrael) ja Ibnum

(Eeber). Need leiud, koos teiste samasugustega Mesopotaamias, Egiptuses ja mujal, tõestavad ümberlükkamatult, et ajalugu pole võimalik piiritleda vaid teatud ajahetkel arhiivides olemasolevate materjalidega. Ookeanide põhjas ja tuiskliivade all on peidus rohkem ajalugu, kui seda eales suudetakse leida.

Teine Moosese raamat jutustab, et imik Moosese elu oli ohus, sellepärast et vaarao oli andnud käsu tappa kõik israeliitide vastsündinud poisslapsed. Selle otsuse põhjus peitus öeldavasti selles, et israeliidid "siginesid ja paljunesid ning said üpris väga vägevaiks; ja maa oli neid täis" (2 Ms 1:7). Vaarao käsk kõlas: "Kõik poeglapsed, kes sünnivad, peate viskama jõkke!" Ja nii panigi üks Leevi soost pärit naine oma kolmekuuse poja pilliroost laekasse, pigitas selle maapigiga ja asetas jõe äärde kõrkjaisse.

Sestpeale muutub lugu mõnevõrra mitteusutavaks, sest jõe äärde saabus vaarao tütar, kes nähtavasti oma isa korraldustest üldse ei hoolinud. Ta leidis poisikese ja alustas vestlust tema õega, kes miskipärast juhtus olema sealsamas lähedal. Seejärel anti imik tagasi emale, kellele printsess maksis tasu lapse imetamise eest. Paari hetkega oli poisike tagasi seal, kust kogu lugu oli alanud ja igasugune kartus vaarao tagakiusamise ees näis olevat haihtunud! Lõpuks lapsendas printsess poisi ja andis talle nimeks Mooses, kusjuures kellelegi ei tulnud pähe temalt midagi küsida lapse bioloogiliste vanemate kohta. See on kõik, mida piibel räägib Moosese lapsepõlvest, sest juba järgmises lõigus (2 Ms 2:11) kirjeldatakse teda täiskasvanuna.

Kairost pärit ajaloolane ja keeleteadlane Ahmed Osman on väga põhjalikult uurinud Moosese identiteeti ja tema aja tavasid. Jättes kõrvale selle loo täiesti ilmselge laenamise "Legendist Šarrukenust", tõendab Osman, et tollal valitsenud kombeid arvestades oleks olnud ebatõenäoline, et vallalisel Egiptuse printsessil oleks lubatud üldse kedagi lapsendada. Egiptuse kirjalikele allikatele toetudes seletab ta samuti, et pilliroolaeka lugu põhines faktidel, kuigi sel oli palju mõistetavam süžee ja osatäitjate koosseis.

Mõjuvõimas israeliit Jusuf-Juja (Joosep) oli olnud nii vaarao Thutmosis IV kui tema poja Amenhotep III peaminister (vesiir). Kui Thutmosis suri, abiellus Amenhotep kuningakoja traditsiooni kohaselt oma noore õe Sitamuniga, et pärida emaliinis pärandatavat trooni.[3] Varsti pärast seda abiellus Amenhotep aga Jusuf-Juja tütre Tejega, et omada ka täiskasvanud abikaasat. Ent sealjuures võeti vastu otsus, et ühelgi Teje

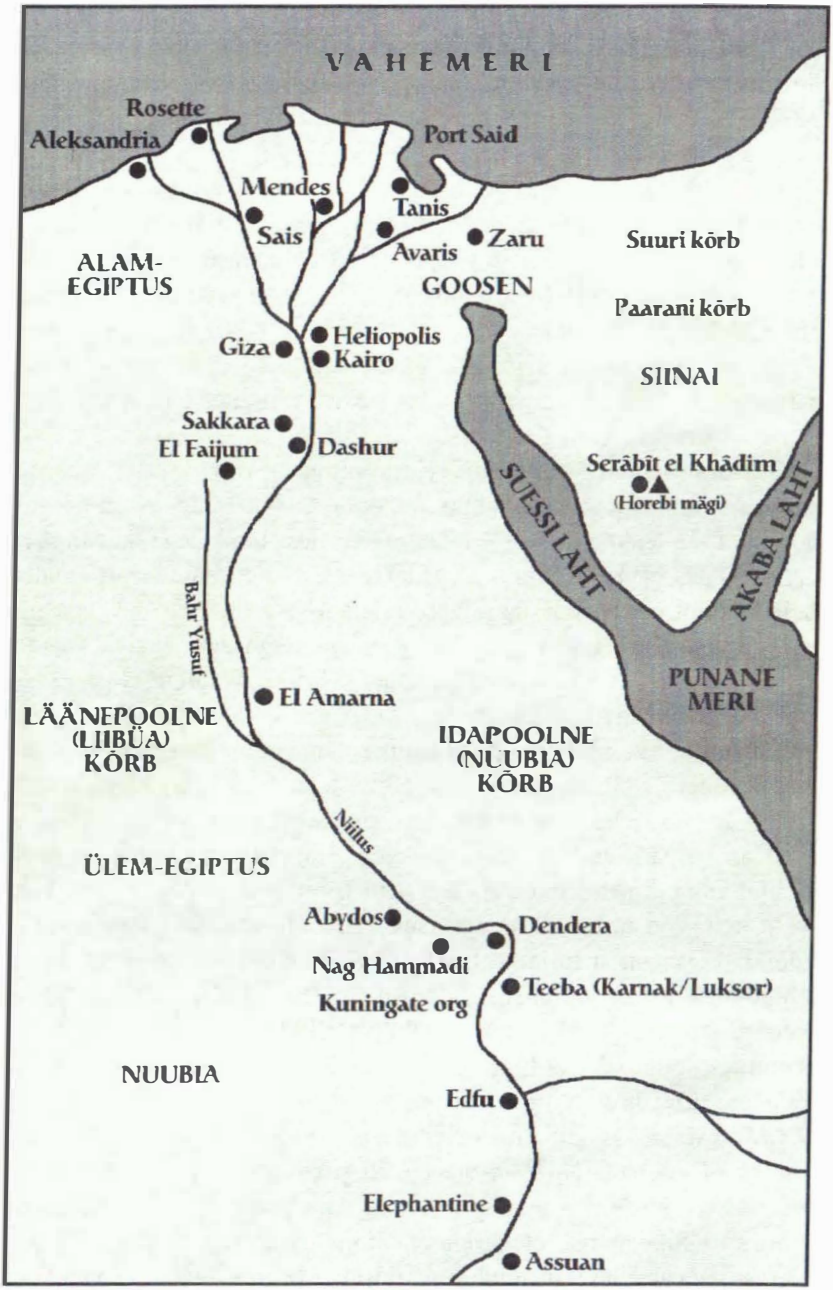

Egiptus ja Siinai – väljarändamise tegevuspaik.

poegadest ei saa olema õigust trooni pärida, ning kuna ta isa oli nii pikka aega nii kõrgel kohal olnud, siis võttis maad üleüldine kartus, et viimase israeliitidest sugulased on Egiptuses liiga suurt mõjuvõimu saavutamas. Peale selle, kuna Teje polnud seaduslik pärijanna, siis polnud tal ka õigust esindada riigijumalat Amonit ehk Amenit. Niisiis, kui Teje oli rasedaks jäänud, otsustasid teatud õukonnametnikud, et kui ta saab poja, tuleb laps sünnitusel tappa.[4] Seda teada saanud, leppis Teje kokku oma israeliitidest sugulastega, kes elasid Niiluse deltas Gooseni maakonnas. Seal lähedal Zarus[5] oli Tejel suveloss, kuhu ta läks oma poega sünnitama. Ämmaemandad organiseerisid lapsele ammeks Teje vennanaise, Leevide suguvõsast pärit Ti.

Lapsepõlves kasvatasid ja õpetasid Amenhotepit (sündis u 1394 eKr) Heliopolises egiptlastest Ra preestrid – sedasama jutustab Manethon Moosese kohta – ning teismelisena läks ta elama Teebasse. Selleks ajaks oli tema ema omandanud suurema mõjuvõimu kui vaarao peanaine Sitamun, kes ei olnudki sünnitanud poega ja pärijat, vaid ainult ühe tütre – Nofretete.[6] Seejärel oli vaarao Amenhotep III tükk aega haige, ja kuna tal puudus otsene meessoost pärija, siis tõusis esiplaanile noor Amenhotep. Ta abiellus oma poolõe Nofretetega, et saada õigust isa haiguse ajal regendina valitseda ning kui isa suri, sai temast vaarao Amenhotep IV.

Vana-Egiptuses oli üldlevinud tava, et vaaraod abiellusid oma õdedega kindlustamaks emajärgset troonipärimist. Sageli olid vaaraode abikaasad nende poolõed – ema oli sama, kuid isad erinevad.[7] Tolle aja genealoogilistest tabelitest on näha, et kuigi Egiptust valitsesid paljud järjestikused vaaraosuguvõsad, nimetati ja nummerdati dünastiad ümber ainult siis, kui mõni vaarao suri ilma meessoost järglasteta. Tähtsaim oli see, et tema lesestunud abikaasal oli olemas naissoost pärija, ning kui see tütar abiellus mõne teise meesliini esindajaga, saigi alguse uus dünastia.

Ilmne on seegi, et paljudel vaaraodel oli strateegilistel kaalutlustel valitud abikaasa ning sageli abiellusid nad erinevate põlvnemisharude esindajatega iidsest kuninglikku verd Mesopotaamia dünastiast, kellest varased vaaraosuguvõsad ka ise põlvnesid. Niisugustel juhtudel võttis kroonprints naiseks oma isa teise naise või liignaise tütre, nõnda näiliselt jätkates isajärgset pärimisliini, kuid tegelikult nõrgendades põlvkondade jätkumise nimel oma suguvõsa naisvereliini.

Kuna ta oli üles kasvatatud osaliselt israeliitlikus vaimus, ei suutnud

Amenhotep IV (vahel kasutatakse nime Amenophis IV) omaks võtta egiptlaste jumalusi ja nende tohutut hulka kujusid. Sellepärast pani ta aluse kultusele Atonist ehk Atenist – kõikvõimsast ilma kujuta jumalast, keda kehastas allasuunatud kiirtega päikeseketas (nagu egiptuse päikesejumala Ra puhul).[8] Nimi Aton oli vaste heebrea sõnale *adon* – see oli laenatud foiniiklastelt ja tähendas "jumal" –, samuti *adonai*, mis tähendas "mu jumal". Ühtlasi võttis Amenhotep ("Amen on rahul") endale uueks nimeks Ehnaton ("Atoni hiilgav vaim"). Ta sulges kõik egiptuse jumalate templid. See tekitas tema vastu suurt meelepaha, eriti vihased olid aga Ra ja endise peajumala Amoni (Ameni) preestrid.

Ehnatonil oli oma naise Nofretetega kuus tütart ning ta kodune elu oli äärmiselt hästi korraldatud. Ent talle korraldati atentaate ja ähvardati relvastatud ülestõusuga, kui ta ei anna luba ilma näota Atoni kõrval austada ka traditsioonilisi egiptuse jumalaid. Kuna ta keeldus, oli ta lõpuks sunnitud troonist loobuma oma nõo Semenhkare kasuks, kes valitses lühikest aega; viimasele järgnes troonil Tutanhaton (Ehnatoni ja ta kõrvalnaise Kija poeg).

Umbes 11-aastaselt troonile tõusnud Tutanhaton oli sunnitud oma nime vahetama Tutanhamoniks – selle märgiks, et Atoni asemel hakati taas kummardama Amonit –, kuid ta elas pärast seda veel kõigest üheksa või kümme aastat.[9] Ehnaton oli 1361. aasta paiku eKr Egiptusest küll välja saadetud, kuid tema toetajad pidasid teda jätkuvalt seaduslikuks valitsejaks. Nende silmis oli ta oma isa trooni elusolev õigusjärgne pärija ja kuninglik *mose* (kreeka *mosis*).[10]

Pärast maapakku siirdumist võttis Ehnaton (keda sestpeale tuleb samastada Moosesega) ette kaks reisi Siinaile, pöördudes vahepeal lühikeseks ajaks Egiptusse tagasi, nagu jutustab Teine Moosese raamat. Israeliitide suur väljarändamine leidis tema juhtimisel aset teistkordse reisi ajal Siinaile umbes aastal 1330 eKr. Atoni kultus jätkus veel mõnda aega pärast Tutanhamoni surma, kui kroon oli läinud tema vanaonule Ejele, kelle abikaasa oli Ti – seesama, kes oli olnud nii Ehnatoni kui tema poolõe Nofretete amm. Ti oli üks Ülevatest ehk *Yokâbar*, kes piiblis kannab nime Jookebed. Ejele järgnes troonil tema väimees, väejuht Horemheb, kes kaotas Atoni kultuse, keelas mainida Ehnatoni nime ja käskis Amarna valitsejad kustutada ametlikust kuningate nimistust. Samuti laskis ta purustada paljud tolleaegsed mälestusehitised; seetõttu tuligi Tutanhamoni hauakambri leidmine 1922. aasta novembris nii meeldiva üllatusena, et varem ei olnud temast peaaegu midagi teada.

Alguses pages Mooses Midjanimaale Siinai poolsaare idaosas (2 Ms 2:15–3:1). Tema abikaasa Nofretete oli ilmselt vähe aega enne seda surnud. Kuigi tema jäänuseid pole leitud, tuli 1930. aastatel Amarna kuninglikust hauakambrist päevavalgele kartušš tema nimega.

Midjanis võttis Mooses uueks naiseks preester Jitro tütre Sippora, kes sünnitas talle kaks poega – Geersomi ja Elieseri (2 Ms 2:22, 18:4). Edasi jutustatakse "põleva põõsa" juhtumist Horebi mäe juures. Põõsas oli haaratud eredatest tuleleekidest, aga ei põlenud ära (2 Ms 3:2–4), ja põõsa seest väljus ingel. Seejärel ilmus jumal El Šaddai isiklikult ning teatas Moosesele, et ta nimi on "Ma olen see, kes ma olen" (3:14) ehk JHVH – Jahve ehk Jehoova. Pärast seda valmistati Moosest ette tagasi pöörduma Egiptusesse ja sealt ära tooma israeliite, keda uued halastamatud valitsejad pidasid orjapõlves.

Selleks ajaks oli Horemhebi valitsusaeg lõppenud ja Egiptuses olid võimule pääsenud täiesti uued inimesed – 19. dünastia, mille rajaja oli vaarao Ramses I. Kuna Mooses oli Egiptusest palju aastaid eemal olnud, küsis ta Jumalalt, kuidas ta saab israeliitidele oma isikut tõendada ning talle anti kolm juhtnööri. Nende üle on teoloogid kõige kauem pead murdnud, sest kuigi piibel eitab nõidust mis tahes kujul, anti Moosesele nõu esineda kolme maagiatrikiga. Kui nende trikkide üle arutletakse, nimetatakse neid tavaliselt "imetegudeks", seades nõnda inimese saavutustest alati kõrgemale Jumala imelised võimed. Ent antud juhul varustati Mooses ilmselt jumalike võimetega, et tal oleks võimalik israeliite veenda selles, et ta tõepoolest on nende kukutatud kuningas (2 Ms 4:1–9).

Esiteks soovitati tal maha visata oma kepp, mis muutus maoks, kuid maast üles tõstes muutus uuesti kepiks. Teiseks kästi tal pista käsi põue, kust see välja tõmmates oli pidalitõvest valge, kuid muutus uuesti normaalseks, kui liigutust korrati. Kolmandaks pidi ta kuivale maapinnale valama Niiluse vett, mis pidi seepeale muutuma vereks.

Pärimisõigus

Kuni selle hetkeni on jutustus meile tutvustanud ainult üht Moosese nimetut õde (seda, kes vestles jõe ääres vaarao tütrega), aga nüüd ilmub välja vend nimega Aaron (2 Ms 4:14) koos mõnevõrra üllatavate hilisemate tagajärgedega. Mooses ja Aaron reisisid tagasi Egiptusse ja

tutvustasid end israeliitidele – aga esitasid mitte nende, vaid vaarao ees oma maagiatriki kepi ja maoga. Ja veel – selle esitas mitte Mooses, nagu oli plaanitud, vaid Aaron (2 Ms 7:10–12).

See lõik on erilise tähtsusega, sest näitab, et peale Moosese oli ka Aaronil vaaraostaatus. Madu-kepi ja vigase käe rituaalid (kuigi piibel kirjeldab neid imetegudena) moodustasid osa Egiptuse valitsejate noorenemispidustustest – tseremooniatest, mille käigus suurenesid nende jumalikud võimed. Vaaraodel oli erinevateks otstarveteks suur hulk skeptreid (keppe) ning noorenemisskepter oli sau, mida kroonis pronksmadu. Peale selle oli komme, et valitseja laskis oma parema käsivarre jõuetult üle rinna rippu, toetades seda vasaku käega. Ettevalmistust selleks tseremooniaks on piltlikult kujutatud kuninganna Teje mõisavalitseja Herofi hauakambris ning sellele pildile on jäädvustatud Teje abikaasa (Moosese isa) Amenhotep III.

Kas oli seega siis Moosesel (Ehnatonil) vend, kes oli ise ka vaarao, kelle saatus on teadmata ja kelle kohta on samamoodi kirjutatud, et ta mitte ei surnud, vaid kadus ära? Tegelikult oligi – vähemalt piimavend, kelle lihane ema oli Ti *Yokâbar*, Ehnatoni ja Nofretete israeliitide soost amm. Vaaraona oli see mees valitsenud väga lühikest aega pärast Ehnatoni troonilt tõukamist ning ta nimi oli Semenhkare. Ta oli vesiir Jusufi-Juja lapselaps ja Eje (Ehnatoni lihase ema Teje venna) poeg. Täpsemalt oli selle vaarao nimi Smenh-ka-ra ("Võimas on Ra hing"). Teisest küljest, kuna Ra oli päikesejumal Heliopolise Valguse Majas, mille nimi oli On, siis kutsuti seda vaaraod ka nimega Smenh-ka-ra-on, mille lõpuosast kõlaliselt tuletub nimi Aaron.[11] Samal ajal tuleneb see nimi ka semiidi sõnast *āron* – "laegas". (Lisateavet Semenhkare kohta *vt* Lisa 1.)

Pärast viibimist Siinail ja Midjanis umbes aastal 1361 eKr, pöördus Mooses koos Aaroniga tagasi Egiptusesse, et kaitsta israeliite järgmise vaarao Ramses I eest, kes hoidis ilmselt paljusid nende perekondi orjapõlves. Kuna nende endi 18. dünastia oli lõppenud vaarao Horemhebiga, kel puudus seaduslik pärija, oli troonile tõusnud uus dünastia (u 1335 eKr) Horemhebi endise vesiiri Ramsese juhtimisel, kes oli väejuht Seti poeg. Etendades salajasi rituaale madu-kepi ja vigase käega, seadis Aaron täiesti selgesti kahtluse alla Ramsese troonipärimisõiguse, kuid Ramsesele allus Egiptuse armee ja see oli osutunud võimuvõitluses määravaks teguriks. Tegelikult ei taotlenudki Amarnast pärit nõod oma kuninglike õiguste ennistamist, kuid neil õnnestus Ram-

sest veenda, et ta lubaks Gooseni maakonna israeliitidel maalt lahkuda.

Ramses ei elanud oma teise valitsemisaasta lõpuni – seda võikski järeldada piibli vihjest, et vaarao sai surma pagevaid israeliite taga ajades (2 Ms 15:19). Igatahes otsekohe pärast seda (isegi enne, kui Ramses oli jõutud mumifitseerida) alustas tema poeg Seti I sõjaretke Siinaile ja Süüriasse ja korraldas oma vägedega kiirrünnaku Kaananile. Just see fakt, et sõjaretke kirjalikus aruandes mainitakse iisraeli rahvast nimepidi, on tõend sellest, et israeliidid viibisid tol ajal Kaananis, sest nimetust "israeliidid" (Iisraeli lapsed) kasutati ainult Jaakobi-Iisraeli Egiptuses sündinud järeltulijate kohta. Enne nende väljarändamist elas väljaspool Egiptust küll palju heebrealasi, kuid väga vähe – kui üldse – israeliite ning polnud olemas maad nimega Iisrael.[12]

Info Seti sõjaretke kohta on pärit hiiglaslikult graniitsteelilt, mille 1896. aastal leidis W. M. Flinders Petrie. See leiti vaarao Merneptahi (u 1236–1202 eKr) matusetemplist Teebas; kivile oli raidkirjade kirjutamist alustatud juba Moosese isa Amenhotep III valitsemisajal. Merneptah (Seti I pojapoeg) oli ajaloo kirjapanekut jätkanud steeli tagaküljel, ning oma võimuloleku viiendal aastal mainis ta Kaanani israeliitidest elanikke. Selleks ajaks olid israeliidid mitte ainult lõpetanud rändlemise Siinai kõrbes, vaid ka elanud Kaananis juba nii kaua, et hakkasid vaaraole tõsist ohtu kujutama. Iisraeli steel, nagu seda kutsutakse, asub nüüd Kairo muuseumis; Merneptahi ülestähendustest võib leida üksikasju israeliitide vastu korraldatud sõjakäikudest. Egüptoloogid on need dateerinud tema eelkäijate Ramses II ja Seti I valitsusajaga. "Iisrael on purustatud," teatab aruanne steelil. "Tema seemet pole enam olemas; Palestiinast on saanud Egiptuse lesk." Selle põhjal võib järeldada, et israeliitide lahkumine Egiptusest leidis aset Ramses I valitsemisaja alguses (u 1335 eKr).[13] (Lisateavet *vt* Lisa 2.)

Khiba armastatu

Oleme küll identifitseerinud Moosese ja Aaroni, aga meil on leidmata veel üks perekonnaliige – nende õde Mirjam. Üks vanem õde ilmub küll pilliroost laeka loos (2 Ms 2:7), kuid seal ei teatata veel ta nime. Tükk maad hiljem (2 Ms 15:20) tutvustatakse meile naist nimega Mirjam, kes on Aaroni õde. Ja lõpuks siis öeldakse (4 Ms 26:59), et ta on nii Moosese kui Aaroni õde.

Heebrea nimi Mirjam (Miriam) on tuletatud egiptuse nimest Meri – "armastatu"; nime kreeka vaste on Maria. Pole sugugi üllatav kohata Ehnatoni perekonnaliikmete nimistus kaht printsessi nimega Meritaton ("Atoni armastatu"), kellest üks on ta tütar ja teine tütretütar. Epiteeti *meri* kasutati ka kuninganna Nofretete enda kohta. Ka tema oli Semenhkare (Aaroni) piimaõde, sest Leevi soost Ti, Aaroni ema, oli tema amm. Ti hauakambris Amarnas on raidkiri, milles teda nimetatakse "kuninganna ammeks ja koduõpetajannaks". Veel on Ti kohta öeldud (seoses Moosesega), et ta oli "õilis amm, jumala toitja, kuninga kauniks kosutaja". Seda kõike arvesse võttes esitati mõned aastad tagasi oletus, et Nofretete võiski olla see õde, kes ilmus välja jõe ääres, kui Mooses oli imik. Teoreetiliselt võib see järeldus ju loogiline näida, aga kuna lugu pillirookorvist on osaliselt väljamõeldis, siis pole selles episoodis kirjeldatud õe isiku kindlaksmääramine eriti oluline.

Palju suurem tähtsus on hilisemal Mirjamil, kes esimest korda ilmub koos Moosese ja Aaroniga Siinail. Sellega seoses – oli olemas veel üks Ehnatoni poolõde ja abikaasa, kelle nimes esines epiteet *meri*. See oli kõrvalnaine, kelle kohta kasutati nimetusi "kuninga lemmik" ja "elava Atoni laps". Ta oli Nofretete järel tähtsuselt teine abikaasa, kel aga kuningannaga võrreldes oli palju eeliseid. Tol ajal tunti teda paremini kuninganna Kija nime all; see kuninglikust soost naine oli palavalt armastatud Merikhiba – Amenhotep III ja tema kolmanda naise Giluhepa tütar. Üks Kija prestiiži põhjusi oli see, et erinevalt peanaisest Nofretetest oli ta Ehnatonile sünnitanud poja – tulevase vaarao Tutanhamoni.

Kija kõrge staatuse teine põhjus peitus selles, et ta ema oli Mesopotaamia printsess, Mitanni kuninga Šutarna tütar. Nimi Kija tuleb Mitanni jumalanna Khiba (hääldatakse: *kija*) nimest. Tõepoolest, Kaananis oli kohalik asevalitseja nimega Abda-khiba ("Khiba teener"), kes palus Ehnatonilt abi sissetungivate heebrealaste vastu. Tol ajal olid Mitanni väikevürstid võimul kogu Kaananis ning nende Mesopotaamia päritolu (nad põlvnesid samast iidsest suguvõsast nagu Egiptuse 2. dünastia) peeti väga kõrges aus.

Kirjalikest allikaist on teada, et Ehnatoni valitsemisaja lõpu poole oli Merikhibast ("Khiba armastatu") saanud valitsev kuninganna Meriamoni ("Amoni armastatu") nime all, kes oli kahe – nii Mesopotaamia kui Egiptuse – kuningliku liini jätkaja. Tema oligi see, kes läks koos kukutatud Moosesega maapakku ja sai israeliitidele tuntuks kui Mirjam

(Meriamon) ning emajärgse kuningliku vereliini jätkajana kindlustas tema tütar (Tutanhamoni õde) lõpuks Juuda kuningadünastia õigusjärgluse. Kui vaarao Horemheb strateegilistel kaalutlustel laskis Amarna kirjalikud kroonikad hävitada, kustutati ta tütre nimi kõikidelt raidkirjadelt Egiptuses. Seetõttu tunneme teda praegu ainult Kija Noorema (Khiba-tasherit) nime all.

Hoolimata Mirjami kuninglikust päritolust pühendab Vana Testament talle väga vähe tähelepanu. Teises Moosese raamatus (15:20) öeldakse, et ta kõndis oma trummiga (tamburiiniga) Siinail israeliidi naiste eesotsas. Koos Aaroniga noomib ta Moosest abiellumise pärast ühe etiooplannaga (4 Ms 12:1), kes on ilmselt Etioopia printsess Tharbis. Nagu kinnitatakse raamatus "Juudi muinsused", olid nad abiellunud Moosese varasema Egiptuse sõjaretke ajal ning naine andis endast nüüd uuesti märku Siinail. Lõpuks teatatakse, et Mirjam olevat surnud Kadešis (4 Ms 12:10, 20:1) ja sellega piibli jutustus temast piirdubki. Väljaspool kanoniseeritud pühakirja jutustatakse temast pikemalt Jeeseri ehk Õiglase raamatus, kuid see töö on kanoonilisest Vanast Testamendist välja jäetud.

Alles pärast Jeesuse aega koguti Vana Testamendi eraldi pühakirjad kokku üheksainsaks köiteks ja siis jäetigi teatud raamatud välja, sest teose ülesehituse seisukohalt olid need muude osadega vastuolus. Üks nendest oligi Õiglase raamat, mida enne seda oli peetud küllalt tähtsaks, kuna kanoonilises piiblis on sellele viidatud kahel korral.[14] Ainuüksi tõik, et need viited esinevad Joosua 10:13 ja Teine Saamueli 1:18, on tõend sellest, et Õiglase raamat oli olemas enne, kui need raamatud kirja pandi; pealegi väidavad mõlemad, et Õiglase raamat oli väga tähtsate teadmiste varaait. Kuigi kiriku peavool seda raamatut ei propageeri, pole selle sisu siiski olnud nii suur ajalooline saladus, kui võiks ette kujutada. See umbes 3 m pikkune heebreakeelne rullraamat oli frankide keisri Karl Suure (800–814) õukonna tähtsaim aare, mille oli Pärsiast leidnud munk Alkuin, kes hiljem asutas Pariisi ülikooli. Vaevatasuks selle leiu eest kingiti Alkuinile kolm abtkonda ning Inglismaal sai temast Canterbury peapiiskop.[15]

Jeeser oli Kaalebi Egiptuses sündinud poeg. Ta oli esimese israeliidist kohtuniku Otnieli (Km 1:13) õemees ja oli määratud Moosese kuninglikuks sauakandjaks. Pealegi ei tehta Jeeseri ehk Õiglase raamatus seda viga, mida teeb piibel, andes Moosese midjanlasest äia nimeks esmalt Reuel (nagu on kirjas 2 Ms 2:18–21, kuigi vea parandab

2 Ms 3:1), vaid nimetab teda algusest peale Jitroks.[16] Teine erinevus, mis üha selgemini silma torkab, on äärmiselt suure tähtsuse omistamine Mirjamile, kes on Moosese ja Aaroni alaline nõuandja ja keda israeliidid sügavalt austavad, sest nende silmis on ta kultuuritooja. See on veel üks põhjus, miks Õiglase raamat on piiblist välja jäetud, sest ta ei sarnane ühegi meile tuntud piibliraamatuga, kuna kujutab üht naist jagamas õpetusi ja juhtnööre, mida järgivad kõik, kes käivad temalt nõu küsimas. Igatahes ei teki selle raamatu lugejal mingit kahtlust Mirjami eriti kõrges kuninglikus päritolus.

Põhiline erinevus Õiglase raamatu ja piibliloo vahel ilmneb siis, kui Jumal annab Moosesele Horebi mäel oma seadused ja käsud. Need on üldtuntud juhtnöörid, mis kaasnevad kümne käsuga – viimastest pole aga Õiglase raamatus üldse juttu. Teine Moosese raamat 21:1–36 selgitab, et Jumal andis Moosesele eeskirjad, mis puudutasid isandaid ja orje, saamahimu, suhteid ligimestega, kuritegusid, abielu, kõlblust ja paljusid teisi teemasid, kaasa arvatud ülimalt tähtis käsk pidada sabatit ehk puhkepäeva. Ent Õiglase raamatus (14:9–33) ei anna neid seadusi ja käske Moosesele mitte Jumal, vaid need edastab talle Horebi mäe jalamil isiklikult Midjani preester Jitro. Siinai ülempreestrina oligi tema see, kes ütles Moosesele, et ta on El Šaddai – mäejumal. Jitro oli järelikult Horebi templi kõrgeim Suur Kaitsja, Kulla Maja ülevaataja.

Nüüd jõuame selles loos kohani, kus Õiglase raamat ütleb, et Mirjam hakkas vastu vaidlema. Ta tahtis teada, miks peaksid israeliidid loobuma kõikidest oma tavadest ühe võõra rahva seaduste kasuks ja küsis: "Kas Jaakobi lapsed on ilma mõistuseta?" Kuid sellele järgnenud vaidluses pole sõnagi juttu Jumalast – ainult preester Jitrost. Vastupidiselt Teise Moosese raamatu kirjeldusele israeliitide ustavusest Moosesele jutustab Õiglase raamat, et "kogudusse kuuluvate suguharude poolehoid kuulus Mirjamile". Mooses sai selle peale nii vihaseks, et laskis Mirjami vangistada, "ja Iisraeli rahvas kogunes Moosese ümber ja nad ütlesid: too välja meie nõuandja Mirjam", mille peale Mooses oli sunnitud ta pärast seitsmepäevast vangistust vabastama (Õiglase 15:1–12).

Ilmselgelt oli Mirjam palju populaarsem kui ta poolvend ning Õiglase raamat rõhutab suurt lugupidamist tema vastu, kirjeldades israeliitide sügavat leina, kui ta Kadešis suri: "Israeli lapsed leinasid Mirjamit nelikümmend päeva; ükski inimene ei lahkunud oma elupaigast. Ja halamine oli lõputu, sest pärast Mirjamit ei ilmunud enam

kedagi temasarnast... Ja sellest asjast läks leek välja kõikidesse maadesse ... jah, üle kogu Kaanani; ja rahvad olid suurt hirmu täis."

Üks Tobiase-nimeline õpetlane kirjutas Õiglase raamatule lisatud kommentaarides, et "Mirjam tõi Egiptusest kaasa teravilja ja külvas selle põllule" – seda fakti ignoreerisid täielikult piibli koostajad, kes propageerisid ainult heebrea patriarhide panust, üritades tähtsustada meesliinis pärilust. Pühakiri püüab meid uskuma panna, et Taaveti ja Saalomoni kuningadünastia tõusis võimule tänu sellele, et üks israeliidist karjapoiss lõi ühe vilisti hiiglase kiviga surnuks. Piibel ei räägi ühtki sõna Taaveti kõrgest soost – tema põlvnemisest Mirjamist ning Mesopotaamia ja Egiptuse võimsatest dünastiatest.

Pole mingit kahtlust, et hoolimata ümberkirjutajate kõikidest manipulatsioonidest vanade tekstidega on Mirjam (Meriamon) ja tema tütar Kija-tasherit (abiellus Ramaga Juudamaalt) Kulla Maja püha Graali vereliini tähtsaimad esindajad. Ent patriarhaalsele põhimõttele tuginev riigiusk ignoreeris neid ja määras unustusse. Samamoodi jäeti täielikult kõrvale see, et Mooses (Meriamoni kuninglik abikaasa) oli Taaveti suguvõsa esiisa. Selle asemel meenutatakse teda kui israeliitide vabastajat ja seaduste kaitsjat, kordagi põhjendamata, miks just tema oli omas ajas nii silmapaistev ja lugupeetud tegelane. Samal ajal esitab piibel põlvnemisliini Aabrahamist Taavetini kujul, kust paljud sugupõlved on täielikult välja jäetud (kokku 400 aasta ulatuses), selleks et vältida Egiptuse sidemete tunnistamist, mis oli Esimese ja Teise Moosese raamatu israeliitidest kirjutajate jaoks pühaduserüvetus.[17]

Aaroni raamat, mida omistatakse Moosese mõttekaaslasele Huurile (temast on juttu 2 Ms 24:14), jutustab Mirjamist järgmist: "Sellest peale heebrealased imetlesid Mirjamit; kõik laulsid talle kiitust. Ta õpetas Iisraeli; ta õpetas Jaakobi lapsi ning inimesed kutsusid teda üleüldise lugupidamise tõttu Õpetajaks. Ta taotles rahva hüvangut ning Aaron ja kõik inimesed kuulasid teda. Tema ees kummardas kogu rahvas; tema poole pöördusid õnnetud." Huur oli selle Uuri isa, kelle poeg Betsaleel ehitas seaduselaeka (2 Ms 35:30–31), mis on meie järgmise peatüki teema.

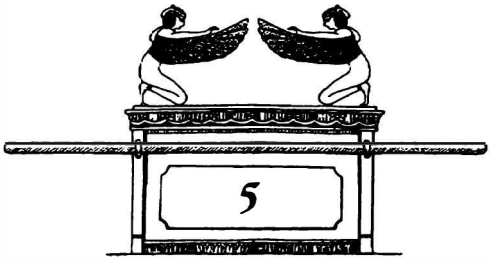

SEADUSELAEGAS

Viienda Moosese raamatu vastuolu

Nagu Püha Graal ja kuldvillak, nii on ka seaduselaegas üks maailma kõige tähtsamaid reliikviaid, mida pühendunult taga otsitakse. Kuid vastupidiselt kahe esimese kombitamatule olemusele oli seaduselaegas füüsiliselt olemas, sest piibel jutustab selle materiaalsest teostusest. Ometi on ka seaduselaegas jäänud samasuguseks mõistatuseks, nagu seda on Graal või kuldvillak. Kirjeldatakse selle otstarvet hoiukohana, kuid ei põhjendata, miks see oli nii rikkalikult kaunistatud. Räägitakse küll laeka hirmuäratavatest ja surmavatest omadustest, aga üksikasjalikult neid lahti ei seletata. Igatahes on täiesti kindel, et see oli israeliitide kõige hinnalisem vara, ja ometi – pärast umbes neli sajandit kestnud sündmusterohket ajalugu kaob see piibli lehekülgedelt ilma ühegi selgituseta.

Inglise keeles on *ark* tänapäeva sõna *arc* vananenud vorm, mille ladinakeelne vaste on *arca* – kirst, karp, laegas või kohver. Niisuguse karbi varjatud või salajast sisu iseloomustatakse sõnaga *arcane* ("salapärane"), sügavat saladust nimetatakse aga nii alkeemias kui tarokikaartide süsteemis *arcanum* (mitmus: *arcana*). Dokumentide hoiupaik on *archive* ("arhiiv") ning eriti vana ese on *archaic* ("arhailine"). Viimasest tuleneb nimetus "arheoloogia" – iidsete esemete väljakaevamine, analüüsimine ja uurimine.

Laegasteks on nimetatud ka kinniseid veesõidukeid, nagu näiteks Noa laeva (ingl k *Noah's Ark*) ja Moosese pillirookasti või -korvi. Sõnal *ark*, selles tähenduses, nagu ta esineb piiblis ja nagu teda on tõlgendatud kreekakeelsele *Septuagintale* toetudes, on heebreakeelne paral-

leelvorm *āron* ("kast, karp") ning seda on kasutatud 1 Ms 50:26 surnukirstu ja 2 Kn 12:10 rahakarbi kohta.

Teisest Moosese raamatust alates ja peaaegu läbi kogu Vana Testamendi on seaduselaegas silmapaistval kohal, etendades tähtsat osa Kaanani vallutamisel israeliitide poolt. Oma olemasolu jooksul tappis laegas ette hoiatamata kõik need, kes ei täitnud tema käsitsemise nõudeid, ning tema vallapääsenud raev tekitas veripaiseid nii paljudel inimestel, et haigestumine võttis katkuepideemia ulatuse. Mis puutub laeka kui kümne käsu hoiukohta, siis pärastpoole sellest enam ei räägita. 2 Ms 40:20 kinnitab, et Mooses pani laekasse tunnistuse, kuid viide käskude sinna asetamisele ilmus alles tagantjärele – Viiendas Moosese raamatus. Seal, enne kui israeliidid kannavad seaduselaeka Jordani jõkke, tuletab Mooses neile meelde laeka erakordset võimsust ning varasemaid sündmusi Horebi mäe juures. Ta meenutab, et kivitahvlid, millele oli Jumala sõrmega kirjutatud, olid needsamad, mis ta oli nende silme all vastu maad virutanud ja purustanud. Seejärel jutustab ta, kuidas tal kästi välja tahuda kaks uut kivitahvlit, millele tuli kirjutada seesama, mis oli olnud varasematel tahvlitel, ja et need olidki "käsud", mis ta asetas seaduselaekasse.

Tõsiasi, et öeldavasti Jumala enda sõrmega kirjutatud originaaltahvlid erinesid täielikult nendest, mis võidi asetada laekasse, on sajandite vältel tekitanud suurt masendust. Usulisest seisukohast põhineb tahvlite ideel kogu õpetus seaduselaekast, kuid judaismi uurijad on veendunud, et tegemist on ajaloolise eksiarvamusega. Püüdes probleemi leevendada ja usutegelasi rahustada, mõtlesid teoloogid keskajal välja kompromissteooria, et olemas pidi olema kaks laegast! Üks, mille ehitas Betsaleel, sisaldas tunnistuskivi (2 Ms 40:20), teine (duplikaat) aga neid tahvleid, mis Mooses oli ära lõhkunud! Sealjuures rõhutati, et see oli siiski ehtne Betsaleeli laegas, mis lõpuks leidis alalise asupaiga kuningas Saalomoni templis. Missugune võis olla kümmet käsku sisaldanud oletatava duplikaadi saatus, seda pole kunagi arutatud – vähemalt pole seda teinud juudi ajaloolased.

"Teise" seaduselaeka ideest haaras õhinal kinni kristlaste vennaskond Etioopias. Kuna juudid ei olnud huvitatud selle väljamõeldise pealt kasu teenima, siis kristlased rajasid sellele toetudes uue pärimuse. Nii juhtuski, et 1300. aastail ilmus Etioopias anonüümne raamat pealkirjaga "Kebra Nagast" ("Kuningate hiilgus"). Kuna tol ajajärgul hakkasid Aafrika maadesse ilmuma eurooplased, oli teose eesmärk luua

mulje pikaajalisest juutide-kristlaste kultuurist muistses Abessiinias. Raamatus väideti, et nimetatud riigi kuningad põlvnesid kellestki Menelekist, Juuda kuninga Saalomoni ja Seeba kuninganna pojast, kelle päritolu olevat seni saladuses peetud. Vähe sellest, Menelek olevat seaduselaeka koos kümne käsuga toonud Etioopiasse. Üllataval kombel elab see legend tänini – seda õhutavad Etioopia ristiusu kirik ja Aksumi turismiamet. Öeldavasti hoitakse reliikviat ühes 1960. aastail rohmakalt ehitatud kabelis, kuhu sissepääs on loomulikult keelatud. Asjakohaselt väljaõpetatud kabelivalvuri sõnul, kes keeldub laeka teemal kõnelemast, pole seda mitte keegi (isegi patriarh) mitte kunagi näinud![1]

Lahknevused Viienda Moosese raamatu ja sellest vanema Teise raamatu vahel on silmatorkavad, isegi kuni selleni välja, et Viies raamat väidab, nagu oleks Mooses ise seaduselaeka valmistanud (5 Ms 10:5). See on täielikus vastuolus algsete üksikasjalike kirjeldustega sellest, kuidas käsitöömeister Betsaleel laeka kallal töötas ja see lõpuks valmis. "Ja Betsaleel tegi akaatsiapuust laeka, kaks ja pool küünart pika, poolteist küünart laia ja poolteist küünart kõrge. Ta kardas selle puhta kullaga seest- ja väljastpoolt..." (2 Ms 37:1–2). Sellele eelnes seletus, et Jehoova oli töö teostamiseks spetsiaalselt välja valinud Betsaleeli (ja tema abiliseks Oholiabi). Miks ikkagi on nii suur erinevus Teise Moosese raamatu kirjelduste ja Viienda raamatu tagasivaatliku analüüsi vahel?

Tänapäeval on teadlased ühel meelel selles, et Vana Testamendi kirjapaneku algusest peale kirjutasid viit Moosese raamatut ehk Pentateuhi (*Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium*) mitte üks, vaid mitu inimest. Nii need raamatud kui kogu Vana Testament üldse on mitte ainult erinevate inimeste kirjutatud, vaid iga raamat pärineb ka eri ajajärgust. Lühidalt – Vana Testament on täielik segapuder üksteise kõrvale lükitud jutustusi, mille omavahel võistlev olemus on teose algusest peale tunnetatav. Esimese Moosese raamatu 1:27 jutustab, kuidas Jumal lõi Aadama. Aga seejärel kirjeldab 1 Ms 2:7 taas Aadama loomist, tõendades sellega, et ühe ja sellesama loo on kirja pannud kaks erinevat autorit. Tegelikult esitab *Genesis* kaks täiesti erinevat loomislugu. Esimest (1 Ms 1:1–2:4) peetakse ühe 6. sajandil eKr elanud preestri – uurijad tähistavad teda tähega P – kirjutatuks ning töö eesmärk oli ülistada Jumalat, kirjeldades, kuidas ta Maa pimeduse kaosest välja tõi. Teine loomislugu (1 Ms 2:5–25) on mõnevõrra vanem pärimus ning selle autorit nimetatakse tihti Jahvistiks (teda tähistatakse

tähega J), sest tema võttis Jumala nimena tarvitusele Jehoova (Jahve). Lisaks nendele on Pentateuhi autorite seas veel Elohist ehk E (sõnast: *elohim* jumal – *tlk*) ja Deuteronomist ehk D.

Vana Testamendi raamatud koostati ajavahemikus 6.–2. sajand eKr. Kirjapanekut alustasid israeliidid Paabeli vangipõlve ajal ja selle viisid lõpule nende järglased, Juudamaale tagasipöördunud põlvkonnad. Sel põhjusel polegi tegu tervikliku teosega, vaid mesopotaamia ja juudi allikatest pärit paljude eraldi jutustustega. Just sellepärast esinebki nii palju materjali dubleerimist, nagu näiteks Kuningate ja Ajaraamatutes. Osa Vanast Testamendist moodustavad prohvetite ettekuulutused, osa ajalookroonikad ja osa puhtusulised kirjutised. Näiteks Viies Moosese raamat propageerib väga tugevalt juuda usundit; selle autorid on kogu hingega pühendunud ideele ühendada rahvas kannatuste ja rõhumise aegadel ühtse usu raamidesse.

Umbkaudu 800 aastat pärast Moosese aega anti Viiendale Moosese raamatule meelega niisugune kuju, nagu oleks selles kirjapandu otse Moosese suust pärit. Enam polnud eesmärk jäädvustada esivanemate mälestust (nagu seda oli teinud 2. Moosese raamat), vaid luua pärimuslike õpetuste süsteem, millest pidi saama seadus. Ajalooga manipuleeriti – see tulenes vajadusest õigustada israeliitide vägivaldset sissetungi Kaananisse, mis olevat olnud Jumala tahe. Sellest lähtuvalt teatab Mooses, et Jumal "hävitab need rahvad su eest ja sina vallutad nad" (5 Ms 31:3); "Sa hävitad nad sootuks" (20:17) ja "Ära tee nendega lepingut ja ära anna nendele armu" (7:2). Loomulikult pole ühtki tõendit, et Mooses tõepoolest nõnda rääkis; pealegi oli varem (2 Ms) tema suust kõlanud risti vastupidine käsk: "Sa ei tohi tappa!"

Need 5. Moosese raamatu ajalooga kohandatud seisukohad esitatakse kujul, nagu olnuks see mõni näidendi jaoks kirjutatud stsenaarium, ning just sealt on pärit võltsteated kümne käsu ja seaduselaeka kohta. Viies Moosese raamat on tegelikult tagasivaatlik mõtisklus. Selles meenutatakse Moosese aega, mil israeliidid olid vallutajad, kuid väljendatakse ühtlasi ka palju hilisema aja meeleheidet, kui nad ise langesid Babüloonia Nebukadnetsari vallutusarmee ohvriks.

Piibli päritolu

Siinkohal on sobiv meenutada, et isegi veel 1. sajandiks, nn evangeeliumide ajajärguks, polnud olemas ühtainsat terviklikku teksti, mis olnuks kõikidele juutidele kättesaadav. Piibli eri raamatud eksisteerisid üksnes individuaalsete tekstidena, nagu tõendab 19 Vana Testamendi raamatu leidmine 38 rullkäsikirja kujul Surnumere ääres Kumranis aastail 1947–1951. Nende hulgas on umbes 7 m pikkune heebreakeelne Jesaja rullraamat,[2] Surnumere käsikirjadest pikim. Seda dateeritakse umbes aastaga 100 eKr ja see on tänini leitud piiblitekstidest vanim. Niisuguseid rullraamatuid säilitati sünagoogides kasutamiseks, kuid laiadele rahvahulkadele polnud nad kättesaadavad. Esimene kogumik ühtekogutud raamatuid, mida võib pidada heebreakeelseks piibliks, ilmus päevavalgele pärast Jeruusalemma alistumist Rooma väejuhile Titusele aastal 70. Selle koostamisega oli püütud murrangulisel ajal taastada ühiskonna usku judaismi. (Nimetus "piibel" tuleb kreeka sõnast *biblia* – raamatud, raamatute kogum.)

Vana Testament oma terviklikul, 1. sajandil ilmunud kujul, oli heebrea keele reeglite kohaselt kirja pandud ainult kaashäälikutega. Paralleelselt sellega anti välja ka kreekakeelne tõlge üha suureneva arvu kreeka keelt kõnelevate helleniseerunud juutide tarbeks. Seda tõlget tuntakse seniajani *Septuaginta* (lad *septuaginta* – seitsekümmend) nime all, sest tõlkimisega tegeles 72 õpetlast. Hiljem, 4. sajandil, tegi kristlaste jaoks tõlke heebrea keelest ladina keelde püha Hieronymus; tõlget hakati kutsuma *Vulgata*ks, kuna see oli mõeldud üleüldiseks, rahvalikuks kasutamiseks (lad *vulgaris* – üldine, tavaline).

900. aasta paiku ilmus vanaheebrea tekst uuel kujul, mille autorid olid juudi õpetlased, keda hakati nimetama masoreetideks, sest nad lisasid *Masorah* – traditsiooniliste märkuste ja reeglite kogumiku. Teost tuntakse *Codex Petropolitanuse* nime all ning selle vanim säilinud eksemplar on pärit aastast 916.

Tänapäeval on meil võimalik kasutada nii masoreetide teksti, ladinakeelset *Vulgatat* kui tõlkeid teistesse keeltesse. Kuid kõikidel juhtudel peab arvestama tõsiasjaga, et need on kaasaegsed versioonid, millest igaühesse on tehtud nii tõlkijapoolseid kui tõlgenduslikke parandusi. Mõnevõrra usaldusväärsem on kreekakeelne *Septuaginta* – kuna see tugineb 3. sajandist eKr pärit tekstidele – ent nii 1. sajandi kui hilisemad mugandused koos tõlkeerinevustega on isegi selle ehtsast algupärandist hälvitanud.

Kogudusetelki on harilikult peetud uhkelt viimistletud pühamuks, mis püstitati Siinaile seaduselaeka hoiupaigaks. Ometi nimetab Pentateuhis ainult Preester (P) seda toretsevaks ehitiseks, mis ei lange kokku mujal tekstis esinevate palju tagasihoidlikuma kokkusaamise telgi kirjeldustega. Näiteks Elohist (E) kirjutab: "Mooses aga võttis telgi ja püstitas selle väljapoole leeri, leerist kaugemale..." (2 Ms 33:7–11). Sellele järgneb äärmiselt huvitav seik, mis on väga sarnane 1. Moosese raamatu 3:8–9 jutustusega sellest, kuidas Jumal kõndis Eedeni aias, kui oli silmist kaotanud Aadama. Teisest Moosese raamatust leiame äkitselt uuesti tõendi selle kohta, et oli olemas selge vahe kahe jumala vahel: üks oli salapärane jumal, kelle kohalolekut märkis kiirgus seaduselaekast, ja teine oli mäejumal El Šaddai, keda kirjeldatakse kui väga maise käitumisega olendit. Kohtumisest telgi uksel jutustab 2 Ms 33:11: "Ja Jehoova kõneles Moosesega palgest palgesse, nagu räägiks mees oma sõbraga." Samasuguseid kirjeldusi võib leida ka 4 Ms 11:16–30 ja 12:4–9.

Väliselt puudub igasugune sarnasus Elohisti mainitud väljapoole leeri viidud lihtsa telgi ja Preestri kirjeldatud leeri keskel asetsenud toretseva kogudusetelgi vahel, mida teenindas suur hulk teenreid ja mida kaitsesid leviitidest vahimehed. Ometi oli just ülirikkalik kogudusetelk koos oma vasest altariga see prototüüp, mille proportsioone jäljendades lõpuks ehitati Jeruusalemma Saalomoni tempel. Kui kõrvale jätta kõik ülivõrdes kirjeldused sisustusest, seinakatetest, ehisvõrudest ja kaunistustest,[3] siis kogudusetelgi seinad ise olid ehitatud püstistest laudadest kõrgusega umbes 4 m ja laiusega 69 cm. Põranda ehituseks oli kasutatud üle nelja tosina laia plangu, lisaks nurgadetailid; põranda pindala proportsioon oli 3:1 ja selle suurus umbes 13,7 × 4,6 m ning ehitise kõrgus oli 15 jalga (u 4,5 m).[4] Kõik oli kaetud ja drapeeritud paksu linase riide ja kitsenahkadega, keskpaigas oli seaduselaeka jaoks kardinatega eraldatud pühapaik, mis kujutas endast kuupi küljepikkusega 15 jalga. On oletatud, et termin "lauad" võib olla väärtõlge mõistest "sõrestik", aga kuna vanaaja tehnilised terminid on enamasti selgusetud, siis on raske öelda, kumba sõna on õigem kasutada. Ükskõik kumb neist ka õige poleks – ühelgi juhul pole tegemist asjaga, mis olnuks kaasas kantav, nagu seda arvati olevat. Edasi, see tarind (pigem pealt kaetud puitehitis kui telk) oli paigaldatud tarandikku suurusega umbes 45,6 × 22,8 m – eluasemeõue, mille mõõtmed olid peaaegu

samad kui olümpiamängude ujumisbasseinil. Seda ümbritses 60 omavahel pulkadega kinnitatud pronksotsaga puitposti ning raske eesriie, mille pikkus oli umbes 137 m ja kõrgus umbes 2,28 m. Mujale transportimiseks olid kõige selle mõõtmed, maht ja kaal liiga suured, kui kõik andmed tõesti tõele vastasid. Pole üllatav, et jutustuses muutuvad kogudusetelgi (heebrea k *mishkan* – elukoht, elamu) mõõdud väiksemaks varsti pärast seda, kui israeliidid Siinailt oma teekonda jätkasid. Järgmiseks mainitakse telki Joosua 18:1, et see püstitati pärast Jeeriko lahingut Siilos ning 1. Kuningate raamat 18:4 ütleb, et see oli lõpuks Jeruusalemmas, kui Saalomon templit sisse pühitses. Vahepeal jutustab 1. Ajaraamat 15:1, et Taavet oli seaduselaeka jaoks uue telgi püstitanud.

Sõjavankrid ja keerubid

Esimest korda mainitakse piiblis seaduselaegast 2. Moosese raamatus 25:10–22, kui Jumal annab üksikasjalikud juhtnöörid selle valmistamiseks. Seaduselaeka mõõdud on piiblis antud küünardes. Võttes aluseks, et 1 küünar võrdub 18 tolliga, saame tulemuseks: laeka pikkus oli 45, laius 27 ja kõrgus 27 tolli (u 113 × 68 × 68 cm). Kuna küünar oli varieeruv mõõtühik, mille pikkus oli sageli võrdne 22 tolliga, siis võis ka olla, et laeka pikkus oli 55 ning kõrgus ja laius 33 tolli (u 140 × 84 × 84 cm) või hoopis midagi nende vahepeal. Ükskõik milline laeka suurus ka polnud, igal juhul oli täpselt antud laiuse/kõrguse/pikkuse suhe, mis oli 1:1,666.

Laegas oli ehitatud "šittimipuust" (üldlevinud tõlgenduse kohaselt oli see akaatsia, aga kreekakeelsest *Septuagintast* otse tõlkides saame selle termini tähenduseks "riknematu puit"),[5] ning nii seest kui väljast kaetud puhta kullaga. Laeka ülaserva ehtis ristkülikukujuline pärg. Mõlema pikema külje lõppu olid kinnitatud kuldrõngad – kokku neli rõngast, millest pisteti läbi kanderidvad; viimased olid samuti šittimipuust ja kullaga kaetud.

Edasi öeldakse kirjelduses, et seaduselaeka peale paigaldati seade nimega "lepituskaas", mille mõõdud vastasid täpselt avatud laeka välisservade omadele – 2,5 × 1,5 küünart (1:1,666). See oligi tegelikult kaas, mille mahalibisemist takistas pärg laeka välisservadel. Ent kaas ei olnud puidust, see oli puhtast kullast plaat, mis pidi olema küllalt paks, et vältida selle kaardumist. Seda tähistavat heebreakeelset *kappo-*

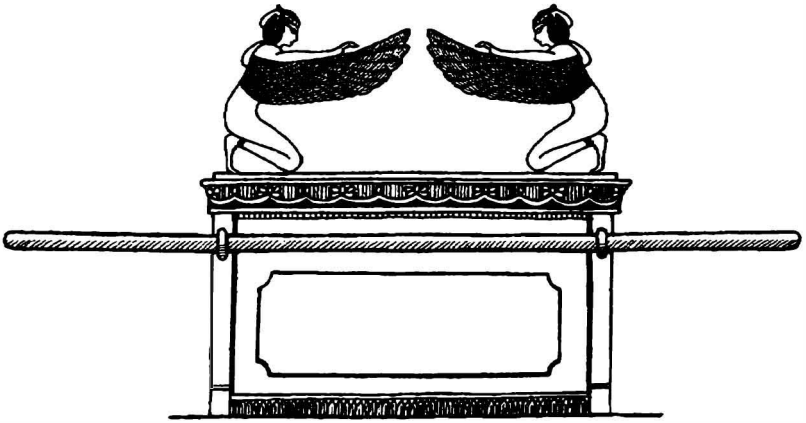

Püha seaduselaegas.

reth on õigem tõlkida sõnaga "kate", kuid *Septuaginta* nimetab seda "kaaneks" ja "lepitavaks" – rahusobitus- ehk lepituspaigaks. Kaane kummaski otsas oli läbinisti kullast keerub, nad olid näoga teineteise poole ja nende sissepoole sirutatud tiivad laotusid kaane kohale. Lõpuks seletatakse, et Jehoova võttis Moosesega ühendust ülalt kaane kohalt, keerubite vahelt. (Kõik need kirjeldused on ära toodud 2 Ms 37:1–9, kus jutustatakse sellest, kuidas Betsaleel juhtnööre järgides seaduselaegast valmistas.)

Kui me püüame laegast ette kujutada, siis on suurim probleem keerubid, sest Jehoova oli varem andnud käsu: "Sa ei tohi enesele teha kuju ega mingisugust pilti sellest, mis on ülal taevas, ega sellest, mis on all maa peal, ega sellest, mis on maa all vees" (2 Ms 20:4). Kui keerubid oleksid olnud inglite kujutised – nagu kunstnikud neid tavaliselt kujutavad –, siis oleks sellega Jumala käsku rikutud kohe algusest peale. Mitte väga ammu enne laeka ehitamise organiseerimist (vastavalt Jumala käsule) oli Mooses noominud Aaronit kuldvasika valmistamise eest (2 Ms 32:20–21). Seetõttu on täiesti mõeldamatu, et ta pärast seda vahejuhtumit palus Betsaleelil teha kaks kullast inglit.

Sellega seoses on tähtis, et me automaatselt ei kujutleks keerubeid mingite elusolendite kujutistena ainuüksi sel põhjusel, et neil olid tiivad (nagu lindudel, nahkhiirtel ja putukatel). Tiivad on ju näiteks hoonetel, lennukitel, veskitel, ninal jne. Tiib on lihtsalt mingi objekti küljele välja

ulatuv osa. Samuti ei tohiks me lasta end eksiteele juhtida tiivulistest olenditest, keda kujutatakse vanaaja mesopotaamia ja egiptuse kunstis. See ei tähenda muidugi, et 6. sajandil eKr poleks Teise Moosese raamatu koostajaid niisugused kujutised mõjutanud, kui nad kirjeldasid seaduselaegast, mis selleks ajaks (umbes 400 aastat pärast selle paigutamist Saalomoni templisse) oli juba kaotsi läinud. Kui see asunuks templis vahetult enne Nebukadnetsari sissetungi ja 70 aastat kestnud Paabeli vangipõlve algust (alates 586 eKr), võis viimane laegast näinud israeliidi preester olla vahepeal ära surnud ja pärast seda ei teadnud enam keegi, missugused keerubid välja nägid. Isegi kui see nii ei olnud, jääb ikkagi tõsiasjaks see, et kogu seaduselaeka templis asumise aja jooksul sai seda oma silmaga näha ainult ülempreester. Teise Moosese raamatu kirjapanijad ei olnud laegast igatahes näinud ning võisid oma kirjeldustes tugineda üksnes pärimustele ja kuulujuttudele.

Keerubite olemuse mõistmiseks on kõige targem pöörduda selle termini varasema kasutuse poole piiblis. Kõigepealt kohtame seda mõistet Esimeses Moosese raamatus (3:24), kus elupuu kaitsmiseks kasutati keerubeid (need sarnanesid pigem sõjavankrite kui inglitega) ja tuleleegina sähvivat mõõka, mis pöörles igas suunas. Piibliga pole aga üldse mingit seost ühel 3. sajandi traktaadil Aleksandriast, mille pealkiri on "Algus". See jutustab surematust tarkusejumalannast Sophiast ja valitsejast nimega Saboath, kes "valmistas suurepärase, keerubite neljanäolisel sõjavankril asunud trooni".

Mõiste "keerub" tuleb iidsest semiidi sõnast *kerûb*, mis tähendab "sõitma, ratsutama". Seega on "keerub" nimisõna, mis on tuletatud tegusõnast ning selle õige hääldus on *qerub* [*kverub*]. Järgmine tähtis asjaolu on see, et ükskõik mis kujul ja kus keerubid ka ei ilmuks (nii piiblis kui mujal), alati kujutatakse neid teatud tüüpi liikuvate troonidena, neid peetakse taevast pärit olevaiks ja neid seostatakse lendamisega. Kunagi ei kirjeldata neid kui iseseisvaid olendeid. Seda esineb Vanas Testamendis paljudes kohtades. Jutustades Jehoova päästemissioonist kinnitavad nii Teine Saamueli raamat 22:11 kui Psalmid 18:10: "Ta sõitis keerubi peal ja lendas ning teda nähti tuule tiibadel!" Ka Hesekieli raamat 9:3 viitab Jumala viibimisele keerubi peal: "Ja Iisraeli Jumala auhiilgus tõusis keerubi pealt, mille peal ta oli, koja laudile." Samamoodi seostab Esimene Ajaraamat 28:18 Saalomoni templi seaduselaeka keerubitest valvureid otseselt "vankritega".[6] Teades, et need keerubid ei kuulunud mingit liiki inglite hulka, kinnitas Josephus Fla-

vius teoses "Juudi muinsused" 1. sajandil: "Keegi ei oska öelda või isegi oletada, missugused need keerubid võisid olla." Peaaegu samal ajal kirjutas juudi filosoof Philo (30 eKr–45 pKr), et ükskõik, kuidas need seaduselaeka keerubid välja nägid, tema arvates olid nad pigem teadmuse mingi sümbol.

"*Oxford Word Library*" teatel on sõna *cherub* algtüvi päritolu teadmata. Tegelikult oli see igal juhul liikumisega seotud mõiste ning sõna *kerûb* (sõitma) iidne vaste oli *erûb*. Siit edasi viib otsene seos variantideni Choreb ja Horeb, mis oli Moosese püha mäe nimi.[7] Järelikult oli see tegelikult Keerubi (Keerubite) mägi.

Mis puutub keerubite seostamisse troonidega, siis teatab Psalmid 99:1, et vahel võttis Jehoova istet seaduselaeka lepituskaanel: "Ta istub keerubite vahel." Samuti kinnitatakse (4 Ms 7:89), et ta suhtles Moosesega sellelt troonilt: "...siis ta kuulis häält, mis kõnetas teda tunnistuslaeka peal olevalt kaanelt, kahe keerubi vahelt." Nõnda selgub tekstist, et kahtlemata oli tegemist El Šaddai füüsilise maailmaga. Kuid oli ka metafüüsiline aspekt – laekast kiirguv valgus (tunnetatav märk kõikvõimsa Jumala kohalolekust), mis oli alaliselt olemas keerubite vahel (1 Sm 4:4) ja mida leviidid nimetasid "ohtlikuks aardeks". Filosoofiline judaism on seaduselaekasse pikka aega suhtunud kui taevase trooni esindajasse maa peal, kuid on kogu harda aukartuse suunanud hoopis "tuletorule" ja "keerubitest pritsinud sädemetele", mitte sellele, mida laegas võis sisaldada. Tähtsa seigana mainitakse Talmudis siiski seda, et Mooses asetas laekasse kaks safiiri (*sappir*-kivi). Need olid sellestsamast *schethiyâ* mineraalist, millest oli tehtud Moosese enda sau. (Arheoloog Petrie 1906. aasta Horebi mäe templi leidude loetelus on ka heledast sinakasrohelisest, tundmatust kõvast ainest kepid.)

Piibli kõikidest lugudest keerubite kui sõjavankrite või liikuvate troonide kohta kõige selgesõnalisema kirjelduse annab Hesekiel – prohvet, kelle viirastuslikud nägemused kuuluvad Vana Testamendi kõige erutavamate episoodide hulka. Lisaks meie avastusele mobiilsete troonide ja keerubite tuules lendamise kohta teatab Hesekiel äärmiselt huvitava seiga – tema kirjeldatud keerubitel olid rattad.

Hesekiel oli üks Jeruusalemma preestritest, kes aastal 598 eKr küüditati koos Juuda kuninga Joojakiniga Babülooniasse (2 Kn 24:12–16). Koos teiste väljaviidutega asus ta elama Tell Abibi (praeguses Iraagis) ja ilmselt elas seal elu lõpuni. Pole üldse oluline vaielda selle üle, kas Hesekieli raamatu lood on tõde või mitte; ta ise nimetab neid

igatahes nägemusteks. Tähtis on hoopis see, et need aitavad paremini kui ükski teine piibli lugu selgitada keerubite olemust sellistena, nagu neid tol ajal nähti – mitte kui tiivulisi taevaseid poisikesi ehk putosid, vaid kui hirmuäratavaid, mehaaniliste vahendite abil õhku tõusvaid masinavärke.

Hesekiel jutustab: "Ja ma vaatasin, ja ennäe, keerubite kõrval oli neli ratast ... ja rattad olid välimuselt otsekui tarsisekivid. Ja neil neljal oli ühesugune välimus, otsekui oleks ratas olnud ratta sees. Kui nad liikusid, siis nad läksid oma nelja külje suunas, käigul pöördumata; sest sinna, kuhu esimene pöördus, läksid nad tema järel... Ja kui keerubid liikusid, siis liikusid rattad nende kõrval; ja kui keerubid tõstsid tiibu, et maa pealt üles tõusta, siis ei pöördunud ka rattad ära nende kõrvalt."[8]

Ühes teises kohas jagab Hesekiel veelgi rohkem infot tulede ja mürinal pöörlevate rõngaste kohta. Ta jutustab, kuidas põhja poolt tuli marutuul suure pilve ja leegitseva tulega. Tule keskelt paistis midagi, mis näis nelja elusolendina, igaühel oli neli tiiba ja sirged jalad, mis hiilgasid nagu läikiv vask. Nende tiivad olid üksteise küljes kinni ja neil oli igal küljel üks nägu: inimese, härja, lõvi ja kotka oma. Kõik nad lendasid otse edasi, kumades nagu tõrvikutuli ja sellest tulest sähvisid välgunooled. (Seda huvitavat ja mõistatuslikku vaatepilti kujutab suurepäraselt Peter Robson maalil "Hesekieli nägemus"; *vt* vahelehelt pilt 5.)

Nende kohal olid hirmuäratavad keerised, mille heli meenutas vetekohinat, lendobjektid olid rohelist värvi nagu berüll ja näisid üleni silmadega kaetud. Neil olid rattad, mis lennu ajaks käändusid kokku kere vastu ning igaühe kohal oli kristallvõlv. Aga kui nad paigale jäid ja tiivad alla lasksid, siis ilmus nähtavale troon, millel istus inimesesarnane olend nende valgustatud võlvide all.

Leegitsevad ratastega objektid ilmuvad uuesti Taanieli raamatus (7:9): "Tema aujärjeks olid tuleleegid, selle rattaiks põlev tuli." Samasugust liikumisvahendit mainitakse ka Teises Kuningate raamatus 2:11, kus jutustatakse sellest, kuidas tuline vanker kandis Eelija tuulepöörises taevasse. Järgmise kirjelduse õhus lendavast keerubist leiame Jesaja raamatust (6:1–2), kus meile tutvustatakse veel üht kohutavat nähtust Vanast Testamendist. Jesaja jutustab õhus hõljuvast troonist ja lisab: "Temast kõrgemal seisid seeravid; igaühel neist oli kuus tiiba."

Leegitsevate seeravite esinemine vanaaja kirjalikes allikais on väga reeglipärane. Et nad on lõõmavad, tuleneb sellest, et sõna "seerav" on etümoloogiliselt seotud ühe vanaheebrea sõnatüvega, mille tähendus on

"leek". Mõnikord omistatakse neile hinnsaid hukutavaid omadusi, nagu näiteks Neljandas Moosese raamatus 21:6 – suur hulk Iisraeli rahvast saab surma, kui Jehoova läkitab nende sekka tuliseid madusid (seeraveid). Niisugused lood olid levinud mitte ainult Lähis-Ida maades. Samast ajajärgust on pärit samasuguseid jutustusi Tiibetist, Indiast, Skandinaaviast ja mujalt. Kõikides selleteemalistes ülestähendustes on juttu taevastest vankritest, mis sülgasid tuld ja elavhõbedat, ning vasktiibadega tormilindudest.

Ilma lõpututesse spekulatsioonidesse laskumata on täiesti võimatu selgusele jõuda, miks ja milleks olid olemas need tõenäoliselt automatiseeritud masinavärgid, millel olid mühinal pöörlevad tiivad, kokkukäivad rattad, valgustatud klaaskabiinid, ja inimesed nende sees. Neid saab vaadelda ainult sellistena, nagu neid kujutavad vanaaja tekstid. Täiesti kindel on vaid see, et sääraseid lendavaid vankreid (keerubid) koos neid saatvate seeravitega (leegitsevad draakonikujulised abiseadmed) ei liigitatud mitte kunagi inglite sekka, kelle seisund oli nii piiblis kui muudes allikates hoopis teistsugune.[9]

Üks huvipakkuv ja võib-olla reaalsusega seotud tõik on see, et idee lendavatest masinavärkidest ei kadunud koos muistse mütoloogiaga. Kujutav kunst on algusaegadest peale – läbi Euroopa renessansi ja kuni meie ajani välja – alati esitanud kõikvõimaliku kujuga ja valguskiiri väljasaatvaid UFO-sid, mis on mingil kombel olnud seotud maapealsete ususündmustega. Üks 17. sajandi näide on hollandi kunstniku Aert de Gelderi teos "Jeesuse ristimine", mis asub Cambridge'is Fitzwilliami muuseumis (*vt* vahelehelt pilt 9).

Jumalik sisu

Kõigest eelnevast hoolimata tuleb siiski järeldada, et seaduselaeka kaanel asunud keerubid ei olnud jumalate mobiilsed troonid. Neid kujutatakse kui kuldkaane funktsionaalseid lisandeid ning piiblis pole kusagil ühtki vihjet sellele, et laegas ise olnuks võimeline lendama – ainult õhus hõljuma ja omal tahtel liikuma. Keerubid ei saanud olla väga suured, aga hoolimata sellest, missugune oli nende kuju või suurus, oli tõenäoliselt nende tegelik tähtsus seotud surmava jõuga, mis olevat peitunud nende vahel, kullakamakast kaane kohal. Igatahes kutsuti neid keerubiteks ning seetõttu pidi neil olema mingi side

Hesekieli, Jesaja, Eelija ja Taanieli juhtumitega. Sel juhul olid õhus liuglevad troonid tähelepanuväärsed seadeldised, mis kiirgasid niisugust liiki tuld ja valgust, mille puhul polnud tegemist harilike leekidega. Samavõrra hirmuäratavad olid nende purustavad omadused, mis samuti ei kuulunud tol ajal tavapäraste hulka. Kui sõna "keerub" tähendas mingit liikuvat seadeldist, siis tänapäeval oleks sellega võrreldav jõumasinat tähistav ingliskeelne sõna *engine* (tuleneb sõnast *ingeny* – nutikas seadeldis), mida ühtviisi kasutatakse nii maapealsete kui lennumasinate mootorite kohta.

Lisaks Uurimi ja Tummimi aktiviseerumisele seaduselaeka juuresolekul olevat piibli kinnitusel viimasel olnud ka tappev jõud. Aaroni kaks poega, Naadabi ja Abihu, surmas seaduselaekast väljunud tuli (3 Ms 10:1–2), mille kohta Talmud ütleb, et selle välgunooled olid "peenikesed nagu niit". Ja kui kaarikujuht Ussa püüdis kõikuva seaduselaeka ümberminekut ära hoida, sai ta surma samal hetkel, kui puudutas laegast (1 Aj 13:10–11). Kui seaduselaegast ei veetud selle jaoks ette nähtud vankril, kanti seda eriliste, laeka külge kinnitatud rõngastest läbi torgatud kandekangidega, ning laeka vahetus läheduses tohtisid viibida ainult leviitidest ülempreestrid (Aaron, Eleasar ja nende järglased), kes olid väga erilisel viisil rõivastatud. Nende eririietus sisaldas suurtes kogustes kulda: kuldrõngastega kinnitatud kullast rinnakilp, kuldketid ja mitmesugused muud kuldesemed ümber kogu keha (2 Ms 28:4–38). Neil kästi enne laekale lähenemist ära võtta jalatsid ja pesta jalgu, "et nad ei sureks" (2 Ms 30:21). Samuti kästi neil, kes kandekangidega laegast kandsid, kõndida paljajalu.

Seaduselaekale lähenemiseks nõutud eririietuse ja protseduuride kirjeldused, kuigi need piiblitekstis näivad väga täpsed, on tegelikult ähmased ja segadusse ajavad. See polegi eriti üllatav, sest Vana Testamendi hilisema aja kirjapanijatel puudusid sündmustest praktilised teadmised. Nad lähenesid asjadele traditsioonidest lähtudes ning ühtlasi ajasid omavahel täielikult sassi kogu Siinail toimunud eksperimendi ja lõpptulemusena tekkinud usundi; inglise keeles väljendub see kõige paremini mõistete *worship* (jumalakummardamine) ja *workship* (töökoda) vastandamises. Kokkuvõtteks võime siiski öelda: meie käsutuses on küllaldaselt informatsiooni järeldamaks, et ükskõik, kas see toimis maal või õhus, aga keerubite erakordne ja mõistetamatu jõud oli tegelikult kõrgepinge-elektrivool.

Pöördugem nüüd tagasi selle sõna etümoloogia juurde, millega seda

peatükki alustasime – kreeka *ark* ja ladina *arca* tähendusega "laegas, kirst". Sõnast *arca* sai vanaprantsuse keeles *arche*, mis varasel keskajal läks laenuna üle inglise keelde. Jacobus de Voragine'i teoses *"The Golden Legend"* ("Kuldlegend"), mille 1483. aastal trükkis William Caxton, nimetatakse seaduselaegast testamentide laekaks. Edasi sai *arche*'ist *arch* ja seejärel *arc* ("kaar, võlv"), mis on tänapäeva inglise keeles õige vorm sõnast *ark*. Gootika ajastul omandas see sõna kaare ja võlvi tähenduses otsese seose mõistetega arhitektuur, arkaad ja arhitraav. Kuna *to arch* tähendab "millestki kõrgemale ulatuma või sirutuma", siis omandas see tüvi tähenduse "üle, kohal" või "pea-", nagu sõnades *archduke, archangel* ja *archbishop* – ertshertsog, peaingel ja peapiiskop.

Kõik need morfoloogilised aspektid ühendab omavahel inglise vabamüürlaste *Royal Archi* embleem, mille 1783. aasta paiku kujundas Inglismaa Vana Suurlooži (*Ancient Grand Lodge of England*) sekretär Laurence Dermott. Sellel on kujutatud arhitektuurilist võlvi, mille all asub seaduselaegas (ingl *an arc within an arch*). Sellega on tahetud näidata, et need kaks elementi on vastastikku seotud, sest mõlema otstarve on midagi ümbritsevast eraldades kaitsta (ladina *archeo*). Kui Vana Testament oleks täiesti algusest peale kirja pandud nüüdisajal, oleks "seaduselaeka" asemel kasutatud palju õigemat nimetust "tunnistuslaegas".

Kuna tunnistuslaegas kujutas endast kaitsvat ümbrist, siis arvati, et see kehastab valguse ja energia ülimat olemust; see oli kõrgeima jumaliku jõu väljendus. Aga kui see oli inimkätega valmistatud seadeldis, kust olid sel juhul pärit selle elektrilised omadused? Juhtlõnga leiame otsekohe heebreakeelse sõna *āron* algtähendusest, mis oli "kast, karp". Kuid kitsamalt mõeldi selle all kogumiskarpi ning vanemas ja varasemas kasutuses tuleneski see sõnatüvi tegusõnast "korjama, koguma". Laegas ise kogus ja salvestas energiat ning selle kõige hirmuäratavamat vallandumist (kui Uurim ja Tummim olid kohal) peeti kõrgeimaks kohtumõistmiseks. Seda nimetati Valguseks ja Täiuslikkuseks, mis oli ka Suure Arhondi (vanakreeka *archon* – vibu, kaar)[10] jumalikult õiglaste ja autoriteetsete otsuste inspiratsiooniallikas. Õigusemõistjaid arhonte olevat peetud kõiksuse valitsejaiks; üks vanakreeka tekst pealkirjaga "Arhontide põhiolemus" jutustab Loomise sõjavankrist, mis olevat tõusnud Kaose kohale, ja selle vankri nimi oli Keerubid.

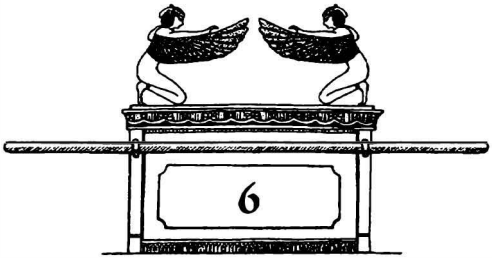

KULLA VÕIM

Küllus

Seaduselaeka lepituskaane kohta on öeldud, et see kattis kogu laegast üleni, servast servani ja seda ääristas pärg. Kui küünardes antud mõõdud ümber arvutada,[1] saame pikkuseks 45 ja laiuseks 27 tolli (u 113 × 68 cm). Vältimaks keerubite raskuse all kooldumist pidi see olema suhteliselt paks, ning selle koostis olevat olnud 100%-line (24-karaadine) kuld.[2] Juudi pärimuse järgi oli lepituskaas vaksapaksune, mis võrdub 3,5 tolliga (u 8,25 cm). See näib olevat õige paksus, et kullakamakast kaas võinuks püsida jäigal raamil tühja laeka kohal, kuid asi on seda väärt, et niisugust kogust kulda füüsiliselt ette kujutada.

Kulla kaalu väljendatakse (Inglise kaalusüsteemis) troikaalus, kus 1 troi-unts võrdub 1,097 *avoirdupois* untsiga (u 31,10 g). Vastavalt USA Energiaministeeriumi Argonne'i Riiklikkude Laboratooriumide andmetele on kulla aatomid üksteisega tihedamalt seotud kui plii aatomid, seetõttu on kuld tihedam kui plii ja kaalult suhteliselt raske. Küljepikkusega 11,7 mm kullast kuubiku kaal on 1 troi-unts; seaduselaeka kaas sisaldas umbkaudu 39 581 niisugust kuubikut ning selle kogukaal pidi olema umbes 1231 kg. See on hämmastav kogus kulda, mille praegune turuväärtus on ligemale 10,5 miljonit USA dollarit. Maailma Kullanõukogu[3] andmeil on 24-karaadine kuld erilise tihedusega – 19,32 g/cm^3. Võttes selle täpsemate arvutuste aluseks, saame tulemuseks umbes 1224 kg. Järelikult pidi seaduselaeka kaas kaaluma üle tonni.[4] Kuna piiblis jutustatakse, kuidas laegast kandsid puidust kandekangidega neli (või isegi kaheksa) meest, siis pidi see igatahes olema palju kergem – muidugi kui ei rakendatud levitatsioonijõudu. Aga isegi

sel juhul, kui kaane paksus moodustas vaid veerandi kirjeldatust, oli see ikkagi erakordne kogus kulda.

Me käsitleme levitatsiooni eespool veel pikemalt, kuid praegu on ilmselt õige hetk seda lühidalt tutvustada. Levitatsioon on materiaalse aine õhku kerkimine ja õhus hõljumine raskustungist hoolimata. Selle sõna tüvi on pärit ladina sõnast *levis* – "kerge" (vastand on *gravis* – "raske"). Ent mõistel *levis* on ka iidne assotsiatsioon Leevi soost preestrite ehk leviitidega, kes olid määratud seaduselaeka valvuriteks. Looduslikku levitatsiooni kui nähtust on raske mõista, sest materiaalseid objekte mõjutab loomulikult allapoole suunatud raskusjõud. Sellest hoolimata on võimalik raskustungi ületada vastassuunalise jõuga, mis on näiliselt tähtsusetu. Nööpnõelu ja kirjaklambreid üles tõsta suutval väikseimalgi magnetil on suurem jõud kui Maa kogu gravitatsioonijõul selle vastas. Ometi kukub käest lastud magnet ka ise maapinnale. Järelikult on levitatsiooni tekkimiseks oluline see liikumapanev jõud, mis mõjutab objekti, mitte objekt ise.

Kui uurida seaduselaeka ja kogudusetelgi jaoks kulutatud kulla üldkogust, siis leiame Teise Moosese raamatu loendist (lisaks laeka sise- ja välisvooderdusele, rõngastele ja keerubitele) kuldpärjaga laua, suitsutusaltari, suure plaadi, seitsmeharulise küünlajala, kellukesed, rinnakilbi kettide ja lisanditega; kogudusetelgi kullatud seinalauad, latid, rõngad ja haagid; vaagnad, lusikad, tangid, küünlakäärid, kausid, kardinarõngad ja mitmesuguseid muid esemeid. Kõigeks selleks vaja läinud kulla kogus on hämmastav, ja kui võtta loetut sõna-sõnalt, tekib tahtmatult küsimus: kust see kõik pärit oli?

Enne seda oli juttu sellest, kuidas israeliidid andsid ära oma kõrvarõngad ja muid väikeseid esemeid, et kokku saada kulda, millest Aaron valmistas kuldvasika (2 Ms 32:2–3). Kuid Mooses muundas selle kulla pulbriks ja söötis israeliitidele sisse. Pärastpoole, nagu jutustab piibel, annetasid nad oma sõrmuseid, randme- ja käsivarrevõrusid ja teisi isiklikke esemeid, et kaasa aidata seaduselaeka ja kogudusetelgi ehitamisele (2 Ms 35:22), kuid igal juhul moodustasid need ehteasjad vajaminevast kogusest kõigest väikese osa. Niisiis, kust said nad keset Siinai kiltmaad nii tohutu hulga kulda? Selles regioonis polnud ühtki kullakaevandust, seal kaevandati ainult vaske ja türkiise. Vastus saab olla ainult üks – see kuld tuli Horebi mäe templist, kus tollal juba toimus Egiptuse kulla abil valge pulbri *mfkzti* valmistamine.

Noil aegadel oli Egiptuse käes peaaegu kulla monopol; kõige tähtsa-

mad kullakaevandused asusid idapoolses kõrbes Niiluse ja Punase mere vahel. Suured kaevandused olid ka Nuubia kõrbes Halfa vadist idas ning lõunas Niiluse kolmanda kärestiku ümbruses. Torino *Museo Egizio* valduses on tänapäeval Egiptuse 20. dünastia ajast (u 1200 eKr) pärit papüürus-maakaart vanaaja kullakaevandustega Hammamati vadis. Kulla kaevandamist juhtisid ja kontrollisid kõrged õukonnaametnikud ning kogu tulu läks vaaraole, kes oli maa ainuomanik. Kulla tohutuid varusid suurendasid veelgi selle sissevedu ja andamina kogumine niisugustest paikadest nagu Süüria ja Babüloonia.

Kulda vajati templite ja teiste vaaraoga seotud ehitiste kaunistamiseks. Seda kasutati ohtralt nii uste, lävepakkude, põrandate ja seinareljeefide katmiseks kui paljudel teistel dekoratiivsetel eesmärkidel. Samuti valmistati sellest kõik valitseja matmispanused ning pandi talle kaasa hauataguseks eluks vajalik kullatagavara. Ainuüksi Tutanhamoni sisemine kuldsarkofaag kaalub üle 330 kg. Preestritele, väejuhtidele ja õukonnaametnikele kinkis vaarao autasuks kuldkette, samuti kasutati ohtralt kulda kujukeste, maskide, peeglite, harfide, anumate ja igasuguste muude rikkalikult kaunistatud esemete valmistamiseks.

Kulla lühiajalugu

Kogu inimajaloo vältel on kullal alati olnud eriline koht teiste metallide seas tänu selle meeldivale kollasele läikele ja mahedale veetlusele. Isegi haruldasematest metallidest kõrgemalt hinnatuna on see alaliselt püsinud rikkuse ja ülemvõimu tunnusena, kuigi Maailma Kullanõukogu andmetel moodustas enne 1848. aastat maapõuest välja toodud kuld kõigest 10% maailmas eales kaevandatud kullast. Hinnanguliselt on viimase 154 aasta jooksul välja kaevatud umbes 90% inimkonna kogu kirjutatud ajaloo vältel kaevandatud kullast!

Vanaaja suurriikide (Sumeri, Babüloonia, Egiptuse, Pärsia, Makedoonia ja Rooma) ajal oli kullal juhtivate kultuuride traditsioonides väga tähtis koht. Pärast Rooma impeeriumi kokkuvarisemist 5. sajandil vähenes Lääne-Euroopa huvi kulla vastu ning taaselustus alles siis, kui Hispaania konkistadoorid 16. sajandil Peruusse jõudsid. Seal oli kullassepakunst sajandeid õilmitsenud ning saavutanud väga kõrge taseme. Alates muistsetest Chavini käsitöölistest ja Nazca kultuurist 6. sajandil eKr oli kulda töödeldud ja vormi valatud. Seda kunsti arendas edasi

hilisem Chimu kultuur alates umbes aastast 1150. Nende teadmised ja oskused võtsid üle ja säilitasid inkad, kes tundsid vahavalu ja filigraantehnikat, oskasid teha peenikest kuldtraati ning meisterlikult plaatida ja kullata. Kõige vapustavamad vaatepildid olid inkade Päikesetempel, kus kõik seinad olid peaaegu üleni kullaga kaetud, ning pealinna iluaiad, mida kaunistasid puhtast kullast loomad, taimed, linnud ja puud.[5]

Heman Cortes saabus 1519. aastal Mehhikosse, kus ta leidis asteekidel eest samasuguse kultuuri. Kohalik valitseja Montezuma tegi talle hindamatu väärtusega kingitusi, kuid nendega rahuldamatu hispaanlane omastas halastamatult asteekide tohutud kulla-aarded. Samamoodi röövis Francisco Pizarro paljaks Peruu ning hävitas inkade kultuuripärandi, lastes kõik leitud kuldesemed üles sulatada; suurem osa sellest kullast veeti laevadega Euroopa kuningakodadesse.

Pärast vähemalt 3000 aasta vanuste kultuuride hävitamist Mehhikos ja Peruus kerkis esile probleem, et ei hispaanlastel ega kellelgi teisel Lääne-Euroopas polnud üldse mingeid teadmisi selle kohta, kuidas kulda kaevandatakse. Selleks ajaks oli kulda leitud juba ka Brasiilias, kuid kaevandusi ekspluateeriti vaid väga pealiskaudselt. Saanud kulla omamisest taas maitse suhu, pöörasid lääneeurooplased nüüd pilgud Aafrikasse, kus ammusest ajast olid tegutsenud kullakaevandused paigas, mis sai tuntuks Kullaranniku (praegu Ghana) nime all. Lisaks sellele omandas Kesk-Euroopas tähtsuse Transilvaania kuld; samuti kaevandati siseturu jaoks kulda Šotimaal. Seejärel leiti kulda Venemaal, kus tsaar Peeter I (1672–1725) võttis selle taas kasutusele arhitektuuris – sise- ja välisviimistluses, nagu seda oli tehtud muistses Egiptuses.

Üle 100 aasta pärast tsaar Peetri surma tulid Ameerikas ja Lõuna-Aafrikas päevavalgele suured kullaleiud, mis vapustasid maailmaturgu. Saatuslik pöördepunkt saabus 1848. aasta jaanuaris, kui kulda leiti American Riveri äärest Sutter's Millist ning algas California kullapalavik. Kolm aastat hiljem juhtus seesama Austraalias. Seejärel avastati 1886. aastal kõige rikkalikumad, Witwatersrandi leiukohad, ning Lõuna-Aafrika tõrjus Ameerika kui maailma suurim kullatootja kõrvale. Veel üks tormijooks kullale leidis aset 1893. aastal Lääne-Austraalias Kalgoorlies ning 1896. aastal leiti kulda Kanadas Yukonis, mis pani aluse Klondike'i kullapalavikule. Kõikidest nendest hoolimata on põhileiukohaks siiski jäänud Lõuna-Aafrika, kus kaevandatakse 40% kogu maailma kullast (kõrgeim toodang oli aastal 1970). Kullapalavik saavutas

haripunkti 1980. aastail, mil leiukohtade otsimine laienes Brasiiliasse, Venezuelasse ja Filipiinidele. Viimati mainitud kullaotsimisõhina tekkele aitas märgatavalt kaasa uudsete tehnoloogiate kasutuselevõtt, ning selle käigus leiutati ka uusi kaevandamisvõtteid, eriti Lääne-Austraalias ja Nevadas (seal kaevandatakse üle 60% kogu USA kullatoodangust).

Viimse kohtumõistmise päev

Kõige eelneva põhjal kerkib esile üks hämmastav tõik – Moosese ajal ja Vana-Egiptuses oli kuld ilmselt väga laialdaselt kasutusel, mis kordus hiljem mõneks ajaks Rooma keisririigis ja Venemaal. Tänapäeval, mil oleme kullast lausa "üle ujutatud", on seda tegelikult vähe nähtaval. Kus see kõik on? Rikkuse ja edukuse sümbolina piirdub selle kasutamine peamiselt ehete, mälestusmüntide, kellade ja nipsasjadega – paar untsi siin-seal. Ent ainuüksi seaduselaeka kaane valmistamiseks tuleks tõenäoliselt kokku koguda kõik kullast vidinad ja kulinad üle kogu Inglismaa!

Juhtunud on see, et meist on saanud kulla varujad, kullakangide kummardajad, selle asemel et kulda esteetilistel eesmärkidel kasutada. Tänapäeva pankades on riikide valuutareservidena hoiul umbkaudu 900 miljonit untsi kulda (lepituskaane valmistamiseks kulunud 40 000 untsi näib selle kõrval äkki väike kogus). Miks? Kuld ei ole eriti haruldane maavara, võrreldes näiteks mõne teise väärismetalli või kalliskividega. See on väga raske metall, nagu plii, ning selle hoiukohtadeks on vaja küllalt suuri ruume. Kindlasti leiduks mõni teine aine, mis selleks otstarbeks paremini sobiks.

Asi on selles, et kullal on alati olnud niisugune erakordne võlu- ja külgetõmbejõud, mida pole ühelgi teisel ainel. Meie psüühikasse on sügavalt juurdunud arusaam, et kuld on mitte ainult suursugune ja otstarbekas, vaid ka mõnus ja meeldiv nagu ei ükski teine metall. Inimesed on alati teadnud, et kullal on eriline tähtsus. Kauges minevikus teadsid seda nii Mesopotaamia meistrid, Karnaki käsitöölised ja Horebi mäejumal kui ka Mooses, kuningas Saalomon ja paljud teised. Vahe oli selles, et nemad teadsid, m i k s kuld oli tähtis, aga tollest ajast möödunud sajandite jooksul on selle tähtsuse sisu – nagu paljud iidsed teadmised – kaotsi läinud ja unustatud. Inimesed on kulda ihaldanud, seda maapõuest otsinud, selle pärast teisi tapnud ja ise surnud – ja pärast

kõike seda võetakse tuhandeid tonne maailma kõige lummavamat ainet, valatakse sellest kangid ning peidetakse silma alt ära ligipääsmatutesse varakambritesse, nagu poleks seda iial maapinnale toodudki!

Vanal ajal kasutati kulda (samuti hõbedat, ning elektroni – kulla ja hõbeda sulamit) müntide vermimiseks või kaubavahetuses maksevahendina otseselt ülekantavas väärtuses, kaalu järgi. Kreeka ajaloolane Herodotos jutustab, et vanimad mündid laskis 6. sajandil eKr vermida Lüüdia (praegune Lääne-Türgi) kuningas Kroisos oma kullatöötlemise töökojas Sardeises. Uusaja majanduse arenedes võeti kuld inimeste taskutest ja viidi kullakangidena riikide keskpankadesse hoiule. Tööstusliku pöörde ajal hakkasid kulda asendama tinglikud paberist rahatähed ja mündid, mille tõeline väärtus oli nominaalväärtusest palju madalam. Alguses oli võlakirju võimalik tagasi kullaks vahetada, sest 19. sajandil arenes välja rahvusvaheline kullastandard, kuid sellest loobuti pärast seda, kui kullast endast oli rahaturgudel saanud kaubaartikkel. Kuna kulda oli loomulikult tülikas ja ebaökonoomne ostjate ja müüjate vahel edasi-tagasi vedada, siis hakati välja laskma veelgi rohkem pabervekslei d. See ongi põhjus, miks on olemas inimesi, kelle omanduses on paberil tohutud kogused kulda, kuid nad pole seda kunagi oma silmaga näinud ega käega katsunud.

Tänapäeval hoiab enamik riike kõrvuti väärtpaberitega osa oma valuutareservist kullana. Umbes 70% rahvusriikide riigikassadest annavad oma varadest aru Rahvusvahelisele Valuutafondile (IMF). Kulla kohta öeldakse, et see on häda korral viimne abinõu – kui kõik muu on kadunud, siis jääb ainsana üle kuld, mida on alati võimalik müüa. Kuigi see tähendab, et me oleme ilma jäetud õigusest iga päev kulla võlujõudu kogeda (kui me just ei osta ülemäära kõrgeks aetud hinnaga kuldehteid, makstes disaini ja teostuse eest rohkem, kui on kulla enda väärtus), on meil vähemalt kindel teadmine, et meie riigivarad on puutumatud. Ent kaitsev suhtumine on muutumas, sest IMF-i heakskiidul ja osalusel vahetavad lääneriikide riigipangad kulda muutliku kursiga valuutade vastu, näides rahulikult taluvat tohutuid hüvitiskaotusi, mis ohustavad majanduslikku stabiilsust. Miks nad seda teevad? Ja kes on need salapärased ostjad, kelle isikuid müüjariikide valitsused kiivalt varjavad?

Üksikasjad oksjonite kohta leiate Lisast 3. Hetkel võime ainult oletada, et need tehingud leiavad aset sellepärast, et hiljuti on taasavastatud, miks kuld on tähtis – nagu seda teati tuhandete aastate eest. Need, kes ostavad, omandavad vajalikku põhiainet uue tehnoloogia

ajastu jaoks, müüjad aga kannavad rahumeeli kaotusi, et võimaldada uue režiimi teket. Samal ajal kõigub tasakaal maailma teatud suurriikide majandusliku kokkuvarisemise ja teiste esiplaanile tõusmise vahel. Lühidalt, teaduslik viimse kohtumõistmise päev on üsna lähedale jõudnud ning näib, et peame ühe käega andma selleks, et saaksime teisega võtta.

Kuldvillak

Kuld lummab meid samamoodi, nagu seda on alati teinud seaduselaegas, olles põhjus, miks viimasest sai püha ja tagaotsitud reliikvia. Inimesed on alati teadnud, et seaduselaegas oli väga tähtis – mitte sellepärast, et see sisaldas kümmet käsku (mida seal tegelikult ei olnud), vaid sellepärast, et see oli võti mõistmaks saladust, milles ülim tegur oli kuld. Seda saladust sümboliseerib kreeka legend salapärasest kuldvillakust, mida otsisid Iason ja argonaudid; see kangelaslugu oli sündinud enne Vana Testamendi lõplikku kirjapanekut.[6] Tuntud 18. sajandi inglise mütoloog Jacob Bryant juhtis teoses *"New System of an Analysis of Ancient Mythology"* ("Uus süsteem muistse mütoloogia analüüsiks") tähelepanu sarnasusele seaduselaeka (*ark*) ja Iasoni laeva "Argo" nimede vahel. Laev oli öeldavasti nime saanud selle ehitanud Arguse järgi, kelle nimi tähendus kreeka keeles oli "valvaja, kaitsja". Zeusi tahtel sattusid argonaudid oma teekonna jooksul Electrise saarele. See oli saar Valtiki meres, kust saadi merevaiku, ning vanakreeka keeles oli merevaik *elektron*. Vanaajal teati, et merevaigu hõõrumisel pehme riidelapiga hakkas see silmale nähtamatu jõuga külge tõmbama paberitükikesi ja tillukesi aineosakesi. Sellise hõõrdejõu kohta kasutati terminit *electrikus*, millest on pärit tänapäeva sõna "elekter".

1598. aastal andis filosoof Salomon Trismosin Saksamaal välja teose *"Aureum Vellus"* ("Kuldvillak"). Kirjutises viitas ta sellele, et vastupidi romantilisele kujutelmale krussis villaga mütoloogilisest jääranahast oli ajalooline kuldvillak tegelikult nahk pärgamendi tähenduses. Tõepoolest, seda tõendab sõna etümoloogia – ingliskeelne *fleece* tuleb keskülemsaksa sõnast *vlûs*, mis tähendab lihtsalt lambanahka. Trismosin kinnitab, et kuldvillak oli pärgament, millel olid kirjas "egiptlaste, araablaste, kaldealaste ja assüürlaste kuningatelt ja tarkadelt pärit" kulla ja filosoofilise kivi saladused. Selle teemaga seoses olid paljud teisedki

salakunstimeistrid veendunud, et Iasoni legendi teksti olid peidetud maagilise alkeemia saladused. Umbes sajand tagasi kirjutas prantsuse filosoof Fulcanelli: "Muistend kuldvillakust on varjatud tähendusega lugu, milles on peidus kirjeldus kogu maagiast, mille abil luua filosoofilist kivi." Veidi hiljem tegi analüütilise psühholoogia rajaja, šveitsi psühhiaater Carl Gustav Jung samasuguse järelduse teoses "Psühholoogia ja alkeemia".

Nendest palju varem, 2. sajandil, kirjutas Charax Pergamonist pärgamendile kullaga kirjutamise peenest kunstist – antiikaja teadusest nimetusega *chrysographia*. See ilmneb ka kreeka mütoloogia loos Nephelest (kuningas Athamase abikaasa, u 1200 eKr), kes andis oma lastele Phrixosele ja Hellele kuldse tunnistus-rullraamatu, mis oli kullaga kirjutatud lambanahale. Alkeemilised tekstid on üldiselt ühel meelel selles, et kuldne rull(raamat) ja kuldvillak olid üks ja seesama, kuid 18. sajandi alkeemik Naxagoras läks veelgi kaugemale, väites, et need olid ühtlasi ka Hermese smaragdtahvli sünonüümid.

Lisaks kõigele sellele arvati, et Mooses oli Egiptusest pärit salateadmiste esimene valvaja-kaitsja (*argus*). Vanadest heebrea- ja araabiakeelsetest allikatest tõlgitud 12. sajandi ladinakeelses teoses *"Turba philosophorum"* ("Filosoofide kogu") väidetakse, et ta oli Hermese õpilane. Kulla muundamist nimetati koguni Moosese–Hermese kunstiks. Niisugused viited algavad 3. sajandi traktaadist "Moosese kodukeemia", edasi leiame neid kuulsast 10. sajandi araabiakeelsest Ibn al-Nadimi teosest *"Kitāb al-fihrist"* ("Registriraamat"), seejärel 12. sajandi Hispaania juudi Abraham Ibn Ezra piiblikommentaaridest ning 17. sajandil saksa filosoofi Johann Kunckeli tööst *"Alchymica"* ("Alkeemia").

Ükskõik, kas on tegu juutide, moslemite või kristlaste kirjalikkude allikatega, kõikides väljendatakse sügavat austust Moosese kui salafilosoofia esmaseletaja vastu. Mis aga puudutab tema käsul kuldvasika põletamist ja pulbriks muutmist, siis selles on vanad tekstid alati ühel meelel (*vt* ptk "Lõppeesmärk"), et kuumutamisel kuld sulab ning edasisel põletamisel see tõmbub lihtsalt mustaks ja muutub pöördumatult. Seepärast on Teise Moosese raamatu 32:20 tavapärane tõlgendus eksitav niikaua, kuni saadakse teada monoatomaarse (üheaatomilise) pulberkulla füüsikalisest olemusest, mida on võimalik saada kaarlambi leegi abil *electrikuse* (elektri) jõul. Vastavalt kabala õpetusele peitub kogu keerubite mõistatus alkeemia põhimõtetest arusaamises nõnda, nagu seda on kirjeldatud salateadmiste tekstis piibli Hiiobi raamatus

28:5–6. See toob kõik, millest oleme rääkinud – tuli, leib, kivi, safiir ja kuld –, kokku ühte võrrandisse: "Maast kasvab leib, aga selle sügavused pööratakse tulega pahupidi! Selle kivid on safiiride asukohaks ja seal on kullatolmu!"[7]

Smaragdtahvel

Seni oleme kõnelnud vanaaja sumerite Saatusetahvlist, Moosese tunnistuse-*sappir*ist ning kuldvillaku ja kuldse rullraamatu pärgamentidest, millest igaühe kohta on öeldud, et need säilitasid iidsete aegade pühasid saladusi. Pole teada, kas saatusetahvel ja *sappir* olid mingil kombel tekstilised, kuid see näib väga ebatõenäoline. Need öeldavasti lihtsalt "sisaldasid" ülimat tarkust. Ent kuldvillaku kohta on öeldud, et see oli käsikiri alkeemiast.

Veel ühe muistse tarkuseteksti leiame Vana Testamendi Õpetussõnade raamatust. Seal on kirjas suur hulk tarku ütlusi, mida omistatakse kuningas Saalomonile – ja ta võis neid tõesti kasutanud olla –, kuid need olid egiptuse algupära. Tegelikult on see egiptuse mõttetarga Amenemope kirjapanekute peaaegu sõnasõnaline tõlge heebrea keelde ning neid säilitatakse praegu Briti Muuseumis. Õpetussõnade raamat on värss-värsilt selle egiptuse originaaliga kõrvutatav. Peale selle on nüüdseks välja selgitatud, et Amenemope kirjutised ise olid omakorda võetud veel palju vanemast teosest pealkirjaga "Ptah-hotepi tarkused", mis oli kirja pandud üle 2000 aasta enne kuningas Saalomoni aega (*vt* Lisa 4).

Vabamüürlaste vanad kroonikad sisaldavad üht dokumenti umbkaudu aastast 1450, milles on kirjas mõningad iidsed kutseoskuste reeglid; praegu asub see Briti Muuseumis. Dokumendi kirjastas 1861. aastal Londonis Richard Spencer ning selle tolleaegse toimetaja nime järgi on see tänapäeval tuntud kui Matthew Cooke'i käsikiri. Lisaks algupärasele 15. sajandi tekstile sisaldab see vanainglise keeles versiooni ühest loost, mis leidis aset piibli aegadel. Selles jutustatakse, kuidas teadustele, millele toetuvad vabamüürluse põhiideed, panid aluse Lemeki pojad ja tütred, nimelt Jaabal, Juubal, Tuubal-Kain ja Naama (1 Ms 4:19–22). Lemek oli neljas põlvkond pärast Kaini poega Hanokit (1 Ms 4:17–18). Näiteks seoses geomeetria ja metallurgiaga seletab käsikiri, et "oli olemas kaht liiki kivisid järgmiste heade omadustega:

üks neist ei põlenud iial tules, ja selle kivi nimi oli *marbyll*; teine kivi oli niisugune, mis ei uppunud vees, ja selle nimi oli *latres*. Ja nõnda nad mõtlesid välja, et kirjutavad kõik teadused, millele nad olid aluse pannud, nendesse kividesse."

Teksti ühes osas nimetatakse neid kive "püloonideks" ning üldlevinud tõlgenduse kohaselt peetakse seda viiteks piilaritele; sama mõistet on kasutatud ka 19. sajandi ingliskeelses tõlkes Josephus Flaviuse 1. sajandi teosest "Juudi muinsused", milles ta esitab ühe versiooni sellestsamast loost. Ent uurijad on seda tõlget kritiseerinud paljude ebatäpsuste pärast, näiteks sõnade "tellis" ja "kivi" kasutamine nende heebrea sõnade tõlkimisel, mis vastavad terminitele *marbyll* ja *latres*. Samamoodi oli täiesti ekslik kasutada sõna "piilar" – see lõi kujutluse kahest hiigelsuurest sambast, aga neil puudus geograafiline asukoht. Kuna Lemek ja tema pojad elasid enne piibli veeuputust, siis said need kivid tuntuks kui veeuputuseelsed tugisambad.

Viga seisneb siin selles, et Vana Testamendi ingliskeelses tõlkes esineb tähenduses "piilar" kaks täiesti erinevat vanaheebrea keelest võetud sõna. Need on *'ammud* ja *mazzebah*. Esimene tähendab kas arhitektuurilist või suitsusammast, aga teisel on üpris teistsugune tähendusvarjund. See võis tähendada kas steeli või altarikivi, aga nõnda nimetati ka kivi, mida Jaakob kasutas pea all padjana ja mille ta seadis Peetelis püsti *mazzebah*'ks (1 Ms 28:18). Järelikult oli Cooke'i käsikirjas veeuputuseelseid kive õigesti nimetatud *mazzebah*'deks, enne kui need tõlkevea tõttu muutusid "kivideks" nimedega *marbyll* ja *latres*. Esimene neist oli võib-olla marmor või mingi kristalliline kivim, teine aga mõnedes kirjutistes omandanud väära kuju *laterus*, mille tõttu seda hakati pidama lateriidiks – punakaks rauasisaldusega saviks, mida kasutati telliste ja sillutisekivide valmistamiseks. Tegelikult on *latresi* olemus meile sama tundmatu kui *sappiri* oma, kuigi varased vabamüürlased oletasid, et see võis olla mingit tüüpi metall.

Pärast üleilmset veeuputust olevat nende kivide sisu smaragdtahvlile ümber kirjutanud Hermes Trismegistos ("kolmeli suurim Hermes"). Selle nime andsid kreeka uusplatoonikud egiptuse kirjajumalale Thothile, keda austati kui alkeemia ja geomeetria rajajat. Platoni (u 429–347 eKr) õpetust järgides väitsid uusplatoonikud,[8] et inimese intellekt ei ole materiaalse maailmaga seotud ning mida enam inimene põlgab maiseid hüvesid, seda suuremaks kasvab tema vaimsus. Hermesest peeti nii kõrgelt lugu sellepärast, et arvati, nagu väljendaksid tema erilised

teadmised Lemeki kaotsiläinud tarkust, mida oli säilitatud veeuputuseelsetes kivides. Pärimuse kohaselt olevat Hermese smaragdtahvli omal ajal päranduseks saanud kreeka filosoof Pythagoras (u 570–500 eKr).

Kuigi Thothi kummardati Egiptuses omaette jumalusena, oli ta siiski pigem kõrgema astme jumalate kirjutaja ja käskjalg. Sellepärast seostasidki kreeklased teda oma jumalate käskjala Hermesega (tema rooma vaste oli Mercurius), kes kandis heeroldikeppi koos Asklepiose keerdus maoga. Mitmes eri kultuuris esinemise tõttu on seda paljude nimedega jumalust ka üsna erinevalt iseloomustatud, kuid alati on teda seostatud tarkuse, alkeemia ja vaimsete püüdlustega. Üks Egiptusest Chenoboskionist leitud gnostikute töö pealkirjaga "Hermes Trismegistose traktaat" kuulutab: "Sellepärast on nii, et salakunstimeistrid sisenevad surematuse omandamisse astmete kaupa ning jõuavad Ogdoadi mõisteni, mis omakorda paljastab Enneadi."[9] Ogdoad ("kaheksakordne") vastab tähtede taevale väljaspool iga planeedi oma taevast ja Ennead ("üheksakordne") on maailmakõiksuse suur, kaugem taevas. Planeedi Maa taevast kutsuti nimega Hebdomad ("seitsmekordne"). Egiptuse jumala Thothi kultuse keskus asus Hemenus (nüüd El Eshmunein). See oli Ogdoadi linn, mida personifitseerisid kaheksa jumalat (neli mees- ja naisjumaluse paari). Need olid Nun ja Nunet, Heh ja Hehet, Kek ja Keket ning Amon ja Amonet.

Arvati, et Thoth oli kirjutanud 42 raamatut, mis sisaldasid terve maailma kogu tarkust; paljud neist olid kõrgema maagia kogumikud. Samasuguseid teadmisi omistati ka Hermes Trismegistosele. Tema hardalt austatud smaragdtahvel sisaldas kõige iidsemaid alkeemilisi valemeid, millel oli väga suur tähtsus varaste müstikute koolkondade jaoks. Tahvli tekst kõneles nii metallide alkeemiast kui inimese taassünni jumalikust alkeemiast, peale selle teadusest, astronoomiast ja numeroloogiast. Roosiristlased tundsid smaragdtahvlit nime all *Tabula Smaragdina Hermetis* ja nimetasid seda "kaldealaste kõige vanemaks filosoofilist kivi puudutavaks mälestiseks". See kõik sarnaneb sellega, mida Salomon Trismosin kinnitas kuldvillaku kohta.

Hermes Trismegistose nimest tulenevalt nimetatakse alkeemiat hermetistlikuks kunstiks (ingl *hermetic* – hermeetiline, õhutihe; alkeemiline, maagiline) ning Vana-Egiptuses tuntud hermeetilisest klaasisulatamise tehnikast on tulnud tänapäeva termin "hermeetiliselt suletud klaas". Termin "alkeemia" tuleb araabiakeelsest sõnast *al-khame* ("pimedus") ning seda defineeritakse kui teadust, mis saab jagu pimedusest või mis

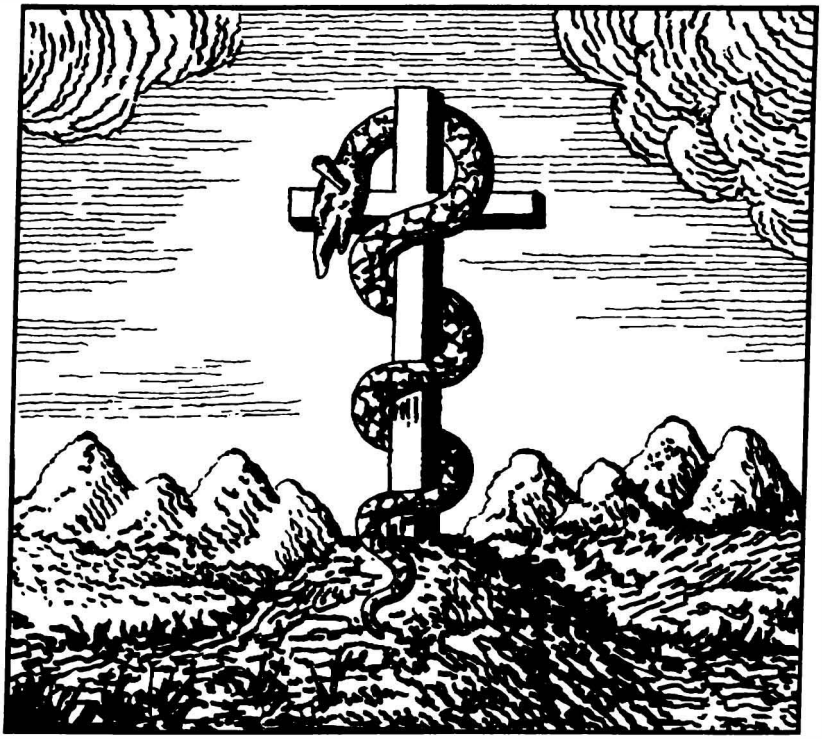

Nicolas Flameli ristilöödud madu.

tekitab valgustatuse intuitiivse tajumuse kaudu. Alkeemiat seostati ka mõistatusliku Khemiga Mendesest, keda sageli kujutati kitsena ning identifitseeriti ka Paani, Kaljukitse ja langenud ingli Azazeliga. 2. sajandil eKr kirja pandud, kuid Vanast Testamendist välja jäetud Eenoki raamat nimetab Azazeli valvuriks, mis vanakreeka keeles on *argus* ning on seostatav Iasoni laeva nimega "Argo". Eenoki raamatus öeldakse, et Azazel tegi inimestele tuntuks "kõik metallid ja nende töötlemise kunsti".

Smaragdtahvli säilinud tõlked on pärit 8. sajandist, alates moslemist filosoofi Jabir Ibn Haijani omaga, kes kirjutas ka Pythagorase alkeemiakoolkonnast (*Ta'ifat Fthaghurus*). Apollonios Tyanast[10] (tuntud ka kui Balinos) leidis tõenäoliselt Asklepiose templist Aegaes Pythagorase muistse käsikirja 1. sajandil, millest alates paljud tuntud filosoofid on

seda teksti uurinud ja kasutanud. Kuulsaim neist oli *sir* Isaac Newton, Londoni Kuningliku Seltsi president aastast 1703.

Igaveseks on kaotsi läinud aga kuulus "Thothi raamat" (selle nimetus on siiski kasutusel tarokikaartides), mis seletas taassünni ja pikaealisuse saladusi. Selle hävitasid märatsevate kristlaste rahvahulgad aastal 391 koos paljude teiste okultistlike tekstide ja üle poole miljoni hindamatu väärtusega ajaloolise, teadusliku ja filosoofilise teosega. Roomast määratud piiskopi Theophilusega eesotsas tungisid nad Serapeionisse (see kuulus Aleksandria Suure raamatukogu juurde), kus neid käsikirju hoiti, ning hävitasid kõik täielikult, et teha ruumi uutele, kiriku poolt heaks kiidetud teostele. Selle kohta öeldi, et Rooma laskis risti lüüa tarkusemao, nagu ta varem oli talitanud Jeesusega, kes oli olnud selle tarkuse kandja. Seda tegu on mitmeti allegooriliselt kujutatud, millest võib-olla tuntuim on 14. sajandi müstiku-filosoofi Nicolas Flameli *"Livre des figures hyéroglyphiques"*.

II OSA

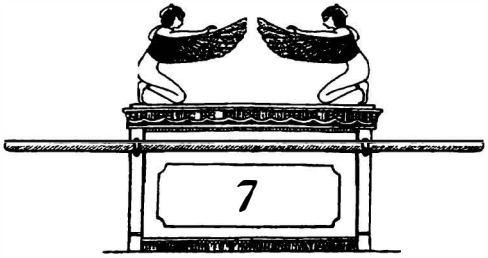

ELECTRIKUS

Arhondi kohtumõistmine

Pilved ja pimedus on tema ümber,
õigus ja õiglus on ta aujärje alus!
Tuli käib tema palge ees
ja lõõmab tema vaenlaste ümber!
Tema välgud valgustavad maailma,
maa näeb ning võbiseb!
Mäed sulavad nagu vaha Jehoova ees ...

Psalmid 97:2–5

Alates 4. sajandist, mil elas püha Augustinus Hippost, on avaldatud palju tõlgendusi sellest piibli Psalmide lõigust arhondi kohtuotsuse kohta. See varustas ägedalt hukkamõistvad preestrid ja kättemaksuhimulise raevunud Jumala kindlasti sobilike solvangute ja needustega. Sellest hoolimata on see sõnum siiski seotud seaduselaekaga ja tuletab meelde stseeni israeliitidega Horebi mäe juures: "Ja kogu rahvas kuulis nägi müristamist, tuleleeke, sarvehäält ja mäe suitsemist! Kui rahvas seda nägi, siis ta vabises ja jäi eemale seisma. Ja nad ütlesid Moosesele: "Räägi sina meiega, siis me kuulame. Ainult ärgu Jumal meiega rääkigu, et me ei sureks!"" (2 Ms 20:18–19).

Uurides JHVH (Jahve) ebatavalist olemust, rõhutas Jerry L. Ziegler 1977. aastal: "Tekst ilma kontekstita on lihtsalt otsitud ettekääne." Sellepärast ongi vaja leida mõtteline taust piibli niisugustele lõikudele nagu eespool tsiteeritu, kuna need lahknevad tugevasti kiriku loodud ettekujutusest Jumalast kui hoolitsevast Taevasest Isast. Tegelikult on säärased avaldused, nagu: "Ainult ärgu Jumal meiega rääkigu, et me ei

sureks!" palju rohkem kooskõlas tänapäeva teaduse nägemusega, mille järgi Jumal oli mingi võimas energiaallikas, mitte aga keegi jumalik tegelane.

Vana Testamendi paljudes kohtades (alates otsesest sekkumisest Horebi mäel ja seaduselaeka juures) on Jumalat kujutatud välgunooli välja saatvana. Öeldavasti eksisteeris ta keerubite vahel ning tema halastamatu karistusjõud oli kõige võimsam läbistava välkvalgusega kivi Uurim-*schamiri* juuresolekul. Müstikute ja vabamüürlaste pärimuslikus õpetuses oli Jumal Arhont, Arhitekt ja Arhetüüp, kes elas kohtumõistmise majas, mida kutsuti Arheioniks. Valgust seaduselaeka lepituskaane kohal austati kui Jehoova "juuresolekut" ning tänu selle otsesele toimele muundus kuld pühaks "vaateleivaks" (*mfkzt*). Sellest tuleneb üks seaduselaegast puudutav intrigeeriv hüpotees, mis võiks pakkuda lahenduse keerubite mõistatusele.

Teises Moosese raamatus ilmuvad ilma ühegi selgituseta Horebi mäe juures päevavalgele Uurim ja Tummim, nagu oleks Mooses nendega juba varem tuttav olnud. Me teame piiblist, et Mooses oli egiptlane (2 Ms 2:19) ning Manethoni teosest "Aegyptiaca" (u 300 eKr), et ta oli Heliopolises välja õpetatud templipreestriks. Peale selle leviit Piinehas (Eleasari poeg), kellega sõlmiti "igaveseks preestriameti" leping (4 Ms 25:11–13), kandis samasugust nime nagu Egiptuse asehaldur Siinail Panahesi, kes oli juhtumisi olnud varem Ehnatoni ehitatud Amarna templis Atoni ülemteener. Kuigi Siinai mäge kutsutakse piiblis Horebi (Keerubi) mäeks, sai see pärastpoole tuntuks nime all Serâbît el Khâdim, mille täpne tõlge on "teenri kõrgendik".

Amarna vastas üle jõe asub tänapäeva linn Mallawi, mille nimi tähendab tõlkes "leviitide linn", ning Ehnatoni Amarna templi ülempreestri nimi oli Merire. Tema nime heebrea vaste oli Merari ja see oli üks Leevi poegadest (1 Ms 46:11). Selle põhjal on selge, et Mooses vaaraona astus Egiptuses israeliitidega liitu ammu enne seda, kui ta nad Siinaile juhtis. Salateaduste juurde kuuluvate pärimuste kohaselt olevat Mooses olnud alkeemiameister. Teise Moosese raamatu järgi teostas ta tule abil tõepoolest äärmiselt erakordse muundamise, tehes kullast salapärast projitseerimispulbrit. Ent tegemist polnud tavalise tulega, vaid seaduselaekavalgusega – see oli Jumala "juuresolek", mis raksus ja pildus sädemeid, paisates välja surmavaid välgunooli ja -odasid. Huvitav on seejuures tõik, et nii välgud ja *sappir* kui kõik muu asja juurde kuuluv ilmusid ühenduses Horebi mäega enne, kui Betsaleel öeldavasti ehitas seaduselaeka, mitte aga selle ehitamise t u l e m u s e n a.

Kui israeliidid esimest korda mäe juurde saabusid, laskus Jehoova sinna nagu sulatusahju tule sees ja kogu mägi vabises tugevasti (2 Ms 19:18). Isegi juba enne seda oli Mooses näinud salapärast põlevat põõsast ja tal oli soovitatud kingad jalast ära võtta (2 Ms 3:1–5). Kui kuldne laegas oli nende nähtustega otseselt seotud – nagu on üsna ilmne –, siis on selge, et laegas oli mägitemplis olemas juba enne israeliitide saabumist. Loomulikult, laegas oli ju vajalik pulberkulla *mfkzti* valmistamiseks ning selleks rajatud töökoda Horebi mäel oli tegutsenud vaarao Snofru valitsemisajast alates – üle 1300 aasta enne Moosese aega.

See äratuntav taustainfo, mida me seoses kogu selle jumaliku välgupildumise ja salapärase tulevärgiga otsime, on loomulikult elekter – *electrikuse* energia. Sellele lisandub paralleelne hüpotees, et Betsaleel ei ehitanudki seaduselaegast. Võib-olla valmistas ta kogudusetelgile altarid ja muud varustust, kuid laegas – mille lugu pandi kirja palju sajandeid pärast sündmust ennast – võis Horebi mäel juba ammu olemas olla. Kui see oli nii, siis võib keerubite olemuse üle hakata uuesti arutlema täiesti uues valguses.

Teises Moosese raamatus kirjeldatud kuju ja välimusega laekad olid ajalooliselt mitte israeliidi või heebrea, vaid egiptuse algupära – suurepärane näide sellest on Anubise laegas, mille Howard Carter leidis 1922. aastal Tutanhamoni hauakambri sissekäigu juurest. Keerubid Ehnatoni poja Tutanhamoni kuldsel säilmelaekal on üsna sarnased tavakujutluses levinud püha seaduselaeka omadega, aga ka nende keerubitega, mis on nii tema enda kui järgmise valitseja vaarao Eje sarkofaagil. Kuigi israeliitide kunstis keelatud (seaduse tõttu, mis ei lubanud elusolendeist kujusid luua), olid niisugused tiivulised figuurid vanaaja Aasias ja Lähis-Idas tegelikult igapäevane nähtus. Seepärast on väga võimalik, et ühele Moosese-eelsele egiptuse laekale kinnitati inglid-keerubid – täpselt samuti, nagu Tutanhamoni laekale oli pandud valvuriks Anubis. Selles asjas jõudis arheoloog W. M. Flinders Petrie üsna samasugusele järeldusele: "Kõikidest kõige pühama asja, heebrealaste Jahve seaduselaeka peal olid keerubid, lepituskaane kummaski otsas üks, kelle väljasirutatud tiivad katsid lepituskaant. See ühtib kirjeldusega egiptuse jumalatelaekast, millel jumalanna Maati kujud oma tiibadega katsid laegast."[1]

Maat, tõe ja õigluse jumalanna, oli öeldavasti Ra tütar. Kui võrrelda seaduselaekaga, siis tegeles temagi kohtumõistmisega, kuigi palju vähem vägivaldsel viisil. Ta kaalus "kõikuvat tõde" linnusule abil, ning tõde

samastati kullaga, kõige õilsama metalliga. Kui varaste vaaraode hinged suundusid hauatagusesse ellu, pani matusejumal Anubis nad proovile Maati õigustmõistva sule abil.

Püha Elmo tuled

"Ja Jehoova auhiilguse ilmutus oli Iisraeli laste silmis otsekui hävitav tuli mäetipus!" (2 Ms 24:17).

Kui eespool mainitud mäge eraldi kontekstis vaadelda, siis on õiglane tunnistada, et alguses nähtud ja kindlasti hirmuäratavana paistnud tuli müriseva mäe tipus ei tarvitsenud olla laeka mõjust tingitud. Siinai platoo on alati olnud tormine regioon, kus taevas on elektrit täis ja põhjustab nähtust, mida tuntakse kui püha Elmo tulesid. See on teatud tüüpi alaline elektrisädelus, mida nimetatakse huumlahenduseks. Seda esineb siis, kui kõrgepingevool tabab mingit gaasi, ning on nähtav, kui torni ajal nii õhk kui maapind on elektriliselt laetud. Elektrivälja pinge rebib õhumolekulid puruks ja gaas hakkab eredalt hõõguma, lahendusega umbes 30 000 V/cm^2. Teravatipulised maandatud objektid, nagu mastid ja antennid, võivad seda siiski vallandada ka madalamal tasemel – 1000 V ümber.

Oma olemuselt on Elmo tuled helenduv plasma. Plasmad võivad juhtida elektrit ja genereerida magnetismi ning on universumiainese kõige levinum vorm.[2] Gaas, kaasa arvatud atmosfäärigaas ehk õhk, koosneb molekulidest. Molekulid koosnevad aatomitest, mis omakorda koosnevad elektronidest ja prootoniosakeste kobaratest. Kui gaasi mõjutada kõrgepingevooluga, rebitakse elektronid ja prootonid üksteise küljest lahti ning gaas muundub eraldatud prootonikobaratest ja elektronidest koosnevaks hõõguvaks seguks. Selle tulemusena tekkiva plasmahelenduse täpne värvus sõltub asjasse segatud gaasi tüübist, kuid Maa atmosfääris on see üldiselt sinakaslilla.

Erinevalt keravälgust, mis võib õhus ringi hõljuda, on Elmo tuled seotud objektidega, mis neid ligi tõmbavad, ning nad särisevad, pritsivad sädemeid ja praksuvad nagu päris tuli, kuigi on kuumuseta ja ei põleta midagi ära. Nendega seotud objektid võivad olla ükskõik mis, alates kõrgetipulistest mägedest kuni madalate põõsasteni, nagu loos Moosesest ja põlevast põõsast: "...ja ta vaatas, ja ennäe, kibuvitsapõõsas põles tules, aga kibuvitsapõõsas ei põlenud ära!" (2 Ms 3:2). Teravatipulised

objektid, nagu näiteks laevamastid ja kirikutornid on sellele nähtusele eriti vastuvõtlikud. Paljud meremehed on olnud sama hämmastunud kui Mooses, avastades, et laevamast, mida nad olid selgesti näinud leekidest haaratud, oli pärast sündmust puutumata ja terve. Laevadelt ongi see salapärane tuli saanud oma nime, sest Püha Elmo (u aastast 300; jutlustas tormide ajal)[3] oli meremeeste kaitsepühak.

Atmosfääriga võrreldes on Maa hea elektrijuht ning lahendab elektrilaenguid edukalt oma mägede tippudel. Sellepärast polegi imekspandav, et vanaaja inimesed seostasid jumalaid nii sageli mäetippudega. Tegelikult mainib piibel, et varaseid jumalaid kummardati väga paljudel juhtudel "kõrgetes kohtades".[4] Samuti ei pane imestama see, et Moosesel soovitati niivõrd elektriga küllastatud paigas kingad jalast võtta. Kui inimese keha pole maapinnaga otseses kokkupuutes, omandab see samasuguse laengu nagu on atmosfääril selle pea kohal. Kuivad nahktallad toimivad takistina ning ei lase elektrilaengul kehast väljuda. See poleks iseendast probleem, aga kui inimene seejärel puudutab midagi, mis on maandatud, siis järgneb elektrilöök. Samasugust staatilise elektri lööki – kuigi nõrgemal kujul – võib vahel kogeda, puudutades metallkappe ja muud sarnast.

Vanaaja patareid

Elekter looduslikul kujul oli vanaaja inimestele väga hästi tuntud, ükskõik kuidas nad seda tollal ka ei nimetanud. Tegelikult kõlbaks JHVH (hääldus ilma hiljem lisatud täishäälikuteta) seletuseks sama hästi kui ükskõik missugune muu kõrvaga kuuldav kirjeldus, sest preestrid olevat suutnud seda häältdamatut nime välja öelda ainult "sosinal". Juudaegiptuse papüüruses pealkirjaga "Piksejumal Zeus, kuningas Adonai, jumal Iaooue" öeldakse, et täishäälikuteta nime JHVH hingushääldus olevat kõlanud nagu "iauooe"[5] ehk sosistades nagu "he-eue". Palju olulisem on tegelikult see, et nad õppisid kuidagi selle *jhvh* jõudu ja hiilgust kinni püüdma, võimendama ja hämmastavate tagajärgedega ära kasutama.

Igatahes valitses alati arusaam, et elektri tegi nähtavaks mõni mägedega seotud jumal, oli ta siis Zeus, Jahve või keegi teine. Uurimuses *"The Shining Ones"* ("Hiilgavad") seostab keeleteadlane ja geoloog Christian O'Brien muistse sõna *El* päritolu ja tuletisi. Sellega tähistati jumalat või

ülevat olendit (nagu nimedes El Elyon ja El Šaddai), kuid kõigi selle eri vormivariantide tähendus on "ere või hiilgav olend".[6] Seepärast on elekter, elektron ja *electrikus* kõik pärit ühisest algmõistest, mille tähendus oli "jumala hiilgav olemus".

1938. aasta uuris saksa arheoloog Wilhelm Koenig esimest korda põhjalikult kummalist savikruusi (ühte paljudest), mis asus Iraagi Rahvusmuuseumis ja on seal seniajani. Kahvatukollase värvusega sibulakujulise anuma kõrgus on umbes 15 cm ja laius ülaosas 7 cm, selle vanuseks dateeritakse umbkaudu 2240 aastat ja seda omistatakse partlastele. Nood valitsesid suuremat osa Lähis-Idast ajal, mil Egiptuse vaarao oli Ptolemaios III. Kruusi ülaavast oli sisse torgatud 9 cm pikkune vasksilinder, mida hoidis paigal asfaldist prunt; silindri keskpaigas seisis rauast pulk, mille ots ulatus väheke välja kruusi pliiga kaetud korgist. Raudpulk oli veidi lühem kui vasktoru, mille alumine ots oli suletud kurrutatud ja asfaldiga võõbatud vaskkettaga.

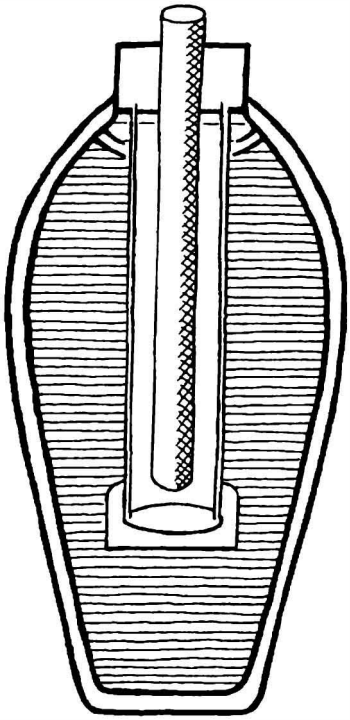

Bagdadi patarei.

Selgus, et kruus polnud midagi vähemat kui elektripatarei, mille toimimiseks oli vaja vaid mõnda happelist vedelikku, nagu näiteks äädikat. Kuna selle eseme puhul leidis kinnitust, et tegemist on tõepoolest elektrielemendiga, siis sai see tuntuks kui Bagdadi patarei. Pärast Teist maailmasõda konstrueeris Pittsfieldi (Massachusetts) *General Electric Laboratory* töötaja Willard M. Gray selle seadme täpse koopia. Kui lisati veidi sidrunihapet, saadi elektrivool pingega 2 volti – tulemus, mida niisugusel meetodil ei osatud saavutada (nii igatahes arvati) enne 19. sajandi algust. Järelikult, nagu kinnitati ajakirja *Science Digest* 1957. aasta aprillikuu numbris, ei olnud nüüdisaja teadlane Alessandro Volta 1800. aastal patareid (nn Volta sammas) mitte leiutanud, vaid selle taasleiutanud.

Peale selle leidis dr Koenig Iraagi muuseumist vanaaja Sumerist pärit vasknõusid, mis olid hõbedaga galvaanitud. Ta oletas, et galvaanimine oli märk sellest, et niisuguseid patareisid kasutati tõepoolest, kuigi hõbedakihiga kaetud esemed olid palju sajandeid vanemad kui tema uuritud patarei. Kokku oli muuseumis viis kruuspatareid, mis andis tunnistust sellest, et tunduvalt kõrgema pinge saamiseks võidi kruusidest väljaulatuvad pulgaotsad omavahel ühendada. Sellele järeldusele toetudes valmistas saksa teadlane dr Arne Eggebrecht kruuside koopiad, ühendas need ja teostas sel teel saadud voolu abil edukalt galvaanimist kullaga.

Jumalate kuld

Nüüd on aeg tagasi pöörduda Hathori (teda peeti Serâbît el Khâdimi naispatrooniks) ja tema teise templi juurde, mis asub Luksorist veidi põhja pool Denderas ja millel on väga põnev maa-alune krüpt. See on üks vanimaid pühapaiku Egiptuses ning paljud väidavad, et sinna on maetud Osiris. Just seal leiame raidkirju, mille põhjal Hathor seostub veelgi tihedamalt kuningliku Kulla Majaga. Egüptoloog Sylvie Cauville tegi hieroglüüfides kirja pandud legendist 1980. aastail Prantsuse Idamaade Arheoloogia Instituudile tõlke: "Ra avas oma silmad lootose sees, kui see ilmus esile ürgkaosest, ja ta silmad hakkasid nutma ja pisarad langesid maapinnale. Need muundusid imeilusaks naiseks, kes sai nimeks Kullajumalanna, Suur Hathor, Dendera valitsejanna." Hathor ilmub kõige varasemas kunstiteoses, mis Egiptusest kunagi leitud –

kuulsal rohekast kiltkivist Narmeri paletil (pärit ajast enne aastat 3000 eKr), ja ta on ainus jumalanna, keda on kujutatud otsevaates.

Esimene tempel püstitati Denderas Vana riigi ajal, Suure püramiidi ehitanud vaarao Chephreni valitsemisajal. Kuna ta oli Snofru poeg, siis paigutub Dendera (algselt Tentirys) samasse ajajärku kui Serâbiti tempel ja *mfkzt*i valmistamise algus, s.t aega umbkaudu 4500 aastat tagasi. Praegune maapinnal asuv tempel Dendera väljakaevamisalal on ehitatud hiljem – Ptolemaioste ajal I. sajandil eKr. Tempel oli pühendatud nii Hathorile kui kuninganna Kleopatra VII-le ning üks selle ehitise tuntumaid iseärasusi oli silmapaistvalt kavandatud lagi taevalaotuse kaardiga. Seda tuntakse Dendera sodiaagi nime all, millest kohapeal on ainult kipskoopia ja mille originaal asub Pariisis Louvre'i muuseumis. Ent Dendera suurim mõistatus on peidus sügaval vanas maa-aluses krüptis, Kulla Maja lähedal. Lõunapoolse kambri seinu kaunistavad suured piltreljeefid, millel kujutatu on egüptolooge pikka aega nõutuks teinud. Seal on näiteks pildid preestritest, kes hoiavad käes pikki õhupallitaolisi asju, mille sees on maod; ülejäänud figuurid on ilmselt preestrite abilised (*vt* vahelehel pilti 14). Näiliselt kerged või kaalutud torujad "õieputked" on lootosevarrest kaabli abil ühendatud kastiga, millel istub Heh – lõputu maailmaruumi jumal; esemete erakordne suurus kas sümboliseerib nende tohutut tähtsust või näitab nende tõelisust.

Rootsi insener Henry Kjellson märkis oma 1961. aastal ilmunud raamatus *"Försvunnen Teknik"*, et madusid tähistavat hieroglüüfi sai tõlkida sõnaga *seref*, mis on seotud mõistetega "hõõgus" või "leek", mille põhjal ta esitas oletuse, et tegemist võis olla elektriliselt tsentreeritud stseeniga. Hiljem jõudsid samale järeldusele šoti uurija Ivan T. Sanderson ja teised tehnikateadlased, ning neid pirnikujulisi seadmeid hakati võrdlema katoodkiiretehnoloogia elektronlampidega.[7] (1838. aastal kirjeldas Michael Faraday esimest korda värvilist "hõõgust", mis tekib, kui kõrgepinge juhtida elektroodidesse osaliselt tühjendatud klaastorus.)[8]

Stockholmi insener Ivan Tröeng kinnitas samuti teoses *"Kulturer före istiden"*, et tema arvates kujutasid Dendera piltkujutised elektriseadet koos kõrgepingeisolaatoritega *djed*-piilarite kujul. Sõna *djed* on seotud mõistetega "toetama" või "vastupidavus" ning niisugused piilarid on koos *ankh*idega egiptuse kunstiesemete hulgas laialt levinud – neid kanti sageli kui maagilisi talismane ja ohutisi. *Djed*-piilar sarnanes kujult mingil määral süüteküünla või isoleeritud elektroodiga; müto-

loogias sümboliseeris see Osirise selgroogu, keda ennast on samuti kujutatud *djed*ina aastast umbes 1370 eKr pärit Huneferi papüürusel (asub Briti Muuseumis). Nagu muuseumides näha võib, on *djed*-amuletid harilikult väga väikesed – kõigest paari sentimeetri pikkused –, kuid neid nimetatakse seniajani piilariteks ehk sammasteks. Kuna meil oli varem juttu veeuputuseelsetest sammastest (*vt* "Smaragdtahvel"), siis võime tõdeda, et mõistet "piilar" kasutati eelkõige objekti kujust ja toetavast funktsioonist, mitte suurusest lähtudes.

Pärast seda kui Dendera maa-alune krüpt oli 19. sajandi lõpus liivast tühjendatud, said kivisse raiutud kujutised laiemale avalikkusele tuntuks prantsuse egüptoloogi Emile Chassinat' fotode kaudu. Ta avaldas 1934. aastal Prantsuse Idamaade Arheoloogia Instituudi kaudu oma uurimistöö neljas köites, pealkirjaga *"Le temple de Dendera"*. Pärast selle töö ilmumist alustas Sylvie Cauville sama instituudi toetusel raamatute sarja Dendera hieroglüüfide tõlgetest.

Mõistatuslik reljeef Hathori templis Denderas.

Kui ma esimest korda nägin Dendera kujutisi, tulid mulle otsekohe meelde 1960. aastad, mil ma töötasin koos Londoni *National Gallery* teadusosakonna tehnoloogidega kunstiteoste konserveerimise probleemide kallal. Põhiliselt tegelesin Marylandi ülikooli meditsiiniteaduskonna teadlase dr Carl Dame Clarke'i uurimusega, tänu millele olid maalide ja pigmendianalüüsi uurimiseks kasutusele võetud röntgenikiired. Sellest oli palju abi kunstiteoste konserveerimisel, milles tol ajal tehti Suurbritannias tohutuid edusamme. Helmut Rhuemann, kes oli 1929. aastast alates töötanud Berliini Rahvusgaleriis pearestauraatorina, oli tulnud Londonisse, et teha koostööd *National Gallery* direktori *sir* Kenneth Clarke'iga, ning just Rhuemann oli see, kes pani aluse nii galerii teadusosakonnale kui Courtauldi Instituudi tehnoloogiaosakonnale.

Dendera kivijooniste puhul rabas mind see, et preestrite kaabliühendusega ampullikujulised esemed olid väga sarnased dr Röntgeni 19. sajandil kasutatud esimeste röntgenitorudega ja mulle meenus tema 1896. aasta avastus, et "kui röntgenikiirgus läbistab õhu, siis õhk muutub elektrijuhiks". Kui Dendera maa-aluses kambris kujutatud stseen on tõepoolest seotud elektriga, nagu paljud on oletanud, siis sarnanevad need "ampullid" igatahes täielikult Crookesi torudega, mida Röntgen omal ajal kasutas Würzburgi Ülikooli Füüsikainstituudis.

Dendera probleemi üle üha jätkuvate vaidluste käigus on osa teadlasi väitnud, et iidsel ajal oli olemas katoodkiiretoru, mõned uurijad aga pakuvad versiooni iselaadsest elektripirnist. Samal ajal eelistavad mütoloogid ideed algelisest maokultusest, teoloogid näevad selles paganlikku sünnitusrituaali ja esoteerikute arvates on Dendera koht, kus kujutatakse maa-alust loomislugu. Aga mida arvavad egüptoloogid? Mida on selle kohta öelda tunnustatud klassikalistel arheoloogidel? Vastus: õieti mitte midagi. Otsesele selleteemalisele küsimusele vastas ühe tähtsaima Briti muuseumi esindaja: "Nendel joonistel pole kujutatud mitte midagi tavatut, kuid nende täpsele tähtsusele on raske hinnangut anda." Mitte midagi tavatut! Need on ometi ainulaadsed, ja see ongi põhjus, miks neile on tema arvates raske hinnangut anda. Palju ausam olnuks vastata: "Meil pole asjast aimugi."

Kindlalt teada on see, et raidkivijoonised on mingil viisil seotud jumalanna Hathoriga; samuti on meile sellesama krüpti raidkirjadest teada, et Hathorit – Dendera ja Serâbît el Khâdimi valitsejannat – nimetati Jumalate Kullaks. Lõpptulemusena viib see kõik välja ühe äärmiselt põneva stsenaariumini, ning kui ma küsisin ühelt tuumafüüsikult,

mida need joonised tema arvates kujutavad, siis oli vastus otsekohe ja vaistlikult asjakohane. Me pöördume veel nende kujutiste juurde tagasi hiljem, kui oleme küllaldaselt tõendeid esitanud.

Seaduselaeka tuleleek

Meenutagem veel kord sõna "laegas" etümoloogiat: ladina sõnast *arca* ("laegas, kirst") sai vanaprantsuse keeles *arch* ja seejärel *arc*, nagu on tänapäeva inglise keeles selle sõna õige vorm *ark*i asemel; samuti selle sõna keskajal tekkinud seoseid mõistetega "arhitektuur", "arkaad" ja "arhitraav". Võlvkaare kumer kuju oli pärit vibult (lad *arcus*), millest omakorda tulenes *archery* ("vibulaskmine") ning elektrialase terminina tähistab kaar (ingl *arc*) kaarlahendust kahe elektroodi vahel.

Seetõttu on laegaste, kaarte ja võlvide vahel olemas otsene keeleteaduslik ja ajalooline seos ning kõik neid tähistavad sõnad on pärit kreekakeelsest *ark* ja ladinakeelsest *arca*. Järelikult on *Ark-light* ("seaduselaeka tuli") ja *arc-light* ("kaarlamp") sünonüümid. Inglise keemik *sir* Humphrey Davy asetas 1822. aastal kaks süsinikupulka väikese vahega kõrvuti, laskis neisse elektrivoolu ja sai tulemuseks ereda valguskaare – täpselt samasuguse, nagu piibli kirjeldusel tekkis kahe keerubi vahele. Pärastpoole võttis ta oma laborisse abilisena tööle noore raamatuköitja Michael Faraday. Iseseisvalt kaarlahendust uurinud Faraday jõudis välja gaasiga täidetud torude kasutamiseni, samuti tõestas ta, et voolu tekitamiseks oli vaja muuta magnetvälja.

Üsna pea muutusid kaarlambid tavaliseks nähtuseks ühiskondlikes hoonetes, näitusesaalides, raudteejaamades ja muudes avalikes kohtades. Öeldavasti oli aastaks 1910 Suurbritannia linnade valgustamiseks paigaldatud ligemale 20 000 kaarlampi. Ja nii juhtuski, et üle 3000 aasta pärast Moosese aega hakati sädemeid pritsivaid valgustandvaid seadmeid taas nimetama "kaarteks".

Selle ühiskondliku teenuse arengu algusaegadel 19. sajandi lõpus puudus riiklik elektrivõrk, mis oleks valgusteid varustanud pideva elektrivooluga. Patareide ja generaatorite kasutamine oli piiratud ulatusega abinõu ning elektrilaengu salvestamise ja jaotamise tarbeks arendati välja ja võeti tarvitusele mahtuvuslikud kondensaatorid. Kondensaatori, millel 19. sajandi mudelid põhinesid, oli 100 aastat varem leiutanud Hollandi Leideni ülikooli füüsikaprofessor Pieter van Musschenbroek.

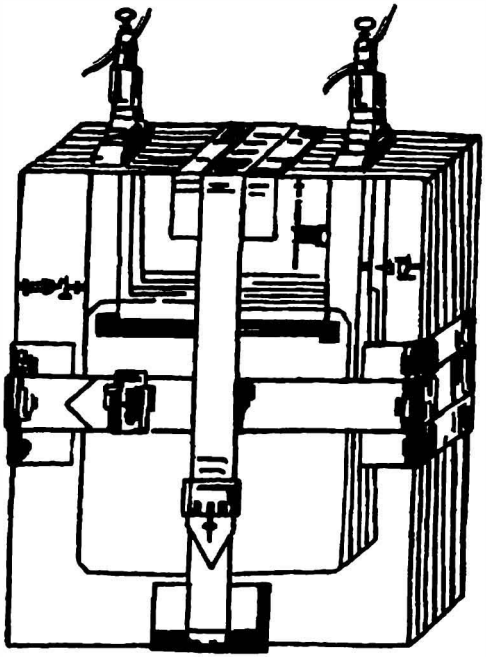

19. sajandi kondensaator.

Tema seade oli klaaspurk, mis oli osaliselt veega täidetud ja mille korki läbistas vasktraat. Hõõrdumise teel saadi staatilist elektrit, mis traadi kaudu salvestati purki. Katse tähtsaim hetk tuli ilmsiks siis, kui üks tudeng sai aparaadilt ootamatult elektrilöögi. Seepeale moodustus ümber seadme ring vabatahtlikest, kes ühendasid omavahel käed, nii et esimene ja viimane puudutasid purki ning igaüks neist sai elektrilöögi, sest vool läbis nende kehasid. See tõestas, et elekter kandub ühelt kehalt teisele, kui ühes on seda üleküllus es ja teises on vaba mahtuvust. Tänu sellele täiustati purgi tööpõhimõtet – selle välispind kaeti õhukese metallikihiga, nii et klaas toimis isolaatorina metalli ja vee vahel. Pärastpoole kaeti ka purgi sisesein metallikihiga ning siis polnud vett enam üldse vaja.

19. sajandi lõpu varased tööstuslikud kondensaatorid ei erinenudki nii väga mõnedest tänapäeva kõrgepingemudelitest. Nende töötamise põhimõtet nimetati "dielektriliseks" ja nad olid ehituselt väga lihtsad. Nad koosnesid mõne elektrit juhtiva metalli paralleelsete plaatide kihtidest, mida eraldas mingi mittejuhtiv materjal – isolatsioon, mida

nimetati "dielektriliseks vahenduseks". Iga juhtivusega plaat (tegelikult positiivne ja negatiivne) oli ühendatud vastava elektroodiga. See toimis, ja toimib ikka veel, väga sarnaselt gaasimahutiga – elektri kogus, mida kondensaator sisaldab (selle elektrimahtuvus) sõltub rakendatavast survest (pingest).

Kui pöörduda tagasi Vana Testamendi juurde, siis näib, et ülaltoodud elektrikondensaatori kirjeldus ühtib täpselt seaduselaeka kirjeldusega. Teine Moosese raamat (37:1–2) ütleb: "Ja Betsaleel tegi akaatsiapuust laeka... Ta kardas selle puhta kullaga seest- ja väljastpoolt." Vajalikud komponendid on olemas – kaks kihti kulda, mis on suurepärane elektrijuht, nende vahel aga mittejuhtiv dielektriline isolatsioonikiht akaatsiapuust. Kirjeldus (2 Ms 37:7) jätkub: "Ta tegi kullast kaks keerubit," ning asetas need lepituskaane (laeka ülaosa) kumbagi otsa. Need olid kõige tähtsamad välimised elektroodid, millest kumbki tuli lihtsalt ühendada vastava kullakihiga. Isegi madala elektripotentsiaali korral omandas niisugune seade teatud aja möödudes laengu, mis tekitas keerubite vahele silmapilkse kaarlahenduse.

Nagu me varem mainisime, oli "laegas" semiidi keeles algselt *āron*; seda sõna kasutati eriti just tähenduses "koguma" (laetud ehk täidetud olema). Piisava koguse atmosfäärielektri olemasolu korral võis seaduselaeka suurune kondensaator salvestada tuhandetesse voltidesse ulatuva pingega laengu ning selle tulemusena tekkinud kaarlahendus pidi olema võimas – igal juhul oli see võimeline inimest tapma, nagu juhtus Ussaga ja Aaroni poegadega. Veelgi tähelepanuväärsem on see, et otsene voolukaarega töötlemine ongi see protsess, mida tänapäeva teaduslaborites kasutatakse selleks, et saada monoatomaarset kõrgspinnilist kulda – sedasama, mida kunagi kutsuti salapäraseks valgeks pulbriks *mfkztiks* või *šem-an-naks*.

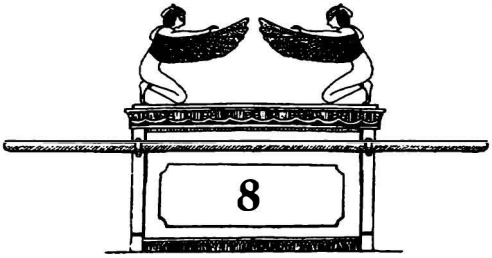

VALGUSEVÄLI

Tulekivimeistrid

Uurimi ja Tummimi üle arutledes (*vt* "Tunnistussõrmus") puudutasime põgusalt ka iriidiumikristalli. Enne siirdumist kõrget kuumust taluvate kivimite juurde vaadelgem lähemalt iriidiumit ja teisi plaatinarühma metalle, sest neil on *mfkzti* mõistmisel keskne koht. Lisaks plaatinale kuulub sellese rühma veel viis metalli: iriidium, pallaadium, roodium, osmium ja ruteenium. Nende metallide äärmise kõvaduse tõttu kasutatakse neid tänapäeval kirurgia-, optika- ja hambaraviinstrumentide, metallisulatustiiglite ja termoelementide, mootorilaagrite, elektrilülitikontaktide ja kõiksuguste täppisriistade – isegi õmblusnõelte ja sulepeateravike – valmistamisel.

Entsüklopeediates ja teatmikes on harilikult kirjas, et plaatinarühma metallid pälvisid laiemat tähelepanu alles 19. sajandil ja et tuntuim neist on pallaadium. Seda kasutatakse palju kullassepakunstis ning pallaadiumi ja kulla sulami üldlevinud nimetus on "valge kuld". Öeldavasti leiti seda metalli esmakordselt Brasiilias, Californias ja Uuralites 1803. aastal ning samal aastal anti sellele asteroid Pallase järgi nimeks pallaadium. Ka iriidiumi, osmiumi ja roodiumi tuvastamise ajaks antakse seesama aastaarv, neile järgnes 1843. aastal ruteenium. Ometi on nüüdseks kaugesse aega eKr ulatuvate leidude põhjal selgunud, et vanal ajal olid plaatinarühma metallide erilised omadused väga hästi tuntud. Iriidiumikristall (kuigi plaatinarühma metallist muundunud kujul) kumab läbipaistvalt ja värviliselt nagu mis tahes vääriskivi. Oma nime sai iriidium 1803. aastal tänu just sellele mitmevärvilisele sillerdusele (lad *iris* – vikerkaar). Iriidium on Maa-väline metall, mida maakerale

toovad meteoriidid, ning see võib moodustada omaenda haruldase klaasitaolise kivimi, mida vanaaja inimesed kutsusid *sappiriks*. See oligi *schethiyâ* ehk "taevakivi", mis olevat asunud Jeruusalemma templi all, nagu kinnitatakse vabamüürlaste vanades uskumustes. Nähtavasti asus see kunagi ka Horebi mäel, sest Teine Moosese raamat (24:10) jutustab, et "tema jalge all oli nagu safiiridest tehtud põrand – otsekui taevas ise oma selguses!"

1968. aastal kaevas Cornelli ja Harvardi ülikoolide ühisekspeditsioon välja kullatöötlemise töökoja, mis oli kuulunud legendaarsele Kroisosele, kes oli Lüüdia (praegune Lääne-Türgi) kuningas 6. sajandi keskel eKr. Pärast seda koostas ekspeditsioonijuhi asetäitja professor Andrew Ramage koostöös Briti Muuseumi metallide osakonna juhataja Paul Craddockiga täieliku ülevaate Sardeise leidudest, mis hiljuti ilmus pealkirja all *"King Croesus' Gold"* ("Kuningas Kroisose kuld"). Avalikustatud leiu-uudised osutusid niivõrd hämmastavaks, et kui keegi oleks vastavaid hüpoteese esitanud, oleks ta välja naerdud, ning kui neid poleks esitanud õpetlased, oleks need kahtlemata kõrvale heidetud. Tegelikult on akadeemiline autoriteet nii suure kaaluga, et ühtki avaldatud tööd ei jäeta tähelepanuta. Vastupidiselt kõikidele senistele õpikutele ja teaduslikele arusaamadele andis Sardeise metallitöötluskoda ümberlükkamatu tõendi selle kohta, et plaatinarühma metalle tunti ja osati kasutada väga kauges minevikus.

Kuigi nad on liigitatud ühte rühma kuuluvaiks, on igal plaatinarühma metallil erinevad omadused – eriti ilmneb see selles, et plaatina, pallaadium ja roodium lahustuvad sulakullas, iriidium, osmium ja ruteenium aga mitte. Seepärast pole tänapäeval valge kulla tootmine üldse keeruline protsess, aga kui näiteks sulakullale lisada iriidiumit, vajub see loomulikult põhja (oma kõrge erikaalu tõttu). Kuna kullamaagis leidub sageli hõbejate suletistena nende metallide jälgi, siis tänapäeval on tavaks need kulla puhtuse tagamiseks irrutada; kõrge erikaaluga elementide eemaldamine on väga oluline, sest muidu nurjavad need mis tahes töötlusprotsessi. Eemaldamiseks kasutatakse elektrolüüsi, mille puhul aine lagundamiseks rakendatakse elektrivoolu.

Elektrolüüsiks on vaja elektrolüüti (ioniseeritud lahus või lahustunud metallisool), et sulgeda vooluringi kahe elektroodi – katoodi ja anoodi – vahel. Kui need elektroodid ühendatakse mõne elektrivooluallikaga, omandab katood negatiivse, anood aga positiivse laengu. Galvaanimise puhul on pealekantav metall harilikult anood ja objekt, mida

galvaanitakse, on katood. Nagu me varem nägime (*vt* "Vanaaja patareid"), oli piiratud ulatuses galvaanimine suure hulga Bagdadi patareide abil võimalik, kuid Sardeise metallitöötluskojast tuli päevavalgele midagi palju kõrgematasemelist. Sealt leiti mitte ainult ulatuslikke galvaanimistöid võimaldanud seadmeid, vaid ka tõendeid äärmiselt oskuslikust plaatinametallide elementide eraldamisest kulla puhastamisel. Muistsete teadmiste üle arutledes märkis Craddock: "Teades, kui suuri raskusi tuli ületada 19. sajandil lisandite eraldamisel kullast, näib peaaegu uskumatu, et vanaaja inimesed teadsid, kuidas neid eemaldada."

Veel tähelepanuväärsem on tõik, et kuningas Kroisosel ega ühelgi tema kaasaegsel polnud mingit endastmõistetavat põhjust pidada kaevandatud kulda kuidagi ebapuhtaks või rikutuks ainuüksi sellepärast, et see sisaldas natuke vaske, hõbedat või mõnda plaatinarühma metalli. Kuidas lüüdlased seda üldse teadsid? Ja miks nad seda tähtsaks pidasid?

Nüüdisaegne arusaam "puhtast kullast" kui täpselt määratletud elemendist on suhteliselt uus mõiste. Seepärast on valitsenud arvamus, et minevikus ei võinud keegi ühelgi juhul teada täiesti puhaste keemiliste elementide koostist. Keegi polnud ju koostanud keemiliste elementide perioodilisussüsteemi enne, kui seda tegi vene keemik Dmitri Mendelejev, kes 1869. aastal avaldas teoses "Keemia alused" esimese korrastatud tabeli 63 elemendist nende aatomkaalu alusel. Sellegipoolest on tõsiasi see, et vanaaja inimesed olid tõesti keemiliste elementide ebapuhtusest teadlikud, ning isegi Vanas Testamendis on seitse erinevat nimisõna, mida kasutati kulla kohta: *zahav*, *paz*, *ketem*, *harus*, *s'gor*, *ophir* ja *baser*. Näiteks väljendi *zahav tahor* tähendus on "puhas kuld" ning see esineb seaduselaeka kaane valmistamise täpses kirjelduses.

Lisaks elektrolüüsile on ebapuhtust põhjustavaid lisandeid võimalik kullast eraldada ka protsessi abil, mida nimetatakse kupellimiseks; seda kasutasid mõned münditootjad looduslike põhimetallide kullast eemaldamiseks. Ebapuhast metalli sulatati koos pliiga ja allutati sulatusahjus kuumale (umbes 1100 °C) õhutõmbusele, et plii oksüdeeruks koos põhimetallidega ja kuld nendest eralduks. Kullast hõbeda eraldamiseks kasutati meetodit, mida nimetati "lahutamiseks" ning selleks tarvitati happelisi soolasid: naatriumkloriidi ehk keedusoola, salpeetrit, puhast väävlit ja antimonsulfiidi. Ent kõige sellega tegelesid keskaja alkeemikud, ning nagu Sardeise leidudest kirjutanud rõhutasid, ei andnud 19. sajandil isegi nii arenenud meetod nagu kupellimine plaatinarühma metallide puhul mingeid tulemusi. Samuti ei mõjutanud neid

happelised lahused, mida kasutati lahutamisel. Alles lähiminevikus teaduslikult kasutusele võetud elektrolüüsi abil õnnestus plaatinarühma metalle kullast küllaldaselt hästi eraldada. Ja ometi tegid lüüdlased seda juba 2500 aasta eest!

Mesopotaamiast ja Egiptusest on säilinud arvukalt veelgi iidsemaid tekste, mis mainivad kulla kvaliteedi määramist ja puhastamist, kuid need ei kirjelda tehnilisi võtteid, vaid ainult kaalumist, mõõtühikuid ja koguseid. Ainus tehnoloogiat puudutav erimärkus ütleb, et seda tehti tulega, kuid kuni viimase ajani peeti mugavamaks arvata, et tegu oli eksitusega. Lehtkulla leiutamine oli võimatu enne seda, kui oli täiustatud meetodeid, mille abil kulda lisanditest vabastada ning seda üliõhukeseks kuldfooliumiks muuta. Ometi on tänapäeval Mesopotaamiast leitud peenelt töödeldud kullalehti III aastatuhandest eKr. Isegi nii varasel ajal osati hõbedat, vaske ja plaatinarühma metalle kullast kõrvaldada. Samuti on nüüdseks kindlaks tehtud, et samast ajast pärit kuldkujukesed (need leidis Sumeri kuningahauast Uris 1923. aastal *sir* Leonard Woolley koos Briti Muuseumi ja Pennsylvania ülikooli ühisekspeditsiooniga) olid valmistatud madalama puhtusega sulamist, mis olid puhta kullaga plakeeritud.

Kõige eelneva põhjal on selge, et 19. sajandil plaatinarühma metalle mitte ei avastatud, vaid taasavastati ja anti neile uued nimed. Peale selle on nüüdseks teada, et ka antiikautorid Platon ja Plinius kirjutasid kullas sisalduvatest plaatinametallidest, tähistades neid sõnaga *adamas*. Enne Kroisose rafineerimiskoja leidmist ei saadud sellest aru, sest kellelegi ei võinud kunagi pähegi tulla, et antiikaja õpetlased võinuks mainida midagi niisugust, mida oli alati uusaja avastuseks peetud.

Muistses Sumeris oli plaatinarühma metallide (*adamas*) nimetus *an-na* ("tulekivi"). Vanaaja kirjalikes allikates kirjeldatud säravalt hõbedase värvuse pärast pidasid keskaja metallurgiameistrid mõistatuslikke sädelevaid metalle pikka aega ekslikult tinaks, need aga, kes teadsid midagi kupellimisest ja lahutamisest, üritasid tõsimeeli soolade, väävli ja salapäraste lahuste abil pliist kulda saada. See ei jäta mingit kahtlust selles, et kuigi vanaajal osati plaatinarühma metallidega tegelda, olid need (nagu elektergi) meie jaoks palju sajandeid kadunud, kuni arheoloogia ja geoloogia need taas üles leidsid.

Iriidium on Maal väga haruldane element, kuid geoloogid on avastanud seda 30-kordselt normi ületavates kogustes maakoore kihtidest, kuhu kauges minevikus on sattunud seda elementi sisaldanud meteo-

riidid.[1] Sumerid ja vanad egiptlased teadsid päris kindlasti kulla omadusi ja seda, kuidas sellest teiste väärismetallidega sulameid valmistada. Ka Suured Oskusmeistrid olid asjatundjad plaatinarühma metallide töötlemise alal ning oskasid neid nagu kuldagi viia meile tundmatusse "ülimasse" olekusse nimega *šem-an-na* ("ülespoolne tulekivi") ehk *mfkzt*. See tähendab, et nad mitte ainult tundsid ja töötlesid neid metalle, vaid olid ka teerajajad aatomi- ja tuumateaduses, sest valge pulbri (kulla või plaatinarühma metallide) "ülimat" olekut on võimalik saavutada ainult kõrgtasemel metallurgia abil.

Kuigi plaatinarühma metallide praegused nimed on suhteliselt uued, pole metallid ise seda kaugeltki. Arvestades näiteks just iriidiumi Maavälist päritolu, on väga põnev teada saada, et seesama metall on olemas ka meie kehades. Hiljutised katsed on näidanud, et inimorganismi kuivaine kaalu arvestades koosneb üle 5% ajukoest kõrge spinniga iriidiumist ja roodiumist.[2]

Shar-Oni tasandik

Mis siis ikkagi on see "ülim" olek, mis muundab kulla ja teised väärismetallid kombitamatuks paradiisikiviks, valgeks *mfkzti* pulbriks? Ja milles täpselt seisnes selle hüve, et seda manustasid suu kaudu Kulla Maja muistsed kuningad Mesopotaamias ja Egiptuses ning hiljem Juudamaal?

Mõiste "ülim" tähendab tänapäeva teaduslikku keelde tõlgituna "kõrge spinniga", s.t mingi element on kõrgspinnilises olekus. Normaalset aatomit ümbritseb varjestus – positiivne kiirgus, mida tekitab tuum. Enamik tuuma ümber tiirlevatest elektronidest jääb selle varjestuse sisepoolele, välja arvatud kõige välimised elektronid. Tuum omandab kõrge spinniga oleku siis, kui positiivne varjestus laieneb nii, et kõik elektronid satuvad tuuma kontrolli alla.

Normaalselt tiirlevad elektronid ümber tuuma paarides – igas paaris üks edaspidi ja üks tagurpidi pöörlev elektron. Ent kui nad satuvad kõrgspinniga tuuma mõju alla, hakkavad kõik elektronid pöörlema ühes ja samas suunas. Kui elektronid on täiuslikus korrelatsioonis, muutuvad nad puhtaks valgeks valguseks ning üksikutel aatomitel on võimatu kõrgspinnilises aines kokku jääda. Sel põhjusel ei suuda nad säilitada metallilist olekut, aine laguneb ja muundub valgeks monoatomaarseks pulbriks.

Lihtsamalt öeldes, valge pulber tekib, kui metalli töödelda rangelt piiritletud tingimustes, ettenähtud aja jooksul ja kindlaks määratud kõrge kuumusega alalisvoolu elektrikaarega – ühesuunalise vooluga kahe elektroodi vahel. Tõeliselt ebaharilik asjaolu valge pulbri puhul on aga see, et pidevalt vahelduva kuumutamise ja jahutamise läbi tõuseb ja langeb selle kaal sadu protsente üle optimaalse kaalu ja alla selle, kuni absoluutse nullini. Lisaks sellele moodustab pulbri optimaalne kaal tegelikult 56% selle metalli kaalust, millest ta on muundatud. Kuhu kaob sel juhul ülejäänud 44%? Sellest saab ainult puhas valge valgus ning see transleeritakse füüsilisest tasandist väljaspool asuvasse mõõtmesse – valgusevälja dimensiooni, mida muistsed inimesed nimetasid Shar-Oni tasandikuks ehk Mfkzti väljaks. Nullkaalu tasandil muutub mitte ainult aine ise nähtamatuks ja kaalutuks, vaid ka anum, milles see asub, hakkab kaaluma vähem kui algselt. See on täpselt kooskõlas Aleksandriast pärit tekstiga (*vt* "Taevamanna"), milles kinnitatakse, et kaaludele asetatuna võib paradiisikivi üles kaaluda sellega võrdse koguse kulda, aga kui see on muudetud tolmuks, siis suudab selle isegi udusulg üles kaaluda.

1970. aastate lõpus sooritatud katsega demonstreeriti müstilise valge pulbri efekti vabaõhutingimustes, ilma vaakumi ja inertgaasideta, mis on vajalikud konteinerkatse jaoks. Selle katse käigus kadus monoatomaarne aine täielikult tohutus valguspahvatuses, mis oli võrdne tuhandete plahvatusimpulsslampide omaga. See oli tegelikult küll plahvatus, kuid mingit lõhkamist ei toimunud ning ilma igasuguse toeta pliiats (see oli plahvatuse sisse teritamata otsale seisma pandud) jäi pärast seda püsti.[3] See sarnanes täielikult põleva põõsa juhtumiga, mida Mooses nägi Horebi mäe juures – põõsas oli näiliselt leekides, kuid ära ei põlenud (2 Ms 3:4).

Ajakirja *Scientific American* 1995. aasta mainumbris oli juttu plaatinarühma metallist ruteeniumist seoses inimese DNA-ga. Seal juhiti tähelepanu sellele, et kui üksikud ruteeniumi aatomid paigutada DNA lühikese ahela mõlemasse otsa, siis muutub see 10 000 korda juhtivamaks. Tegelikult saab sellest ülijuht. Juba mõnda aega olid keemikud oletanud, et topeltheeliks võiks tekitada väga suure juhtivusega raja piki molekuli telge, ning nüüd oli saadud sellele kinnitus.[4] Samuti on ajakiri *Platinum Metals Review* avaldanud regulaarselt artikleid plaatina, iriidiumi ja ruteeniumi kasutamisest vähktõve ravis (kasvajate puhul, mida põhjustab rakkude ebanormaalne ja kontrollimatu voha-

mine).[5] Kui DNA seisund muutub, nagu vähkkasvaja puhul, siis plaatinaühendi kasutamine tekitab deformeerunud rakuga resonantsi, mille tagajärjel DNA loidub ja korrigeerub. Niisuguse ravi korral pole vaja ei kirurgilist sekkumist, kiiritust, mis rikub ümbritsevaid kudesid ega kemoteraapiat, mis kahjustab immuunsüsteemi.

Arstiteadus astus kõrgspinniliste metallidega ühendusse siis, kui biomeditsiini uurimisasutus *Bristol-Myers Squib*[6] teatas, et ruteeniumi aatomid mõjutavad DNA-d, korrigeerides väärarenguid vähirakkudes. (Monoatomaarne kuld ja plaatinarühma metallid koosnevad tegelikult "hiilivatest aatomitest" ning nüüdseks on tõestatud, et inimorganismi rakud on üksteisega ühenduses hiilivate aatomite abil valguslainete süsteemi kaudu.) Moodne teadus on kindlaks teinud, et monoatomaarne ruteenium resoneerib DNA-ga, lammutab heeliksi lühikese osa ja taastab selle parandatud kujul – samamoodi kui lõhutakse maha ja ehitatakse uuesti üles mõni lagunenud hoone.

On teada, et nii iriidiumil kui roodiumil on organismi vananemise vastaseid omadusi, ruteeniumi- ja plaatinaühendid aga mõjutavad DNA-d ja rakukeha. Teada on ka see, et monoatomaarses (üheaatomilises) kõrgspinniga olekus kuld ja plaatinametallid võivad aktiveerida sisenõrenäärmete süsteemi niiviisi, et teadvus ja võimed saavutavad erakordse tasandi. Sellega seoses arvatakse, et kõrgspinniga kullapulbril on teatud mõju käbinäärmele ja et see suurendab melatoniini eritumist. Samamoodi mõjutab iriidiumi monoatomaarne pulber ajuripatsis serotoniini moodustamist ning ilmselt reaktiveerib organismis "rämps-DNA-d" ja aju alakasutatud osi.

Käbinäärme sisenõristuslikku talitlust on arstiteadlased alles viimasel ajal tundma õppinud. Hormooni, mida käbinääre toodab, õnnestus eristada 1968. aastal ja see sai nimeks melatoniin, mis tähendab tõlkes "öötööline" (kr *melos* must, *tosos* töö), sest inimesed, kel on kõrge melatoniini tase, reageerivad tugevasti päikesevalgusele, mis avaldab mõju nende vaimsetele võimetele. Seetõttu on nad öised töötegijad, ning melatoniini kutsutakse "pimedusehormooniks", mis moodustub ainult öösel või pimeduses. (Pimedatel inimestel on melatoniini tase keskmisest kõrgem ning kuna nägemine puudub, siis teravdab see nende teisi aistmismeeli.) Rohke loomuliku valguse käes viibimine muudab käbinäärme väiksemaks ning vähendab vaimset tunnetust, aga pimedus ja käbinäärme aktiviseerumine suurendavad peenendatud taju ja intuitiivsust ning vähendavad stressifaktorit.

Melatoniini moodustumist käbinäärmes aktiveerib keemiline "sõnumitooja", mida nimetatakse serotoniiniks. See annab kromosoomipaaride kaudu edasi närviimpulsid sel hetkel (*meiosis*), kui rakutuumad lõhustuvad ja kromosoomid poolituvad, et viljastumise käigus ühineda teiste poolitunud kogumitega. Melatoniin suurendab ja tugevdab ka organismi immuunsüsteemi; need inimesed, kelle käbinääre eritab palju sekretsiooni, haigestuvad harvemini vähktõppe. Kõrge melatoniini tase suurendab elujõudu, energiat ja füüsilist vastupidavust, ning on otseses seoses une kvaliteediga, hoides keha mõõdukalt varustatuna nende omadustega, mis reguleerivad südame ja veresoonkonna talitlust. See on organismis kõige võimsam ja tegusam antioksüdant ning see mõjutab positiivselt vaimseid omadusi ja pidurdab vananemist.[7]

Eriti tähelepanuväärne on aga see, et hoolimata kõikidest tänapäeva sellealastest kallitest ja ulatuslikest uurimustest, olid kõrgkuumusele vastupidavate tulekivide saladused tuhandeid aastaid tagasi meie esivanematele teada. Nad teadsid, et inimorganismile olid kaasasündinult omased ülijuhid; need olid individuaalse teadvuse elemendid, mida nad nimetasid "valguskehaks" (egiptlaste *ka*). Nad teadsid, et nii füüsiline kui valguskeha vajasid toitu suurendamaks hormoonide produtseerimist,[8] ja et valguskeha põhitoidu nimi oli *šem-an-na*. Seda valmistasid templites preestritest oskusmeistrid (Kulla Maja valvurid), et selle abil kuningaid jumalateks muuta.

Džinnide maailm

Käbinääre on männikäbikujuline ja umbes maisitera suurune ning asetseb aju keskosas, kuigi väljaspool ajuvatsakesi ning ei moodusta osa üldisest ajuollusest. Prantsuse filosoof ja optikateadlane René Descartes (1596–1650) pidas seda "hinge asukohaks" – punktiks, kus vaim ja keha ühenduvad. Vanad kreeklased arvasid sedasama; 4. sajandil eKr kirjeldas Herophilos käbinääret kui organit, mis reguleerib mõtete voolu.

Kreeka müstikud kõndisid ringi sümboolsete keppidega, mille otsas olid männikäbid; Vana-Mesopotaamia reljeefidel kujutatud preestritel on tihti käes männikäbid, mis tähistasid ülimat mõistust. Tavaliselt (eriti aga Assüüria reljeefidel) osutavad käbid nende käes strateegiliselt kuningate peade suunas (*vt* vahelehel pilti 15). Neid teadmamehi, keda

vahel kujutati kotka-, greifi- või kalakujuliste peakatetega, kutsuti Apkallu tarkadeks (sumeri sõnast *abgal* tuletatud akadikeelne termin, mille tähendus oli "ülim juhendaja")[9] ning nende üleloomulikele võimetele viitas see, et neid kujutati nelja tiiba omavatena.[10]

Lisaks männikäbidele (*pinus brutia*, käbinäärme sümbol),[11] kandsid Apkallu targad ka väikeseid ämbreid (anumaid nimega *banduddû*) ja kui nad parajasti ei teeninud kuningaid, kujutati neid harilikult sünnitaime (*kiskanu*-puu) eest hoolt kandmas. See püha taim sümboliseeris kuningavõimu surematust, mille valvamine oli nende kätesse usaldatud. Babüloonias kutsuti Apkallu valvurit *alad*iks, araabia maailmas aga oli ta nimetus "džinn" (*djinni* ehk *jinni* – kaitsevaim), millest on prantsuse keelde tulnud sõna *genie* ("geenius, suurvaim"). Nendest kaitsjaid väljendavatest sõnadest – *alad* ja *djinn* – koosneb nimi Aladdin, mida tunneme "Tuhande ühe öö" lugudest.

Paljud parimatest Apkallu valvureid-tarku kujutavatest reljeefidest, mis praegu on laiali maailma eri muuseumides, leiti 19. sajandi keskel kuningas Assurnasirpal II (valitses Assüüriat 883–859 eKr)[12] Nimrudi paleest ja Sargon Suure (720–705 eKr) lossist Khorsabadis. Vastavalt kehtinud traditsioonile olid tolle aja Apkallu targad (*abgal*) suguluses varasemate, Egiptuse templite Ülevatega, kes vastutasid vaaraode valguskehade säilitamise eest.

Arheoloogid ja muuseumide töötajad on jätkuvalt kõhklustes selle suhtes, mida need "suurvaimud" kandsid oma anumates. Kõige levinuma teooria kohaselt võis neis olla sünnitaimelt kogutud õietolm, mida nad viisid mingi viljakusrituse käigus kujundlikult koos männikäbidega kuningatele. Ometi pole ülestähendusi selle kohta, et Apkallu targad oleksid olnud mingil viisil seotud viljakusega; nende kohus oli teenida kuningaid nende suveräänse võimu kõrgeimate kaitsjate ja valvajatena. Veelgi enam, sünnitaim oli puhtsümboolne puu (sarnaselt piibli elupuuga), millest kuningad said öeldavasti toitu, nagu väidab Sumeri kuninganimistu (u 2000 eKr). Selle taimega oli otseselt seotud Mesopotaamia *gra-al* – "erakordselt oivaline nektar", mida kutsuti Jumalate Kullaks ja mis oli ühtlasi üks egiptuse jumalanna Hathori tiitlitest.[13] Selle tõttu, ning teades, et kuningatele söödeti kõrgkuumusekindlat tulekivi *šem-an-na*t, näib olevat väljaspool kahtlust, et aine, mida suurvaimud kandsid, ei olnud õietolm, vaid pulberkuld *mfkzt*.

Prantsuse alkeemiku Nicolas Flameli 15. sajandi alguse kirjutistes on "taim" ja "kullapulber" omavahel ühendatud, kui ta seletab teed –

koos tavapäraste viidetega madudele – filosoofilise kivini jõudmiseks (*vt* "Lõppeesmärk"). Ühes 1416. aasta 22. novembril kirja pandud tekstis, mis on samamoodi esoteeriliselt ähmane nagu kõik alkeemikute kirjutised, kinnitab see kõige kuulsam salateadustega tegeleja, et filosoofiline kivi oli mõistatuslik kullapulber. Sellest kuupäevast pärit Nicolas Flameli vaimses testamendis on kirjas: "Sest see *argent vive*, mis ühendati päikese ja kuuga, muutus alguses taimeks ... ja pärastpoole riknemise läbi madudeks ... sellest sai täielikult kuivatatuna ja kuumutatuna peenike kullapulber, mis ongi Kivi."

Erinevalt nii paljudest keskajal tegutsenud alkeemikutest, kelle töö ei kandnud vilja, oli Flameli lugu hoopis teistsugune. Sündinud silmapaistmatute vanemate pojana, alustas ta leivateenimist dokumentide ümberkirjutajana ning sattus selle töö käigus ühele haruldasele vanaaegsele vaskköites raamatule, mille autor oli keegi juudi filosoof Abraham. Ta ostis raamatu kahe floriini eest ära ning uuris seda üle 20 aasta, enne kui hakkas selle sisu praktikasse rakendama; tulemused olid nii edukad, et vaesest sai üpris jõukas mees. Elu lõpu poole asutas ta mitu vaestemaja ja kabelit Pariisis ja Boulogne'is, kus temast kui suurest heategijast räägiti palju südamlikke lugusid.

Kuld on traditsiooniliselt olnud kuningavõimu sümbol, männivaik aga on iidsetest aegadest tähistanud käbinäärme sekreeti (melatoniini). Männivaiku kasutati sageli koos viirukipuu (*Boswellia*) mahlaga lõhnaviiruki (preestrite suitsutusaine) valmistamiseks. Seega olid Graali dünastia preester-kuningate traditsioonilised ained kuld ja viiruk, samuti mürr (kummivaik, mida meditsiinis kasutatakse rahustina), mis sümboliseeris surma. Vanaajal tähistas kõrgemaid teadmisi sõna *daäth* (sellest tuleb ingl k *death*) ning mõisteid *tomb* ("haud") ja *womb* ("emakas") peeti vastastikku vahetatavateks ja üksteist toetavateks kõrgemate teadmisteni jõudmisel.[14] Uues Testamendis kirjeldatakse, kuidas hommikumaa targad (Mt 2:11) tõid Jeesusele kingituseks kolme ainet: kulda, viirukit ja mürri, tunnistades ta seeläbi õigusjärgseks Kulla Maja dünastia preester-kuningaks.

Käbinääre on küllastatud igavikulistest ideedest ning võimaldab meil luua individuaalseid kontseptsioone. See on mõtlemisorgan, mille abil me omandame sisekaemuse ja saame seetõttu igavikulised ideed muuta maisteks arusaamadeks. India meisterjoogid seostavad käbinääret *ajna chakra*ga (sanskrit: *ajna* – käsk, *chakra* – ratas). Tšakrad on energiakeskused, mis vastavad igale endokriinsüsteemi näärmele ning

joogid usuvad, et käbinääre võtab vastu ja saadab laiali õrnu vibratsioone, mis kannavad mõtteid ja psüühilisi ilminguid. (Endokriin- ehk sisenõrenäärmed, mis on saanud oma nime kreeka tegusõnast "virgutama", on juhadeta näärmed, mille nõre eritub otse vereringesse.) Käbinääret nimetatakse ka tarkusesilmaks ning mõistuse, teravnenud eneseteadvuse ja sisekaemuse tšakraks, mis annab intuitsioonil põhineva selgeltnägemise võime. Puberteedi algust juhib otseselt käbinääre ning melatoniini moodustumine on kõrgpunktis just lapse- ja teismeliseeas. On selgunud, et keskmisest kõrgem melatoniini tase lapseeas, mis kiirendab lapse intellekti arengut, võib ühtlasi pärssida varase suguküpsuse kujunemist, sest kasvueas on nende kahe aspekti vahel füüsiline konflikt.

Pineaal- ehk kolmas silm on küll kujundlik väljend, kuid see on ka füüsiliselt olemas – paljudel sisalikel paikneb aju ja koljuõõne vahel eriline moodustis. Hinduism väidab, et igaühel on kolmas silm – pühade jõudude kõikenägev kanal, mis asetseb otsmiku taga selle keskpaigas. Tegelikult on kolmas silm samasugune anatoomiline reaalsus nagu käbikeha. Joogaõpetuse järgi on pineaalsilmal teadvustamise protsessis tähtis osa, kuna see on pimedusest valguse kättesaamise põhiallikas. Sügavalt usklik inimene tunnetab automaatselt kolmanda ehk sisekaemuse silma kaudu, selle asemel et lasta end tüssata oma ilmalikel silmadel, mis registreerivad ainult nähtuse füüsilise ilmingu. Niisuguste ilmingute määratlejaks on nende koht mingis suvalises ajas, kuid pineaalselt tunnetaja ei arvesta aega, sest tema elab dimensioonis, kus ajal ja ruumil on vähe tähtsust.

Meid kõiki ümbritsevad ja mõjutavad mõtteväljad, ning mõtted, mida me väidame enda omadeks, on nagu pidevalt töötav universumi ringhäälingusaade. Mõned mõtted on kosmilist päritolu, teised aga nagu kohalike raadiojaamade toodang. Ajuripats on kõige tähtsam raadiovastuvõtja, mis kanaliseerib kõiki lainealasid ja sagedusi. See annab väljavalitud sagedused (nõrede kaudu) edasi otse käbinäärmele, mis seejärel võimendab teatud levisõnumeid nende edastamiseks kogu organismile. Mida edastada ja mida mitte, see allub täielikult käbinäärme kontrollile hormoon melatoniini reguleeritud valmistamise ja eritamisega. Seetõttu suurendab kõrge melatoniini tase inimese võimet vastu võtta ja edasi anda kõrgsagedusel kosmilisi ja kohalikke levisõnumeid ning tulemuseks on kõrgem, kosmilise teadvuse seisund – "teadmise" seisund. Sellega seoses on huvitav märkida, et pineaalsilm sisaldab väga peeneid granulaarosakesi, nii nagu raadiovastuvõtjas on kristallid.

Hermese sau kahe põimunud maoga.

Me saime teada, kuidas keerduv tarkusemadu sattus Ameerika, Austraalia ja Suurbritannia arstide seltside embleemidele (*vt* "Kummaline spiraal"). Kuid maailma teised arstiabi institutsioonid kasutavad kaht põimunud madu, mis väänlevad jumalate käskjala Mercuriuse (Hermese) tiivulise sauaümber. Sel juhul sümboliseerivad kepp ja maod seljaaju ja sensoorset närvisüsteemi, kaks tiiba ülal aga tähistavad lateraalseid ajuvatsakesi. Tiibade vahel selgroo kohal keskel on nähtav käbinäärme pisike sõlmeke. Keskse käbikeha ja külgmiste tiibade ühendust nimetatakse mõnedes joogide ringkondades Luigeks ning see on lõpliku valgustatuseni jõudnud olendi sümbol. See on ülim Graali teadvuslikkus, mille saavutasid keskaegsed Luige Rüütlid, kelle täiuslik kehastus olid Parzival ja Lohengrin.[15]

Vana-Egiptuse müstikakoolide salaõpetuses omas see valgustatud teadvuse saavutamise protsess erilist tähtsust, mille puhul vaimne taassünd toimus läbi 33 selgroolüli[16] aste-astmelt ülespoole tõustes,

kuni jõudis ajuripatsini, mis aktiveerib käbikeha. Niisugust taassündi puudutav teadus on üks tarkuse kaotsiläinud võtmetest, ning see on põhjus, miks tõeline iidne vabamüürlus oli rajatud 33 astmele.

Allpool nulli

"Ülespoolse tulekivi" pulber on võimeline mitte ainult tõstma inimese teadvuslikkust, vaid see on ka gravitatsiooni eirav ülijuht. Üks silmapaistvaid gravitatsiooni uurijaid oli 1960. aastail vene füüsik Andrei Sahharov ning tema teooriat (mille aluseks on raskustung kui nullpunkt) põhjendavad arvutused avaldas *Institute for Advanced Studies* teadlane Hal Puthoff ajakirjas *Physical Review*.[17] Pärastpoole tõendas Puthoff, et kuna gravitatsioon määrab aegruumi, siis monoatomaarne valge pulber on suuteline aegruumi koolutama. Tema sõnul olevat see "eksootiline asi", kui külgetõmbejõud on väiksem kui null. Lisaks sellele, et aine kaal muutub olematuks ja et see kaob mingisse tundmatusse dimensiooni, võib ka anum, milles see asub, kaotada kaalu. Seega, õigetes tingimustes on pulber suuteline omaenese kaalutuse üle kandma oma "peremehele", milleks võib olla laborianum, aga samahästi ka mõni hiigelsuur kiviplokk.

Võib-olla selles peitubki lahendus mõistatusele, kuidas egiptlased ehitasid oma püramiidid ja teised võimsad rajatised.[18] Kas palju tonne kaaluvad massiivsed kiviplokid vinnasid üles ja paigaldasid niivõrd täpselt sajad tuhanded orjad ainult köite ja kaldteede abil, nagu üldiselt arvatakse? Kindlasti mitte, nagu on tõendanud viimase aja edutud katsed seda tööprotsessi korrata. Et ehitada kaldpinda Suure püramiidi tipuni kallakusega 1:10, oleks vaja läinud umbes 1460 m pikkust rampi, mille ruumala olnuks kolm korda suurem kui püramiidil endal. Tegelikkuses võis ehitusprotsess olla palju lihtsam, sest tänapäeval viitab paljugi sellele, et niisuguste rajatiste püstitamisel võis abiks olla ülijuhtidest tulekivide tehnoloogia. Päris kindlasti tuleks selle võimalusega arvestada nii tohutult mahuka ehitise puhul nagu Hathori tempel Serâbiti mäel. Tõepoolest, isegi sõna "püramiid" ise on seotud kreeka sõnaga *pyr* – "tuli" (sealt ka eesliide "püro-"), mis juhib tähelepanu sellele, et püramiidid olid mingil moel "tule sünnitatud".

Kolme Giza püramiidi peetakse vaaraode Cheopsi, Chephreni ja Mykerinose hauakambriteks, ometi pole kõikide teadaolevate sise- ja

maa-aluste kambrite ja käikude uurimisele vaatamata nendest ehitistest leitud ühegi vaarao maiseid jäänuseid. Samuti pole nende Vana riigi valitsejate surnukehi leitud kusagilt mujalt. Muistne pärimus jutustab, et Suure püramiidi sees oleva kuningakambri salajasse panipaika olevat ehitajad asetanud "rauast tööriistad, ja relvad, mis ei roosteta, ja klaasi, mida saab painutada, aga mis ometi ei purune, ja kummalised loitsud". Aga mida leidsid 9. sajandil püramiidi esimesed uurijad, kes kaliif al-Mamuni käsul kaevasid tee kinnipitseeritud kambrini? Nagu tänapäeval, nii oli ka tollal kambri ainus sisustus kaaneta graniitkirst, milles lebas mitte surnukeha, vaid kiht salapärast pulbrilist ainet. Pealiskaudsel vaatlusel tunnistati pulber päevakivi ja vilgukivi teradest koosnevaks; mõlemad mineraalid kuuluvad alumosilikaatide rühma.

Valge pulbri viimase aja uuringute käigus osutusid alumiinium ja ränidioksiid kaheks elemendiks, mis leiti tavaanalüüside käigus teralisest näidisest, mille kohta teati, et see pidi olema 100% plaatinarühma ühend. Standardne laboritest seisneb selles, et prooviainet mõjutatakse 15 sekundi jooksul alalisvoolu kaarleegiga temperatuuril, mis võrdub Päikese pealispinna omaga. Kuid kui kuumutamise kestus ületas testimise normaalaja, ilmnesid väärismetallid, millest aine tegelikult koosnes. Kuna tavatestidele on kehtestatud piirangud, siis saadakse näiteks tulemuseks, et looma kuivatatud ajukoest 5% on süsinik, aga täpsemal analüüsimisel ilmneb, et see koosneb hoopis plaatinarühma metallidest iriidiumist ja roodiumist kõrgspinnilises olekus. Seda arvestades on ilmne, et kinnipitseeritud kuningakamber oli kavandatud ülijuhina, mis oli võimeline vaaraod tema polaarse magnetaura kaudu üle kandma aegruumi mingisse teise dimensiooni. See oligi koht, kus vastavuses "Surnuteraamatuga" toimetati rituaali vaarao teekonnast hauatagusesse ellu (*vt* "Taevamanna") ning teekonda hõlbustas üha korduv küsimus "Mis see on?" (*Manna?*).

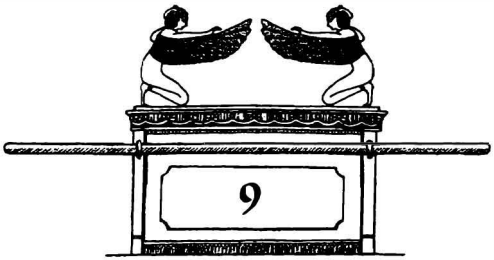

KUNINGAS SAALOMONI SALADUS

Kuninglik sugupõlv

Pöördudes nüüd tagasi Moosese aega ja jätkates seaduselaeka lugu, peaksime kõigepealt pöörama tähelepanu piibli ebamäärasele kronoloogiale. Üks Vanas Testamendis enim korduvaid väljendeid on sagedasti esinev ajamääratlus "nelikümmend aastat". Eeskätt käib see ajavahemiku kohta, mille israeliidid öeldavasti veetsid Siinai kõrbes pärast käiku Horebi mäe juurde ja enne lõplikku paigalejäämist Kaananisse. See 40-aastane kõrbes rändamise ajajärk oli nii tähtis, et seda on palju kordi mainitud Neljandas ja Viiendas Moosese raamatus ning hiljem veel üle kinnitatud Psalmides ja prohvetite raamatutes.

Nende aastate kõige olulisem aspekt on see, et israeliidid näivad olevat kulutanud suurema osa oma ajast "nurisemisele"! Nad nurisesid Moosese vastu, nurisesid Aaroni vastu, nurisesid oma uue Jumala ning kõigi ja kõige vastu. Päris kindlasti polnud nad üldse vaimustatud Moosese korraldatud ringreisist; nad virisesid ümbritseva keskkonna, toidu, veepuuduse ja madude üle ning vaenulike põliselanike üle, kellega neil tuli võidelda. Lõpuks oli Jumal nende lakkamatust nurinast niivõrd tüdinud, et andis nad vilistite kätte veel tervelt 40 aastaks!

Selle kõige tähtsuse mõistmiseks on oluline õigesti hinnata kaht tähelepanuväärset tõika. Esiteks, kui viit Moosese raamatut (Pentateuh) kirja pandi, ei tehtud heebrea keeles vahet mineviku eri vormide vahel, nagu me seda teeme tänapäeval. Oli olemas ainult üks minevikuvorm ning see väljendas ühtmoodi võrdselt nii neid sündmusi, mis "juhtusid", "on juhtunud" kui "olid juhtunud". Lingvistiliselt polnud mingit vahet sellel, mis oli toimunud 1000 aastat tagasi ja sellel, mis toimus eile.

Peale selle kasutati sõnu "päev" ja "aasta" täiesti piiritlematus tähenduses, mis muutis väga raskeks adekvaatse tõlkimise nendesse keeltesse, milles ajakategooriad olid konkreetsemad.

Surnumere käsikirjade põhjal on selge, et mõiste "nelikümmend aastat" oli erilise tähtsusega, sest see tähistas üht kuningapõlvkonda. Tänapäeval arvestatakse põlvkondade vahetumise normiks (keskmine ajaperiood, mille jooksul lapsed võtavad sisse oma vanemate kohad) umbkaudu 30 aastat, kuid piibli aegadel oli ühe dünastilise põlvkonna (ajavahemik isa küpsesse ikka jõudmise ja tema pärija oma vahel) kestuseks määratud 40 aastat.

Piiblis mainitakse kuningavõimu pärimist Aabrahami naise Saara liinis esimest korda Esimeses Moosese raamatus. Saara poja Iisaki kohta ütleb Jumal: "Ja ma teen temaga lepingu, igaveseks lepinguks tema soole pärast teda!" Seejärel kinnistatakse meessoost liinis kuningavõimu pärimise pretsedent järgmiste sõnadega: "Ja Iisak oli neljakümneaastane, kui ta võttis enesele naiseks Rebeka ... ja ta naine sai käima peale." Nende poja Eesavi kohta teatatakse: "Kui Eesav oli nelikümmend aastat vana, siis ta võttis naiseks Juuditi." (1 Ms 17:19, 25:20–21, 26:34.)

Eesavi kaksikvenna Jaakobi (sündis teisena) kohta on hiljem öeldud, et temast sai israeliitide esiisa; ta muutis Peetelis oma nime Iisraeliks, enne kui rändas välja Egiptusse (1 Ms 28:19). Ometi leidis see kõik aset palju sajandeid enne seda, kui see suguvõsa saavutas Jeruusalemmas kuningliku staatuse ning oluline lüli ahelas oli mitte Jaakob, vaid Eesav, kelle otseste järglaste hulgas oli kuninganna Teje, vaarao Amenhotep III noorem naine; Amenhotep III oli Ehnaton-Moosese isa (*vt* "Genealoogilised tabelid").[1] Ehnatoni teise naise Merikhiba (nimekujud ka Meriamon ja Miriam/Mirjam; oli Ehnatoni isa ja Mesopotaamia printsessi Giluhepa tütar) tütre kaudu läks kuninglik veri israeliitide lahkudes Egiptusest välja ja pärandati Juuda valitseja Taaveti suguvõsale.

Seepärast oligi nii, et kui Iisaki ja Eesavi kuninglik vereliin oli endale lõplikult Jeruusalemma trooni kindlustanud, ilmub kirjutistesse otsekohe tagasi norm "nelikümmend aastat". Esimene Kuningate raamat 2:11 nendib: "Ja aega, mis Taavet valitses Iisraeli üle, oli nelikümmend aastat." Seejärel teatab 1 Kn 11:42 tema poja kuningas Saalomoni kohta: "Ja aega, mis Saalomon Jeruusalemmas valitses kogu Iisraeli üle, oli nelikümmend aastat." Edasi, 2 Kn 12:2 Saalomoni järglase kuningas Joase kohta: "...ja ta valitses Jeruusalemmas nelikümmend aastat."

Nende valitsemisaja tegelik kestus Vana Testamendi kirjutajaid ilmselt ei huvitanud. Nemad teadsid oma ajastu tavade järgi seda, et 40 aastat oli üldtunnustatud norm ühe valitsejapõlvkonna vahetumiseks teisega ning panid selle kirja kui kuningate valitsemisajas erilist tähtsust omava ajavahemiku.

Täpselt sama tegi Uue Testamendi Matteuse evangeeliumi kirjutaja. Loendades meesliinis valitsejaid kuningas Taavetist kuni Jeesuseni (Saalomonist Joosepini umbes 1000 aastat), pani ta kirja 25 sugupõlve, igaüks kestusega 40 aastat. Ent Luuka evangeeliumi koostaja eelistas tavapärasele korrale reaalsust ja esitas täielikuma nimekirja – 40 sugupõlve, igaüks kestusega 25 aastat –, mis oli ajalooga loogilisemas kooskõlas.

See kõik tähendab seda, et kui on öeldud, et israeliidid veetsid Siinai kõrbes 40 aastat, siis viidatakse tegelikult faktile, et nad olid seal niikaua, kuni kuningaperekonnas sündis järgmine poeg. Kõnealuse lapse vanemad olid Khiba-tasherit (Moosese ja Mirjami tütar) ja tema abikaasa Rama Juuda suguvõsast (*vt* "Khiba armastatu"; *vt ka* "Genealoogilised tabelid").

Seaduselaeka vallutused

Oli kindlaks määratud, et dünastia saab hakata kuningavõimu teostama ainult sel juhul, kui ta on kanda kinnitanud Jeruusalemmas Morija mäel, kus Aabraham oli paljude sajandite eest oma poega Iisakit põletusohvriks pakkunud El Šaddaile (1 Ms 22). Jumal oli Iisakiga järeltuleva soo suhtes lepingu teinud ning tema ema Saara kohta kuulutanud: "Ma õnnistan teda nõnda, et ta saab rahvaiks, rahvaste kuningadki põlvnevad temast!" Siinail olid Iisaki, Eesavi ja Jaakobi-Iisraeli poegade järeltulijad ühinenud Juuda suguharuliiniks. Seetõttu seisnes Moosese missioon selles, et jõuda välja Morija mäeni, kus Juuda kuninglik suguvõsa saaks troonile tõusta.

Loomulikult toimusid teekonnal kokkupõrked põliselanike suguharudega – kaananlaste, amalekkide, edomlaste ja teistega –, nii et kindlasti polnud tegemist mingi sõbraliku rahvasterändega. See oli kõigi tunnuste järgi sissetung võõrale maale ja lõppeesmärk oli selle vallutamine. See selgub Neljanda Moosese raamatu katkendist 31:8–10, milles jutustatakse sõjakäigust midjanlaste vastu: "Hukatute hulgas nad

tapsid Midjani kuningad... Ja Iisraeli lapsed võtsid vangi Midjani naised ja nende lapsed, nad riisusid ära kõik nende lojused ja kõik nende veised ja kogu nende varanduse. Ja kõik linnad nende asupaikades ja kõik nende telklaagrid nad põletasid tulega." Pärastpoole tuli kohtuda veel palju hirmuäratavamate vastastega kui midjanlased, kuid israeliitidel oli midagi niisugust, mida teistel ei olnud – kõige võimsam kõigist relvadest, seaduselaegas.

Rännaku ajal saadeti seaduselaegas rahvast ette ja Mooses hüüdis: "...et su vaenlased hajuksid ja su vihamehed põgeneksid su palge eest!" Laekaga seostusid siiski mõned inimeste endi põhjustatud vigastused ja ühel korral juhtus õnnetus, kus laegas lahvatas leegi oma rahva sekka, tappes mitu israeliiti (4 Ms 11). Varsti pärast seda tuleb ilmsiks seaduselaeka suur tähtsus lahingus: üks rühm israeliite lahkub baaslaagrist, kus asub laegas, ning nad saavad amaleki sõdalastelt lüüa.

Nende algne plaan oli Siinailt lahkuda kirde suunas, et tungida Kaananisse Surnumerest ja Jordani jõest läänes (praeguse Iisraeli kohal). Kuid lõunapoolset teed Morija mäeni valvas viis tugevat kindlust ning neid nähes otsustas Mooses mööduda Surnumerest ida poolt, pöörata tagasi üle Jordani ja tungida Kaananisse põhjast. See tähendas edomlaste, amoriitide, moablaste ja ammonlaste piirialade ületamist, mis ilmselt õnnestus suuremate probleemideta. Peagi olid israeliidid Jordani-taguse peremehed ja suundusid põhja poole, et ületada jõgi uuesti Surnumere põhjatipu juures Jeeriko (Jericho) lähedal.[2]

Selle rännaku ajal, silmitsedes Nebo mäelt üle vee Kaananit, Mooses suri. Moosese järglasena sai kõigi suguharude juhiks väepealik Joosua. Tema juhtiski lõplikku sissetungi Kaananisse, mis algas ühe kõige paremini tuntud juhtumiga Vana Testamendi ajaloos – Jeeriko piiramisega. Seaduselaegast kanti vägede ees ning Joosua käskis kõigil peale leviitidest kandjate hoiduda umbes 1000 jardi/meetri võrra laekast tahapoole (Jos 3:3–4). Seejärel kordab piibel lugu Punase mere lahknemisest (kindlustamaks pühakirjas Joosua kui väärt juhi mainet) – seaduselaegas olevat Jordani vee seisma pannud, nii et jõest oli võimalik läbi minna (Jos 3:13–4:24). Tegelikkuses on Jordani jõgi selles kohas küllalt kitsas ja alati olnud koolmekohtades kergesti ületatav. Isegi tulvavete ajal moodustuvad seal kividest ja prahist voolu tõkestavad tammid; viimase kuue sajandi jooksul on ülestähendusi sellest, et jõesäng on Jeeriko kohalt mõnikord kuiv olnud koguni 24 tundi järjest.

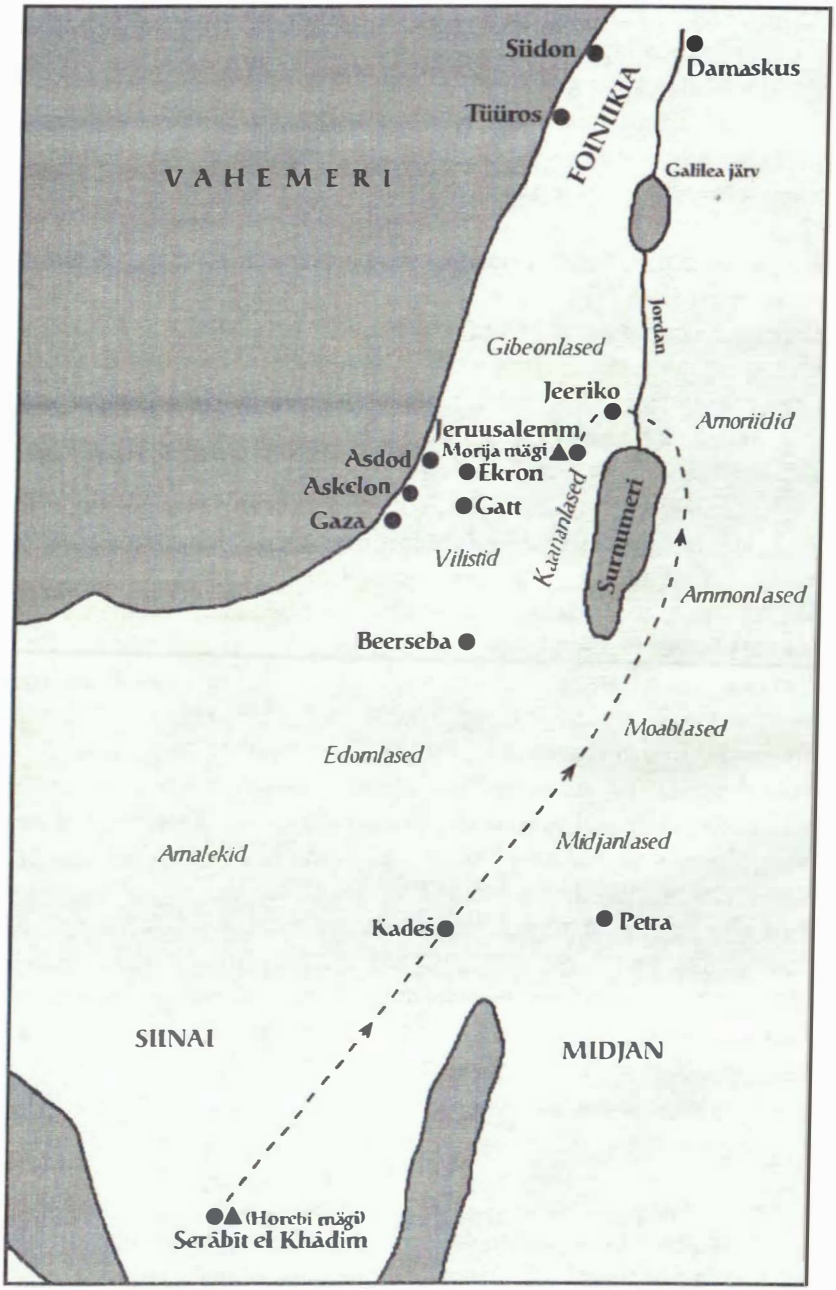

Seaduselaeka teekond.

Kui jõgi oli ületatud, kõndisid relvastatud sõdalased (koos seitsme preestriga, kes puhusid jäärasarvest pasunaid) laekakandjate ees ümber Jeeriko linna, üks kord päevas kuus päeva järjest. Seitsmendal päeval tehti ümber linna seitse ringi ning viimase sarvepuhumise ja israeliitide sõjakisa peale varises linnamüür maha (Jos 6:12–20). Seejärel vallutati linn suurema vaevata tormijooksuga; tapeti kõik mehed, naised ja lapsed; ellu jäeti ainult hoor Raahab koos perekonnaga, sest tema oli varjanud luurele saadetud maakuulajaid. Israeliidid olid nüüd kindlustanud end Kaanani pinnal, mida nad pidasid oma "tõotatud maaks".

Arheoloogid dateerivad Jeeriko kindluse purustamist aastatega 1400–1250 eKr, mis langeb kokku meie pakutud Egiptusest lahkumise ajaga 1330. aasta paiku eKr (*vt* "Põlev põõsas"). Palju täpsem tulemus saadi 1997. aastal, kui ajast vahetult enne Jeeriko langemist pärit mullakihist leitud viljaterad dateeriti radiosüsinikumeetodil umbes 1315. aastaga eKr. See tähendab, et israeliitide 40 000-meheline sõjavägi Joosua juhtimisel saabus sel ajal või varsti pärast seda.

Loomulikult poleks ükskõik kui tugev kisa või pasunapuhumine suutnud tegelikult purustada niisugust paksu linnamüüri, kui oli Jeeriko oma. Väljakaevamistel 20. sajandi alguses selgus, et müür oli koosnenud kahest paralleelsest kaitserajatisest, mille kõrgus oli umbes 8 m, kusjuures sisemise, peamüüri paksus oli umbes 4 m.[3] Arvestades massiivsele põletamata tellistest kaitseehitisele tekitatud purustuste ulatust, on oletatud, et need võis tekitada maavärin, ent see oleks ühtmoodi tabanud nii linnaelanikke kui väljaspool müüre asunud israeliite. Palju tõenäosem on, et purustused võis põhjustada seaduselaegas; kui see oli nii, siis pidi selle võimsus järelikult olema palju suurem kui harilikul kondensaatoril. Nii suure laastamistöö teostamiseks oleks laegas pidanud omama tohutut hävitusjõudu ning tegelikult võis sel niisugune potentsiaal ka olla, kui arvesse võtta selle teaduslikul alusel ehitamist ja *mfkzt*-tulekivi.

Kindlustanud endale toetuspunkti Jordani läänekaldal, sõlmis Joosua seejärel liidu kohaliku rõhutud gibeonlaste suguharuga ja pööras pilgu kaananlaste asunduse Ai suunas Peeteli lähedal. Ai oli sama tugevasti kindlustatud kui Jeeriko, kuid see lahing võideti tänu pettemanöövrile. Alguses tungisid israeliidid peale, siis taganesid ning Ai sõjavägi tormas neid taga ajades strateegiliselt kavandatud lõksu (Jos 8:15–20), sest samal ajal sööstsid teised israeliidid mägedest alla ja panid linna põlema. Pärast seda vallutati veel suure tähtsusega asundusi, ning maa oku-

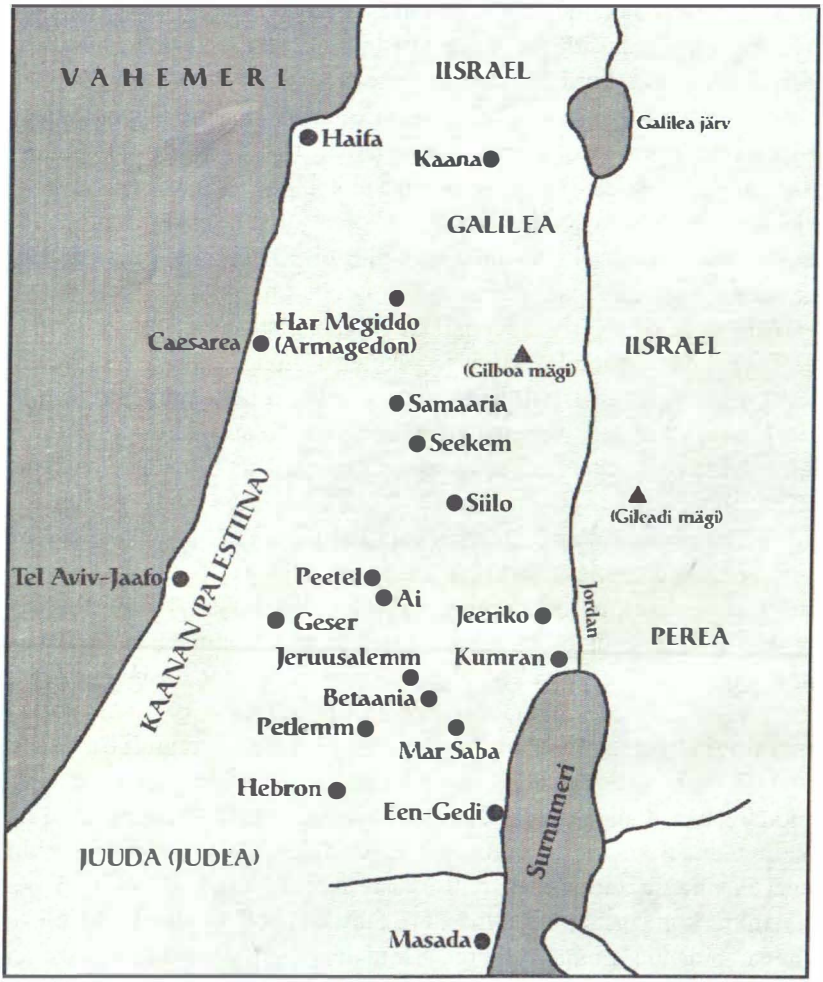

Juuda ja Iisraeli kuningriik.

peerimise käigus hõivasid israeliidid kaananlaste traditsioonilised jumalate kummardamise paigad Hebroni, Seekemi ja Beerseba; täpselt sedasama tegid hilisemal ajal kristlased druiidide iidsete pühapaikadega Euroopas.

Debora laul

Kuigi nad ei olnud veel valmis asutama uut kuningriiki, tekkis israeliitidel siiski vajadus ühtse juhtimise järele, kui nende hajali asuvad suguharud olid hakanud tegutsema üksteisest sõltumatult. Nad jõudsid kokkuleppele, et neid hakkavad juhendama ametisse määratud kohtumõistjad (sõjaväeliste volitustega magistraadid), kes suunasid järgmise 250 aasta jooksul israeliitide elu seni, kuni rajati monarhia. Näib siiski, et sellel ajajärgul puudus neil igasugune ühtsus usuasjades. Seekemis oli Joosua nad kokku kogunud, et nad Jehoovale truudust vannuksid, kuid pärast oma juhi surma olid nad hakanud kummardama ka kaananlaste jumalaid, näiteks Baali ja Aštartet (Km 2:13).

Tolle ajajärgu israeliidid olid mitte ainult polüteistid, nagu olid olnud nende esivanemad Egiptuses, vaid olid oma ühiskondlikult käitumiselt ka äärmiselt jultunud ja vägivaldsed. Suurepärane näide sellest on neitsite röövimine Siilost, samuti Jefta tütre ohverdamine Jumalale tänutäheks võidu puhul ammonlaste üle Gileadis. Nagu ütleb Kohtumõistjate raamat 17:6: "...igamees tegi, mis tema enese silmis õige oli." Vaevalt et see oli õige tee üksmeelse ja ühtse ühiskonna loomise suunas!

Asustuste rajamise perioodi tähtsaimad kohtumõistjad olid Otniel, Eehud, Debora, Gideon, Jefta, Simson ja Saamuel. Naisprohvet Debora (esimene naisliider pärast Mirjamit, tõeline Jeanne d'Arci võrdkuju) oli nende seas silmapaistvaim ning koos oma väepealiku Baarakiga innustas ta ette võtma kõige suuremat rünnakut pärast Joosua aega. Selle tulemusena löödi Har Megiddo (Armagedoni) lähedal kaananlaste kuninga Siisera hirmuäratavat sõjavankriarmeed (Km 4), ning vallutati israeliitidele Jisreeli org, samuti kiltmaa Galilea mäestikus. Arheoloogilised leiud kinnitavad, et see sündmus leidis aset umbes 1125. aastal eKr ning selle kirjeldus säilis nn Debora laulus, mida ta olevat kokkutulnud rahvahulgale pärast lahingut laulnud (Km 5).[4]

Järgmise suure triumfi saavutasid israeliidid Gideoni juhtimisel, kui neile tungisid kallale midjanlaste hordid kaamelite seljas (Km 6:5).

Tõenäoliselt oli see üsna suur üllatus, sest taltsad kaamelid olid vanaajal nii uus nähtus, et neid pole enne seda mainitud ei Egiptuse, Süüria ega Mesopotaamia kirjalikes allikais. (Niisugused viidete puhul, nagu 1. Moosese raamatus 24:10, kus Rebeka jootis oma isa kaameleid, on tegemist valetõlkega – tegelikult peaks seal olema "eesleid".) Gideon otsustas ebameeldivate röövkallaletungijate vastu taas kord kasutusele võtta pasunad, kusjuures seekord oli pasunapuhujaid 300; nad puhusid öösel kõik ühekorraga sarvpasunaid, lõid puruks käes olnud kruusid ja seisid nendest välja võetud tõrvikutega ümber magavate vaenlaste leeri (Km 7:16–22). Sisuliselt pidas Gideon oma üllatussõda pigem kaamelite kui meeste vastu – loomad põgenesid kabuhirmus ja ratsanikud tormasid neile järele.

Kardetud hiiglasekasvu kohtumõistja Simsoni lugu on üldtuntud, kuid selle legendi tähtsaim punkt on selles, et seal mainitakse esmakordselt israeliitide kõikidest vaenlastest kõige hirmuäratavamaid – vilisteid. Raskelt relvastatuna olid nad saabunud meritsi (nagu rüüstajatest viikingid) umbkaudu aastal 1300 eKr, jättes endast maha surma ja hävingu Kreetal, Küprosel, Väike-Aasias ja Foiniikias. Nad olid täielikult maa pealt pühkinud hetiitide impeeriumi; egiptlased kasutasid nende kohta nimetust *Pelestia*, mille heebrea vaste oli *Peleshti*. Kõikide nende aastate jooksul, mil nad laastasid Vahemerd ümbritsevaid maid, suutis ainult vaarao Ramses III neid lüüa nii maal kui merel.[5] Hõivanud osa Lõuna-Kaanani rannikust, asutasid need meresõdalased viis linnkuningriiki – Askeloni, Asdodi, Ekroni, Gaza ja Gati, mida kõiki koos hakati nimetama Palestiinaks. Samal ajal vallutasid Põhja-Kaanani israeliitidest sissetungijad ning nii ühtedel kui teistel oli plaanis okupeerida kogu maa.

Vaatamata pidevale võitlusele, mida iisraellased ja palestiinlased peavad sellesama maa pärast tänapäeval, jääb tõsiasjaks see, et tollal olid nad mõlemad vihatud sissetungijad Kaananisse. Israeliidid olid ligikaudu neli sajandit elanud Egiptuses, nende patriarh Aabraham ja tolle esiisad olid pärit Kaldea linnast Urist Mesopotaamias (tänapäeva Iraak). Samal ajal heebrealased (sõnast *eber* – teine pool) olid rahvas *eber han-nahor* ehk "teiselt poolt [Eufrati] jõge", nagu selgitatakse lõigus Joosua 24:3. Need olid Aabrahami kuuendast sugupõlvest esiisa Eeberi (Heberi) kauplemisega tegelevad järglased ning egiptlased kutsusid neid nimega *apiru* ehk *habiru*. Nagu kirjeldab 1 Ms 11:28–32 tähendas "teisel pool jõge" Haarani maad Mari kuningriigis Mesopotaamias.

Äsja nime saanud palestiinlased (vilistid) olid pärit Caphtorist (Ramseste raidkirjades kannab nime Kafto), Lõuna-Anatoolia (praegu Türgi) rannikuregioonist, mille pealinn oli Tarsos. See oli luudide maa, kes olid sinna saabunud umbkaudu 2000 eKr, tuues Mesopotaamiast kaasa akadi keele ja kirja. On võimalik, et kaugemas minevikus olid israeliitidel ja vilistitel Mesopotaamias ühised esivanemad.

Simsoni kohta, kes oli kuulus selle poolest, et ta kasutas eesli lõualuud relvana ning tappis lõvi paljaste kätega, räägiti, et ta vägilasejõud tulenes pikkadest juustest. Simsoni äraandlik naine Delila sai selle saladuse jälile, lõikas maha oma magava mehe juuksed ning reetis ta asukoha vilistitele, kes võtsid ta kinni ja torkasid pimedaks. Ent kohkumatu Simson sai imekombel jõu tagasi ja tõmbas maha oma vangistajate templi tugipiilarid, tappes nõnda iseenda ja kõik templis viibinud.

Pannud kirja lood israeliitide rahvuskangelastest (kahtlemata tolleaegsete rahvapärimuste põhjal), pöörduvad piibli kirjutajad tagasi kohtumõistjate juurde, et jutustada viimasest ja silmapaistvaimast – Saamuelist. Samal ajal meenutavad need lood meile, et seaduselaegas oli ikka veel olulisel kohal (Km 20:27). See tuuakse tegevustikus esiplaanile tagasi pärast seda, kui üksikkangelaste teod on tehtud ja lood nendest jutustatud.

Taaveti kuningalinn

Tegelikkuses olid vilistid palju paremini varustatud kui israeliidid, sest nende käsutuses olid tolle aja moodne sõjaline tehnoloogia ja relvad, millega nad olid võidelnud arenenumates maades. Nad tõid Kaananisse raua ja rauasulatamise, mida nad olid õppinud hetiitidelt, nii et nende relvastus ja soomusrüüd olid palju kõrgemal tasemel. Mida neil aga polnud, oli seaduselaegas, ning nad teadsid, et kogu oma potentsiaalsest sõjalisest võimsusest hoolimata ei õnnestu neil israeliite lüüa enne, kui nad on laeka neilt ära võtnud.

Saamueli lugu on algusest peale seotud kaananlaste iidse pühamuga Siilos, kuhu laegas pandi rituaalselt hoiule, kui seda lahingusse kaasa ei viidud. Probleem oli selles, et vilistid teostasid sõjalisi operatsioone oma viiest põhikeskusest ja israeliitide väed olid vastavalt oma piiride kaitsmise vajadusele jagatud eraldi üksusteks, seaduselaegas aga ei saanud olla üheaegselt mitmes kohas. Selle tagajärjel muutusid sugu-

harud iseseisvateks kildkondadeks ja eraldusid üksteisest ning vilistitel õnnestus laekaga seotud väeüksus üle kavaldada ja seaduselaegas oma valdusse haarata (1 Sm 4:17). Nad viisid selle oma kindluslinnusesse Asdodi, kuid sealseid elanikke tabas laekast väljuv kiirgus ja sellel olid hirmsad tagajärjed. Seetõttu viidi laegas Gatti ja siis Ekronisse, aga tulemused olid igal pool ühesugused ning neid linnu tabas "raske laastamine". Need, keda kiirgus ei tapnud, kannatasid kohutavate veripaisete käes ning vilistid otsustasid laeka leviitidele tagastada Beet-Semesis (1 Sm 5:1–6:16).

Kuna Saamuel oli pigem preester-selgeltnägija kui sõdalane, võttis surveabinõude rakendamise vilistite vastu enda peale kõige pikem ja vapram israeliit, Benjamini soost Saul; vastupidiselt Saamueli nõuannetele valiti ta kuningaks. Saul rajas oma võimukeskuse Gibeasse ning tal õnnestus mõneks ajaks suguharude kildkonnad vaenlaste vastu võitlemiseks ühendada, aga tal puudusid diplomaatlikud omadused ning peagi hakkas ta kõrvaldama omaenese preestreid, kellest paljud hukati mõõgaga selle eest, et nad ei olnud tema suhtes üles näidanud küllaldast aupaklikkust. Samal ajal kui Saul pidas ennast väljavalitud kuningaks, kelle võimu pidi pärima tema poeg Joonatan, oli ta rahva enamiku silmis kõigest väepealik ja ajutine valitseja. Nende arvates oli tõeline väljavalitu hoopis Taavet Juuda soost, kes juhtumisi oli ka Sauli väimees (abielus tema tütre Miikaliga). Sauli olukorra muutis veelgi ebameeldivamaks see, et tema poeg Joonatan oli Taaveti südamesõber ja et rahvas tundis suurt imetlust Taaveti vastu – ta oli lahinguväljal tapnud vilistite kangelase, Gatist pärit hiiglase Koljati.

Joonatan teadis, et Saul tahab Taavetit tappa ja hoiatas sõpra, kes seepeale viis oma sõjasalga Een-Gedi mägedesse ja jäi kuninga rünnakut ootama. Saul saabus lõpuks 3000 mehega, aga pärast seda kui Taavet oli Sauli tema sõjaväest ära lõiganud, andestas ta talle ja laskis vabaks. Varsti pärast seda suri Saamuel, ning Saul, kes tahtis oma tulevikku teada saada, pöördus Een-Dooris ühe naisnõia poole. Too manas esile Saamueli vaimu, kes ennustas Saulile, et ta langeb varsti koos poegadega lahingus vilistite vastu. Ja nõnda juhtuski, et kui Joonatan Gilboa mäe lähedal lahingus tapeti, mõistis Saul, kes oli hüljanud Jumala seaduselaeka, et tema alanduse tund on saabunud. Kuna ta ei tahtnud vaenlase käe läbi surra, kukutas ta end oma mõõga otsa; Taavet kuulutati lõpuks kuningaks.

Seaduselaeka abiga lõi Taavet vilisteid terves reas lahingutes, lii-

kudes kogu aeg lõuna poole, Morija mäe suunas; ta oli suutnud kokku koguda 30 000-mehelise armee. Laegast veeti kaasa spetsiaalselt selle jaoks valmistatud vankril; kui see ükskord kõikuma hakkas ja pidi kukkuma, puudutas vankrijuht Ussa seda kogemata ning sai silmapilkselt surma (2 Sm 6:6–7). Taavetit häiris see, et ainult leviidid oma erilise riietuse ja eriväljaõppega võisid püha reliikviat käsitseda, aga tema – kuigi nende kuningas – ei võinud. Ta pani küll selga preestri õlarüü (*ephod*) ja tantsis laeka ees, kuid teadis, et kõigest hoolimata ei või ta iial laegast puudutada, sest see tapaks ta. Lõpuks jõudis ta koos israeliitidega välja Morija mäeni ning ülempreester Saadoki juhatusel viidi laegas vanasse jebuuslaste linna, kus asutati õukond ja kust Taavet kuningana valitses. Taaveti võimuloleku tulemusena lõppes vilistite ülemvõim Lõuna-Kaananis, mis nimetati ümber Juudamaaks ja mille pealinn sai nimeks Yuru-salem ("Rahu linn").

Alistanud Edomi, Ammoni ja Moabi, samuti nendega piirnenud aramealaste keskuse Damaskuse ning kaananlaste enklaavid Megiddo ja Beet-Seani, sai Taavetist pigem keiser kui kuningas. Ta seadis sisse kaubavahetuse Hamati, Tüürose ja Siidoni foiniiklastega. Õukonna rajas ta oma esivanemate egiptlaste traditsioonilise mudeli järgi. Valitsusse kuulusid ametisse määratud ametnikud: väeülem, varahoidja, kroonikakirjutaja, kaks ülempreestrit (Saadok ja Ahimelek) ja vesiir; kõik oli täpselt nii nagu vaaraodel. Samuti oli tal oma haarem nagu teistel Idamaade valitsejatel.

Taaveti valitsemisajal ei puudunud ka rahutused, koguni ta enda vanim poeg Absalom juhtis üht mässu isa vastu, kuid sai selle käigus surma; tulemuseks oli kuulus nutulaul "Oo Absalom, mu poeg". Seejärel lahvatas võitlus pärimisõiguse pärast, kusjuures Juuda mehed pooldasid Taaveti vanuselt järgmist poega Adonijat ja Jeruusalemma omad noorimat poega Saalomoni (Taaveti ja hetiitlanna Batseba poeg). Kui Taavet lõpuks suri, osutusid Saalomoni toetajad ülekaalukalt tugevamaks, sest nende ridadesse kuulusid ka ülempreester Saadok, prohvet Naatan ja kuningalossi ihukaardiväe ülem Benaja. Nad lasksid Adonija hukata ja tema toetajad maalt välja saata ning Saalomon astus Jeruusalemmas troonile.

Lõpuks, umbes aastal 968 eKr, pärast kaugesse minevikku jäänud rännaku algust Horebi mäe jalamilt ja pikka lahingutest tulvil ajalugu, leidis seaduselaegas kuningas Saalomoni linnas Jeruusalemmas kauaoodatud alalise asukoha. Kuigi harilikult jutustatakse sellest kuningast kõigile tuntud Saalomoni nime all, mis tõlkes tähendab "rahuarmastav", oli talle sündides antud seaduslik nimi tegelikult Jedidja. Tema isa tõeline nimi pole kindlalt teada, kuna alati on domineerinud tema tiitel-nimi Taavet (David), kuigi kirjalikes allikais ei leidu niisugust isikunime enne seda aega kordagi. Mesopotaamia tekstid Mari paleest aga viitavad sellele, et sõna *Dâvìdum* tähendus võis olla sama nagu nimel Caesar (keiser) ning see tiitel on tema nimena säilinud tänini. Niisiis olid Saalomon ja kõik tema järeltulijad tegelikult Taavetid-*Dâvìdum*id.

Üsna ootamatult kerkivad Saalomoni võimuletulekuga esile varase dünastia vanad kuninglikud traditsioonid, millest eriti tähtis on kullakultuuri taaselustamine: "Ja kulla kaal, mis Saalomonile tuli ühe aasta jooksul, oli kuussada kuuskümmend kuus talenti kulda."[6] "Ja kõik kuningas Saalomoni joogiriistad olid kullast ... hõbedasi ei olnudki, seda ei peetud Saalomoni ajal mikski... Ja kuningas Saalomon valmistas kakssada suurt kilpi taotud kullast, tarvitades kuussada seeklit kulda üheks kilbiks; ja kolmsada väiksemat kilpi taotud kullast, tarvitades kolm miini kulda üheks kilbiks... Ja kuningas valmistas suure elevandiluust aujärje ning kattis selle puhta kullaga." Kuldesemete loetelu näib lõputu (I Kn 10:16–21), ja ometi oli see kõik lisaks sellele tohutule kullakogusele, mida kasutati tema kuulsa templi ehitamisel ja sisustamisel.

Erinevalt sõjapealikust isast oli Saalomonil rahuprintsi maine. Ta ei alustanud ühtki sõjaretke territooriumi laiendamiseks, kuigi rajas sõjavankrite ja ratsaväega varustatud kaitsegarnisone, eriti Haasoris, Megiddos ja Geseris. Samuti ehitas ta varustuskeskusi ja määras administratiivüksusi juhtima 12 regionaalset asehaldurit. Kuna israeliitidel puudusid meresõiduoskused, sõlmis Saalomon head suhted foiniikia kaupmeestega ning Tüürose kuningas Hiiram aitas tal ehitada laevastiku Punasel merel liikumiseks. Laevastiku kodusadam oli Esjon-Geber ning see võimaldas Saalomonil alustada tulutoovat kauplemist hobustega, mille tulemusena tal oli latrites 40 000 hobust sõjavankrite

ja 12 000 ratsanike jaoks. Isegi ta Jeruusalemma hobusetall oli tohutu suur ja kui templirüütlid selle umbes 2000 aastat hiljem välja kaevasid, jutustasid nad, et "tall oli nii erakordse mahutavuse ja mõõtmetega, et sinna mahtus üle 2000 hobuse".

Kuigi hästi tuntud oma tarkuse ja filosoofiliste kirjutiste poolest, saavutas Saalomon suurima kuulsuse siiski sellega, et ehitas Taaveti lossi lähedale templi seaduselaeka jaoks. Selle ehitise püstitamiseks tuli talle taas appi Tüürose kuningas Hiiram, kes saatis kohale arhitektid, oskustöölised ja materjalid. Töödejuhataja nimi oli samuti Hiiram, ta oli Tüürosest pärit vilunud metallitöömeister. Vabamüürlaste pärimuse kohaselt oli selle Hiirami liignimi Abif, kuigi piiblis teda nõnda ei nimetata.[7] Kuna Tempel polnud kaugeltki ainuüksi Jahve kummardamise paik, ehitati see kooskõlas Lähis-Ida traditsioonidega. Sissekäigu juures (sarnaselt foiniikia templitega) oli kaks eraldi seisvat sammast, mille nimed olid Jaakin ("rajamine") ja Boas ("tugevust täis" – see oli olnud Taaveti vanavanaisa nimi). Vabamüürlaste õpetus ütleb, et need pronkssambad olid seest õõnsad ja seal hoiti vennaskonna põhiseaduslikke rullürikuid. Templi seinad ja lagi olid vooderdatud liibanoni seedriga ning kaunistatud keerubite, palmide, granaatõunte ja liiliatega. Uksed ja põrand olid oliivi- ja männipuust ning kogu templiruum oli seestpoolt – põrandast laeni – üleni kaetud kullaga (1 Kn 6:20–30). Keskseim ja tähtsaim kogu templis oli kõige püham paik – *sanctum sanctorum*, kus asus seaduselaegas, mida valvas kaks hiigelsuurt keerubit (lisaks neile, mis olid laeka enda kaanel). Ent Templis oli veel üks oluline nähtus, mis on tekitanud palju hämmeldust, sest selle otstarvet pole kunagi ära seletatud.

Esimese Kuningate raamatu lõik 7:23–26 räägib suurest mahutist, mille Hiiram valmistas templi õue jaoks. Kuna selle kirjeldus erineb mõnevõrra kreekakeelse originaali kontekstist, siis on autentsema ettekujutuse saamiseks vaja lugeda *Septuaginta* Kolmandat Kuningate raamatut. Seal jutustatakse, et see oli ümmargune pronksmahuti, mille läbimõõt oli umbes 3,8 m ja kõrgus 1,9 m ja et metallkere oli kämblapaksune (umbes 7,5 cm). Selle servale oli antud avanenud lootoseõie kuju ja mahuti ise toetus kaheteistkümnele suurele pronkshärjale. Alusvankreid oli kümme. Need olid samuti pronksist, pealt lahtised, rikkalikult dekoreeritud lõvide ja keerubitega ning paigaldatud umbes 68,5 cm läbimõõduga ratastele. Lisaks nendele olevat Hiiram valmistanud ka pesunõud ja labidad.

Loomulikult ärgitab see terve rea küsimusi. Mille pagana jaoks oli templis vaja niisugust tohutut paaki? Mida selles hoiti? Ja milleks olid seal alused ja labidad? Sama loomulikult kerkib esile veel üks küsimus: kui mitte arvestada seda kulda, mis kulutati templi ehitamiseks, siis mida ometi tegi Saalomon nii tohutute kullakogustega, mida ta igal aastal hankis?

Pakutud on oletusi, et suur mahuti oli mõeldud preestritele endi pesemiseks, aga kuna selle ülaserv oli maapinnast umbes 3,5 m (kaasa arvatud härjakujulised toed) kõrgusel, siis pole see eriti usutav. Tegelikult oleks preestritel seal võimalik olnud ainult ujuda, mitte end pesta – või nad kõik oleksid pidanud olema üle 2 m pikad! Pealegi on templi pesunõusid eraldi mainitud 1 Kn 7:38. Heebrea keele uurija ja Surnumere käsikirjade tõlkija Yigael Yadin on selgitanud, et heebrea keele kaashäälikud, mida on vanadest tekstidest (näiteks Templi rullraamatust) vahel tõlgitud sõnaga "pesuvaagen", esinevad niisuguse järjestuses, mida võib sama hästi tõlkida ka – "platvorm", "piilar" või mõni muu rajatis.

Mis see siis oli, mida võidi hoida selles vaskmahutis? Sellele küsimusele vastamiseks pöördugem tagasi sinna, kus meie lugu algas – Serâbît el Khâdimi mägitemplisse, koos *sir* W. M. Flinders Petriega. Kui ta kirjutas mõistatusliku valge pulbri leidmisest templi ruumidest, märkis ta (arvates enne laborikatsete sooritamist, et tegemist oli tuhaga), et seda ainet oli sinna ladustatud hinnanguliselt 50 tonni. Kõik viitab sellele, et pärast seda kui seaduselaegas oli kindlalt paigaldatud ja toimimas, taastas kuningas Saalomon lõpuks Siinai tehase Jeruusalemmas ning kauples *mfkzt*-tulekiviga egiptlaste, foiniiklaste ja teistega, vahetuskaubana laevastiku, sõjalise julgeoleku, hobuste, sõjavankrite ja teiste kallite teenuste eest, mida ta omandas oma valitsemisajal – rääkimata kõikidest ehitusmaterjalidest Templi ja palee jaoks. *Septuaginta* Kolmanda Kuningate raamatu 5:7 ja 10:11 kinnitavad neid tehinguid, märkides, et Tüürose kuningas Hiiram hankis kullamaaki Ofiri kaevandustest Seeba lähedal; vastutasuks selle ja muude teenete eest nõudis ta Saalomonilt, et too "annaks leiba[8] mu perele".

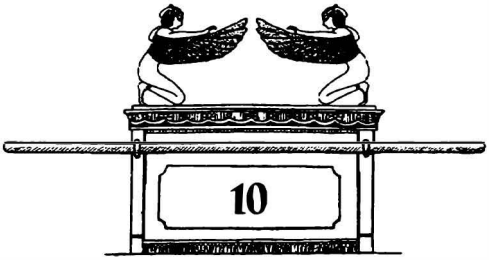

PIMEDUSSE

"Kebra Nagast"

Me nägime (*vt* "Viienda Moosese raamatu vastuolu"), kuidas Etioopia kreekakatoliku kiriku kristlased 14. sajandil teoses "Kebra Nagast" ("Kuningate hiilgus") kujundlikult röövisid seaduselaeka kui Abessiinia keisrite reliikvia. Raamat väidab, et kuningas Saalomonil ja Seeba kuningannal sündis salaja poeg Bayna-lekhem (Menelek), kes kõrvaldas vargsi seaduselaeka Jeruusalemma templist ja viis selle läbi Araabia ja üle Punase mere Etioopiasse. Väga raske on ette kujutada, kuidas sai keegi "vargsi kõrvaldada" midagi, mis kaalus umbes poolteist tonni, nii et keegi teda ei märganud, kuid seda legendi tasub siiski üksikasjalikumalt vaadelda, et võrrelda seda piibli enda jutustusega. Kui etioopia tekstil olnuks mingi tõepõhi all, siis poleks pidanud heebrea pühakirjas pärast kuningas Saalomoni aega seaduselaekast enam juttu olema. Tegelikult aga jutustab Vana Testament, et laegas oli Jeruusalemmas olemas Saalomonile järgnenud paljude sugupõlvede vältel. Niisiis, miks pidi keegi anonüümne etioopia kirjutaja mitte millegi ees tagasi kohkudes valmis sepitsema ühe otsekohe kummutatava loo?

Keiser Costantinus Suur jagas 330. aastal Rooma impeeriumi ametlikult kaheks, kus lääneosa valitseti Roomast ja idaosa Byzantionist, mille ta nimetas ümber Konstantinoopoliks. Ent varsti pärast seda varises Lääne-Rooma riik kokku – selle hävitasid läänegoodid ja vandaalid. Viimase Rooma keisri Romulus Augustuse kukutas germaani hõimupealik Odoaker, kellest sai 476. aastal Itaalia kuningas. Kuna keisrit enam ei olnud, omandas kirikupea, peapiiskop Leo I tiitli *Pontifex maximus* ("ülemsillaehitaja"), mille asemel hiljem võeti kasutusele

nimetus "paavst" (sõnast *papa* – isa). Idas arenes ajalugu teisiti ja Bütsantsi keisririigile oli määratud õilmitseda veel tuhat aastat.

Alates 5. sajandist jäi läänes kirikuvõimu keskuseks Rooma, bütsantsi kiriku arengus aga olid ühtmoodi tähtsad keskused nii Konstantinoopol, Aleksandria, Antiookia kui Jeruusalemm. Kumbki kirik püüdis ülemvõimu saavutada ning lahkhelide peapõhjus oli küsimus, kas Jeesus oli Jumala poeg või inimeseks kehastunud Jumal. Lisaks sellele põhjustas ägedaid vaidlusi Püha Vaimu olemus ning kogu seda tüli hakati nimetama väitluseks kolmainsuse ümber. Kired lahvatasid lõkkele 867. aastal, kui Konstantinoopoli patriarh Photios heitis Rooma paavsti Nicolaus I kirikust välja põhjusel, et viimane esindas alamat sorti ristiusku!

Selle peale otsustasid lääne katoliiklased ratifitseerida dokumendi *"Filioque"*. Seda oli 598. aastal tutvustatud Toledo kirikukogul ja see kuulutas, et Püha Vaim lähtub "Isast ja Pojast" (lad *filioque*). Ida kreekakatoliku piiskopid olid teisel arvamusel, nad kinnitasid, et Püha Vaim lähtub "Isast Poja kaudu" (kr *dia tou huiou*). See oli mõnevõrra ebamäärane ja harukordne teoloogilise väitluse teema, kuid sellest piisas, et kristlaskonda lausa keskelt pooleks jagada. Tegelikkuses oli see lihtsalt üks tühine ettekääne venitamaks vaidlusi selle üle, kas ristiusu kirikut peaks poliitiliselt valitsetama Roomast või Konstantinoopolist. Tulemus oli see, et algselt ühest kirikust moodustus kaks täiesti erinevat, lahenduseta jäänud tüli aga tekitas osapoolte vahele üha süveneva lõhe.[1]

Kõige selle käigus hakkasid ida usklikud kokku panema omaette usupärandit, mida nad pidasid tõeliseks ristiusuks. Selle põhimõtte toetuseks uurisid nad eriti tähelepanelikult Vana Testamenti, mitte aga Peetruse ja Pauluse 1. sajandi õpetusi, mida kasutasid lääne katoliiklased. Nende eesmärk oli tõestada, et kreekakatoliku usk oli otsesemalt Moosese õpetuste järgi arenenud ja tõeliselt iidset päritolu. Probleem oli aga selles, et Vana Testamendi religioosne raamistik tugines judaismile, mis oli ristiusust erinev. Seepärast otsustati kinnistada niisugust arusaama, et kuigi Jeesus isiklikult oli olnud selle liikumise "liige", olid kristlased tegelikult eksisteerinud juba enne heebrealasi! Probleemile leiti lahendus sellega, et Vana Testamendi lugusid hakati ümber kirjutama, võimaldamaks bütsantsi kiriku uudset sõnumit edasi anda kristlastele niisugustes maades, nagu Egiptus, Süüria ja Etioopia.

Uute väljamõeldud lugude hulgas oli üks etioopia kirjatöö "Aadama

ja Eeva raamat" (alapealkirjaga "Aadama ja Eeva tüli Saatanaga"), mis soperdati valmis millalgi 6. sajandi paiku. Selle mahuka teose peategelane on Saatan ning selles väidetakse koguni, et Jeesuse rist püstitati täpselt sellele kohale, kuhu oli maetud Aadam! Samalaadne töö pealkirjaga *"M'ārath gaze"* ("Aaretekoopa raamat") kujutab endast süüriakeelset lühiülevaadet Maa ajaloost, alates maailma loomisest kuni Jeesuse ristilöömiseni. Taas ilmub lavale Saatan kui alaline kurjuse kehastus. Ühel juhtumil kujutatakse Aadamat ja Eevat elamas ühes koopas, kui Saatan tuleb tervelt 14 korda neid kiusatusse ajama, ent iga kord sunnib Jumala ingel deemoni põgenema. Raamatus esitatakse koguni väide, et kreeka õigeusk oli juba enne Aadama ja Eeva aega kohal ja olemas! Sama liini järgib ka "Mesilase raamat" – süüriakeelne kirjutis umbes aastast 1222, mille on koostanud Basra piiskop Shelemon Iraagist. Pealkirja seletatakse sellega, et teos olevat "kogunud taevalikke kastepiisku kahe Testamendi õitelt ja pühade raamatute lilledelt", misläbi ristiusu doktriini kohaldatakse pärimuslikele juudi pühakirjadele, neid strateegiliselt ümber tõlgendades.

Nende raamatute ainus väärtus on see, et nendes ära toodud Vana Testamendi genealoogilised andmed vastavad üsna täpselt iidsete juudi kirjutiste (näiteks "Juubelite raamat") omadele. Kõiges muus on need täielikult väljamõeldud lood, mis loodi selleks et kirjapandud ajalugu moonutada; kõikide sumeri, kaanani ja heebrea originaalallikatega on nende sisu vastuolus. Samal põhimõttel sündis ka "Kebra Nagast". Selle ainus eesmärk oli varustada Etioopia kuningad Juuda pärandiga, kujutades neid kuningas Saalomoni järeltulijatena ja seaduselaeka pärijatena. Raamat ei kirjelda lähemalt Saalomonile järgnenud sugupõlvi, lihtsalt omistab Juuda päritolu kellelegi Jekulo Amlaki nimelisele valitsejale, kellest 1268. aastal sai Etioopias alguse nn Solomoniidide dünastia.

Teated teosest "Kebra Nagast" hakkasid eurooplaste teadvusse imbuma 1533. aastal, mil Portugali saadik Francisco Alvares naasis visiidilt Etioopiasse. Vahetult enne seda oli hispaania keemik Enrique Cornelio Agrippa selle kirjatöö etioopia keelest tõlkinud ja avaldanud 1528. aastal oma raamatus *"Historia de las cosas de Etiopia"*. Veel üks tõlge ilmus 17. sajandi alguses jesuiidi preestrilt Manuel Almeidalt, kes oli Etioopias töötanud misjonärina. Aga alles 18. sajandi lõpus, pärast seda kui šoti uurija James Bruce of Kinnaird oli avaldanud teose *"Travels in Search of the Sources of Nile"* ("Niiluse lätete otsingul"), sai "Kebra Nagasti" muinasjutuline sisu Läänes laiemalt tuntuks.

Praegusel ajal olevat Etioopia seaduselaegas Aksumis Siioni Püha Jumalaema kiriku kaitse all ja öeldavasti hoitakse seda ühes 1960. aastail ehitatud rohmakas hoones nimega *Enda Tsallat* (Tahvli kabel), kuigi kellelgi pole kunagi lastud seda näha. Tegelikult on selle ainus teadaolev kirjeldus pärit 13. sajandist, ühe Abu Salihi nimelise armeenlase kirjatööst, kuid tema kirjeldatud objektil oli piibli seaduselaekaga väga vähe sarnasust. Salih kirjutas, et see oli umbes põlvekõrgune, selle kaanel olid kullast ristid ja vääriskivid ning tavaliselt hoiti seda altari peal. Kirjeldatud reliikvia (ükskõik mis see ka polnud) sarnaneb kujult ja suuruselt selle arvatava laekaga, mida tänapäeval kantakse pidulikel ristikäikudel, kuid alati eesriiete varjus, nii et keegi ei näe seda. Kuna selle nimetus on *manbara tabot*, siis on see õigupoolest üks kirst, mille sees on hardalt austatav altariplaat ehk -tahvel (*tabot*). Tegelikult on *manbara tabotat* (mitmus sõnast *tabot*) olemas paljudes kirikutes üle kogu Etioopia, kuigi Aksumi kirstul võib muidugi selle regiooni jaoks olla mingi eriline kultuuriline tähendus. Kirstude sees olevad *tabotat* on kas puidust või kivist valmistatud ristkülikukujulised altaritahvlid. Loomulikult pakub Aksumi hinnatud *manbara tabot* kirikliku muistisena huvi ning keeleliselt võttes on see tõepoolest laegas, kuid mitte mingil juhul piibli seaduselaegas ega midagi sinnapoolegi.

Seeba kuninganna

Kuna me kuningas Saalomonist jutustades ei peatunud legendil Seeba kuningannast, siis on siinkohal õige hetk käsitleda seda kuulsat ja mõistatuslikku lõunamaa valitsejannat. "Kebra Nagast" ütleb, et ta oli Makeda Etioopiast, kuid piibel ei nimeta tema nime, samuti ei tee seda ükski autentne või ajaloolaste poolt tunnustatud kirjalik allikas. Vaatamata sellele ja arvukatele väidetele, et Seeba (ka: Sheba, Sāba) riiki on raske identifitseerida, esineb see tegelikult Assüüria raidkirjades Tiglatpilesar III (u 745–727 eKr) ja Sargon II (u720–705 eKr) valitsemisajast. Teatades täiesti selgelt, et Seeba oli saabalaste (*Sāba'aa*) maa, seostab raidkiri (u aastast 707 eKr) võimul olevat Aribu kuningannat Samset Seeba kuninga Itamaraga. Viimase kuningriik jäi Palestiinast ja Jordaaniast kaugele lõunasse, asudes Araabia poolsaarel selles kohas, kus praegu on Jeemen ning ulatudes Adeni lahe kohal Punase mereni. Semiidid nimetasid seda riiki Seebaks.

Piiblis ilmub Seeba kuninganna vaid lühikeseks ajaks Saalomoni külalisena Esimeses Kuningate raamatus 10:1–13 (hiljem ka 2 Aj 9:1–12), kus teatakse mõnevõrra ähmaselt, et "ta tuli teda mõistuküsimustega kimbutama". Antakse pilt sellest, kuidas ta saabus uhke karavaniga ja tõi vürtse, kulda ja kalliskive Juuda kuningale, kelle harukordne tarkus oli väga laialt tuntud. Rohkem õieti midagi ei jutustatagi. Kuninganna jäi Saalomoni tarkade vastustega rahule ning kuninga õukond jättis talle väga sügava mulje. Seejärel vahetati vastastikku rikkalikke kingitusi ja kuninganna sõitis ära. Kõige tõenäolisem on see, et tema visiidi eesmärk oli läbirääkimised püha tulekivi hankimiseks oma pere jaoks, sest 1 Kn 10:10 täpsustab, et ta tõi Saalomonile 120 talenti (u 5,5 tonni) kulda.

Lingvistiliselt on *sheba* tähendus "vanne, tõotus" ja see oli küllalt levinud sõna. Seetõttu on Seeba kuningannat nimetatud ka Vandetõotuse kuningannaks, ning Saalomoni ema Batseba oli Tõotuse tütar. Vanas Testamendis esineb see nimi palju kordi ja erineval kujul: Kuusi poeg Seba, Joktani poeg Seeba ja Bikri poeg Seba ning lisaks veel kohanimi Beerseba.

Seeba kuninganna sissetoomine jutustusse Saalomonist on vähetähtis kirjanduslik lisand, mis koosneb vaid kümmekonnast värsist ja millel nagu puuduksid tagajärjed. Ent see on sissejuhatuseks Saalomoni enda prestiiži ülistamisele ja lülitati võib-olla just sellepärast jutustusse. Kuidas oleks veel paremini saanud demonstreerida võimsa kuninga tarkust ja rikkust, kui panna ajalooliselt kuulsa kaubariigi kuningannat tunnistama: "Sinul on rohkem tarkust ja vara kui kuulduses, mida ma olin kuulnud!" (1 Kn 10:7.)

Seeba riik oli kindlasti oma vürtside ja kulla poolest nii kuulus, nagu piiblis jutustatakse, kuid mis puutub kuningannasse, siis pole mainitud ei tema iga ega välimust ega üldse midagi tema kohta. Ja ometi on selles salapärases naises koos tema aaretega koormatud kaamelikaravaniga midagi nii vastupandamatult romantilist, et see on sajandeid innustanud kunstnikke ja kirjanikke looma temast legende. Seeba kuninganna oli täiuslik kandidaat strateegiliselt petlikke lootusi äratava, kuid julgelt välja mõeldud teose "Kebra Nagast" üheks peategelaseks. Piiblis oli tema kohta nii vähe öeldud, et kuninganna mõistatuslikkus sobis väga hästi kõigile arusaadava armuafääri loomiseks ja mingil kombelgi tema portree täiendamiseks.

Pöördudes nüüd tagasi piibli seaduselaeka juurde, veendume, et täiesti vastupidiselt "Kebra Nagasti" loole asus laegas Vana Testamendi kinnitusel Jeruusalemmas veel kaua pärast Saalomoni aega (u 968 eKr). Juuda kuninga Hiskija (Saalomoni vereliini 12. sugupõlve järglane) kohta öeldakse, et ta palvetas seaduselaeka ees (2 Kn 19:15). Talle järgnenud kuningate Manasse ja Aamoni valitsemisajal viidi seaduselaegas leviitide pühamusse, sest Templiga olid seotud teatud rahutused ja sektantlikud tülid. Pärastpoole, kui Juudamaad valitses Hiskija pojapojapoeg kuningas Joosija, otsustas viimane, et laegas tuleb tagasi viia oma õigesse hoiukohta (2 Aj 35:3): "Ja ta ütles leviitidele, kes õpetasid kogu Iisraeli ja olid pühitsetud Jehoovale: "Pange püha laegas kotta, mille Saalomon, Taaveti poeg, Iisraeli kuningas on ehitanud; teil pole enam vaja seda õlgadel kanda."" See oli üle 360 aasta pärast seda, kui Saalomon oli templi ehitanud ja vähe aega enne Babüloonia valitseja Nebukadnetsari esimest invasiooni Jeruusalemma umbes aastal 597 eKr.

Pärast laeka paigutamist endisele kohale olnuks loogiline, et kui Nebukadnetsari väed rüüstasid Templit, oleksid nad pidanud laeka sõjasaagina kaasa viima, kuid ilmneb, et nad ei teinud seda. Nimekirja tähtsamatest röövitud esemetest annavad 2 Kn 25:13–17 ja Jr 52:17–23, kuid laegast nad nende hulgas ei nimeta. See-eest kinnitatakse paljudes heebrea tekstides, et prohvet Jeremia peitis laeka enne babüloonlaste sissetungi ära. Seepärast pole üllatav leida asjakohast ettekuulutust Vana Testamendi Jeremia raamatust: "...siis ei räägita enam Jehoova seaduselaekast ega ole seda meeleski, sellele ei mõelda, sellest ei tunta puudust..." (Jr 3:16.)

Vana Testamendi apokrüüfidest leiame täiendava märkuse Teises Makabeide raamatus 2:5, ning Teise Esra raamatu 10:22 kurdab, et leviidid viidi vangipõlve, ja jätkab: "Meie lühter on kustutatud, meie lepingulaegas rikutud, meie pühad asjad rüvetatud." Juutide Talmudi arvukates kommentaarides meenutatakse, et Jeremia peitis seaduselaeka templi kõige pühama paiga lähedal maa alla; see pärimus oli nii elujõuline, et säilis sajandeid isegi pärast seda kui 10. sajandil oli kirja pandud juutide masoreedi piibel.

Kõige selle põhjal on selge, et kuningas Saalomoni valitsemisajast saadik seaduselaegast enam ei kasutatud ja Templi kullakultuur katkes järsult, kui üha jätkusid vaidlused kuningavõimu pärimise seadus-

likkuse üle põhjapoolse Iisraeli ja lõunapoolse Juuda vahel. Saalomoni poeg Rehabeam päris loomulikult Jeruusalemmas trooni Juuda kuningana, aga põhjas tekkis sunnitööliste värbamist vastustav mäss, mille tagajärjel Iisrael sai umbes 928. aastal eKr iseseisvaks ja selle valitsejaks tõusis Efraimi soost Jerobeam. See langes kokku Egiptuse dünastiavahetusega, kui Liibüast pärit Šešonk abiellus Egiptuse troonipärijannaga ja temast sai uus vaarao. Tõelise egiptuse kultuuri suhtes täieliku võhikuna otsustas see endine liibüa palgasõdurite väepealik vastavalt nn Iisraeli steelile (*vt* "Pärimisõigus") kindlustada Egiptuse ülemvõimu Palestiina üle. Seepärast ründas Šešonk (piiblis Siisak) Rehabeami ja tungis Jeruusalemma (1 Kn 14:25). Tõestamaks oma ülimuslikkust Juuda kuninga suhtes, võttis ta Templist kaasa kergemad väärtesemed ning pööras seejärel otsekohe pilgu põhjapoolse kuningriigi poole, kus valitses Jerobeam – viimane põgenes üle Jordani jõe. Sõjaretke põhjalik kirjeldus kanti pärastpoole raidkirjas Amoni templi seintele Teebas.

Šešonki röövitud esemete nimekirjas seaduselaegast ei olnud, kuid piibel märgib, et pärast seda sündmust oli laekal rohkem tseremoniaalne kui funktsionaalne tähendus. Kuna riik oli nüüd kaheks jagunenud, keskendub jutustus jätkuvale võitlusele Juuda ja Iisraeli kuningate vahel. Igatahes kinnitavad nii piibel kui teised juudi kirjalikud allikad üksmeelselt, et seaduselaegas peideti tõepoolest Joosija valitsemisajal, vältimaks selle sattumist babüloonlaste kätte. Tagasivaatavalt kirjapandud Teise Ajaraamatu lõigus 6:1 seletatakse, et Jehoova tahab tegelikult elada täielikus pimeduses. Ning päris piibli lõpus kinnitab Ilmutusraamatu 11:19 (kirjutatud 1. sajandil), et seaduselaegas koos kogu oma piksemürina ja välkudega asub ikka veel Templis. Hispaania filosoof Moses Maimondes ütleb 1180. aastal teoses *"Mishneh Torah"*, et Saalomon oli ehitanud sügavale üksteisega põimuvate maa-aluste tunnelite alla laeka jaoks spetsiaalse peidupaiga – sellesama krüpti, mida kasutas ta poeg Rehabeam, kui Egiptuse valitseja Siisak tungis Jeruusalemma. Hiljem, 1648. aastal, selgitas rabi Naftali Hertz raamatus *"Emeq ha Melek"* ("Kuninga org"), kuidas püha reliikvia oli turvaliselt kõrvale toimetatud enne seda, kui Tempel purustati.

Kõigi seaduselaeka peitmist puudutavate lugude keskne tegelane on Jeremia ning laeka edasise saatuse teadasaamiseks peame uurima tema enda elukäiku. Kuigi ristiusu kiriku õpetustes kirjeldatakse teda harilikult prohvetina, oli Jeremia eriti mõjuvõimas mees. Jeremia raamatu 1:1

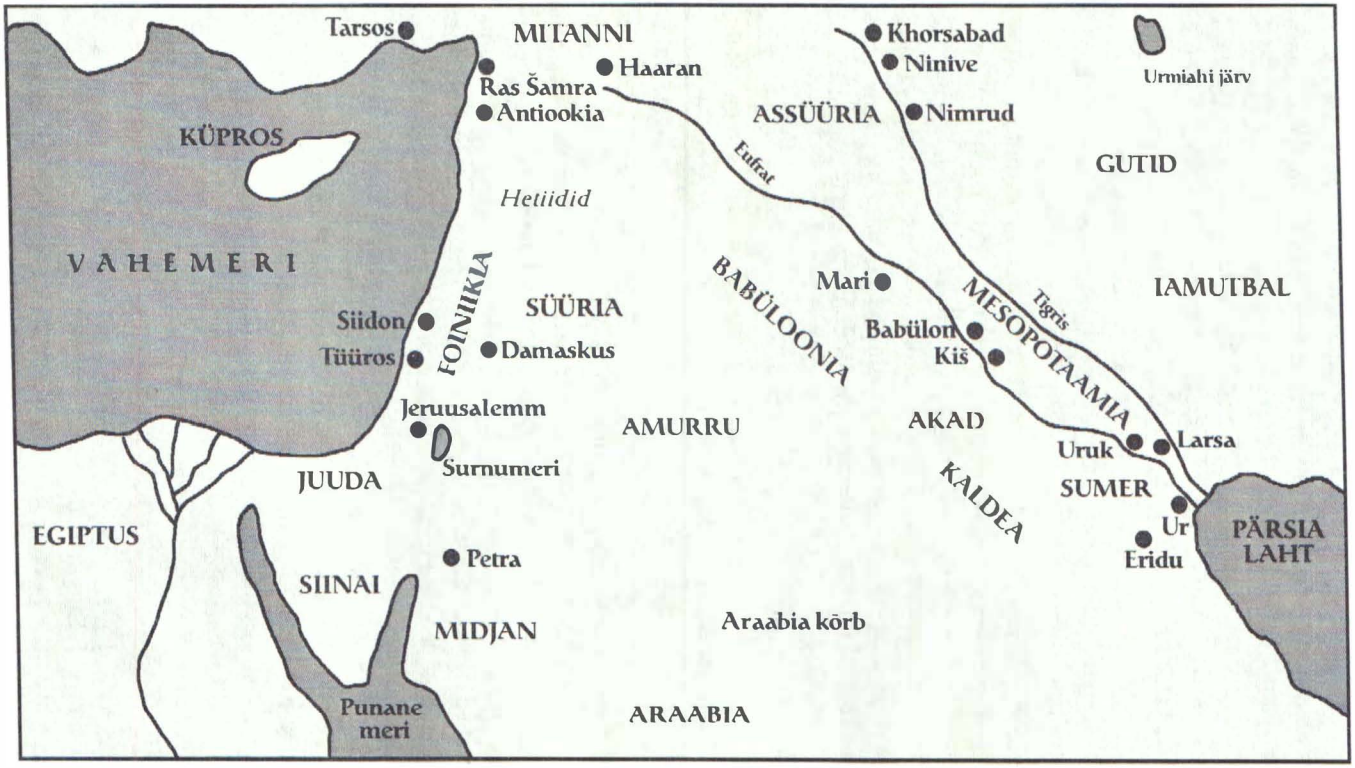

Vana Testamendi maad.

teatab, et Jeremia isa oli Hilkija, endine Anatoti preester, kellest sai Jeruusalemma ülempreester ja kes leidis Templist ärapeidetud käsuõpetuse raamatu (2 Kn 22:8; 2 Aj 34:14). Lisaks sellele oli Jeremia templi valvemeeskonna ülem. Enne Nebukadnetsari sissetungi juhendas Hilkija Jeremiat, et viimane laseks oma meestel templialustesse salakambritesse varjule viia kõige pühamad aarded – kaasa arvatud seaduselaegas. Täpselt nõnda tehtigi ning valvemeeskonnast moodustus Templi eliitordu, kes pidi säilitama teavet peidetud aarde kohta.

See oligi põhjus, miks pärast Templi rüüstamist Nebukadnetsari poolt puudusid röövitud esemete loendist niisugused erilised objektid, nagu seaduselaegas ja Juuda kuningate võidmisekivi. Hardalt austatud võidmise- ehk lepingukivi oli seesama, mille Jaakob asetas Peetelis pea alla padjaks, kui nägi unes redelit, mis ulatus taevasse (1 Ms 28:18–22). El Šaddai oli sel puhul andnud Jaakobile lubaduse, et tema seemnest saab alguse tulevane kuningasugu – see vereliin, millest hiljem sai Taaveti ja Saalomoni dünastia.

Pärast seda kui aarded olid Nebukadnetsari eest kindlasse kohta toimetatud, läks Joosija võitlema veel ühe vaenlase vastu ja hukkus Palestiinas Megiddo lahinguväljal Egiptuse vaarao Neho (Neko) käe läbi. Uueks kuningaks sai Joosija poeg Jooahas, kuid Neho võttis ta vangi ja pani troonile Joosija teise poja Eljakimi, kes hakkas valitsema kuningas Joojakimi nime all (2 Kn 23). Kuna Jeruusalemma rõhus vaarao kehtestatud ränk maksukoorem, jäi linn nõrgaks ja just siis ründaski Babüloonia Nebukadnetsar seda esimest korda, tõrjudes vaarao Neho halastamatult kõrvale. Kuningas Joojakim suri, valitsejaks sai ta poeg Joojakin; Nebukadnetsar korraldas uue ja palju jõulisema rünnaku. Tempel laastati ja Joojakin võeti pantvangiks koos umbes 10 000 israeliidiga – algas 70 aastat kestnud Paabeli vangipõlv (2 Kn 24:10–20).

Jeruusalemmas valitses kaos. Kohalikuks Juuda kuningaks määrati Joojakini onu Mattanja ja anti talle nimeks Sidkija. Ent üksteist aastat hiljem tuli Nebukadnetsar uuesti, Sidkija viidi ära Paabelisse ja torgati pimedaks. Sel korral laskis Templi täielikult maha lõhkuda Babüloonia väepealik Nebusaradan, kes viis ära kuulsad sambad Boase ja Jaakini, samuti Saalomoni suure vaskmahuti ja teisi arhitektuuriimesid. Sidkija pojad mõrvati, aga tema tütre Tamari (Tea) päästis Jeremia, kes viis ta (Egiptuse ja Hispaania kaudu) pakku Iirimaale. Vahepeal oli Jeremia aga enne Templi purustamist kõrvale toimetanud püha lepingukivi ja viinud selle samuti Iirimaale, kus see sai tuntuks kui *Lia Fáil* ehk Saatusekivi.

Näib, et Nebukadnetsar küüditas Babülooniasse umbkaudu 50 000 vangi. Jeremia raamatu 29:5–7 jutustab, et küüditatud elasid seal vabalt, neil olid kodud, nad tegelesid talupidamise või äriga ning üldiselt elasid normaalset elu. Nende ülikuid ja valitsejaid võidi ju halvasti kohelda, kuid rahvas tervikuna elas küllalt hästi ning kusagil ei kirjeldata, et nad oleksid olnud orjad või pärisorjad. Miks nad sinna siis üldse viidi? Piibel ütleb, et see oli Jehoova karistus selle eest, et nende endine kuningas Manasse oli püstitanud altareid kaananlaste jumalale Baalile. See ei lugenud, et Manasse pojapoeg Joosija oli lasknud need altarid rahva nõusolekul purustada. Jehoova oli otsustanud igal juhul kätte maksta, sest ta ütles (2 Kn 21:14–15): "Ma pühin Jeruusalemma, nõnda nagu pühitakse vaagnat ... ja annan nad nende vaenlaste kätte ... nad on mind vihastanud sellest päevast peale, mil nende vanemad väljusid Egiptusest." Järgneb selgitus: "Tõesti, see sündis Juudaga Jehoova käsul, et ta kõrvaldas nad oma palge eest Manasse pattude pärast, kõige pärast, mis ta oli teinud."

See seletus võib ju olla rahuldav pühakirja seisukohalt, aga tegelikkuses on see täiesti mõttetu. Nebukadnetsar polnud Jehoova teener ja ta poleks ühelgi juhul organiseerinud niisugust rünnakut selleks, et rahustada ühe võõra rahva jumalat. Põhjus, miks ta võttis nii palju pantvange, pidi järelikult olema täiesti teistsugune. Ta oleks hõlpsasti võinud Jeruusalemma alistada ja võtta kogu Juuda oma kontrolli alla (nagu hiljem tegid roomlased), ilma seejuures tohutu hulga vangidega sekeldamata. Pikema aja vältel võinuks vangidest Babüloonia majandusele kindlasti kasu olla, aga lühikeseks ajaks küüditamine olnuks kulukas ja mõttetu.

Tegelikult oli juhtunud see, et ajavahemikus 612–609 eKr olid kuningas Assurbanipali võimsa Assüüria riigi purustanud naaberriigid Babüloonia ja Meedia, kellest said Mesopotaamia uued valitsejad. Kunagine Ninive palee oli rüüstatud ja maatasa tehtud ning käsil oli kolossaalne ehitusprogramm, mis muutis Babüloni suurimaks ja kauneimaks linnaks Lähis-Idas. Suhteliselt lühikese aja jooksul sai Babülonist silmapaistva kirjandusliku ja arhitektuurilise renessansi maailmakeskus. Sealne ennenägematult rikkalik raamatukogu oli täiuslik koht israeliitide kirjutajate jaoks, kes uurisid seda arhiivi põhjalikult ja koostasid oma esivanemate üksikasjaliku ajaloo; selle tulemuseks olid Vana Testamendi lugude varaseimad ülestähendused. Babüloni eriti vapustavad rajatised olid kuulsad rippuvad aiad (üks seitsmest maailma-

imest) ja oivalise glasuuriga kaetud Ištari värav – üks uue suurlinna kaheksast monumentaalsest sissepääsust. Alaliselt oli puudus tööjõust; vajati tuhandeid inimesi – ulatuslikke ehitusprojekte otseselt teostama või asendama neid babüloonlasi, kes ärist ja kaubandusest olid komandeeritud ehitustele. Selle ülesande täitmiseks polnud Nebukadnetsaril vaja inimesi kaugelt otsida ja ta otsustas vajaliku tööjõu hankida lähedal asuvalt Juudamaalt.

Mõned kümnendid hiljem, kui Pärsia kuningas Kyros II 538. aastal eKr vallutas Babüloni, andis ta vangipõlve viidud israeliitide järeltulijatele loa naasta Juudasse. Nendest, kes otsustasid uuelt kodumaalt lahkuda, rändas esimene laine Jeruusalemma koos Joojakini järeltulija Serubbaabeliga 536. aasta paiku eKr. Umbes 20 aastat hiljem sai vanal kohal valmis uus Jeruusalemma tempel, kuid Juuda soost kuningad maad enam ei valitsenud. Ülemvõim kuulus Pärsia kuningatele – Dareios I ja tema järglastele. Ent israeliitidel olid nüüd olemas Babüloonia raamatukogudest ammutatud teadmised oma patriarhaalse ajaloo prototüüpidest ning nendele tuginedes hakati koostama tulevase Vana Testamendi raamatuid. Peale selle olid neil – kuigi nad ise seda ei teadnud – Jeremia poolt peidetud Jeruusalemma müstilised aarded, mis lebasid maa sisse maetult uue Templi vundamendi all. Aastail 300–250 eKr (kaua aega pärast teise Templi püstitamist) koostatud Teine Ajaraamat (5:9) kinnitab seaduselaeka kohta, et "see on seal tänapäevani".

Püha ja hinnaline aare oleks võinud igaveseks kaotsi minna, kui poleks olnud Hilkija templivalvurite ülestähendusi, mis Jeremia oli kaasa viinud Läände. Keskaegsed Prantsuse templirüütlite kroonikad kinnitavad, et kataloogi kantud aarete eest (mis Jeremia ära peitis ja mida valvas Jeruusalemma Templi ordu järglaste vennaskond) kandis erilist vastutust Püha Andrease Templirüütlite ordu, mille ametlikult asutas 1118. aastal Jeruusalemma ristisõdijast kuningas Balduin II. Neid kutsuti Kuninglikku Saladust Valvavateks Vürstideks ning nad jätkasid selle ordu tegevust, mille ülempreester Hilkija oli asutanud üle 1700 aasta tagasi.[2] Nendele rüütlitele oli tehtud ülesandeks templi krunt läbi kaevata ja aarded maa alt välja tuua; see toimus ajal, mil Jeruusalemm oli ristisõdade algusperioodil lühikest aega lääne vürstide valduses. Nagu me eespool näeme, täitis Templiordu ülesande eeskujulikult, mille tulemusena sellest sai kõige mõjukam ja võimsam organisatsioon, mida maailmas eales nähtud.

Pärast vangipõlve

Kuna kodumaale naasnud israeliidid allusid Pärsia impeeriumi ülemvõimule ja nende oma kuningadünastia oli hääbunud, olid nad sunnitud omaks võtma ametliku riigikeele – aramea. Uue Templi ülempreester juhtis israeliitide kultuuri, mis oli tol ajal täielikult usukeskne. Jumala seadus sõnastati uuesti ja sellest sai kogu rahva poolt tunnustatud seadus (Esra 7:23–26). Pärsia ülemvõim kestis kaks sajandit ning sel ajajärgul vähenes Vana Testamendi mõju; Uue Testamendi ilmumiseni jäi veel üle 350 aasta.

Vahepealne ajajärk algas Makedoonia Aleksander Suure võimuletõusuga, kes 333. aastal eKr purustas Pärsia valitseja Dareios III väed. Vallutanud ja laastanud Foiniikia linna Tüürose, tungis ta Egiptusse ja rajas seal kindluslinna Aleksandria. Allutanud endise Pärsia impeeriumi täielikult oma kontrollile, liikus ta edasi läbi Babüloonia itta, kuni vallutas lõpuks Punjabi. Pärast Aleksandri varajast surma 323. aastal eKr hakkasid riiki juhtima tema kindralid. Ptolemaios Soter hakkas valitsema Egiptust, Seleukos Babülooniat ning Antogonos Makedooniat ja Kreekat. Sajandivahetuseks kuulus Aleksandria valdusalasse ka Palestiina.

Samal ajal muutus Euroopas üha tugevamaks uus jõud – Rooma vabariik. Aastal 264 eKr kihutasid roomlased Sitsiiliast minema kartaagolastest valitsejad ning vallutasid ühtlasi ka Korsika ja Sardiinia. Kuulus Kartaago väejuht Hannibal maksis kätte sellega, et vallutas Saguntumi (praeguses Hispaanias) ning ületas oma sõduritega Alpid, kuid roomlased lõid teda Zama lähedal. Vahepeal oli Süüria kuningaks saanud Antiochos III (Makedoonia väejuhi Seleukose järeltulija). Aastaks 198 eKr vabastas ta end Egiptuse ülemvõimu alt ja temast sai ka Palestiina valitseja. Tema poeg Antiochos IV Epiphanes okupeeris Jeruusalemma; see sündmus andis otsekohe tõuke juutide ülestõusuks Hasmoneide soost preestri Juudas Makabeuse juhtimisel. Ta langes küll lahingus, kuid Makabeid saavutasid 142. aastal eKr Juuda riigi sõltumatuse.[3]

Üha jätkuvates sõdades purustas Rooma armee Kartaago ja Põhja-Aafrika liidendati uue provintsina Rooma riigiga. Edasiste sõjaretkede käigus allutati Roomale Makedoonia, Kreeka ja Väike-Aasia. Ent Roomas puhkesid ägedad vaidlused, sest Puunia sõjad olid laostanud Itaalia vabad talupojad ja lisanud samal ajal rikkust aristokraatidele,

kes rajasid orjatööle tuginedes tohutuid maamõisaid. Demokraatide (populaaride) juht Tiberius Gracchus tegi 133. aastal eKr ettepaneku maareformiks, kuid senaatorid mõrvasid ta. Tema vend jätkas võitlust talupoegade õiguste eest ja temagi mõrvati; populaaride eestvedajaks sai väejuht Gaius Marius. Aastaks 107 eKr oli Gaius Marius saanud konsuliks. Ent Senatil oli oma lemmik – Lucius Cornelius Sulla, kes kõrvaldas lõpuks Mariuse võimult ja sai 82. aastal eKr diktaatoriks. Järgnes kohutava terrori ajajärk, kuni demokraatlike vaadetega poliitik ja väejuht Gaius Julius Caesar võitis suure populaarsuse ning valiti 63. aastal eKr *pontifex maximus*eks.

Samal aastal marssisid Rooma leegionid Pühale Maale, mis oli juba haaratud usuküsimustest tekkinud rahutustest. Variserid, kes järgisid rangeid iidseid juudi seadusi, olid üles tõusnud, protesteerides vabameelsema kreeka kultuuri vastu. Sellega astusid nad ühtlasi välja ka saduseride, preestrite kasti vastu, ning ühiskonna kääriv olukord viis selleni, et kogu regioon oli küps sissetungiks väljastpoolt. Nähes soodsat võimalust, alistasid roomlased Gnaeus Pompeius Magnuse juhtimisel Juuda ja vallutasid Jeruusalemma, olles enne seda annekteerinud Süüria ja ülejäänud Palestiina.

Samal ajal toimusid Rooma võimuladvikus endas põhjalikud muutused. Julius Caesar, Pompeius ja Crassus moodustasid esimese triumviraadi, kuid nende ühisvalitsus mõranes, kui Caesar saadeti Galliasse ja Crassus suundus kontrollima olukorda Jeruusalemmas. Nende äraolekul läks Pompeius ühest poliitilisest leerist teise üle, hüljates demokraadid vabariiklastest aristokraatide kasuks; selle peale tuli Caesar Galliast tagasi ja algas kodusõda. Caesar võitis Kreekas toimunud Pharsalose lahingu ja pärast Pompeiuse põgenemist Egiptusse saavutas lõpuks täieliku võimu impeeriumi kõikide provintside üle.

Kuni selle ajani olid Egiptust koos valitsenud kuninganna Kleopatra VII ja ta vend Ptolemaios XIII. Ent siis tegi Aleksandriasse visiidi Caesar ja sepitses koos Kleopatraga vandenõu, mille tagajärjel viimane laskis oma venna mõrvata ja hakkas iseseisvalt valitsema. Caesar jätkas sõdimist Väike-Aasias ja Põhja-Aafrikas, aga kui ta oli Rooma tagasi pöördunud, tapsid vabariiklased ta 44. aastal eKr. Tema õepojapoeg Gaius Octavius (Octavianus) sõlmis väejuht Marcus Antoniuse ja riigimees Marcus Lepidusega teise triumviraadi. Octavianus ja Marcus Antonius lõid Makedoonias Philippi lahingus Caesari tähtsamaid mõrvareid Brutust ja Cassiust, kuid seejärel hülgas Antonius Kleopatra

pärast oma naise Octavia (Octavianuse õe). Selle peale kuulutas Octavianus Egiptusele sõja ja võitis Aktioni lahingu, mille järel nii Antonius kui Kleopatra sooritasid enesetapu.

Tol ajajärgul koosnes Palestiina kolmest täiesti erinevast provintsist: Galileast põhjas, Juudamaast (Juudast) lõunas ja Samaariast nende vahel. Julius Caesar oli Juudamaa prokuraatoriks seadnud idumealase Antipatrose ja Galilea asehalduriks tema poja Herodese, kuid varsti pärast seda Antipatros tapeti ning Herodes kutsuti Rooma, kus ta pühitseti Juuda kuningaks.

Kui Jeesus sündis, ümbritses teda vägivaldne keskkond – elanikkonna rõhumist juhtis nukukuningas ja maad valitses hästi organiseeritud okupatsioonivägi. Juudid ootasid meeleheites messiat ehk "salvitut" (heebrea *maisach* – salvima) – tugevat vabastajat, kes oleks nad Rooma ülemvõimu alt päästnud.

III OSA

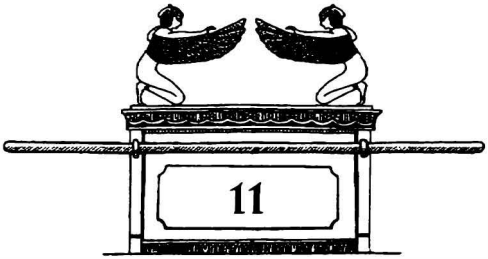

PARALLEELNE DIMENSIOON

Hudsoni toimikud

Enne kui jätkame sündmuste kronoloogilises järjestuses vaatlemist läbi evangeeliumide ajajärgu ja kaugemale, on siinkohal sobiv hetk tulekivi nähtust üksikasjalikumalt käsitleda. Nõnda saame määratleda selle tehnoloogilist tähtsust tänapäeva kontekstis ning paremini mõista selle hirmuäratavat toimet seoses jutustusega seaduselaekast ja vanaaja *electrikus*est.

Muistses Mesopotaamias kutsuti kulla ja plaatinarühma metallide valget pulbrit *šem-an-na*ks. Vana-Egiptuses oli selle nimetus *mfkzt*. Mõlemal juhul oli tegemist "ülespoolse tulekiviga". Tänapäeval tuntakse seda kui kõrge spinniga monoatomaarset ainet, mille teaduslik nimetus on ORME (*Orbitally Rearranged Monatomic Element*) ehk monoatomaarne ümberpaigutunud elektronorbiitidega element. Heitkem nüüd pilk sellega seotud viimase aja sündmustele, alustades sellest, kuidas *mfkzt* taasavastati ja kuidas asjad viimase kahe kümnendi jooksul on edasi arenenud.

Kõik sai alguse 1976. aastal kohas, mis kandis eriti sobivat nime filosoofilise kivi avastamiseks. See koht oli Phoenix Arizona osariigis, kus elas David Hudson, jõukas farmer ja kolmandat põlve puuvillakasvataja. Tema isa oli olnud osariigi põllumajandusameti ülem. Davidil oli Yuma orus 70 000 aakrit maad, 15 000 ruutjala suurune kodu, 40 töölist, pangas 4 miljonit USA dollarit ja ta ise ütles enda kohta "Mister Materialist". Tal polnud aimugi, et tema harjumuslikku, kasumi teenimisele orienteeritud elu täidavad peagi rasked ja väsitavad alkeemilised otsingud, mis keeravad pea peale kogu ta alahoidliku hoiaku, et teha temast üht meie aja kõige agaramat rajaleidjat.[1]

Arizona põllumajanduse üks looduslikke probleeme on see, et mulla naatriumisisaldus on liiga kõrge, mille tõttu maapind on kõva, musta värvi ja ei ima vett. Selle vastu võitlemiseks kasutas David tsisternautode kaupa kõrge kontsentratsiooniga väävelhapet, valades seda pinnasesse 30 tonni aakri kohta. Happeautodele järgnesid vihmutusautod, happe ja vee segu kobrutas ja vahutas, purustades leeliselise kooriku ja muutes pinnase töödeldavaks, nii et sinna sai (pärast kaltsiumkarbonaadi lisamist happe mõju mahendamiseks ja toitainete säilitamiseks) kahe aasta pärast vilja külvata.

Happest lahustamata jäänud pinnasekomponentide analüüsimisel tuli ilmsiks ühe aine täiesti ebaharilik omadus. Kui see oli sadestunud ja Arizona päikese käes (ligemale 115 °C kuumust ja kõigest 5% niiskust) ära kuivanud, lahvatas see valge leegiga põlema ja kadus täielikult. Lasknud ainel päikese eest varjul aeglasemalt kuivada, tehti sellega katse (nagu tulega testimisel), segades seda tiiglis pliiga. Eeldus on see, et need metallid, mis on kergemad kui plii, tõusevad sulamisel pinnale, raskema erikaaluga metallid aga mitte. Antud katse puhul osutus salapärane aine tihkeks, raskeks metalliks, mis sadestus (nagu seda teevad kuld ja hõbe) põhja. Kummaline oli asja juures see, et kuld ja hõbe on pehmed ja neid saab taguda väga õhukeseks leheks, aga see aine oli teistsugune – haamriga lüües purunes see kildudeks nagu klaas! Laborianalüüs andis tulemuseks, et aine koosnes rauast, ränist ja alumiiniumist. Ometi oli ilmselge, et see pole võimalik – aine ei lahustunud ei väävel-, lämmastik- ega soolhappes, kuid raud, räni ja alumiinium oleksid nendes täielikult haihtunud.

Järgmise sammuna palgati asja uurima üks Cornelli ülikooli doktorikraadiga teadlane, kes oli väärismetallide asjatundja. Ta ütles, et Cornelli ülikoolil on seade, mis suudab teostada ülitäpseid analüüse (kuni 3–5 miljardikosani). Nii viidigi mõistatuslik aine (teades, et see on väärismetall) kalli tehnoloogia uurida ning taas saadi tulemuseks, et see koosneb rauast, ränist ja alumiiniumist! Siis selgus, et analüüsi tulemusi olid mõjutanud imeväikesed võõrlisandid, need eemaldati täielikult; alles jäi 98% algnäidisest, mida testiti uuesti. Tulemus oli vapustav. Valge ergav piisk ainet oli olemas ja kõigile nähtav, kuid aparatuur andis vastuseks "absoluutselt mitte midagi"!

Nüüd pöörduti ühe tuntud spektroskoopiaeksperdi poole. Ta oli õppinud Lääne-Saksamaa Spektroskoopia Instituudis ning töötas juhtivspetsialistina ühes Los Angelese firmas, mis tootis spektroskoopiasead-

meid. Ta projekteeris, konstrueeris, valmistas ja testis spektroskoope ning ka kasutas neid. Ta oli päris kindlasti õige mees selle probleemiga tegelema.

Elektrikaarespektroskoopia seisneb selles, et aineproov asetatakse süsinikelektroodi õõnde ning selle kohale ühendatakse teine elektrood, et tekiks kaarlahendus. Elektrivoolu toimel aineproovi elemendid ioniseeruvad, emiteerides igaühele eriomaseid valgussagedusi, mille põhjal saadakse analüüsi tulemus. Pärast umbes 15 sekundit 5500 °C kuumuse juures põleb süsinikelektrood täielikult ära, nii et laborikatsete kestus sõltub sellest põlemisajast. Probleemiks on osutunud see, et analüüs määratleb elemendid nende keemistemperatuuride järjekorras – alustades kõige madalamast arvust. Sel põhjusel annab piiratud kestusega kaarlahendus ka piiratud tulemuse.

Põlemisaja piiratuse tõttu ei saanud spektroskoopiaspetsialist seda probleemi oma tavaseadmestikuga lahendada. Ühesõnaga, 15 sekundist ei piisanud, et ainet keemistemperatuurini viia, isegi mitte Päikese pinnaga võrdses kuumuses. Aineproov saadeti edasi Inglismaale, Oxfordshire'i *AEA Technology* Harwelli laboritesse neutronite aktiveerimise analüüsi teostamiseks, aga isegi nemad ei suutnud saada vastavaid näitusid.[2] Ent probleemile teadis vastust Nõukogude Liidu Teaduste Akadeemia.[3] Nad seletasid, et rahuldavate tulemuste saamiseks on vajalik kaarleegi põlemisaeg 300 sekundit (20 korda pikem aeg, kui oli võimalik üheski Lääne laboris). Selle saavutamiseks tuleb protsess läbi viia mõne inertgaasi sees (näiteks heeliumis või argoonis); see säilitab süsinikelektroodi ümbritseva hapniku ja takistab selle ärapõlemist. Ei jäänud üle muud, kui muretseda kõik vajalik ja ehitada seadmed venelaste antud kirjelduste ja tehniliste andmete põhjal. Seejärel sooritati sama ainega katsed uuesti.

Nagu arvata võis, saadi esimeste 15 sekundi järel tulemiks: raud, räni ja alumiinium ning väga vähesel määral kaltsiumi, naatriumi ja titaani. Kui need ained olid ära keenud, kadusid kõik näidud ja – täpselt nagu oli juhtunud Cornelli ülikoolis – ülejäänud 98% aineproovi kohta oli tulemus: absoluutselt mitte midagi; möödus 20 sekundit, siis 25, 30, 35, 40 – ja kuni 70 sekundini välja oli tulem: mitte midagi. Seejärel ärkas aine uuesti ellu ja näit teatas pallaadiumist, veel 20 sekundi pärast – plaatinast, ning siis (vastavalt järjestikku erinevate keemistemperatuuride saavutamisele) saadi 220 sekundi jooksul näidud ruteeniumi, roodiumi, iriidiumi ja osmiumi kohta. Selgus, et tilluke valge helmes koosnes

täielikult plaatinarühma metallidest, mille kohta varasem standardne testimine oli andnud vastuse "mitte midagi".

Saksa spektroskoopiaspetsialist Siegfried jäi tööd juhtima ning katseid jätkati ja korrati (arvukate analüütiliste variatsioonidega) üle kahe ja poole aasta. Polnud mingit kahtlust, et ligemale 98% seni identifitseerimatuks osutunud ainest koosnes väärismetallidest niisuguses olekus, mida normaalsetes tingimustes polnud võimalik kindlaks määrata. Maailmas teada olevatest kõige rikkalikumad plaatinarühma metallide lasundid asuvad Lõuna-Aafrikas, poole miili sügavusel maa sees *Bushveld Igneous Complex*is, kus ühes kitsas vahekihis sisaldub 1 tonni kohta $^1/_3$ untsi neid metalle. Aga Phoenixi farmis avastati, et sealne pinnas sisaldab neid (mitte küll nähtava metalli kujul) tervelt 7500 korda rohkem – 2400 untsi tonni kohta!

Kuni selle staadiumini oli uurimine jäänud vaikseks ja suhteliselt eraviisiliseks ettevõtmiseks, kuid oli selge, et peagi pöörduvad selles suunas riigiametnike silmad ja kõrvad. Maailmaturul olid plaatinarühma metallid olnud traditsiooniliselt kallid, näiteks 1 unts roodiumi (seda oli farmi pinnases kõige rohkem) maksis umbes 3000 USA dollarit. Arizonast oli esile kerkimas midagi ääretult tähtsat ja isegi David Hudson ei teadnud, kuhu see võis lõpuks välja viia.

Kaaluta olek

Siis astus lavale uus tegelane – doktorikraadiga spetsialist metallide eraldamise süsteemide alal, kes töötas USA Energiaministeeriumi metallurgiakoolis Iowa ülikooli juures. Ta oli firmade *Motorola* ja *Sperry* konsultant ning oli töötanud haruldaste muldadega ja enamikuga perioodilisussüsteemi elementidest. Pärast seda, kui ta oli ise pinnasest proovid võtnud ja kolm aastat neid uurinud ja testinud, teatas ta lõpuks, et aine sisaldab tõepoolest väärismetalle teadusele täiesti senitundmatul kujul. Hiljem kinnitas ta samasugust untside–tonnide suhtarvu, nagu oli andnud tulemuseks venelaste õpetuse järgi teostatud spektroskoopiline analüüs.

Aastail 1983–1989 uurimistöö jätkus; päevast päeva tegelesid sellega üks keemiadoktor, kolm keemiamagistrit ja kaks tehnikut. NSVL Teaduste Akadeemia abiga ning USA Kaalu- ja Mõõdustandardite Büroolt saadud informatsioonile toetudes õppisid nad teostama iga

mõistatusliku elemendi kvalitatiivset ja kvantitatiivset separatsiooni. Nad ostsid *Johnson Mattheylt* puhtaid väärismetalle (kulda, roodiumi, osmiumi, iriidiumi ja ruteeniumi), õppisid tundma kobarstruktuuride keemiat ning omandasid *Dow Chemicali* ülitarga arvutitest juhitud aparatuuri abil oskuse, kuidas elementide kõiki seotisi lõhkuda.

Siis sai David Hudson teada, et *General Electric*u teadlased tegelevad kütuseelementide uudse tehnoloogia uurimisega, kasutades sealjuures roodiumi ja iriidiumi. Ta võttis nendega ühendust ning sõitis juhtivteadlase ja kogu meeskonnaga Massachusettsisse kohtuma. Nad kinnitasid talle, et olid samuti katsetanud valge valguse plahvatustega ja et neil olid tekkinud probleemid roodiumtrikloriidist saadud ainega, mis analüüsimisel lihtsalt ei reageerinud. Nad palusid võrdluseks Phoenixi uurimuse näidiseid ning jõudsid nende põhjal järeldusele, et neil polegi vaja kütuseelementide osi valmistada oma ostetud roodiumist ja iriidiumist – see oli monoatomaarsel valmiskujul olemas. Osapooled sõlmisid esialgse kokkuleppe, mille järel *General Electric*u mehed asutasid Massachusettsis Walthamis elementide tootmiseks eraldi firma. Samal ajal soovitati David Hudsonil oma avastused patenteerida ning aastail 1987–1988 registreeris ta USA-s ja kogu maailmas kokku 22 patenti ümberpaigutunud elektronorbiitidega monoatomaarsetele elementidele ehk ORME-dele (*Orbitally Rearranged Monoatomic Elements*).[4]

Patenteerimise nõuetest lähtuvalt tuli läbi viia veel katseid, et saada spetsiifilisi andmeid kaalu ja mõõtmete kohta. Muretseti seade termogravimeetrilise analüüsi jaoks, et hõlbustada proovide absoluutset atmosfäärilist kontrolli, samal ajal kaaluti proove pidevalt. Ainet kuumutati 1,2 °C võrra minutis ja jahutati 2 °C minutis. Ilmnes, et kui ainet oksüdeeriti, tõusis selle kaal 102%-ni algkaalust, ja kui seda redutseeriti, oli kaal 103%. Suurim üllatus järgnes aga siis, kui algselt tuhm aine muundus (lugejale juba tuntud) säravvalgeks helmeks ja seejärel pulbriks. Sel hetkel langes aineproovi kaal dramaatiliselt ja moodustas algkaalust 56%. Uurijad imestasid: kuhu pagana päralt kadus ülejäänud 44%? Edasine kuumutamine vaakumis 1160 °C juures muundas väärtusliku aine imepäraselt selgeks klaasiks, ning selles punktis oli kaal taas 100% ehk võrdne algkaaluga. See kõik oli näiliselt võimatu, ent see kordus iga kord uuesti!

Täielikult segadusse aetud teadlased jätkasid uuringuid. Kui ainet inertgaaside sees korduvalt kuumutati ja jahutati, jõudis selle kaal

jahutamisprotsesside käigus hämmastava 400%-ni algkaalust. Aga kui seda uuesti kuumutati, ei kaalunud see üldse midagi – kaal oli alla nulli. Kui see anumast välja võeti, oli anuma kaal suurem kui koos ainega; seejärel veenduti, et valgel aineproovil oli omadus oma kaaluta olekut anumale üle kanda. Isegi anum leviteeris!

Konsulteeriti seadmete valmistajatega, kes kontrollisid oma tooteid ja kinnitasid, et need on olnud täielikult töökorras kõigi testitavate ainete puhul. Ainus erand oli valge pulber Phoenixist. Iga kord langes selle kaal 56%-ni ja tõusis seejärel jahutamisel 300–400%-ni algkaalust – või langes taaskuumutamisel täiesti alla nulli. Küsiti nõu California *Varian Corporation*i tehnikaspetsialistidelt, kes avaldasid arvamust, et kui kaalukaotus esineb jahtumisel, siis võib valge pulber olla ülijuht, aga nad ütlesid ka: "Kuna te seda ainet kuumutate, siis me ei tea, mis asi see on või mis sellega toimub." Selgus, et tegelikult ei teadnud nad mitte midagi sellest, et 1986. aastal olid Zürichis IBM-i uurimislaborites avastatud kõrgtemperatuursed ülijuhid.[5] Enne seda oli valitsenud arvamus, et need olid stabiilsed vaid väga madalatel temperatuuridel, mis saavutati vedelat heeliumi kasutades.

Kui võeti voltmeeter ning puudutati pinge all olevate elektroodidega valge pulbri proovihunnikukese otsi, et kindlaks määrata selle elektrijuhtivust, selgus, et puudus üldse igasugune juhtivus – sama hästi võinuks olla tegemist talgipuudriga. Ülijuht reageerib juhiga võrreldes täiesti erinevalt, kuna ei lase enda sees eksisteerida ei pingel ega magnetväljal; kui aine on ülijuhtiv, siis on see täiuslik takisti, kuid on väga tundlik äärmiselt nõrkade magnetväljade suhtes ja reageerib lõpmata väikesele magnetjõule, mis on peaaegu võrdne nulliga.

Ülijuhid

Ülijuhi sees voogab ülivoolav kvantvedelik. Sellel puudub magnetväli, mis ühtmoodi tõukub nii põhja- kui lõunamagnetpoolusest, kuid sel on võime neelata kõrget magnetenergiat, et toota veelgi rohkem valgust. Tegelikult suudab Maa magnetväli anda ülijuhile küllaldaselt energiat, et panna seda leviteerima – just see juhtuski näiliselt puuduva 44%-ga kaalust; aine hakkas leviteerima ja seetõttu ei näidanud kaalud selle õiget raskust. Kui kaalu näit oli null või alla selle, oli ülijuht täieliku levitatsiooni olekus. Peale selle oli aineproov ka valgust emiteeriv

valgusreflektor, mille tõttu aine oligi erevalge. Kui valgus voogab ülijuhi sees, loob ta selle ümber välja, mis kõrvaldab kõik välised magnetväljad. Selle avastas ja avalikustas 1933. aastal saksa füüsik Walter Meissner ning seda nimetatakse tema järgi Meissneri väljaks. Kuna magnetid on välja tõrjutud, leviteerivad nad tegelikult ülijuhi kohal.

Ülijuht ei toimi tavajuhtivuse normide kohaselt, vaid seesmise valguse sageduse kaudu. Kui välistel elektronidel on samasugune sagedus, siis ta juhib neid. Kui kaks ülijuhti on mis tahes vahemaa tagant Meissneri välja kaudu ühenduses, siis võivad need kaks koos toimida nagu üksainus ja seda protsessi nimetatakse "kvantkoherentsuseks". Vastupidiselt sellele vajab näiteks elekter voolamiseks füüsilisi kontakte. Ülijuhtide vahel võib toimuda isegi valguse enda ülekandmine. Valgusega seoses on huvitav tõsiasi, et see – nagu suurem osa tajutavast reaalsusest – ei eksisteeri ruumi üheski kindlas osas. Me näeme, kuidas valgus täidab mõnda ruumi, kuid samasse ruumi võib lisada ikka enam ja enam (tegelikult piiramatul hulgal) valgust, muutes seda üha valgemaks ja heledamaks. Samamoodi saab ülijuhti talletada mis tahes hulga energiat ning seda üle kanda ükskõik kui kaugele kvantlaine abil, mis ei tunne piiranguid ajas ega ruumis. Tsiteerides üht David Hudsoni loengut: "Magnetvälja rakendades panete sõna tõsises mõttes ülijuhi voogamise toimima. Ülijuht vastab sellele seesmise valguse voolamisega ja ehitab enda ümber suurema, Meissneri välja. Seejärel võite oma magneti ära panna ja jalutama minna. Võite tagasi tulla saja aasta pärast ja see voolab ikka veel täpselt samamoodi nagu siis, kui te lahkusite. Selle tempo ei aeglustu iialgi. Absoluutselt igasugune takistus puudub. See on lõputus liikumises ja toimib igavesti."

Nagu *General Electric*u endised töötajad olid järeldanud, võimaldaks monoatomaarne (üheaatomiline) ülijuht valmistada täiesti keskkonnasõbralikke kütuseelemente ning Hudson sõlmis nendega kokkuleppe varustada nende äsjarajatud iseseisvat firmat *Giner Inc.* valmisainega. Pole just raske ette kujutada, missugused probleemid otsekohe tõstatusid, kui see uudis sai laiemalt teatavaks. Ülijuhtivad kütuseelemendid oleksid täiuslik väljapääs sisepõlemismootorite tekitatud saaste kõrvaldamiseks nii maal, veel kui õhus. See oleks midagi niisugust, mida me kõik rõõmuga tervitaksime ning see oleks suurepärane tulevikulahendus. Aga oleviku seisukohalt: mis saaks kogu maailma majanduse alustoest – võimsast naftatööstusest? Loomulikult variseks see kokku,

aga sellega on seotud liiga paljude ja liiga võimsate huvid, et lubada sel ülepeakaela juhtuda. 1989. aastal, mil erutus ja entusiasm olid kõrgpunktis, tegi David Hudson plaane ehitada suur tehas ORME-de tootmiseks. Ent samal ajal tekkis tööstusmagnaatide võimukoridorides liikumine tema algatuse ning sellega koos ka meie kõigi keskkonna- ja tervisehuvide nurjamiseks.

Just selles staadiumis võttiski Hudsoniga ühendust üks salapärane sponsor. Esitledes end kui ettevõtlusse annetajat, kes soovib projekti rahaliselt toetada, kirjeldas ta uurimuse teatud üksikasju, mida mitte keegi peale uurimismeeskonna (iga selle liige oli alla kirjutanud vaikimiskohustusele) poleks saanud teada. Mitte keegi, välja arvatud USA Kaitseministeerium. Patente registreerides oli Hudson olnud kohustatud ministeeriumi nendest informeerima, sest nad ütlesid, et tema ülijuhtidega seotud tehnoloogia omas "riigi jaoks strateegilist tähtsust". Hudson palkas eradetektiivi, kes uuris välja, et tegu oli sõjaväeametnikuga, kes töötas Langley lennuväebaasis (Virginia osariigis). Edasine uurimine paljastas, et tema ülesanne oli valitsuse raha ühelt Šveitsi panga teatud arvelt investeerida nõnda, et kaitseministeerium omandaks väljavalitud ettevõtetes salajase strateegilise osaluse. Loomulikult lükkas Hudson pakkumise tagasi, kuid pärast seda teatati, et talle ei anta iialgi luba oma ülijuhtidega tegeleva ettevõtte asutamiseks!

Hiilivad aatomid ja aegruum

Selleks hetkeks oli ühe Kanada firma toetusel sõlmitud kokkulepe, et Arizona tehase käikulaskmiseks vajalikud 2,5 miljonit USA dollarit annab *Legal & General Assurance Group*. Lepe oli kindel ning firma väärismetallide asjatundja oli Phoenixis ja *General Electric*us veetnud kümme päeva uurimustulemusi hinnates. Ent äkki olukord muutus. *L & G* hakkas nõudma uurimuse kohta palju rohkem infot, kaasa arvatud see, millest meeskond oli kokku leppinud vaikida. Samal ajal sai Hudson valitsusega seotud allikatelt teada, et neutroni difraktsiooni puudutavad uuringud (need olid vajalikud proovide ülijuhtivuse tõestamiseks) lükatakse taktikalistel kaalutlustel kuni kolmeks aastaks edasi! Sellest hetkest alates oli selge, et kogu see lugu ohustab tema patente ja et ta peab jätkama projekti rahastamist oma vahenditest, eriti sellepärast, et ta ei

võinud kindel olla, kas mõni tulevane investor pole mitte valitsuse tööriist, kes üritab jõuda salastatud uurimisinfoni. Lisaks sellele sai täiesti selgeks, et parim viis oma patente kaitsta on teatud osa teabest avalikustada kirjasõnas ja korraldada kirjalikult jäädvustatud tekstiga loengute sari.

Varem mainisime põgusalt Hal Puthoffi, Austini *Institute for Advanced Studies* direktorit Texases[6] (*vt* "Allpool nulli"). Nüüd võime temast edasi jutustada, sest just pärast ülalmainitud sündmusi kohtus ta David Hudsoniga. Oma uurimustes nullpunkti energiast ja gravitatsioonist kui nullpunkti fluktuatsioonist oli Puthoff kindlaks teinud, et kui aine hakkab reageerima kahes dimensioonis (nagu seda tegid Hudsoni aineproovid), siis peaks see teoreetiliselt kaotama umbkaudu neli viiendikku oma gravitatsioonilisest kaalust. See on umbes 44% – täpselt nii palju, kui avastati katsetes valge pulbriga. Seega oli Hudson olnud võimeline Puthoffi teooriat praktikas tõestama ning ta jutustas viimasele, et ülijuhtivuse olekusse üle läinud monoatomaarse pulbri kaal moodustas ainult 56% algkaalust; samuti sellest, et kuumutamisel võis see saavutada raskusjõu, mis oli alla nulli ja et sel hetkel oli ka kaalukausi kaal väiksem kui siis, kui see oli tühi. Kuna aegruumi määrab gravitatsioon, tegi Puthoff järelduse, et nimetatud pulber on "eksootiline aine" ning on võimeline aegruumi koolutama. Sel juhul aga, väitis ta, hakkab *mfkzt*-pulber resoneerima hoopis teises dimensioonis, mille tingimustes see peaks muutuma täiesti nähtamatuks. Ning Hudson kinnitas talle, et just see oligi juhtunud – kui aineproov oli kaalu kaotanud, polnud seda enam üldse näha.

Antud juhul oli jutt mitte lihtsalt sellest, et aine muutus silmale nähtamatuks, vaid et see sõna tõsises mõttes kandus üle alternatiivsele paralleeltasandile – aegruumi viiendasse dimensiooni. Selle kohta saadi kindel tõend, kui ainet prooviti spaatlitega segada ja ümber tõsta sel ajal, kuni see oli nähtamatu, nii et pulbrikuhja asetus oleks teistsugune, kui see muutub uuesti nähtavaks. Ent see ei andnud tulemusi ning aine naasis täpselt samas asetuses ja samal kujul, nagu seda oli nähtud enne kadumist. Nähtamatuna olemise ajal polnud asetus muutunud lihtsalt sellepärast, et ainet polnud kohal. Lühidalt – see ei olnud nähtamatu, vaid oli tegelikult muutnud oma füüsilist olekut ja ümber paigutunud teise dimensiooni. (Puthoff tõi selgituseks võrdluse nn salajase lennukiga, mida radariekraanil pole näha, nagu oleks see haihtunud mõnda teise dimensiooni.) See ongi järelikult ülijuhtiv Valgusevälja dimensioon –

Shar-Oni tasandik ehk Mfkzti väli, nagu seda nimetatakse Egiptuse hauakambrite raidkirjades.

1990. aastate alguses hakkas – näiliselt erilise põhjuseta – teadusajakirjades korrapäraselt ilmuma artikleid hiilivate aatomite ja ülijuhtivuse kohta. Nils Bohri Instituut, Kopenhaageni ülikool,[7] USA Energiaministeeriumi Chicagos asuvad Argonne'i Riiklikud Laboratooriumid[8] ja nende *Oak Ridge National Laboratory* Tennessees[9] kinnitasid kõik, et Hudsoni patentides esitatud elemendid tõepoolest eksisteerivad monoatomaarses kõrgspinnilisel olekus. Selle nähtuse kirjeldamiseks on olemas teaduslik termin – asümmeetriliselt deformeerunud kõrgspinniga aatomituumad. Need on ülijuhid, sest kõrgspinnilised aatomid võivad energiat ühelt teisele üle kanda ilma energia puhaskahjumita.

Erilist huvi äratas aegruumiga manipuleerimise teema, mille tulemusena ilmus hämmastav artikkel ajakirja *Classical and Quantum Gravity* 1994. aasta mainumbris. Selle autor, mehhiko matemaatik Miguel Alcubierre kirjutas: "Nüüdseks on teada, et aegruumi on võimalik modifitseerida viisil, mis lubaks kosmoselaeval liikuda suvaliselt suurel kiirusel, kusjuures kosmoselaeva taga aegruumi lihtsalt paisutatakse, ees aga surutakse kokku; tulemuseks on kihutamine valguse kiirusest kiiremini, mis meenutab koolutatud liikumist ulmekirjandusest."[10]

Paar kuud hiljem järgnes sama teemaga seotud artikkel ajakirjas *American Scientist*. Selles tõendas Michael Szpir, et Alcubierre kontseptsioon ei ole vastuolus Einsteini teooriaga selle kohta, et ükski objekt ei suuda liikuda kiiremini kui valgus. Ta selgitas, et koolutatud olekus kosmoseaparaat tegelikult üldse ei liigukski. Teoreetiliselt oleks kiirendus ääretult suur, kuid tegelikkuses võrduks see nulliga.[11] Sel juhul oleks tegemist valguse kiirusel liikumise vormiga, mille puhul nii aja kui kütuse kulu oleks minimaalne. Kosmoselaeva eest tuleks selle taha näiliselt ümber paigutada ainult vajalik kamakas aegruumi, vastavalt seda kas kokku surudes või paisutades. Aga missugune peaks olema seade, mis võimaldaks seda teostada? Alcubierre artiklis on selgitus, et "aegruumi kooldumise tekitamiseks on vajalik eksootiline aine". Sellele järgnes Briti *BBC News*i teadussaadete toimetaja dr David Whitehouse'i kommentaar, et "see idee toetub arusaamale, et füüsikute arvates ei tähenda maailmaruum tühjust... Maailmaruumil on kuju, mida saab aine abil moonutada... Aegruumi kahe distorsiooni vahel saaks kosmoselaev puhata koolutusmulli sees."

Mis on see "eksootiline aine", millele viitas Alcubierre? See on aine, mille gravitatsioonijõud on alla nulli. Szpir kirjeldas seda kui "ainet, millel on veider omadus – negatiivne energiatihedus, erinevalt normaalsest ainest (sellest koosnevad inimesed, planeedid ja tähed), mille energia on positiivne". Selle jaoks on vajalik toimiv ülijuht, ning nagu Hal Puthoff selgitas, oli Phoenixist pärit *mfkzt* selles mõttes "eksootiline aine", et sel oli võime aegruumi koolutada. Pole.ime, et valitsusametnikud hoidsid silma peal nii David Hudsonil kui tema plaanil varustada kütuseelemente uurivaid teadlasi. Kuna neil ei õnnestunud investeeringute abil teda oma huvidele allutada, olid nad otsustanud tema eraettevõtmist igal juhul takistada või nurjata.

Lisaks plaatinarühma metalle üldiselt puudutavatele patentidele käsitles osa Hudsoni patentidest hämmastavat kõrgspinnilise kulla nähtust. Kuna USA standardsete spektroskoopiatestidega ei suudetud kulda monoatomaarses olekus tuvastada, paluti Argonne'i Riiklikel Laboratooriumidel tõestuseks kogu protseduuri teostada – kollasest puhtast kullametallist valget pulbrit valmistada. (Patendiamet nõudis allkirjastatud tõendit.) Selleks andis Argonne'i keraamika- ja ülijuhtide osakonna juhataja Davidile loa pääsuks metallurgiakeemiku juurde, kes vastavalt Hudsoni juhendile valmistas puhtast kullast kõrgspinnilise lumivalge pulbri. Ent kui ta hakkas saadud ainet analüüsima, registreeris tema aparatuur selle koosnevaks rauast, ränist ja alumiiniumist – täpselt nii, nagu teda oli eelnevalt hoiatatud! Nõutud kirjalikule tõendile allkirja andes lisas keemik eraldi märkuse, et (sõltumata katsetest, mida selle ainega veel võidi sooritada) ta kinnitab veendunult, et tegemist on 100%-lise kullaga, kuna see transformeeriti puhtast kullast tema laboris tema enda juuresolekul.

Seejärel paluti Hudsonil kogu protsess läbida vastupidises järjestuses ja muuta pulber tagasi kullametalli tükiks. See oli sama mis paluda kellelgi õunamoosipotist uuesti terve õun välja võluda – näiliselt võimatu! Varasemad katsetused olid mõnikord ebaõnnestunud, kui kallid elektroodid olid vähem kui sekundiga läbi põlenud. Veelgi halvematel juhtudel oli katse käigus tekkinud lühilaine gammakiirgus, mis purustas laboris seadmeid. 1995. aasta lõpuks olid kõik raskused ületatud ning kujundlikult suudeti õunamoos tõepoolest uuesti õunaks muuta. Sellest alates polnud enam kahtlust, et näiliselt mittekullast koosnevast alusainest on võimalik kulda valmistada (nagu iidsetes pärimustes). Näitude põhjal rauast, ränist ja alumiiniumist koosnevast

aineproovist saadi metallikänk, mis analüüsimisel osutus puhtaks kullaks. Pärast sajandeid kestnud katsetusi, vigu, meeleheidet ja nurjumisi oli vanaaja filosoofiline kivi taasavastatud.

Viimsepäevakohus

Alates 1995. aastast, mil algas ORME-dega seotud uurimistöö, olid David Hudsoni isiklikud kulutused olnud ligemale 8,7 miljonit USA dollarit ning nüüd oli tarvis ehitada töötlemistehas. Projekti arendamiseks asutati firma *ORMES L.L.C.* ja sellega seotud annetusfond *Science of the Spirit Foundation*, mis annab ajalehe *Newsletter* kaudu pidevalt teavet firma tegevusest.

Kui sobiv krunt oli ostetud ja nõutavad ehitusload omandatud, algasid ehitus- ja montaažitööd. Vahepeal läksid tehase asjad hästi; fondi *Science of the Spirit Foundation* liikmete annetustest kogunes ehituseks vajalik 2,5 miljonit USA dollarit. Huvi tehase toodete vastu suurenes ning 1996. aasta novembris teatati, et *ORMES L.L.C.* hakkab tegelema ka metallikatalüsaatorite ja metallikeraamikaga ning varustama kaubandust väärismetallidega.

Esimene tõsisem takistus kerkis esile siis, kui oldi valmis tehast energiasüsteemi lülitama. Kohalik maakonnainspektor teatas, et kuigi ametlik luba elektrienergiaga varustamiseks oli olemas, seisnes probleem "tsoneerimises", mille lahendamine võis võtta mitu kuud. Taas oli ilmselgelt tegemist erisuhtumisega, sest tehase juhatus sai märgukirja: "Kuna keegi pole kunagi tegelnud millegi niisugusega nagu see tehas, siis ei sobitu see ühtegi valitsuse poolt määratletud kategooriasse." Kohkumatu Hudson, kes ei tahtnud, et tema tooted ristitakse sunniviisiliselt "uimastiteks", "kütteaineteks" või milleks iganes, otsustas energiasüsteemiga ühendamiseni jäänud kuud ära oodata, kasutades seni iseseisvat elektrigeneraatorit. Kahjuks juhtus peagi vältimatu õnnetus – 1998. aasta juunis lekkis 4500 gallonit lämmastikhapet ühte abirajatisse. Selle asemel et hapet lihtsalt veega lahjendada, pritsis kohalesaabunud päästemeeskond sellele kustutusvahtu, mille tulemusena kerkis taevasse punane gaasipilv. Arveteõiendamise päev oli käes – saabusid keskkonnaministeeriumi mehed. Kohe pärast neid tulid tööohutus- ja töötervishoiuteenistuse ning keskkonnakaitseameti omad.

Hoolimata tõsiasjast, et leke oli tehasesisene, see suudeti kiiresti

ohjeldada ja et keskkonnaministeeriumi proovide põhjal puudusid mürgised jääknähud, esitas keskkonnakaitseamet ometi nõudmise, et kogu keemiaseadmestik tuleb lahti monteerida ja viivitamatult tehasest ära viia. Sellele lisaks määrati karistuseks kuuekohalise arvuga trahv. David Hudson, kelle tervis oli eelmisel aastal halb olnud, sai infarkti ja viidi haiglasse, kus talle tehti südameoperatsioon. Samal ajal, eraldi juba saadud ehituslubadest, väljastati talle luba ehitada tehase vahetusse lähedusse rida eramuid. Kümme aastat varem, kui Hudsonit tabasid esimesed probleemid kaitseministeeriumiga, oli talle öeldud, et tal ei lasta kunagi oma ettevõtmist ülijuhtidega lõpule viia (*vt* "Ülijuhid") ning viimsepäevakohus oligi nüüd käes. Enam polnud mingit võimalust projekti käiku lasta ja kuigi asja seaduslikkust püüti ägedalt mitme kuu jooksul tõestada, oli David lõpuks sunnitud 2000. aasta novembris tunnistama, et teda "polnud eeskirjade järgi enam olemas".

See oli küll ühe suure teedrajava ajajärgu traagiline lõpp, aga seda puudutav teadusharu on alles. Probleem on vaid selles, et nüüd tegelevad sellega need, kelle huvid on kaugelt vähem ühiskonnasõbralikud. Sel on määratud saada kõrgliigas mängijate alaks ministeeriumide ja suurettevõtete tasandil. Seetõttu on panused kõrged ning strateegilised operatsioonid väärismetallide turul on liikunud uuele tasemele. Samal ajal kui nafta on muutumas eilse päeva kütuseks, saavad tulevikus maakera peremeesteks need, kelle kontrolli all on kulla- ja plaatinarühma metallide varud. Need on tööstuse tulevased põhiained ülijuhtidel põhineva tehnoloogia maailmas – gravitatsioonivabas levitatsiooni, teleportatsiooni, paralleeldimensioonide ja aegruumiga manipuleerimise maailmas. Kuid ärgem laskem unustuse hõlma kaduda tõigal, et see kõik sai alguse ühe mehe entusiasmist ja tema farmist Phoenixis Arizonas. (Lisainfot ORME-de ja vähiuuringute kohta *vt* Lisa 5.)

KVANTPROTOKOLL

Siirdeelemendid

Enne kui oma rännaku koos seaduselaekaga lõpetame, heitkem pilk lisaks elektrikaarele ja ORME-de muundumisele ka ülijuhtidele ja paralleeldimensioonidele.

Hoolimata tõigast, et Vanas Testamendis ei mainita eraldi seda, et *manna*-pulbrit pandi seaduselaeka sisse, on sellekohane pärimus siiski püsinud tänu Uue Testamendi viitele Kirjas heebrealastele 9:4. Seal on öeldud: "...seaduselaegas, mis oli üleni kullaga karratud; selle sees oli kuldkruus mannaga..." Sellest selgub (arvestades ORME-pulbri ülijuhtivust), et seaduselaegas ise võis olla võimsalt generatiivne ülijuht. Seepärast pole mingit põhjust kahelda üheski piibli väites selle kohta, et laegas oli võimeline leviteerima ja et sel oli suur tappev ja purustav jõud kas otseselt valguskiirte või kahjuliku kiirguse näol.

Keemiliste elementide perioodilisussüsteemis on kesksel kohal üks rühm, mida tuntakse siirdeelementide nime all. Sinna kuuluvad hõbe ning kergetest plaatinarühma metallidest pallaadium, roodium ja ruteenium; samuti kuld ja rasked plaatinarühma metallid plaatina, iriidium ja osmium. Peale selle mittevääriismetallidest vask, koobalt ja nikkel. Just siirdeelemendid ongi need, mis on võimelised muunduma "ülespoolseks tulekiviks" monoatomaarses olekus.

Monoatomaarne olek on see, kui päri- ja vastupäeva liikuvad elektronid on ümber mingi aine tuuma korrelatsioonis nii, et aine enda aatomid ei saa ühineda tahkeks aineks (*vt* "Shar-Oni tasandik"), vaid tekib üksikaatomitest koosnev pulber. Aatomi sees liiguvad elektronid ümber tuuma, moodustades sisemise ja välimise elektronkatte energia.

Kate koosneb sise- ja väliskihtidest. Elemendid, mille väliskihtides on elektrone vähem kui sisekihtides, on positiivse elektrilaenguga (positiivsed), need aga, mille sisekihtides on vähem elektrone, on negatiivsed. Siirdeelemendid muudab normaalsest erinevaks see, et nende elektronstaatuses valitseb unikaalne määramatus. Eritingimustes võivad välimiste orbiitide elektronid liituda sisemiste orbiitide omadega.

Enamiku elementide aatomid ühinevad kahest või enamast aatomist koosnevateks kobarateks, kuid siirdeelementide aatomid pole võimelised keemiliselt liituma, sest asuvad üksteisest liiga kaugel.[1] Sellest tekibki monoatomaarne olek, milles aatomid mõjutavad üksteist vastastikku kahes dimensioonis. Ainult siis, kui tõukejõud on ületatud, saavad aatomid koonduda nii, et tekib metall.

Monoatomaarses olekus kaotavad siirdeelementide aatomid keemilise reaktiivsuse, muutes oma tuumade paigutust ja kuju. Tuumad ei ole ümmargused, normaalselt on nende pikkuse ja laiuse suhtarv 1,3:1. Ent monoatomaarse aatomi tuum venib pikemaks, nii et suhtarv on 2:1 (pikkus on kaks korda suurem kui laius) või veelgi rohkem – sigarikujuliseks, mida nimetatakse "ülideformeerunuks". See kuju on otseselt seotud spinnolekuga, kui toimub üleminek madala spinniga olekust kõrgspinniliseks. Magnetvälja uurijad avastasid 1960. aastail, et kõrgspinnilised aatomid olid võimelised energiat üksteisele üle andma täielikult ilma kadudeta. See ongi ülijuhtivus. Ainus, mida energiavoo liikuma panemiseks vajatakse, on magnetväljaga mõjutamine väljastpoolt.

Illinoisi ülikoolis füüsikauurimusi juhtiv professor David Pines on öelnud: "Ülijuhtivus on võib-olla kõige tähelepanuväärsem nähtus universumis." Tuumafüüsik dr Daniel S. Ward kinnitab samuti: "Ülijuhtivus on midagi määratult enamat kui erakordne füüsikanähtus. See võib olla ääretu ja ühtse universumi üks põhilistest ühendusmehhanismidest."

Levitatsioon ja teleportatsioon

Ülijuhte on kaht põhilist tüüpi. Täiuslikud ülijuhid üheainsa vibratsioonifaasiga, mis tõrjuvad igasugust magnetilist sekkumist, kannavad nime tüüp-1. Selle alla kuuluvad monoatomaarne kuld ja plaatinarühma metallid. Tüüp-2 ülijuhtidel (metalliühendid, samuti vask, plii, nioobium ja nioobium-titaan) esineb tänu segaolekule mitmesugust käitumist, mis võimaldab mõningast magnetilist sekkumist väljastpoolt.

Tüüp-1 ülijuhid toimivad täiuslikult, sest nende päri- ja vastupäeva liikuvad spinnelektronid paaruvad nagu peegelkujutised, ilma üksteist kahjustamata. Nendest saavad ainusagedusega footonid – mitte enam osakesed, vaid valguslained. Lained ongi kvantprotokolli võti, sest footonid esindavad kvante (lad *quantum* – kui palju) – energiahulki, mis on proportsionaalsed kiirgussagedusega, millega nad levivad. Peegelkujutisi-footoneid, mis kulgevad ülijuhi kvantlainel, nimetatakse Cooperi paarideks[2] ja nad moodustavad Meissneri välja, mis on ainulaadne ilma põhja- või lõunapooluseta magnetväli. Aktiviseerituna suudab ta vastustada kõiki teisi magnetvälju, nii et ülijuht muutub diamagnetiliseks – see on olek, milles ta tõukab tugevaid magnetvälju ja need tõukavad teda. See pakub vahetult võimalusi levitatsiooniks.[3]

Arutluses peegelelektronidest olekus, milles nad üksteist hävitavad, nimetab professor Stephen Hawking dublikaatelektroni "antielektroniks", mis on võimeline annihileerima. Ta toob näite annihilisatsioonist: "Kui te kohtate iseennast, ärge kättpidi teretage – te mõlemad haihtute võimsas valgusesähvatuses!" See ongi loomulikult täpselt see, mis David Hudson ja *General Electric*u töörühm avastasid oma uurimuse katsete käigus. Ometi pole ei Hawking, Hudson ega keegi teine kirjeldanud elektronosakeste annihilisatsiooni purustuse kujul, mis jätab jäägi; aset leiab lihtsalt haihtumine, mille puhul antud aine kaob. Nagu Hal Puthoff rõhutas, pole tegemist nähtamatu olekuga, vaid aegruumi mingisse teise dimensiooni ülekandumisega (*vt* "Hiilivad aatomid ja aegruum").

Hea näide toimivast magnetilisest levitatsioonist on Maglevi rong, mis oli 1990. aastail Inglismaal Birminghamis reisijateveos käigus eksperimentaalse süstikrongina. Niisugused rongid sõna otseses mõttes hõljuvad tugeva ülijuhtiva magnetismi mõjul, kusjuures kaob transpordivahendi ja rööbaste vaheline hõõrdumine. Prototüüpi katsetati 1990. aastal Jaapanis, kus sellele järgnes Maglevi rongi riiklikult rahastatud Yamanashi eksperimentaalliini avamine 1997. aasta 3. aprillil. Kaks aastat hiljem saavutas rong MLX01 täieliku leviteeriva kiiruse 343 miili tunnis. USA valitsus on nüüd Maglevi täiustamiseks eraldanud peaaegu miljard dollarit ning Saksamaal on plaanis Maglevi reisirongiliin avada 2006. aastal.

Pärast seda kui tüüp-1 ülijuhi Meissneri väli on korra magnetiliselt käivitatud, toimib see lõpmatuseni. Samuti on kahe Meissneri välja kokkupuutel tekkinud kvantlaine igavene. Ülijuhtiv käiviti võib võim-

suselt olla väiketäht (näiteks mõni vilkuv täht) ning lõppkokkuvõttes ammutatakse alalist energiat universumi nullpunkti vaakumist.

Lühidalt – ülijuht on aine, mis suudab elektronide energiat üle kanda takistusteta ja ilma seda hajutamata. Ilma igasuguse füüsilise kontaktita saadavad ülijuhid energiat (nagu näiteks valgus ja elekter) mis tahes vahemaa taha ükskõik kui pikka aega. Samuti mängivad nad võtmerolli füüsilise aine ülekandmisel kauge vahemaa taha ja isegi eluvormide teleportatsioonis. Järgmine info on pärit USA Energiaministeeriumi Argonne'i Riiklike Laboratooriumide bülletäänist: "Tehniline eesmärk on ette valmistada mõned paariskvantsüsteemid." Seletusele, et üks neist paigaldatakse kusagile väga kaugele, järgneb: "Siis on võimalik teha lokaalsüsteemide mõõtmisi, nende tulemused üle kanda ja teisel pool uus kvant taasmoodustada ... Põhimõtteliselt saab inimesi (selle abil) transportida, kui tüüpilist informatsiooni piisavalt edasi toimetada."[4]

NASA ja Argonne'i laboratooriumide teadlased kinnitavad, et transportimise asemel saab võimalik olema ka aine dubleerimine, kuna valguse ja aine veidrad seadused on aatomiskaalal kindlaks määratud. NASA Bioloogia- ja Füüsikauuringute Talitus mainib sellega seoses: "Aine võib olla kahes kohas korraga. Objektid on üheaegselt nii osakesed kui lained." Kvantmehaanikas pole miski kindel, on ainult tõenäoline või ebatõenäoline. Täiesti ebatõenäolise valguse "peatamise" vägiteoga on nüüdseks hakkama saanud kaks töörühma – üks *Harvard-Smithsonian Center for Astrophysics*i füüsiku Ron Walsworthi ja teine Harvardi ülikooli füüsikateaduskonna teadlase Lene Hau juhtimisel. Valgust saab selle teekonnal soovi kohaselt mitte ainult peatada, vaid ka salvestada ja uuesti vabastada, selle tohutut kiirust (valgusekiirust) aga on võimalik hetkega vähendada väiksemaks näiteks jalgratta liikumiskiirusest. Kõik need võimalused on kujutlusvõimet ületavad; isegi tekstilist teavet (aatomitesse kodeeritult) saab valguslainel edasi anda.[5]

Kvantühendus võimaldab kahel osakesel käituda üheainsana, ükskõik kui kaugel need teineteisest ei asuks. Sougato Bose Oxfordi ülikoolist ja Dipanker Home Calcutta Bose Instituudist demonstreerisid üksikmehhanismi, mida saab kasutada üksteisest valgusaastate kaugusel asuvate aatomite ja molekulide ühendamiseks. Viini ülikooli kvantfüüsik Anton Zielinger on tõestanud selle võimalikkust suurte molekulide puhul. Taani Århusi ülikooli töörühm Eugene Polziki

juhtimisel on kvantühenduse abil liitnud lõputuid triljoneid aatomeid.[6] NASA teadlased ütlevad selle kohta, et see on filmist "Star Trek" tuttav aine teleportatsioon valguskiirega, mille puhul keha molekulaarstruktuuri moodustavad aatomid korraldatakse ümber ja saadetakse mõnda teise sihtkohta.

Püha teadus

Väga tähtis on kindlaks määrata ühesugune põhiline arusaamine ideedest, mida oleme siin arutanud, sest need jäävad väljapoole avalikkusele tavaliselt jagatavat informatsiooni. Ainult ülijuhtide ja nende erakordsete omadustega tegeleva uusima teadusega kursis olles võime jõuda selle mõistmiseni, mis seaduselaekaga lõpuks juhtus.

Silmapaistvad tänapäeva teadlased on mitte ainult kinnitanud paralleeldimensioonide, teleportatsiooni ja muu sarnase olemasolu, vaid on väljendanud ka äärmist pahameelt, et üldsust on nende suhtes teadmatuses peetud. Sellega seoses esilekerkiva dilemma valgustamiseks esitame allpool mõned katkendid tuumafüüsiku dr Daniel Sewell Wardi loengust, millega ta 1999. aasta oktoobris esines Colorados Fort Collinsis Uue Teaduse Foorumi Rahvusvahelise Seltsi ees.

> Ohtrad tõendid lasevad oletada, et on olemas üks väga oluline ja põhjapanev teadus, mis on suuteline seletama tohutut hulka seni anomaalseteks peetud nähtusi... Erilist tähtsust omavad püha teaduse uurimisalad (kaasa arvatud matemaatika, füüsika ja tervis/eluea pikkus) ja see, kui väga neid on otsijate ja uurijate eest varjatud.
>
> Laialt on tuntud mõttetera, et "teadmises peitub võim". Märkimist väärib, et väikesearvulise eliidi käsutuses hoitud salajased teadmised või õpetused võivad neile kindlustada veelgi suurema võimu. Ilmselt see ongi põhjus, miks kogu maailma viimaste aastatuhandete ajaloos on põhiteema olnud võitlus valitsemise ja võimu pärast, mis tugineb esoteerilistele teadmistele, arusaamadele ja salatarkustele.
>
> Vana-Egiptuse ja Vana-Kreeka müsteeriumikoolkondadest kuni templirüütlite poolt päevavalgele toodud Jeruusalemma aareteni ... kuni tänapäeva Kolmepoolse Komisjoni rangelt valvatud saladusteni ja paljude teiste salaorganisatsioonideni on inimkonna tähtsaimat pärandit ühiskonna suurema osa eest hoolikalt ja püüdlikult varjatud. Arusaamu ja meetodeid, mille abil saavutati valgustatuse ja indiviidi

evolutsiooni väga kõrge tasand, on ajaloo jooksul hoitud ainult võimulolijate käsutuses... Kõige asjakohasem näide sellest on tõsisasi, et alati on olnud mitmeid jõude (eriti religioone), kes on igati püüdnud tõde rünnata, et seeläbi kaitsta omaenda nägemust universumist. Imelikul kombel on ka otsese hävitamise (näiteks Aleksandria raamatukogu mahapõletamine) või teadmiste levikule rangete piirangute seadmise põhjuseks olnud valitsemis- ja võimuiha. Ülemaailmse võimuvõitluse käigus on suurema osa esoteeriliste teadmiste ja tarkuste avalikkuse eest varjamine olnud vahend, mille abil olulisimaid tõdesid nii kaitsta kui neid kasusaamise eesmärgil kasutada (või likvideerida).

Ning äkki (ajaloolises mõttes) on Pandora laegas kummuli ning võimueliiti mittekuuluvad isikud ... on hakanud varemalt salajastele esoteerilistele teadmistele pilku heitma, neid uurima ja mõistma. Koos arusaamise laieneva levikuga on vähenemas ühe inimese võim teise üle... Tõe ja valgustatuse poole püüdleva üksikisiku jaoks on teadmiste olemasolu salgava vandenõu ajalugu muutunud järsku vähem tähtsaks kui arusaamine, kuidas neid fundamentaalseid õpetusi rakendada.

Ilmselge, et suur osa sellest, mida tänapäeval teatakse, on aegade jooksul saadud avatult – õppimise ja avastamise teel. Ajalooliselt on teadmiste levik toimunud õpipoisiks olemise kaudu; teadmiste omaja (meister) jagab neid kellegagi (õpipoisiga), kes on tõendanud oma kõlblikkust ja teeninud õiguse nende omandamisele... Teadmiste ja tarkuste levitamiseks on alati olemas olnud ka koolid – väikestest, hoolikalt väljavalitute müsteeriumikoolidest kuni eliidile mõeldud suuremateni, erakoolideni...

Sumeri tsivilisatsioon on varaseim näide inimese püüdlustest ja saavutustest, mida tõendab suur hulk kirjalikke ja kunstimälestisi. Eriti vapustav on tõik, et Tigrise–Eufrati oru õitsev tsivilisatsioon tõi kaasa igat laadi seninägematuid ja -tundmatuid uuendusi ja ühiskonnaelu aspekte. Äkki olid olemas kiri, loomakasvatus, põldude niisutussüsteemid, templid jumalate kummardamiseks ja nii edasi...

Täiesti ilmne on näiteks see, et Moosest kui Egiptuse vaarao poega õpetati põhjalikult tundma iidseid saladusi ning et ta osa oma teadmistest kinkis israeliitidele püha seaduselaeka kujul. Üle-eelmise aastatuhande lõpus kerkisid ristisõdade käigus esile templi-

rüütlid, kes tõenäoliselt avastasid selle informatsioonikülluse, mis oli peidus Jeruusalemma ümbruses...

Hea uudis on see, et seda laadi teave on muutumas üha kättesaadavamaks... Enamasti toimub see tänu muistsete kirjalike allikate leidmisele ja dešifreerimisele, mille hulka kuuluvad näiteks egiptuse "Surnuteraamat", Surnumere käsikirjad ja Nag Hammadi koodeksid. Lisaks sellele sisaldavad esoteerilisi teadmisi ka kabala, tarokk ja teised allikad, mida on läbi aegade põlvest põlve edasi pärandatud ja mis on jäänud salaühingute piirangutest puutumata. Märgata on tõendeid sellest, et suurt osa neist teadmistest levitatakse sihiteadlikult, justkui oleks vastu võetud otsus panna palju rohkem inimesi neist aru saama... Tõel on omadus vältimatult pinnale kerkida...

Võtmeküsimus on see, kas meie kiiresti kasvav arusaamine pühast geomeetriast ja matemaatikast on juhuslike avastuste või info tahtliku levitamise tulemus. Ühest küljest on geomeetria ja arvud küllalt ruttu avastatavad, osaliselt tänu nendega seotud loogilise mõtlemisprotsessi lihtsusele. Ainus, mida tegelikult on vaja, on õige küsimuse esitamine, ning matemaatika ise tõttab põhjalikult vastama... Aga võib-olla on veel midagi, millest me pole teadlikud? Kas füüsika praegune tase ja suundumus tegelda nullpunkti energiate ja dimensioonide paljususega tõotab senini saladuses olnud teadmisteni jõudmist või on tegemist lihtsalt teaduse arenguga universumi reaalsusse tungimisel?

Lõppkokkuvõttes on selge, et paljud küsimused ootavad vastust ning et usinate ja innukate püüdlused saavad hüvitatud... Enam ei tehta vahet, kas keegi on või ei ole väärt saladusi teadma, pigem innustatakse kõiki üritama iseenda jaoks universumi imesid avastada. Tegelikult on veel tipuski ruumi kõigile, kes on nende asjade uurimisest tõsiselt huvitatud.

Tagasi Denderasse

Kõige ülalmainitu valguses tuli mulle meelde, et peaksin küsima dr Wardi arvamust Dendera mõistatuslike Hathoriga seotud petroglüüfide kohta. Tegemist on templi seintele joonistatud kummaliste pimikujuliste objektidega, mida me vaatlesime 7. peatüki osas "Jumalate kuld". Mul

oli võimalus küsitleda moodsa teaduse avangardi kuuluvat tippfüüsikut, kes tunneb huvi ka vanaaja vastu. Ta juhtis mu tähelepanu sellele, et templi eri reljeefide vahel on teatud tähtsad erinevused. Näiteks kui mõnel kujutisel on näha, nagu toetaksid käsivarred ampulle altpoolt, siis on ka niisuguseid variante, kus *djed*-samba käsivarred ulatuvad mulli sisse madusid toetama. See paneb oletama, et mullid/putked/ampullid ei olegi füüsilised objektid, vaid sümboliseerivad mingit nende sees olevat tähtsat ruumala või aurat – nagu joonistatud koomiksitegelaste kõnemullide puhul, kus kõige tähtsam faktor on mulli sisse kirjutatud sõnad, mitte selle kontuurid.

Madudeni ulatuvate *djed*-sammaste käsivarred on muskililisemad kui teistel *djed*idel või figuuridel, kes ainult välisäärt puudutavad. Seal, kus *djed*ide käed on mulli sees, on madudel viis või kuus looget, aga väljaspool asuvate käte puhul on madudel laineid vähem. Sellest võiks järeldada, et kontuuri sees leiab aset teatud laadiv või jõudu lisav protsess.

Teine nende piltide erijoon on Horose pistriku kujutamine mõnel reljeefil. Horos etendas *mfkzt*i (valge pulbri) sündmustiku kirjelduses tähtsat osa ning Horose silmast langev "kuldne pisar" oli pulbri

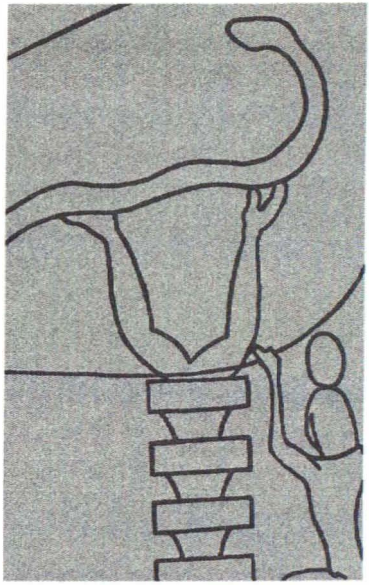

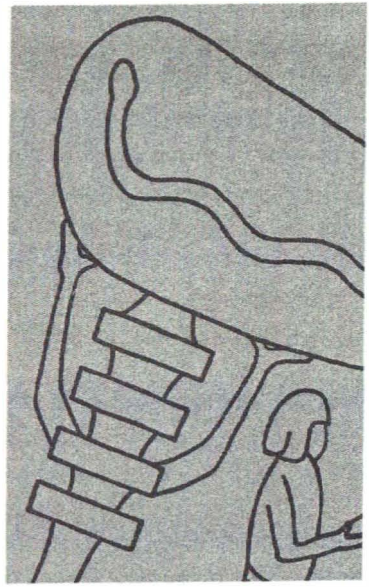

Dendera reljeefide *djed*-käsivarred sees- ja väljaspool kontuure.

jumalike omadustega otseses seoses. Ani püramiiditeksti papüüruses kõneleb Mfkzti väljal (*vt* "Õndsate väli") valgustatust taotlev vaarao järgmiselt: "Ma olen puhastatud kõigest ebatäiuslikust. Mis see on? [*Manna?*] Ma tõusen kõrgusse nagu Horose kuldne kull. Mis see on? Ma tulen surematute juurde ilma hinge heitmata. Mis see on? Ma tulen oma isa trooni ette. Mis see on?"

Dendera selleteemaliste raidkirjade põhjal võib öelda, et seda rituaali läbi viinud preestrit samastati *ka*ga, omamoodi füüsilise hingega; see oli sama mis vaarao "valguskeha" nimega *ka*, mida toideti valgustatust ja uuestisündi tekitava *mfkzt*iga. Peale selle – kõik torujad ja justkui hermeetilised vormid sirutuvad esile lootose vartest ja tupplehtedest, ning raidkirjade järgi on madudena kujutatud Harsomtost, Horose ja Hathori jumalikku last. Lootoseõie kuju oli ka enamikul Siinailt Horebi templist leitud anumatel ning kuningas Saalomoni tohutu suure pronksmahuti serv oli samuti vormitud avanenud lootoseõie kujuliseks (*vt* "Tulekiviprojekt"). Sumeri vanimaist kirjalikest allikaist on teada, et lootos (liilia) sümboliseeris "jumalikku ainest" – ülima oivalisuse nektarit, mida nimetati (täpselt samuti nagu Hathorit) "jumalate kullaks".[7]

Kogu see arutelu leidis aset pärast seda, kui olin esitanud oma peaküsimuse. Enne kõigisse neisse detailidesse laskumist ütles mu füüsikust kolleeg tegelikult seda, et mullitaolised kujutised sarnanevad väga voolutoruga, s.t ülijuhtiva Meissneri väljaga. Kui kaks Meissneri välja kokku puutuvad (*vt* "Levitatsioon ja teleportatsioon"), tekitavad nad alalise kvantlaine ning kõikidel Dendera reljeefidel on väljapaarid (koos sisemiste madude-lainetega) iga hetk kokku puutumas. Seepärast on võimalik, et piltidel kujutatakse ettevalmistusstaadiumi Hathori üleminekuks voolutoru kaudu hüperdimensiooni – Mfkzti väljale.

Pöördeline sündmus

Kui ma püüdsin aru saada kas või mõnestki neist rabavatest teadussaavutustest, mille jälile olin käesolevat raamatut kirjutades jõudnud, andis üks astrofüüsik mulle nõu mitte proovidagi midagi mõista. "Te ei pea seda isegi uskuma," ütles ta, "sest siin pole tegemist usuga. Te peate ainult tunnistama, et väljaspool igasuguse uskumise või arusaamise piire see kõik on lihtsalt olemas. See on teadus ja see eksisteerib." Tsiteerides professor Stephen Hawkingi: "Ainult vähesed suudavad

kiiresti edasiliikuva täpse teaduse piirialadega sammu pidada; nad on sunnitud sellele pühendama kogu oma aja ja spetsialiseeruma mingile kitsale lõigule. Ülejäänud elanikkonnal on vähe aimu edusammudest, mida saavutatakse, või erutusest, mida need tekitavad."[8]

Sellele kõigele mõeldes torkas mulle pähe, et kui need nähtused on olemas siin ja praegu, siis peavad need olema alati eksisteerinud. Ainus vahe on see, et nagu kõigi ootamatult lahendunud probleemide puhul, oleme lihtsalt taasavastanud mõned toimimisviisid ja andnud neile uued teaduslikud nimetused. Kui ülijuhtivus on olemas praegu, siis oli see olemas ka keskajal. Veelgi enam – ülijuhtivus oli olemas ka Moosese ajal ja enne seda, kuid Argonne'i Riiklike Laboratooriumide, Cornelli ülikooli ja *Institute of Advanced Studies* asemel olid Karnaki, Horebi ja Dendera tempel. Looduslike nähtustena olid tol ajal olemas ka magnetlained ja Meissneri väljad. Vastupidi tänapäeva teadlastele võisid tolleaegsed inimesed mitte midagi teada nende toimimise mehaanikast, ent praktikasse rakendamiseks teadsid nad nende olemasolust küllaldaselt, et kirjeldada Mfkzti välja.

Seda raamatut kirjutama asudes meenus mulle alatasa, et kvantfüüsika ulmelist maailma tundma õppides ilmusid mu ette üha uued avastused, mis näisid nõudvat tohutut usku. Kuid varsti veendusin, et ainult nõnda saabki jõuda järgmise tasandini, kus oli vajalik uus annus usku. Tegelikult kogu kvantteooria olemus selles seisnebki. Just sellepärast (hoolimata kõikidest positiivsetest ja tõestatud avastustest) kannab see seniajani nime "teooria", et alati on nagu tõkkejooksus teel uus takistus ja lõplike lahendusteni ei jõuta iial. Ent peagi mõisteti, et isegi kindel usk oli kõigest illusioon. Kvanttsooni jõutakse hetkel, mil eemaldatakse tinglike piirangute silmaklapid. Sellest alates voogab kõik loomulikul teel kvantlainel, nii et igale uuele avastusele reageeritakse vaistliku nõusolekuga. Nagu too füüsik ütles: "See on teadus ja see eksisteerib." Sama tõdemust omistati ka kuningas Saalomoni tarkusele piibli Vanas Testamendis (Kg 1:9).

Mis on olnud, see saab olema,
ja mis on tehtud, seda tehakse veel –
ei ole midagi uut päikese all!

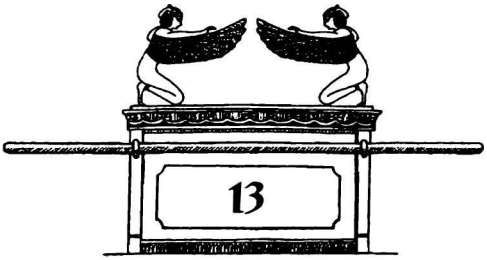

TULI KÕRBES

Graali mõistatus

Nägime, kuidas keskaja Püha Graali legendides kirjeldati filosoofilist kivi (*vt* "Taevamanna") ja kuidas see oli seotud alkeemia müütidega fööniksist, kes tõuseb valgustatuse tuhast. Nende teemade üle on pikka aega pead murdnud need, kes püüavad pärimust Graalist vaadelda ainuüksi kristluse juurde kuuluvana, sest fööniksit ja filosoofide kivi on enamasti peetud salateadustega seotuks. See on iseenesest üks kummaline mõistatus, sest kuigi Graali peetakse üldiselt ristiusu reliikviaks, kuulutas kirik 1547. aasta Trento kirikukogul tegelikult õpetuse Graalist mitteametlikuks ketserluseks. See oli sama kirikukogu, mis lõplikult kinnitas heakskiidetud Uude Testamenti kuuluvate raamatute valiku; esialgne valik oli tehtud ammu enne seda – Kartaago kirikukogul 397. aastal.

Kui käsitlesime Vana-Mesopotaamiast pärit *gra-ali* pärimust (*vt* "Džinnide maailm"), saime teada, et karika ja leiva sümbolism oli 1960. aasta paiku eKr, Aabrahami ja Melkisedeki ajal osa semiidi kultuurist (seda kirjeldab 1 Ms 14:18). See on suurim ebanormaalsus, et kirik astus ametlikult välja Graali vastu, omastades samal ajal selle pärimuse keskseima sümboli. Armulauasakrament (püha õhtusöömaaeg) kasutab jultunult karikat veiniga, mis sümboliseerib messia verd, koos oblaadiga, mis sümboliseerib tema ihu. Selle tavandi kaitsjad klammerduvad arusaama külge, et see traditsioon järgib viimast õhtusöömaaega, kus Jeesus pakkus oma jüngritele veini ja leiba, ent nad ei mõtle sellele, et Jeesus ise sooritas üht igivana rituaali.

Nagu tõendab üks Surnumere käsikirjadest – "Kogukonna seadus" –

sarnaneb püha õhtusöömaaeg Kumranis korraldatud messiapidusöökidega. Piduliku söömaaja tähtsaimad külalised olid ülempreester ja Iisraeli Messias, s.t hetkel valitsevaks peetud messias (salvitu), mitte tingimata Jeesus. Käsikirja sõnutsi esindasid seal natsareene kogukonna väljavalitud kõrgemad liikmed, kes moodustasid Volitatud Apostlite Nõukogu. Umbes 50 aastat enne Jeesuse sündi kirja pandud "Kogukonna seaduses" on kindlaks määratud pidusöömaaja täpne ja õige laudaistumise järjekord ning söömise ajal järgitava rituaali üksikasjad: "Ja kui nad kogunevad ühise laua äärde ... ja segavad joomiseks veini, siis ei tohi mitte keegi esimesena kätt välja sirutada leiva ja veini järele enne preestrit, sest tema on ju see, kes õnnistab uudseleiba ja -veini ... Ja pärastpoole laotab Iisraeli Messias oma käed leiva kohale ning hiljem jagavad kõik kogukonna koguduseliikmed õnnistust, igaüks oma auastmele vastavalt."

Paljusid on hämmeldanud see aspekt Graali legendides, et need sisaldavad arvukaid väga austavaid viiteid juutide ajaloo silmapaistvatele tegelastele. Samuti esineb seal järjekindlalt juudi nimesid ja nendest tuletatuid, nagu näiteks Josephes, Lot, Elinant, Galahad, Bran, Urien, Hebron, Pelles, Joseus, Jonas ja Ban.

Erilist austust pälvib legendides kõige kristlikuma rüütlina kangelane Galahad, keda varastes tekstides nimetati Gileadiks. Algne Gilead oli aga heebrealase Miikaeli poeg, Aabrahami venna Naahori pojapojapojapoeg (1 Aj 5:14). Gilead tähendab "tunnistuse kuhi" ning Gileadi mägi oli Tunnistaja mägi (1 Ms 31:21–25). Ning Jaakob nimetas Galeediks oma kivikangru, mis oli kuhjatud lepingu tunnistajaks (1 Ms 31:46–48).

Prantsuse templirüütlite ringkondades 12. sajandil esile kerkinud Graali lugudes oli tähtsal kohal Arimaatia Joosep, kuid iidsemast ajast oli pärit veel keegi, keda äärmiselt kõrgelt austati. See oli Hasmoneide preester Juudas Makabeus, kes suri 161. aastal eKr. Järgnev vestlus *sir* Gawaini ja Graali suguvõsast Joseuse vahel on võetud frankide-flaamide 1220. aasta paiku koostatud teosest "Püha Graali ülev ajalugu".

"Härra rüütel," ütles ta isand Gawainile, "ma palun
teil jääda ... ja vallutada see kilp, sest muidu saan
mina teist võitu ... sest see on kuulunud usklike seast
parimale rüütlile, kes kunagi ... ja targimale."
"Kes ta siis oli?" küsis isand Gawain.

"Ta oli Juudas Makabeus."

"Te räägite tõtt," sõnas isand Gawain, "ja mis on teie nimi?"

"Härra, mu nimi on Joseus ja ma olen Abarimacie [Arimaatia] Joosepi suguvõsast."

Miks Juudas Makabeus? Autoriseeritud piiblis teda ei esine. Kuid Vana ja Uue Testamendi vahel on ajalooline tühik ja just sellest ajajärgust leiame loo Juudast ja Hasmoneidest-Makabeustest (*vt* "Pärast vangipõlve"). Õnneks on see pikalt ja üksikasjalikult kirjas 1. sajandi ajaloolase Josephus Flaviuse (oli ise sünnilt Hasmonei) teostes, samuti piibli apokrüüfides – Makabeide raamatutes, mis olid algselt lisatud *Septuagintale*, enne ametlikult tunnustatud pühakirja lõplikku kinnitamist ilma nendeta. Põhjus, miks neid ei valitud, oli ilmselt selles, et need kirjeldasid üksnes inimese, mitte Jumala tegusid!

Tänu tunnustatud pühakirja niisugusele suhtumisele ilmusid evangeeliumid Jeesusest roomalikus keskkonnas, mis oli Vana Testamendi kirjutistest ära lõigatud. Seetõttu ongi evangeeliumide vaatenurk varjutatud nii suurel määral, et Jeesust on kujutatud segadusse ajavalt ainulaadses rollis, selle asemel et temaga seonduvat oleks nähtud osana pidevalt aset leidvatest ajaloosündmustest. Nõnda oli tähtsaimatest kirjutistest hõlbus välja jätta Juuda teist kuninglikku dünastiat, mis oli kuni Herodese ajani olnud ühiskondlikult asendilt võrdne Taaveti suguvõsaga, kuhu kuulus Jeesus. Selle varjatud ajajärgu sisse jäid peitu ka katkematult jätkunud traditsiooniline kullakultuur ja Surnumere äärde Kumrani asutamine.

Hasmoneide sugu

"Vasardaja" (*Makkaba*) hüüdnime all tuntuks saanud Juudas Makabeus oli Jeruusalemma lähedalt Modinist pärit preestri Mattatiase poeg ning tema kilp (millele vihjatakse Graali loos) oli üks tolle aja legende. Sellele oli uuristatud retooriline küsimus: "Kes on jumalate seas sinu sarnane?" Tänu Juuda hüüdnimele hakati tema järeltulijaid nimetama Makabeideks (nad omandasid liignime Makabeus). Laiemas mõttes olid nad tuntud kui Hasmoneide sugu – Mattatiase vanavanaisa Hasmoni nime järgi.

Oma isa jälgedes sammuv Juudas jätkas relvastatud võitlust Süüria

Seleukiididest kuningate vastu, kes olid vallutanud Jeruusalemma. Viimased olid Aleksander Suure makedoonlasest väejuhi Seleukose järeltulijad ning sundisid seetõttu Juudamaa rahvale peale kreeka kombeid ja usku. Tolle ajajärgu kõige tugevam Seleukiidist vaenlane oli kuningas Antiochos IV, kes oli sõlminud liidu Aaroni soost Jeruusalemma ülempreestri vendadega. Nood omastasid vägivaldselt suguvõsa pärandi, et sissetungijaga koostööd teha ning kehtestasid Jeruusalemma Templis kreeka jumalate kummardamise. Toora rullraamatuid põletati searasvaga määritult, ümberlõikamine keelustati ning kreeka keel muudeti surmanuhtluse ähvardusel kõigile kohustuslikuks.

Kuna isemeelsed Jeruusalemma preestrid toetasid kallaletungi omaenda juudi kultuurile, algatas Mattatias Modinist relvastatud ülestõusu sissirühmaga, mille juhtimise võttis hiljem üle tema poeg Juudas. Paljude aastate vältel lõi Juudas Süüria vägesid suurtes lahingutes, milles mõlemal poolel osales tuhandeid mehi. Kõige selle käigus kannatas Jeruusalemm suuri purustusi, kuid 165. aastal eKr, 25. kisevi (novembri) päeval laskis Juudas lõpuks Zeusi tohutu kuju välja visata ja Templi taas juudi usule pühendada. Linna menoral süüdati küünlad ja algasid kaheksapäevased pidustused, millest sai alguse juutide iga-aastane hanuka püha (hbr *Hanukkah*).[1]

Sellega ei olnud Hasmoneide ülestõus lõppenud, sest mägedes ja maakohtades oli veel süürlasi, kellest oli vaja jagu saada. Ent tänu sellele sündmusele tõusis Jeruusalemmas esile uus kuninglik suguvõsa Juuda venna Joonatani juhtimisel. Võimul püsimiseks palusid Hasmoneid sõjalist toetust Roomalt, mis oli Vahemere maades uus tugevnev riik, ning saavutasid nõnda umbes 142. aastal eKr Juudamaa täieliku iseseisvuse. Ent vaid mõned kümnendid hiljem haarasid roomlased ise Juudamaal ülemvõimu.

Kuigi Makabeid olid Süüria Antiochose ja tema järglase Demetrios I vastu olnud võidukad, oli juudi ühiskonnale tehtud suurt kahju, sest pingutavate lahingute tõttu oli tulnud võidelda ka sabati ajal. Seda vastustasid ägedalt judaismi eriti jäiga haru esindajad hassiidid (hbr *hasid* – vaga) ning kui võidukad Hasmoneid haarasid võimu ja panid Jeruusalemmas troonile oma dünastia, siis hassiidid mitte ainult väljendasid oma pahameelt, vaid marssisid täies koosseisus linnast välja. Pärast seda rajasid nad paar miili Jeruusalemmast idas, Surnumere ääres Kumrani kõnnumaal oma kommuuni. Nn vaskkäsikirja järgi olevat vana Kumrani nimi olnud Sehakha.

Makabeide raamatud jutustavad, kuidas Juuda vennapojast Hyrcanosest sai Jeruusalemmas nii kuningas kui ülempreester, pärast teda valitsesid ta pojad Aristobulos ja Alexander, seejärel Alexandri pojad Hyrcanos II ja Aristobulos II ning viimase poeg Antigonos. Viimaks, mitu sajandit pärast Paabeli vangipõlve valitses Juudamaad jälle oma dünastia, kuid Hasmoneide soole tuli järsk lõpp, kui printsess Mariamme abiellus Idumea araablasest väejuhi Herodesega. Selle abielu põnevast loost ja samal ajal arenenud Rooma–Egiptuse intriigist Antoniuse ja Kleopatra suhte näol on pikalt jutustanud Josephus Flavius teostes "Juudi sõda" ja "Juudi muinsused", kuid lõpptulemus oli see, et kui Antigonos 37. aastal eKr suri, oli Hasmoneide trooni ainus pärija tema vennatütar (Herodese abikaasa) Mariamme. Rooma nõusolekul sai Jeruusalemmas uueks kuningaks Herodes.

Kumrani ametliku asustamise ajajärk näib olevat alanud umbes 130. aastal eKr ning esseenidest ravitsejate tulek tugevdas seda kolooniat 100. aasta paiku eKr. Esseenid olid filosoofilise kallakuga ravitsejate kogukond, rohkem kreeka-egiptuse kui israeliitide kultuuri kandjad. Juudi kroonikad kirjeldavad, et umbes 70 aastat hiljem (31 eKr) toimus võimas maavärin, mis sundis elanikke asundust maha jätma. Leiud Kumranis kinnitavad, et kaht kindlalt eristatavat asustusajajärku eraldas teatav vaheaeg. Josephus Flavius selgitab "Juudi sõjas", et esseenid olid osavad ravijad ja et nende teadmised juurte ja kividega arstimisest olid pärit vanaaja inimestelt. Tõepoolest, termin "esseen" võibki viidata niisugustele oskustele, sest aramea sõna *asayya* tähendus oli "arst" ja selle kreekakeelne vaste *essenoi*.

Asustuse teine ajajärk algas Herodes Suure valitsemisajal. Lisaks Surnumere käsikirjadele (leitud 1947. aastast alates) on Kumrani asualalt päevavalgele tulnud ka hulgaliselt münte. Need katavad ajavahemikku Hasmonei soost kuningast Johannes Hyrcanosest (135–104 eKr) kuni juutide ülestõusuni roomlaste vastu aastail 66–70 pKr. On leitud palju tolle aja muistisi; 1950. aastail kaevati Kumranis välja üle 1000 matmispaiga. Peale selle tuli päevavalgele teisest asustusajajärgust pärit tohutu kloostrikompleks, kus olid koosolekusaalid, krohvitud pingid, hiigelsuured veemahutid ja veetorustike rägastik. Kirjutajate ruumis olid tindipotid ja jäänused laudadest, millel rullraamatuid oli lahti keritud ja mis olid ligemale 5 m pikad. Arheoloogid ja uurijad leidsid tõendeid sellest, et algse asunduse oli purustanud maavärin ja et esseenid olid selle hiljem Herodese ajal uuesti üles ehitanud. Valgeid rüüsid

kandnud esseenid olid üks juutide kolmest peamisest filosoofilisest voolust (teised kaks olid variserid ja saduserid). Nad olid ühenduses egiptuse müstikute ja Therapeutate ravitsejatega, nagu ka Jeesuse natsareenidest suguvõsa, kes elasid Kumranis. Tegelikult olid esseenid vana aristokraatia esindajad, kes igatsesid tagasi Iisraeli hiilgeaegu ja Taaveti soo võimulolekut.

Lepingu Hoidjad

Herodes Suure valitsemisajal (37–4 eKr) kulutati Jeruusalemmas tohutuid rahasummasid, kuid see toimus pärast suurt loodusõnnetust, mis oli kuningriiki tabanud 25. aastal eKr. Tol aastal ei sadanud üldse vihma ning Palestiinas ja Süürias valitses täielik ikaldus. Polnud ei seemne- ega toiduteravilja ning kõik kitsed ja lambad hukkusid. Josephus Flavius jutustab, et õnnetuse läbi kannatanud inimeste toitmiseks laskis Herodes oma paleest kõik kuld- ja hõbekaunistused maha võtta ning saata need Egiptuse prefektile Petroniusele, et osta vilja vaarao viljaaitadest. Vilja, riideid ja muud hädavajalikku jagati vabalt kogu kuningriigi rahvale erakordselt suurtes kogustes. Pärast kaht pikka aastat oli kriis lõpuks möödas, kuid Jeruusalemma rahakirstud olid täiesti tühjad. Herodes oli tõeliselt kuninglikult käitudes päästnud riigi ülimast katastroofist, ent tema ja ta õukond olid selle tagajärjel täielikult pankrotistunud.

Ometi suutis Herodes väga lühikese aja jooksul viia oma majanduse hämmastavalt õitsvale tasemele. Tema annetused ja pärandused olid tohutud – kaugelt suuremad kui hinnanguliselt maksudena laekunud tulud. Tagatipuks laskis ta Jeruusalemmas Templit laiendada ja ümber ehitada, nii et uus templikompleks laius 35 aakril; see oli suurem kui Ateena akropol ja tolle ajajärgu kõige suurejoonelisemalt kavandatud ehitis. Selle kolossaalse projekti kallal töötas palju aastaid tuhandeid müürseppi – aga kust tuli kogu see raha? Peale selle – analoogiliselt küsimusega püramiidide ja teiste Egiptuse hiigelrajatiste püstitamisest (*vt* "Allpool nulli") –, kuidas suutsid nad vedada ja tõsta miljoneid hiigelsuuri kive, millest paljud kaalusid üle 50 tonni? Tõepoolest, tänini säilinud müüriosades on nurgakive, mille kaal on üle 80 tonni ja mis paiknevad vundamendist üle 30 meetri kõrgemal.

Ajalugu kinnitab, et pankrotiseisust aitas Herodese välja ja pani

aluse Jeruusalemma uuele jõukusele eksportkaubandus, eriti tema ema Kufra[2] imetlusväärse kaljudesse uuristatud linna Petraga Surnumerest lõunas (Lõuna-Jordaanias). Petra oli tänu hinnaliste vürtside ja marmoriga kauplemisele äärmiselt rikas keskus, mida valitses Nabatea araablasest kuningas Aboud. Petra insenerid olid kõikjal tuntud kui veesüsteemide spetsialistid ning see ainulaadne oskus oli veel üks ekspordiartikkel. Tegelikult tugineski Petra majandus väljaveole ja vajadus midagi sisse vedada oli väga väike. Nad importisid põhiliselt luksuskaupu: Hiinast siidi, Aafrikast vandlit ning haruldasi vääriskive ja -puitu Indiast. Aga mida müüs kuningas Herodes Petra valitsejatele, et see andis nii uskumatult kõrget tulu? Mis oli see, mida ta leidis näiliselt vaeselt Juudamaalt, millel näis olevat nii vähe pakkuda? Vastus on: ta kordas seda, mida kuningas Saalomon oli teinud ammu enne teda – ta müüs "ülespoolset tulekivi", mis oli kõikidest kaupadest kõige kallim ja hinnalisem.

Nagu juba mainitud, olid Kumrani esseenid seotud egiptuse Therapeutatega – Karnaki templi oskusmeistrite Valge Vennaskonnaga. Surnumere käsikirjades nimetavad nad end Uueks Lepinguks (*Berith Hadashad*), araablased aga kutsusid neid Lepingu Hoidjateks (*Nazrie ha-Brit*), millest tuleneb nimetus "natsareenid". (Vastupidi üldlevinud arvamusele ei olnud Jeesuse natsareenide sektil midagi pistmist Naatsaretiga. Nad valvasid ja hoidsid Surnumere ääres lepingu salateadusi Moosese ja Saalomoni traditsioone järgides.)

Alates 1950. aastaist Kumranis toimunud paljudel väljakaevamistel on võimsate kloostrihoonete puhul kõige vapustavamateks leidudeks osutunud veemahutite arv ja suurus ning veejuhtmete ja kanalite ebatavaline keerukus. Läänekülje oli akvedukt, mis tõi Juuda mägedest värsket vett, kuid teised veejuhtmed tulid otse tulisoolasest Surnumerest. Eriti tähelepanuväärne oli 95 m pikkune Mazini kanal üsna Kumrani lähedal. Selle vesi oli nii kõrge mineraalide sisaldusega, et ei kõlvanud ühelgi juhul ei joomiseks ega pesemiseks. Aga nagu tänapäeval, nii sisaldas see ka tollal märkimisväärselt suures koguses ORME-kulda – see oli looduslik *mfkzt*. Viimase aja uuringud tõendavad, et Surnumere setete koostisest moodustab 70% kuld monoatomaarses olekus ja 30% magneesium.[3] Kuivatatud setete mõjutamisel soolhappega magneesium lahustub ning järele jääb puhas valge *šem-an-na* pulber. Erinevalt Saalomonist, kes valmistas filosoofide kivi tavapäraselt kaevandatud kullast, oli esseenide meetod teistsugune; see sarna-

nes rohkem David Hudsoni omaga – monoatomaarne produkt saadi ja rafineeriti vabalt käepärast olevast ainest. Kui taheti Herodest tema eesmärkide saavutamisel aidata, pidi olema küllalt lihtne korraldada salajast tootmist kõrbes asuva kloostri valdustes, kõigest paari miili kaugusel Jeruusalemmast.

Josephus Flavius jutustab, et mis puudutas äriasju, siis kauplesid esseenid kogukonda mittekuuluvatega ainult raha eest, aga omavahel andsid ja võtsid kaupu täiesti vabalt – vahetasid vastastikku, kuid ei ostnud ega müünud. Seepärast tõid osutatud teenuste eest Herodese valitsuselt saadud mis tahes kaubad või sissetulekud kasu kõigile Kumrani elanikele, kuid müügitulud, mis kuningas sai nabatealastelt ja teistelt, olid kindlasti palju suuremad ja neid esseenidega ei jagatud.

Hoolimata piiblis patuoinaks tegemisest (öeldavasti lasknud kuningas pärast Jeesuse sündi tappa kõik poisslapsed) annavad ajalooallikad Herodesest pildi kui pädevast ja lugupeetud valitsejast. Ta vahetas koguni usku ja võttis omaks judaismi, et ennast rahvale vastuvõetavamaks teha, kuigi tal oli tervelt kümme naist ja ta jäi truuks ka teistele oma araabia kasvatusest johtunud kommetele. Sellele vaatamata oli kogu aeg probleeme riigivalitsemisega, sest Herodes oli sunnitud alluma ülemvõimule – Juudamaa Rooma asehaldurile, kes resideeris Caesareas. Rooma režiim oli äärmiselt julm ning kohaliku rahva vaoshoidmiseks ja kuulekusele sundimiseks löödi risti kokku üle 3000 inimese. Kehtestati ebaõiglasi makse, piinamine oli igapäevane nähtus ja juutide enesetappude arv kasvas murettekitavalt. Kõige selle vastu ei saanud Herodes eriti midagi ära teha ning rahvas ei süüdistanudki isiklikult teda. Iseloomult täiesti teistsugune oli aga tema poeg, kuningas Herodes II Antipas. Ta oli Rooma režiimi suurel määral omaks võtnud ja oli täpselt sama julm – ta on evangeeliumidest tuntud selle kurikuulsa Herodesena, kes laskis pea maha raiuda Ristija Johannesel.

Herodes Antipase valitsemisaja alguses katkesid igasugused kaubanduslikud sidemed esseenidega. Pärastpoole kerkis just Kumranist esile Rooma ülemvõimu vastu suunatud äärmiselt agressiivne selootide liikumine, mille eesotsas oli väejuht Juudas Galilealane. Johannes Hyrcanose liinis Hasmoneide soost pärit Juudas algatas samasuguse sissisõja nagu ta kaugest esivanemast nimekaim Juudas Makabeus. Lõpuks võtsid seloodid ette raevuka sõjaretke Jeruusalemma uue asehalduri Pontius Pilatuse vastu ning see viis juutide üleüldise ülestõusuni aastal 66 pKr.

Kuidas täpselt ja millal avastati ORME-d Surnumere setetes, seda on võimatu teada saada. See võis olla juhtunud juba väga ammu – Esimese Moosese raamatu aegadel. Hiljutistest laborikatsetest on selgunud, et see ülijuhtiv aine produtseerib surmavat gammakiirgust ja et see on üliohtlik, kui seda ei osata käsitseda. Seetõttu on võimalik, et Surnumere lähedal asunud linnu Soodomat ja Gomorrat tabas katastroof tulekivikiirguse läbi – need hävitati tule ja väävliga ligemale kaks aastatuhandet enne seda, kui sellesse regiooni rajati Kumrani asundus (1 Ms 18–19).

Aabrahami ja õiglase kuninga Melkisedeki aegadest saadik oli lepingu tulekivist "leiba" alati seostatud õigsusega. Kogu Taaveti dünastia valitsemisaja jooksul juhtisid leivaga varustamist Saadoki (*tsedeq/zaddik* – õige) soost preestrid ning seda dünastilist liini säilitati esseenide kogukonna struktuuris.[4] Vana Testamendi Hesekieli raamat (44:15, 48:11) kinnitab, et lepingupühamus teenimine jääb Saadoki poegade eesõiguseks. Surnumere käsikirjade "Damaskuse ürikus" öeldakse, et Saadoki soost ülempreestrit austati kui Õigsuse Õpetajat. Tema peavaenlasena on kujutatud kedagi Õelat Preestrit ning Soodoma ja Gomorra lugu peegeldab õigete ja õelate kaalumist ja vastandamist (1 Ms 18:23–33). Järelikult olid "vaateleivad" määratud lepingutoiduks "õigetele", keda "õelad" tahtsid hävitada.

Ükski käsikirjadest pole nii täis allegooriat ja vihjeid kui *"Habakkuk Pesher"*, milles on kogu ulatuses kasutatud esseenide koodkirja ja palju metafoore. Jutustades, kuidas Saadokid kinkisid *mfkzti* valmistamise oskuse Herodese valitsuse ametlikule preestrile, kujutatakse Õigsuse Õpetajat kui leiba ennast – Õel Preester tuli talle kallale ja tahtis ta alla neelata. Üks asi, milles võime kindlad olla, on aga see, et seaduselaegas polnud ei Hasmoneide ega Kumrani ajajärgul kättesaadav või kasutusel. Surnumere käsikirjades mainitakse seda üksainus kord – "Damaskuse ürik" (umbes aastast 100 eKr) teatab, et see on väga ammusest ajast peidetud.

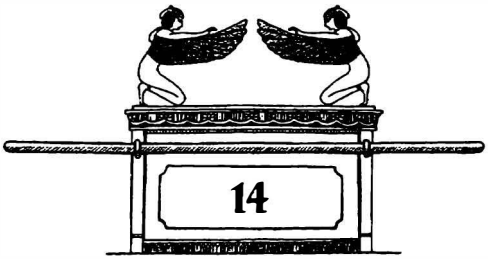

DESPOSYNI

Kristuse sünni paradoks

Jõudnud nüüd Uue Testamendi evangeeliumide aega, hakkame käsitlema sama ajajärku, millest kõneles minu raamat *"Bloodline of the Holy Grail"* ("Püha Graali sugupuu"). Kuna nimetatud teos käsitles Jeesuse elu, vaimulikuna teenimist ja abielu igakülgselt, siis ei hakka me neil teemadel uuesti peatuma. Ometi avaneb siinkohal hea võimalus valgustada põhjalikumalt mõningaid aspekte, mis on pikka aega õhutanud erilist uudishimu ja uurimist. Nõnda saame mugavasti Jeesuse pärandi kaudu liikuda keskaega ja ajajärku, mil seaduselaegas Jeruusalemmas taasleiti.

Küsimus, mida on palju kordi tõstatatud: kuidas on võimalik ühte sobitada Jeesust kui surelikku (Maarja ja Joosepi poega) ristiusu kujutlusega temast kui Jumala pojast? Et sellele vastata, on kõige targem uurida Uut Testamenti ennast. Ühtlasi saame välja selgitada ka mõned teised pühakirja vasturääkivused, mis puudutavad Jeesuse sündi ja põlvnemist.

Väga suured erinevused valitsevad selle vahel, mida kristlastele õpetatakse ja mida piibel tegelikult ütleb Kristuse sünni kohta. Üldlevinud arvamus on näiteks see, et Jeesus sündis loomalaudas – aga ometi pole üheski autoriseeritud evangeeliumis mitte ühtki viidet laudale. Igatahes pole kordagi mainitud ühtki härga, eeslit või mõnda muud vagurat kodulooma, keda klassikaline pilt sellest sündmusest kujutab. Üllatav on seegi, et neljast evangeeliumist ainult kaks (Matteuse ja Luuka omad) kõnelevad Jeesuse sünnist, ent Markus ja Johannes ignoreerivad seda täielikult.

Uus Testament algab Matteuse evangeeliumi sõnadega: "Jeesuse Kristuse, Taaveti poja, Aabrahami poja, sünniraamat." Sellele järgneb üksikasjalik põlvnemise kirjeldus (Mt 1:2–16), mis lõpeb kokkuvõttega, et Aabrahamist alates oli meesliinis olnud 42 sugupõlve. Edasi jutustab evangeelium Jeesuse sünnist Petlemmas, nentides lihtsalt, et Jeesus sündis "kojas" (Mt 2:11).

Luuka evangeelium algab Ristija Johannese sünni ettekuulutusega; jõudnud Jeesuse sündimise aega, antakse seal veel üks põlvnemisjada – see algab Jeesuse isast Joosepist ja läheb tagasi (Aabrahamist kaugemale) kuni Aadamani, keda kutsutakse "Jumala pojaks" (Lk 3:38). Kui võrrelda paralleelseid lõike neljast evangeeliumist, siis on see kronoloogiliselt Uues Testamendis termini "Jumala poeg" esmamainimine, kusjuures see ei puuduta mitte Jeesust, vaid tema kauget esivanemat.

Sõna "laut" (ingliskeelses piiblis *stable* tall – *tlk*), mida nii laialdaselt kasutatakse seoses Jeesuse sünnipaigaga, tähendab inglise keeles ainult paika, kus kasvatatakse ja hoitakse hobuseid. Seda pole kunagi seostatud ühegi teise loomaliigiga, samuti ei tähenda see varjualust taluõues, nagu seda sageli kujutatakse jõulukaartidel. Arusaam loomade varjualusest kui Jeesuse sünnipaigast tekkis Luuka evangeeliumi ühestainsast märkusest, et vastsündinu "asetati sõime" – ent sõim pole ju hoone, see on loomade söögikast. Luuka evangeeliumi 2:7 ütleb, et seda tehti sellepärast, et "neil polnud muud aset majas". Kujutlus sunnitud viibimisest maja asemel loomade varjualuses tekkis puhtalt ainult selle ühe märkuse põhjal, kusjuures hüljati Matteuse määratlus, et sünnikoht oli "koda".

Smith's Bible Dictionary kinnitab: "Vanaaja Lähis-Idas ei tuntud võõrastemaju tänapäeva tähenduses. Seal oli kombeks rändajaid oma koju kutsuda ning seda peeti vagaks teoks." Kreekakeelne originaaltekst ütleb tegelikult, et "*katalumas* ei olnud *topost*", mis tähendab, et "toas ei olnud kohta". Tol ajal oli üsna tavaline kasutada erakorralistel juhtudel või mugavuse mõttes varuhällina sõime (hälle, sõimi ja kirste valmistati kõiki ühtedes ja samades töökodades). Luuka evangeeliumi segadust põhjustanud värsi täpsem tõlge oleks järgmine: "Vastsündinud Jeesus pandi ühte sõime, sest selles toas ei olnud hälli."

Jeesuse põlvnemisest rääkides ei ole Matteus ja Luukas ühel meelel tema sugupuu suhtes kuningas Taavetist alates. Matteus ütleb, et Jeesus põlvnes Taaveti poja Saalomoni liinist, ent Luukas esitab üksikasjaliku sugupuu hoopis Taaveti teisest pojast Naatanist alates. Lõpuks (pärast

Matteuse esitatud 22 ja Luuka 20 järjestikust sugupõlve) ühtivad mõlemad loendid Serubbaabeli nime juures. Nad on ühel meelel selles, et just viimane oli Sealtieli pärija pärast Paabeli vangipõlve, nagu kinnitavad Vana Testamendi Esra raamat 3:2 ja Haggai raamat 1:1.[1] Arutluses Saalomoni ja Naatani näiliselt erinevate sugupuude üle viitas Eusebius, 4. sajandi Caesarea piiskop ühele 100 aasta vanusele kirjale, mille oli kirjutanud ajaloolane Julius Africanus. Selles selgitati, et bioloogiline isa ei tarvitsenud tingimata olla seaduslik isa. Piiskop nentis, et kõik sõltus sellest, kes lapse eest hoolitses ja ta üles kasvatas, kuid sealjuures "säilitati mälestus mõlemast, nii tõelisest kui nimelisest isast".

Niisugusel vabandaval selgitusel pole erilist mõtet, sest sugupuu koostatakse ainult bioloogiliste vanemate kohta (isegi kui nad on vallasvanemad). Seaduslikkust võetakse arvesse ainult sel juhul, kui on tegemist tähtsate tiitlite pärimisega. Vastukäivuste palju ausam põhjus oleks see, et loenditest olid välja jäetud tähtsad naisliini esindajad. Esimese Ajaraamatu 3:10–17 kinnitab Serubbaabeli põlvnemist isaliinis kuningas Saalomonist (nagu on öeldud Matteuse evangeeliumis), aga Serubbaabeli ema oli pärit Naatani soost, keda mainib Luuka evangeelium (*vt* "Genealoogilised tabelid").

Kuigi Matteuse ja Luuka loendid Serubbaabelini jõudnult ühtivad, lahknevad need pärast seda uuesti. Matteus näitab Jeesuse põlvnemist Serubbaabeli pojast Abihuudist, Luukas aga hoopis tema pojast Reesast. See erinevus on tekkinud täpselt samal põhjusel nagu eespool mainitu. Jeesuse mõlemad vanemad põlvnesid Serubbaabelist, kuid Maarja liin sai alguse Abihuudist, Joosepi oma aga Reesast (*vt* "Genealoogilised tabelid").

Matteuse 1:16 järgi oli Jeesuse isapoolse vanaisa nimi Jaakob, ent Luuka 3:23 järgi oli see Eeli. Ja jälle on mõlemad variandid õiged. Natsareenide kogukonna patriarhina kandis Joosepi isa Eeli traditsioonilist eristusnime Jaakob. Matteuse evangeeliumi genealoogiline loend Taavetist kuni Jaakobi-Eelini (ajaliselt umbes 1000 aastat) sisaldab 25 sugupõlve, igaüks pikkusega 40 aastat – sobitumaks kuningliku sugupõlve pikkuse normiga (*vt* "Kuninglik sugupõlv"). Ent Luuka loend annab hoopis 40 sugupõlve, millest igaühe kestus on meile mõistetavamalt 25 aastat. Seepärast ongi Luukal Jeesus paigutatud Serubbaabelist (u 536 eKr) arvates 20. sugupõlveks, aga Matteusel 11. sugupõlveks.

Jeesuse sünnist jutustades lahknevad Matteuse ja Luuka andmed ka selle sündmuse toimumisaja suhtes. Matteuse 2:3 teatab, et see leidis aset, kui Herodes oli Juudamaa kuningas. Ent seejärel räägitakse kuninga pojast Arhelaosest (Mt 2:22) ja selle põhjal võib kõnealuse Herodese määratleda ajalooliseks kuningaks Herodes I ehk Suureks, kes suri praeguse ajaarvamissüsteemi järgi aastal 4 eKr. Luuka 2:1–2 annab teistsuguse aja, väites, et Jeesus sündis sel aastal, kui keiser Augustuse käsul toimus Juudamaal rahvaloendus ja kui Süüria asehaldur oli Küreenius. Tõepoolest, tarvitseb vaid heita pilk Josephus Flaviuse 1. sajandil kirjutatud teosesse "Juudi muinsused" ja me veendume, et keiser Augustuse käsul korraldas Rooma senaator Quirinius (Küreenius) Juudamaal tõesti rahvaloenduse. See leidis aset Herodese poja Arhelaose viimasel valitsemisaastal, sest aastal 6 pKr ta kukutati.

Niisiis on piiblist saadud üldpilt järgmine – ei Markuse ega Johannese evangeelium kõnele midagi Jeesuse sünnist ja tema sugupuust, aga nii Matteuse kui Luuka oma annavad meesliinis põlvnemise kuni Jeesuse isa Joosepini. Matteus kinnitab, et Jeesus sündis majas, ent Luukas ei nimeta üldse sünnikohta. Sünniaja vahe on aga neis kahes evangeeliumis vähemalt kümme aastat!

Sünniaja erinevused on seletatavad tõigaga, et vastavalt esseenide traditsioonile eristati kaht olulist sünnidaatumit: poeglapse füüsilist sündi ja tema pühitsemist kogukonna liikmeks. 12-aastaselt poiss sisuliselt "sündis uuesti", kui ta lihtsasse rüüsse riietatult tegi läbi sünni kordumise rituaali. Sellega oli poiss sümboolselt taassündinud ning omandas kogukonda vastuvõetu staatuse. Hilisem Gallia (Prantsuse) Merovingide dünastia järgis samasugust tava – kuninga poegadele omistati kuningavõimu pärimise õigus initsiatsioonirituaaliga nende kaheteistkümnendal sünnipäeval. Esseenide kogukonna liikmeks "sündimise" kommet tõendab selgesti Luuka evangeeliumi 2:1–12, kuigi 17. sajandi tõlkes on seda täiesti valesti mõistetud. Tagajärjeks oli see, et Jeesuse rituaalne initsiatsioon aeti kronoloogiliselt segi tema füüsilise sünniga.

Nagu Matteuse evangeeliumis, nii ka Luuka omas paigutatakse Jeesuse sünd (tema tegelik ilmaletulek) Herodes Suure valitsemisaja lõppu, kes suri 4. aastal eKr. Ent seejärel teatab Luukas, et sel ajal oli Süüria asehalduriks Küreenius ja et keiser Augustus oli andnud käsu rahvaloenduseks. Tegelikkuses ei olnud Küreenius üldse Süüria ase-

valitseja seni, kuni Herodes elas. Küreenius määrati ametisse 6. aastal pKr, mil – vastavalt Josephus Flaviusele – Juudamaal leidis aset inimeste kirjapanek, mille ta korraldas keiser Augustuse käsul. Kirjalike allikate põhjal oli see ainus rahvaloendus selles regioonis; Herodes I ajal neid ei olnud. Rahvast loendati 12 aastat pärast Jeesuse tegelikku sündi – täpselt sel aastal, mil vastavalt tavale toimus tema "sünd" kogukonda.

See tõlkeviga tekitas omakorda kronoloogilise segaduse, mis ümbritseb lugu sellest, kuidas Jeesus jäi maha templisse, kui oli oma vanematega Jeruusalemmas (Lk 2:41–50). Selle sündmuse kirjelduse järgi juhtus see siis, kui Jeesus oli 12-aastane, kuid seda peaks seostama "kaheteistkümnenda eluaastaga" pärast tema pühitsemist. Sel juhul poleks see mitte 12 aastat pärast tema ilmaletulekut, vaid 12 aastat pärast tema sündi kogukonna liikmeks. Tolle aasta paasapühade ajal oleks Jeesus pidanud saama 24-aastaseks. Siis oleks ta kogukonnas pühitsetud täisealiseks meheks, kuid selle asemel et koos vanematega minna sellega seotud pidustustele, jäi ta hoopis maha, et oma Isa asju arutada. Mõeldud on tema vaimset isa (kogukonna isa ehk vanem), kelleks tol ajal oli preester Eleaser Annas.

Edasine arvutamine on lihtne. Aastal 6 pKr, mil toimus Juudamaa rahvaloendus, oli Jeesus 12-aastane. See nihutab tema tegeliku sünniaja tinglikusse 7. aastasse eKr, mis tõepoolest oli Herodes Suure valitsemise lõppjärk. Sageli antakse Jeesuse sünniajaks 5. aasta eKr (näiteks *Oxford Concordance Bible*). Esimene kirjutis piiblisündmuste ajalisest järjestusest ilmus 526. aastal ja need oli välja arvutanud munk Dionysius Exiguus. Tema arusaama järgi oli Jeesus sündinud rooma ajaarvamise järgi aastal 754 *a. u. c.* (*ab urbe condita* – [Rooma] linna asutamisest alates). Ajaarvamise uue süsteemi järgi võrdus see aastaga 1 pKr ehk *anno Domini*. Pärastpoole otsustati, et kuna Jeesus sündis Herodese valitsemisajal, siis pidi see juhtuma enne Herodese surma aastal 750 *a. u. c.*, mis pidi vastama aastale 4 eKr. Selle tagajärjel parandati Jeesuse sünniajaks aasta 5 eKr, muutes seeläbi juba kinnistuda jõudnud ajaarvamise eKr/pKr süsteemi täielikuks absurdiks. Kui see kõik kõrvale jätta, siis parim otsene allikas Jeesuse sünniaega teada saada on Josephus Flaviuse teosed, mille põhjal aasta 7 eKr näib palju täpsema ajana.

Sellest lähtudes oleks hiljuti kogu maailmas toimunud millenniumipidustustega võinud tähistada 2000 aasta möödumist rooma kalendri

meelevaldsest kehtestamisest, kuid Jeesuse sünniga polnud sel peol seitsmeaastase hilinemise tõttu midagi tegemist.

Jumala poeg – inimese poeg

Hoolimata tõsiasjast, et Johannese evangeelium ei kirjelda Jeesuse sündi, esitab Jh 7:42 olulise tagasivaate Jeesuse esivanematele: "Eks Kiri ütle, et Kristus tuleb Taaveti soost ja Petlemmast, alevist, kust oli Taavet?" Lisaks sellele räägitakse Pauluse kirjas roomlastele 1:3–4 "oma Pojast, kes liha poolest on sündinud Taaveti soost ja ... on seatud ... Jumala Pojaks". Jeesust nimetavad Taaveti pojaks nii Markuse 10:47 kui Matteuse 22:42. Apostlite tegude raamatus 2:30 ütleb Peetrus kuningas Taavetist kõneldes, et Jeesus on "tema ihusoost järglane". Need lõigud ning Matteuse ja Luuka evangeeliumides esitatud meesliinis sugupuud teevad täiesti üheselt selgeks, et Jeesus oli kuningas Taaveti otsene inimesest järglane. Peale selle – Paulus kirjutas, et Jeesus oli "seatud" Jumala pojaks ning Luuka evangeeliumi Maarja kuulutust puudutavas lõigus (Lk 1:35) kinnitatakse samuti, et Jeesust peab "nimetatama" Jumala pojaks.

Tõsiasi, et Jeesus põlvnes isaliinis Taavetist, ilmneb veelgi selgemalt Kirjas heebrealastele 7:17, kus räägitakse tema määramisest kõrgeks preestriks "Melkisedeki korra järgi". Moosese ja Aaroni aegadest saadik oli ainult Leevi suguharul olnud automaatselt õigus israeliitide preestriteks saada. Juuda suguharul – mille liikmed olid Taavet ja tema dünastia kuni Joosepini välja – oli küll eelisõigus kuningavõimule, kuid mitte preestriametile. Kirjas heebrealastele 7:14 selgitas Paulus uudset Jeesuse preestriks määramist järgmiselt: "On ju teada, et meie Issand on tärganud Juudast, kelle suguharule Mooses ei ole midagi kõnelnud preestriametist." Veidi enne seda (Hb 7:12) rõhutatakse, et selle tavadest kõrvalekaldumise kohandamiseks "sünnib paratamatult ka käsuõpetuse muutus". Kusagil pole sõnakestki selle kohta, et soovi korral oleks Jeesus võinud saada ükskõik kelleks, sest ta oli Jumala poeg – jutt on vaid vajadusest seadust muuta, kuna ta oli sünnilt Juuda soo Taaveti liinist.

Kui teised talle ütlesid, et ta on Jumala poeg, püüdis Jeesus harilikult seda teemat vältida. Matteuse evangeeliumis 26:63–64, kus ülempreester küsib, kas ta on tõesti Jumala poeg, vastab Jeesus: "Seda ütlesid

sina" – andes mõista, et seda väidab preester, mitte tema. Luuka 22:70 vastab Jeesus peaaegu samamoodi: "Aga nad kõik ütlesid: "Kas siis sina oled Jumala Poeg?" Tema ütles neile: "Teie ütlete, et ma olen."" (*Tõlkija märkus*: antud tsitaatides erineb eestikeelne piiblitõlge inglise omast.) Muudel juhtudel vastab Jeesus, et ta on inimese poeg (Mt 26:63–64).

Arusaam, et Jeesus on Jumala füüsiline poeg tuleneb sellest, mida teised tema kohta räägivad. Näiteks teatab Johannese evangeeliumi 20:31: "Aga need on kirjutatud, et te usuksite, et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg." Samamoodi Apostlite tegude 9:20 öeldakse, et Paulus kuulutas kogudusekodades, et Kristus on Jumala poeg. Uues Testamendis on 45 kohas öeldud, et Jeesus "oli seatud", "kuulutati", "usuti olevat" või "nimetati" Jumala pojaks. Teisalt on 90 korral mainitud, et ta oli "inimese poeg", kusjuures enamik neist ütlustest pärineb Jeesuse enda suust.

Nagu me nägime, oli Aadam selle soo liinis esimene, keda kutsuti jumala pojaks. Palju tähtsam on aga see, et piibel viitab teatud inimestele, kes olid selle nimetuse ära teeninud ja kes olid seetõttu "Jumala lapsed", alustades Uues Testamendis (Mt 5:9) Jeesuse enda sõnadega: "Õndsad on rahunõudjad, sest neid hüütakse Jumala lasteks." Ning taas – nagu Jeesuse puhul – kasutatakse sõna "hüütakse". Kõike seda arvesse võttes oli termin "Jumala poeg" Jeesusele omistatult kujundlik ja sümboolne nimetus, ent piibli paljudes kohtades rõhutatud füüsiline põlvnemine kuningas Taavetist oli tõend temast kui reaalsest inimesest. Kõige tähtsam antud juhul on see, et eriti just Taaveti kuningasuguvõsa peeti Jumala järeltulijaiks, mitte Jeesust kui üksikisikut. Esimese teate sellest leiame juba Teisest Saamueli raamatust 7:13–14, kus on toodud Jumala ettekuulutus kuningas Taaveti soole: "Tema ehitab mu nimele koja ja mina kinnitan tema kuningriigi aujärje igaveseks ajaks! Mina tahan olla temale isaks ja tema peab olema mulle pojaks!"

Neitsi ja puusepp

Siinkohal on õige hetk korrata lugu Jeesuse isast Joosepist, keda tõlkevea tõttu nimetatakse puusepaks (*vt* "Eluandja"). Kreekakeelne originaaltekst ütleb tema kohta *ho tekton*, mis on tuletatud arameakeelsest nimetusest *naggar*. Seda oleks pidanud tõlkima mitte sõnaga "puusepp",

vaid "oskustööline". Semiidi keelte uurija dr Geza Vermes on juhtinud tähelepanu sellele, et õieti tähistas see nimetus õpetlast või meistrit. See ei saanud ühelgi juhul tähendada seda, et Joosep oli puutöömees. Täpsemalt tähendas see, et ta oli õpetatud mees, kel olid omal alal kõrged teadmised ja oskused. Tegelikult (nagu Vanas Testamendis Tuubal-Kain, Betsaleel ja Foiniikia Hiiram) võis Joosep vabalt olla Kumrani tulekivitöökojas üks metallurgiameistritest.

Samasugune tõlkeviga tehti Jeesuse ema Maarja suhtes, kelle kohta evangeeliumid ütlevad, et ta oli neitsi. Ent see, mida tõlgiti sõnaga "neitsi", oli semiidi *almah*, mis tähendas lihtsalt noort naist. Võrdluseks: füüsilist neitsilikkust tähistav sõna oli hoopis *bethulah*. Ladina keeles tähendas *virgo* lihtsalt vallalist naist. Et see omandaks tänapäevase tähenduse "neitsi", tuleb sellele lisada omadussõna *intacta* (puutumatu); seega oli suguelukogemust mitteomav naine *virgo intacta*.

Maarjale omistatav füüsiline neitsilikkus muutub veelgi vähem usutavaks seoses katoliku kiriku dogmaga, et ta oli "igavene neitsi", mis võeti vastu 692. aasta Trullo kirikukogul. Pole mingi saladus, et Maarjal oli peale Jeesuse veel lapsi, mida kinnitavad mitu evangeeliumi: "Eks tema ole see puusepa poeg? Eks ta ema nimetata Maarjaks ja ta vendi Jaakobuseks ja Jooseseks ja Siimonaks ja Juudaks?" (Mt 13:55). Nii Luuka 2:7 kui Matteuse 1:25 nimetavad Jeesust Maarja "esimeseks pojaks". Edasi, Matteuse evangeeliumis on öeldud, et Jeesus oli "puusepa poeg" (s.t Joosepi poeg) ja Luuka 2:27 ütleb täiesti selgesti, et Joosep ja Maarja olid Jeesuse vanemad. Matteuse 13:56 ja Markuse 6:3 on kirjas, et Jeesusel olid ka õed. Epiphanios oma teostes "Panarion" ja "Ancoratus" teatab nende nimed: Maarja, Salome ja Anna (Johanna). Samuti mainitakse Jeesuse õdesid Jaakobuse "Protevangelionis", Filippuse evangeeliumis ning kiriku "Apostlikus põhikirjas". Uue Testamendi evangeeliumides ilmuvad nad Jeesuse risti ja hauakambri juurde koos Maarja Magdaleenaga. Näiteks Maarjast ja Salomest on juttu Markuse 15:47 ning Johannast ja Maarjast Luuka 24:10. Kõikidel niisugustel juhtudel (kokku kuuel) on Maarja Magdaleenat alati nimetatud esimesena, vastavalt tema seisundile "esimese leedina" – messiakuningannana.

Jeesuse õde Maarja (tuntud kui Jaakobuse[2] ehk Jaakobi Maarja) rändas 44. aastal pKr koos Maarja Magdaleenaga Galliasse, nagu üksikasjalikult jutustavad Vatikani arhiivis asuvad "Magdaleena teod" ja iidne käsikiri "Inglismaa ajalugu". Jaakobuse püha Maarja oli

natsareeni preestrinna, keda Euroopas tunti paremini Musta Maarja (Musta Madonna) nime all. Inglismaal oli tema kultus keskajal väga laialt levinud, samuti on teda kujutatud merineitsina Maarja Magdaleena kõrval Pariisi St. Marie kiriku aknal.

Tõendite põletamine

Lisaks ülevaatele Jeesuse ja Maarja Magdaleena abiellumisest Betaanias kirjeldasin raamatus "Püha Graali sugupuu" üksikasjalikult nende laste sündi ja selle perekonna hilisemat Graaliga seotud ajalugu. Siinkohal väärib käsitlemist riigivõimude poolne tagakiusamine, millega messia perekonda ahistati paljude põlvkondade vältel. Lugejad on selle teema vastu erilist huvi ilmutanud, sest Rooma keisririigi ametlik ajalugu seda ei sisalda.

Pärast 1. sajandil toimunud Juudi sõda ja Jeruusalemma purustamist 70. aastal väejuht Tituse juhtimisel oletati, et Rooma võimud hävitasid kõik kirjalikud tõendid Jeesuse perekonna Taavetist põlvnemise kohta. Hävitamine polnud siiski kaugeltki täielik ning messia järglastel õnnestus säilitada väga olulised dokumendid ja see pärand Pühalt Maalt Lääne-Euroopasse viia.

200. aasta paiku meenutas kroonik Julius Africanus Edessast,[3] kuidas Jeruusalemmast ja Juudamaalt oli lainete kaupa tulvanud põgenikke Mesopotaamia põhjaossa, Süüriasse ja Lõuna-Türgisse, et seal oma põliseid tavasid alles hoida. Africanus, keda tunti kui "kristliku kronograafia isa", sai tuntuks sellega, et tõlkis ladina keelde suure hulga 1. sajandil Babülonis elanud natsareenide jüngri Abdiase arameakeelseid teoseid. "Abdiase raamatud" koosnesid 10 köitest ja olid otsesest allikast saadud apostlite ajalugu. Ent nagu paljud teised olulised pealtnägijate tunnistused tolle ajajärgu kohta, jäeti need 397. aasta Kartaago kirikukogu otsusega ametlikult tunnustatud pühakirjast välja.[4]

Teoses "Kiriku ajalugu" kinnitas Eusebios Caesareast (tuginedes Africanuse kirjutistele), et messia järeltulijaid kutsuti nimega *desposyni*, mis vanakreeka keeles tähendab "Jumala [ehk Meistri] pärijad [ehk omad]". Seda pühaks peetud nimetust kasutati üksnes nende kohta, kes olid pärit Jeesuse suguvõsast. Teadaolevalt pole seda sõna tarvitatud üheski teises kontekstis ning Africanus vaevus seda isegi oma kirjutises lahti seletama. Mõiste *desposyni* piirdus ilmselt ainult Jeesuse otseste

sugulaste ja järeltulijatega; samamoodi oli tol ajal kombeks erinimega kutsuda mõne kuningadünastia liikmeid.

Ajalooannaalides on kirjas, et kuningas Herodes Antipase valitsemisajal põletati tema käsul Jeesuse suguvõsa puudutavad genealoogilised ürikud. Hiljem, kui leegionid purustasid Jeruusalemma, lasksid Rooma asehaldurid kõik messiaga seotud dokumendid põletada, et tulevikus ei saaks keegi tema perekonna sugupuuga tutvuda. Africanus kinnitab, et kõigele vaatamata "mõnel ettevaatlikul inimesel olid olemas isiklikud ülestähendused ... nad olid uhked, et suutsid säilitada mälestuse oma aristokraatlikust päritolust". Nende seas olid ka Lunastaja perekonda kuuluvad *desposyni*.

2. sajandi palestiina ajaloolane Hegesippos jutustab teoses "*Hypomnenata*" ("Memuaarid"), et keiser Vespasianus (69–79) andis koguni käsu, et mitte ühtki messia suguvõsa liiget ei tohi ellu jätta ja et "kõik kuningas Taaveti järeltulijad tuleb üles leida".

Eusebios teatab, et tagakiusamisest hoolimata tegutsesid *desposyni* liidrid oma usulahkude juhtidena range dünastilise järjepidevuse alusel. Ent kui vähegi võimalik, nad surmati – neid jälitati nagu lindpriisid ja tapeti keisri käsul. Hegesippos kirjutab, et pärast Vespasianust, keiser Domitianuse valitsemisajal (81–96) anti välja dekreet kõigi *desposyni* hukkamiseks. Kinnivõetute hulgas olid Zoker ja Jaakobus, Jeesuse venna Juuda pojad. Sedasama teatab Hegesippos ka järgmise keisri Traianuse valitsemisajast (kuni 110), mil *desposynos* Siimeon löödi risti selle eest, et ta kuulus Jeesuse suguvõsasse!

Malachi Martin (jesuiidist professor, kes töötas 20. sajandi keskpaigas Roomas kardinal Augustine Bea ja paavst Johannes XXIII juures) kirjutab, et 318. aastal saabus Rooma *desposyni* delegatsioon, kus neile vastvalminud Lateraani palees andis audientsi paavst Silvester. Delegatsiooni juht oli Jooses ning selle liikmed tegid ettepaneku, et õiguspäraselt peaks kirikukeskus paiknema Jeruusalemmas, mitte Roomas. Nad väitsid, et Jeruusalemma piiskopiks peaks olema Lunastaja suguvõsast pärit puhastverd *desposynos* ja et ka teiste tähtsamate keskuste – Aleksandria, Antiookia ja Efesose – piiskopid peaksid olema nende sugulased. Loomulikult olid nende nõuded asjatud, sest Silvestril polnud mingit võimu keiser Constantinuse käskude tühistamiseks. Delegatsiooni liikmetele seletati, et Jeesuse õpetuse oli kõrvale tõrjunud doktriin, mis oli keisrivõimu nõudmiste suhtes allaheitlikum ja et hingede päästjaks ei peetud enam Jeesust, vaid keisrit ennast!

Magdaleena merereis

Rajades uut rooma kirikut hübriidi kujul, mis varasemast kristlusest täielikult erines, kehtestasid keiser Constantinuse piiskopid sellele eriomased reeglid. Üks neist oli 4. sajandil esile kerkinud tsölibaadi nõue, millest sai ametlik kirikuseadus 1138. aastal ja mis kehtib veel tänapäevalgi. See oli otseses vastuolus Esimeses kirjas Timoteusele 3:2–5 kirjapandud Pauluse sõnadega, et koguduse ülevaatajal peavad olema naine ja lapsed, sest mees, kes suudab oma majapidamist juhtida, oskab paremini hoolitseda ka kirikuasjade eest. Kuigi piiskopid üldises mõttes järgisid Pauluse õpetusi, eirasid nad seda selgesõnalist juhtnööri, et oleks võimalik eitada Jeesuse enda abielu.

Kui Uut Testamenti 367. aastal ametlikult kokku pandi, jäeti paljud evangeeliumid välja, sest need toetasid naiste õigusi kirikus ja koguduses. Lõpptulemus oli, et kümnetest algselt valitud tekstidest tunnistas uus kirik vastuvõetavaks ainult neli evangeeliumi – Matteuse, Markuse, Luuka ja Johannese omad. Teada on umbes 50 algselt eksisteerinud evangeeliumi nimed; neist 20 tekstid on säilinud. Kõige paremini on nendest tuntud Filippuse ja Tooma ning Maarja Magdaleena evangeelium, mis leit 1945. aastal Egiptusest Nag Hammadist.

Jeesust ümbritsenud naistest kõige silmapaistvamal kohal oli Maarja Magdaleena. Varased kristlikud tekstid jutustavad, et ta oli "naine, kes teadis Jeesusest kõike". Tema oli see, keda "Kristus armastas rohkem kui kõiki oma jüngreid"; ta oli apostel, kel oli teadmisi, ettenägelikkust ja tarkust kaugelt rohkem kui Peetrusel ja tema oli see armastatud mõrsja, kes võidis Jeesust pühal laulatusel (*hieros gamos*) Betaanias.[5] Kuna Maarja oli pärit kõrgest Hasmoneide soost, oli ette määratud, et temast saab *Magdal-eder* (koguduse vahitorn) ning teda seostati alati tarkusega (*sophia*), tema sümbolid olid päike, kuu ja tähtede kiirtepärg. Jumalanna Sophia naiselikku gnoosist pidi maa peal kehastama Magdaleena, kes, kandes üsas Jeesuse last, põgenes maapakku Prantsusmaale Provence'i. Ilmutusraamatu 12:1–17 kõneleb Johannes Maarjast ja tema pojast, kirjeldab Maarja jälitamist ja põgenemist ning jätkuvat tagakiusamist nende suhtes, "kes naise soost olid üle jäänud" ja kes kuulusid *desposyni* hulka.

Maarja Magdaleena pärijate tõttu, kes vastustasid meeste ülemvõimule tuginevat Rooma paavsti apostlikku õigusjärglust, keelustati katoliku kirikus naiste vaimulikuks pühitsemine. Kõik naised peale

Jeesuse ema tõrjuti täiesti tähtsusetusse seisundisse; isegi jumalaema Maarjale (kuigi teda sügavalt austati) ei omistatud mingit kiriklikku aujärge ja ta nimetati ümber hoopis neitsiks. Tänu niisugusele strateegiale jäeti Jeesuse pärijad varju ning piiskoppidel õnnestus püha Peetruse väljamõeldud pärandi abil kindlustada ainuõigus pühitsetud võimule.

Mainzi peapiiskopi ja Fuldi abee Raban Maari (776–856) kirjutatud "Maarja Magdaleena elu" sisaldab palju Maarjaga seotud pärimusi väga varasest ajast. Üks eksemplar Maari käsikirjast tuli 15. sajandi alguses päevavalgele Oxfordi ülikoolis; sedasama tööd oli tsiteeritud 1190. aasta paiku Matthew Parise töös *"Chronica Majora"*. Samuti kuulub see Oxfordis säilitatavas teoses *"Scriptorum Ecclesiasticorum Historia literaria Basilae"* loendatud tööde hulka. Eriti palju infot sisaldab dominikaani munga Père Lacordaire'i "Püha Maarja Magdaleena" (avaldatud pärast Suurt Prantsuse revolutsiooni), samuti Genova peapiiskopi Jacobus de Voragine'i (sündinud 1228) kirjutis *"La légende de Sainte Marie Madeleine"*. Nii de Voragine kui Maar kinnitavad, et Maarja Magdaleena ema Eucharia oli suguluses Iisraeli Hasmoneide kuningasooga.

Jacobus de Voragine'il on veel üks tähtis teos – kuulus *"Legenda aurea"* ("Kuldlegend"), üks esimesi raamatuid, mis William Caxton 1483. aastal Londonis Westminsteris trükkis. Kuna see oli varem ilmunud prantsuse ja ladina keeles, siis veenis Arundeli krahv William Caxtonit, et viimane tõlgiks need Mandri-Euroopa käsikirjad ja avaldaks ingliskeelse versiooni. See on kirikukroonikate kogumik, milles üksikasjalikult käsitletakse pühakute elu. Keskajal korraldati kloostrites ja kirikutes korrapäraselt selle kõrgelt hinnatud teose avalikke ettelugemisi. Üks "Kuldlegendi" peatükke jutustab sellest, kuidas Maarja Magdaleena reisis meritsi Galliasse ja randus Marseille' lähedal koos Laatsaruse, püha Maximuse, Jaakobuse Maarja ja teistega. Kõige tugevam oli Magdaleena kultus tegelikult Languedoci maakonnas Rennes-le-Château's, kuid ka mujal Prantsusmaal olid paljud kirikud pühendatud Ste. Marie de Madeleine'ile. Nende hulgas on tema matmispaik St. Maximuses, kus tema hauakambrit ja alabasterkirstu valvasid kassianiidi mungad.

2001. aasta detsembris toimus Londonis Covent Gardenis *Royal Opera House*'is Maarja Magdaleena elust jutustava gnostitsistliku oratooriumi "Kaana pulm" maailmaesietendus. Mul oli au kirjutada oratooriumile sõnad, sest see tugines minu raamatule "Püha Graali

sugupuu"; muusika autor oli Jaz Coleman, Praha Sümfooniaorkestri juures töötav helilooja. Samal õhtul esitleti seal ka Andrew Jonesi uut maali, millel on kujutatud last ootava Maarja Magdaleena ajaloolist maabumist Provence'i rannikul. Seda suurepärast teost *"La Dompna del Aquae"* ("Vetevalitsejanna") näete vahelehel, pildil 23.

Ülikust käsitöömeister

Kui Jeesuse üle mõisteti kohut ja karistati väidetava kuriteo eest Juuda riigi vastu, siis miks jälitati ja kiusati taga kogu keisririigis tema sugulasi ja järeltulijaid järgmistes põlvkondades?

Teatud ringkondades oli see suguvõsa äärmiselt mõjukas ja kujutas keisririigile tõsist ohtu, kuid tegelikult oli asi hoopis palju rohkemas. Jeesuse vend Jaakobus oli olnud Jeruusalemma natsareenist piiskop ning kuna ta oli vanuselt teine poeg, siis oli talle kogukonnas omistatud aunimi "Joosep", Jeesusele aga "Taavet". Kõiki selle suguvõsa kõrgemaid aukandjaid nimetati Leiva Maja (*Beth-le-hem*) Taavetiteks (*vt* "Tulekiviprojekt"). Jaakobus päris nimetuse "Joosep" ja temast sai Jumalik Kõrgus (sellele vastab tänapäeval kroonprintsi tiitel – Kuninglik Kõrgus). Tegelikult oli ta nimi natsareenide kogukonnas Joosep *ha Rama-Theo*, millest foneetilises transliteratsioonis sai Arimathea ehk Arimaatia Joosep.

Väljaspool piiblit oli ta tuntud kui meisterlik metallurg ehk *ho tekton* ("oskusmeister") nagu ta isagi, ning nagu olid olnud Betsaleel, Hiiram ja teised tulekiviga tegelejad. Tema kohta on kirjutatud, et ta oli *nobilis decurion* (suursugune dekuurio) ja et samal ajal kui Lõuna-Prantsusmaal rajati Magdaleena austamise keskusi, sai Joosep/Jaakobus kingituseks suure hulga maksuvaba maad Glastonburys Inglismaal. Dekuuriod olid tol ajal kaevanduste ülevaatajad[6] ning maad annetas talle kuningas Arviragus, kelle vend oli Caractacus, Saare Pendragon (*Pen Draco Insularis*). Nende dünastia nimi oli Camu-lôt ("koolutatud valgus"), mis hiljem omandas romaanides moonutatud kuju Camelot.

Joosepi tütar Anna abiellus ühe Camu-lôti dünastia (nende koolutatud valguse embleem oli vikerkaar) esindajaga ja nende järglastest sai alguse silmapaistvate keldi kuningate suguvõsa. Vahepeal oli Jeesuse ja Maarja Magdaleena preestrisuguvõsa Gallias tuntuks saanud Kalameeskuningate nime all, kes lõpuks rajasid Prantsuse monarhia.

Nendest omavahel põimunud lugudest arenes välja kõikidest pärimustest kõige romantilisem: Maarja ja Joosep olevat endaga kaasa toonud suurima aarde – Püha Graali.

Graaliks on peetud paljusid asju (nii füüsilisi kui vaimseid), kuid mis tahes kujul on see alati sümboliseerinud kuninglikku verd – Juuda messia *sangréali*. Just nimelt sel põhjusel on Püha Graali mõiste jäänud tabamatuks – selle vereliini tähtsuse alus pole olnud avalikkusele teada, sest varasel keskajal vaikis kirik selle täielikult maha. Harilikult nimetatakse seda ajajärku pimedaks keskajaks, sest ajalooliselt pole sellest kuigi palju teada, eriti mis puudutab keltide maailma. See ei tähenda mitte seda, et keegi ei pannud ajalugu kirja, vaid seda, et suurem osa tolleaegsetest ehtsatest ülestähendustest konfiskeeriti ja hävitati ning asendati munkade religioosse kallakuga kirjatöödega, mis olid kindlatele huvidele allutatud. Nende kohus oli toetada ja propageerida kiriku hiljuti väljamõeldud dogmat hoolimata sellest, kas see vastas tõele või mitte. Õnneks on 1.–4. sajandist säilinud paljud enne kiriku omasid kirjutatud kroonikad ning hilisemal ajal eelistasid mõned julged vaimulikud ametliku kirikudoktriini kiuste varasematest ülestähendustest traditsioonilisi luulelisi pärimusi mitte kõrvaldada.

Termin "Graal" pärineb vanamesopotaamia mõistest *gra-al*, mille tähendus oli "ülimalt oivaline nektar" ja Jumalate Kuld (*vt* "Džinnide maailm"). Sumeri muistsete kuningate valguskehi (*ka*) olevat toidetud *gra-al*iga, mille nimetus Egiptuses, Babüloonias ja Assüürias oli ülespoolne tulekivi, *šem-an-na*, *mſkzt* – valge pulberkuld.[7]

See oli niisiis see suur oht, mida Rooma keisririigile ja hilisemale rooma kirikule kujutasid *desposyni*. Keisrite tohutust sõjalisest võimsusest ja hiljem paavstide autoriteedist hoolimata ei olnud nad ometi omandanud Camu-lôti suurt saladust ning nende lõppeesmärk oli sama, mis see oli alati olnud – saada oma valdusse püha seaduselaegas. Vahepeal oli Jeremia loodud kunagine Jerusalemma Templi Kaitsjate Ordu edasi kestnud Iiri ja Šoti kuningate kaudu, kes põlvnesid Tamarist (kuningas Sedekia tütrest), kelle Jeremia oli toimetanud turvapaika Iirimaale (*vt* "Saatuse valvurid"). Lõpuks, kui Prantsusmaad valitsesid tema Merovingidest nõod, asutas kõrgest soost kuningas Arthur mac Aedàn of Dalriada (Lääne-Šoti mägismaalt) 574. aastal Ümarlaua *Sangréali* Ordu kui püha reliikvia kujundlike kaitsjate ühenduse.

Aastaks 751 oli paavst Zacharias Merovingide Kalameeskuningad kõrvale tõrjunud, et Prantsusmaal enda valitud dünastiat võimule seada.

Ent sellest polnud palju kasu, sest 807. aastal sõlmis Šoti kuningas Eochaid IV (Arthuri venna 6. põlve järglane) frankide uue keisri Karl Suurega kindla lepingu. Selleks ajaks oli Jeruusalemma salvimiskivi *Beth-el* (*Stone of Destiny* – Saatusekivi) juba pikka aega olnud Šotimaal, samuti Jeremia salajased ülestähendused Templi aardekambri kohta (kõige tõenäolisemalt olid need püha Columba Iiri–Šoti misjoni valduses). See olnuks ideaalne hetk seaduselaegast kätte saada, sest Rooma impeerium oli kokku varisenud ja *desposynos*te Prantsuse–Šoti allianss oli väga tugev. Ent Jeruusalemm oli juba mõnda aega moslemite käes ning suurepärane mošee oli ehitatud endise Templi kohale. Sellele oli nüüd täiesti võimatu ligi pääseda.

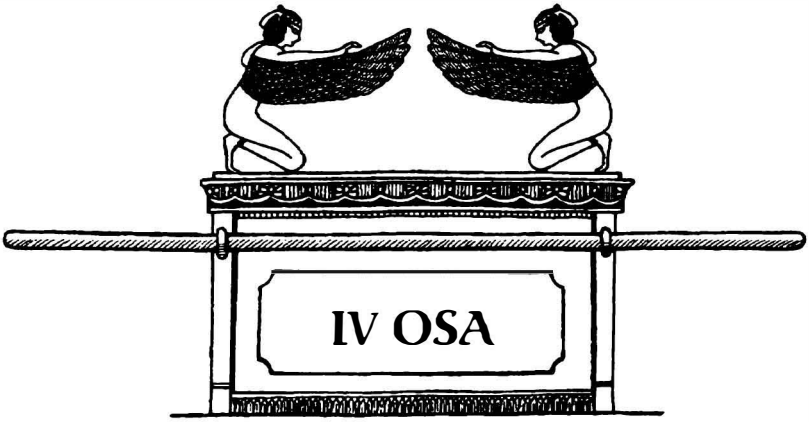

IV OSA

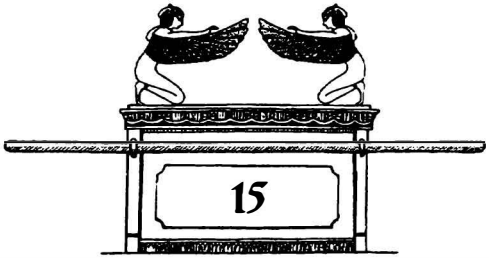

SALATEADUSTE RENESSANSS

Templirüütlid

Pärast seda kui väejuht Titus oli 70. aastal Jeruusalemma linna ja templi purustanud, pudenesid elanikud laiali, jättes varemetes linna rohkem kui 60 aastaks maha. Aastal 132 alustas keiser Hadrianus linna taastamist plaani järgi, mis nägi ette Jupiterile pühendatud pühamu rajamist vanale Templimäele. See ajendas juutide nurjunud ülestõusu Simon Bar-Kohba juhtimisel, mille mahasurumise järel kõik ellujäänud juudid saadeti maalt välja või müüdi orjadeks. Sestpeale kuulutati juudi teadus ja usk surmanuhtlusega karistatavateks kuritegudeks ning roomlased andsid Jeruusalemmale uueks nimeks Aelia Capitolina.[1]

Pärast seda kui Rooma keisririik oli 5. sajandil kokku varisenud, langes Jeruusalemm täielikult Bütsantsi võimu alla. Hiljem alistasid selle pärslased ja seejärel 638. aastal äsjatärganud islami usku kuuluvad vallutajad kaliif Omar ibn al-Hattabi juhtimisel. Viimane laskis kunagise templi kohale püstitada mošee (hiljem hakati seda kutsuma al-Aksa mošeeks) ja varsti pärast seda Taaveti Morija mäe kaljule Kaljutoomkiriku (praegu Jeruusalemma kõige silmatorkavam maamärk).[2] Hilisemad maavärinad kahjustasid mõlemat ehitist, nii et tekkis vajadus neid taastada ja parandada. Kõige selle käigus lubati kristlastel jätkata oma kirikute kasutamist, eriti 4. sajandil ehitatud Püha Haua kirikut. Ka juutidele anti luba tagasi pöörduda ja sünagooge ehitada. Nad olid küll kaotanud Templimäe ja Morija kalju moslemitele, kuid elasid oma naabritega suhteliselt rahumeelselt kõrvuti. Islamiusulised oleksid võinud neid alandada, kuid ei kiusanud ometi neid taga ega korralda-

nud neile veresaunu, nagu seda olid teinud keisririigi aegsed roomlased ja Bütsantsi kristlased.

Väga suur muutus leidis aset pärast seda, kui Jeruusalemma olid 1077. aastal vallutanud türgi hõimuliit seldžukid, kes ühtlasi kujutasid tõsist ohtu ka keiser Alexios I Bütsantsile. Need Turkestanist pärit rändhõimud ujutasid üle kogu Väike-Aasia ja võtsid omaks islami usu, ent nende sultan Malik-šahh ei tunnistanud kaliifide (Muhamedi järeltulijate) ülimuslikkust kõikide moslemite üle. Tekkinud olukord põhjustas ühtviisi suurt masendust nii kalifaadi moslemites, juutides kui kristlastes ning lõpuks otsustasid Lääne-Euroopa valitsejad võtta Jeruusalemma oma kontrolli alla.

Ristisõjad said alguse 1095. aastal, mil paavst Urbanus II kogus tohutu suure sõjaväe, mida juhtisid Euroopa parimad rüütlid. Nende tegevust koordineeris Le Puy piiskop Adhemar ning ürituse eesotsas seisid Normandia hertsog Robert, krahvid Stephen de Blois ja Hugh de Vermandois. Krahv Robert de Flandres'i juhitud flaamlaste väesalka kuulusid krahv Eustace de Boulogne ja ta vennad Godefroi de Bouillon ja Balduin. Lõuna-Prantsusmaad esindas Toulouse'i krahv Raymond de St. Gilles.

Godefroi de Bouillon oli Alam-Lorraine'i hertsog. Ta oli selle tiitli omandanud oma kuulsa ema, püha Ida kaudu, kellelt ta sai Bouillonide lossi ja maavaldused; need varad pantis ta Liège'i piiskopile, et rahastada osalust sõjakäigus Pühale Maale. Kui esimene ristisõda oli juba käimas, tõusis Godefroi selle üldjuhiks ning pärast seldžukkide lõplikku löömist 1099. aastal kuulutati ta Jeruusalemma kuningaks. Ta ise eelistas kuningatiitlile nimetust Püha Haua Kaitsja.

Kaheksast ristisõjast, mida visalt jätkati Egiptuses, Süürias ja Palestiinas kuni 1291. aastani, oli ainult esimesest retkest Godefroi juhtimisel mingit kasu olnud, kuid isegi selle rikkus ära sõdurite vastutustundetu käitumine, kes kasutasid oma võitu ettekäändena, et Jeruusalemma tänavatel massiliselt moslemeid maha nottida. Tegelikult oli Jeruusalemm väga tähtis mitte ainult juutidele ja kristlastele, vaid sellest oli saanud ka islami püha linn – Meka ja Mediina järel tähenduselt kolmas. Ning vaidlused selle linna ümber kestavad tänapäevani.[3]

Teine ristisõda Edessasse Prantsuse kuninga Louis VII ja Saksa keisri Konrad III juhtimisel oli täielik läbikukkumine. Seejärel, umbes 100 aastat pärast Godefroi kunagist edu, vallutas Jeruusalemma 1187. aastal Egiptuse võimas valitseja Salah ad-Din. See ajendas kolmanda ristisõja,

mida juhtisid Prantsuse kuningas Philippe II Auguste ja Inglise kuningas Richard I Lõvisüda, kuid neil ei õnnestunud Püha Linna tagasi vallutada. Neljas ja viies ristisõda keskendusid Konstantinoopoli ja Damietta rüüstamisele. Jeruusalemm võideti saratseenidelt lühikeseks ajaks tagasi pärast keiser Friedrich II kuuendat ristisõda, ent kaotati 1244. aastal lõplikult Salah ad-Dini järeltulijale. Pärast seda juhtis Louis IX seitsmendat ja kaheksandat ristiretke, kuid ei saavutanud olukorra muutmist. Aastaks 1291 olid Palestiina ja Süüria kindlalt moslemite valduses ja ristisõjad lõppenud.

Ristisõdade ajajärgul tekkis suur hulk rüütliordusid, kaasa arvatud Siioni ordu, mille 1099. aastal asutas Godefroi de Bouillon.[4] Peale selle olid veel Püha Haua Kaitsjate Rüütliordu ja Templiordu. Varsti pärast oma Jeruusalemma triumfi Godefroi de Bouillon suri (1100) ja kuningavõimu päris tema noorem vend Balduin de Bologne. Balduin valitses 18 aastat, seejärel sai 1118. aastal kuningaks tema nõbu Balduin II du Borg. Vastavalt kirjalikele allikatele asutati Templiordu samal aastal Kristuse ja Saalomoni Templi Vaeste Rüütlite nime all. Öeldavasti rajasid selle üheksa prantslast, kes andsid vaesuse, vooruslikkuse ja alandlikkuse vande ning tõotasid kaitsta Püha Maad. Frangi ajaloolane Guillaume Tüürosest kirjutas ristisõdade kõrgajal (u 1180), et templirüütlite kohustus oli tagada palverändureitele turvaline teekond. Ent selle ülesande ulatuslikkust arvestades oli mõeldamatu, et üheksa vaest rüütlit oleks suutnud ilma uusi liikmeid värbamata midagi ära teha kuni aastani 1127, mil nad naasid Euroopasse. Õigupoolest oli see ordu seotud palju rohkemaga, kui on kirjas Guillaume'i kroonikas.

Tegelikult oli Templiordu olemas olnud mitu aastat enne seda, kui selle öeldavasti asutas Hugues de Payens, kes oli Champagne'i krahvi nõbu ja vasall. Templirüütlite ülesanne polnud ühelgi juhul maanteedel patrullimine ning nende tegevuse kirjeldamisel ei maini kuninga kroonik Fulk de Chartres seda üldse. Nad olid Godefroi eesliinidiplomaadid muhameedlaste keskel ning 1114. aastal mainib Chartres'i piiskop neid nime all *Milice du Christi* (Kristuse sõdurid). 1118. aastal paigutati eriülesandega Püha Andrease Kõrged Templirüütlid (Kuninglikku Saladust Valvavad Vürstid) Balduin II palesse, mis asus al-Aksa mošee kõrval Jeruusalemma kunagise Templi krundil. Kui Balduin kolis oma peakorteri üle võlvitud kindlusse Taaveti kaljul (see oli tol ajal ristiusu pühamu *Templum Domini*), jäi mošee täielikult rüütlite käsutusse. Nende eesmärk oli korraldada selles paigas väljakaevamised ja kätte

saada aare, mille Jeremia ja Hilkija templivalvurid olid ära peitnud üle 1700 aasta tagasi. Mošee all sügaval maa sees olid iidsed võlvitud varakambrid, mis olid piibli aegadest saadik olnud kinnipitseeritud ja puutumata. Need pidid püha Bernard'i teatel sisaldama Jeruusalemma Vana Testamendi aegseid aardeid, kaasa arvatud seaduselaegas.

Hugues de Payens määrati selle ettevõtmise juhiks ja flaami rüütel Godefroi Saint Omer tema asetäitjaks. Nendega koos tegutses André de Montbard, kes oli Burgundia krahvi sugulane. 1120. aastal astus ordusse krahv Fulk d'Anjou (tema poeg oli Geoffrey Plantagenet, kellest sai Inglise Plantagenetite dünastia esiisa) ja 1124. aastal järgnes talle krahv Hugues de Champagne (de Payens'i lääniisand). Templirüütlite patroon ja kaitsja oli tsistertslaste kloostri abt püha Bernard Clairvaux'st,[5] kes oli Champagne'i krahvi sugulane. Tõepoolest, just selle krahvi kingitud maadele ehitas Bernard 1115. aastal tsistertslaste Clairvaux' kloostri. Vastupidi üldlevinud arvamusele polnud templirüütlid kaugeltki vaesed ning puuduvad igasugused ülestähendused selle kohta, et need kuulsad ülikud oleksid beduiinidest kihavatel maanteedel palverändurite kaitseks politseinikke mänginud. Seda ülesannet täitsid tegelikult hospitaliidid ehk Jeruusalemma Ristija Johannese rüütelmungaordu liikmed. Templirüütlite ristist (punane valgel põhjal) eristumiseks oli hospitaliitide rist teist värvi (hõbe mustal taustal), kuigi risti kuju oli samasugune kaheksanurkne, ning nende hoole alla kuuluv palverändurite ja vaeste hospidal Jeruusalemmas oli asutatud juba enne ristisõdu, 1050. aasta paiku.[6]

Troyes' kirikukogu

1127. aastaks olid templirüütlite otsingud lõppenud. Nad olid kätte saanud mitte ainult seaduselaeka, vaid ka äraarvamatu hulga kullakange ja peidetud aardeid, millest paljud olid turvaliselt maa alla varjule toimetatud kaua aega pärast Hilkijat – enne roomlaste sissetungi 1. sajandil eKr. Rooma ajaloolase Cornelius Tacituse "Ajaloos" on kirjeldatud Pompeius Suure hämmastust, kes 63. aastal eKr templisse sisenedes tõdes, et "pühamu oli tühi ja pühamast püham hooletusse jäetud".

Kuna templirüütlid olid saavutanud nii määratut edu, sai Hugues de Payens pühalt Bernard'ilt kutse osaleda Troyes' kirikukogul. Selle eesistujaks pidi olema paavsti erisaadik, tema kardinal-legaat Prantsusmaal. Hugues ja salk rüütleid lahkusid seepeale Pühalt Maalt koos

oma paljutõotava leiuga ning püha Bernard teatas, et nende Jeruusalemma-missioon on täidetud. Kartuses, et Vatikani võimud ihkavad nende leidusid sekvestri alla panna, kirjutas ta: "See töö viidi lõpule meie abiga ning kuna rüütlid kui Champagne'i krahvi kaitsealused olid teele saadetud Prantsusmaalt ja Burgundiast, siis on seal võimalik rakendada kõiki ettevaatusabinõusid üldsuse või kiriku sekkumise vastu."

Champagne'i krahvi õukond Troyes's oli hästi valmistunud tulevaseks salajaste tekstide tõlkimiseks ning oli heldelt rahastanud mõjuka judaismi uurimise keskuse asutamist. Kiriku suurkogu toimus 1128. aastal, ning templirüütlitele omistati iseseisva ordu rahvusvaheline staatus; nende Jeruusalemma peakorterist sai pealinna valitsushoone. Tänu pühale Bernard'ile sai templirüütlitest tsistertslaste ordu ning Hugues de Payens kinnitati ametlikult suurmeistriks. Pärastpoole õhutas püha Bernard jutluses Vézelays kuningas Louis VII ja 100 000-pealise rahvahulga ees teisele ristisõjale; tema koostatud templirüütlite vandes oli nõue: "Kuulekus Betaaniale – Maarja ja Marta kantsile." Sellega kooskõlas ehitatigi Vézelaysse püha Maarja Magdaleena suurepärane basiilika.

Pärast Troyes' kirikukogu said templirüütlid märkimisväärselt kiiresti tuntuks, kuna hakkasid osalema kõrgtaseme poliitikas ja diplomaatias nii Euroopas kui Lähis-Idas. Kõigest 11 aastat hiljem, aastal 1139, vabastas paavst Innocentius II (samuti tsistertslane) templirüütlid rahvusvaheliselt kohustusest alluda mis tahes muule võimule peale tema enda. Kuningatest, kardinalidest või riikide valitsustest sõltumatult oli ordu ainus käskija paavst; templirüütlitele kingiti tohutuid territooriume ja kalleid kinnisvarasid Britanniast Palestiinani. "Anglosaksi kroonika" märgib, et kui Hugues de Payens külastas Inglise kuningat Henry I, siis "kuningas võttis teda vastu suurte auavaldustega ja tegi talle rikkalikke kingitusi". Hispaania kuningas Aragoni Alfonso annetas kolmandiku oma kuningriigist Templiordule ning kogu kristlik maailm oli nende jalge ees.

Notre-Dame

Kui uudis templirüütlite uskumatust leiust oli levinud, tekkis kõikjal nende vastu sügav austus ning Jeruusalemmas omandatud rikkusele vaatamata hakkasid nad lähemalt ja kaugemalt saama suuri annetusi. Ükski hind polnud liiga kõrge, et saavutada vastuvõtmine ordusse;

üheainsa kümnendi jooksul pärast tagasipöördumist Euroopasse oli ordust saanud kõige mõjuvõimsam organ, mida maailmas eales nähtud. Ent vaatamata ordu määratutele valdustele olid kõik rüütlid seotud loobumistõotusega. Iga templirüütel oli oma ühiskondlikust positsioonist hoolimata kohustatud alla kirjutama oma varast loobumisele – ja ometi taotlesid aadlike pojad karjade kaupa ordusse vastuvõtmist. Tänu oma niivõrd suurtele varadele asutasid templirüütlid esimese rahvusvahelise pankade võrgustiku ning neist said nii Levandi kui praktiliselt kõikide Euroopa kuningakodade finantsistid.

Paralleelselt Templiordu rikkuse suurenemisega kasvasid ka tsistertslaste varad ning 25 aasta möödudes Troyes' kirikukogust võisid nad uhkust tunda üle 300 kloostri üle. Kuid see polnud veel kõik – prantsuse rahvas sai tunnistajaks templirüütlite uudse tehnoloogia kõige vapustavamale tulemusele. Linnade siluetid tegid läbi üllatavaid muutusi, kui hakkasid kerkima suurejoonelised, majesteetlike gooti võlvidega jumalaemale pühendatud katedraalid. Nende arhitektuur oli erakordne, mõned ütlesid koguni, et võimatu, ning see hämmastab tänapäeva arhitekte seniajani. Gooti teravkaared tõusid uskumatult kõrgele, koos tugikaarte ja õhukeseroideliste võlvitistega saavutasid kaarelaiused seninägematu ulatuse. Kõik oli suunatud kõrgusse, ning hoolimata sellest, et rikkalikult kaunistatud kive oli kasutatud tuhandeid tonne, jäi ehitistest ometi üldmulje, nagu olnuks need imeliselt kaalutud. Kasutades iidsetest aegadest pärit Hiirami geomeetriat ja levitatsioonitehnikat, püstitasid müürsepad kõige kaunimaid pühakodasid, mis kristlikku maailma eales kaunistanud.

Katedraale ehitasid peamiselt Saalomoni Lapsed – erioskustega müürseppade gild, kellele püha Bernard'i tsistertslaste ordu oli õpetanud äsjaomandatud salateadmisi. 19. sajandi prantsuse müstiku Fulcanelli seletuse kohaselt oli uue ehitusstiili nimi "gooti" (*art gothique* ehk *argot*) pärit mõistest *langue argotique* – see oli Kuldvillaku salajane kaitsekeel, mida kasutati alkeemias. Püha Bernard oli tõlkinud kuningas Saalomoni müürseppade salajase geomeetria, mille viimased olid õppinud oma meistrilt Hiiramilt (foiniikia oskustööline Tüürosest), omandades teadmisi ja vilumusi astmete kaupa. Tänu sellele sai Hiiramist hilisema vabamüürluse kõige tähtsam sümboolne figuur nime all Hiram Abif, mille tähendus olevat "suurepärane isa".

Katedraalid püstitati paikadesse, kus maa- ehk telluursete voolude mõju suurendasid sügavad maa-alused koopad, uurded või allikad ning

kõikide ehitust alustati enam-vähem samal ajal, kuigi mõne lõpetamiseks kulus üle sajandi. Jumalaemale (Notre-Dame) pühendatud katedraali ehitamist Pariisis alustati 1163. aastal, Chartres'is 1194, Reimsis 1211 ja Amiens'is 1221. Samasse ajajärku kuuluvad ka Bayeux', Abbeville'i, Roueni, Laoni, Evreux' ja Etampes'i kirik. Vastavuses salaõpetuse põhimõttega "Nagu ülal, nõnda all" jäljendab kõigi jumalaema katedraalide põhiplaan Neitsi tähtkuju kontuuri.

Chartres'i katedraali ajalooga tegelnud ajaloolastest on üks autoriteetsemaid Louis Charpentier, kelle uurimused ja kirjutised on andnud suure panuse gooti arhitektuuri paremaks mõistmiseks. Tema sõnul on telluursed voolud Chartres'is eriti tugevad ning selles paigas tunnetatavat jumalikku mõju teati isegi juba druiidide ajal. Chartres'i maapind on nii püha, et sealne katedraal on ainus, mille alla või lähedusse pole maetud mitte ühtki kuningat, piiskoppi, kardinali, kanoonikut või kedagi muud. Algselt oli see emajumalannale pühendatud paganlik pühapaik, kus käis palverändureid ammu enne Jeesuse aega. Pühamu altar oli strateegiliselt püstitatud Druiidide groti (*Grotte des Druides*) kohale, kus asus püha dolmen,[7] mis olevat tähistanud Maa üska.

Üks gooti arhitektuuri suurimaid mõistatusi on värviliste klaaside kasutamine katedraalide akendes. See erilist tüüpi klaas ilmus esimest korda 12. sajandi alguses, ent kadus sama äkitselt 100 aastat hiljem. Mitte midagi sellist poldud nähtud kunagi varem ega nähtud ka kunagi hiljem. Gooti klaasi puhul hämmastab mitte ainult selle säravus, mis on parem kui teiste koolkondade toodetel, vaid ka selle tugevad valgust võimendavad omadused. Kõikide teiste klaasiliikidega võrreldes säilitab see klaas isegi hämaruses oma sära. Ehtsal gooti klaasil on harukordne võime muundada kahjulikud ultraviolettkiired soodsaks valguseks. Selle klaasi tootmise saladust pole kunagi õnnestunud teada saada, kuigi räägiti, et selle valmistamiseks rakendati alkeemiat. Klaasi täiustamisega tegelesid pärsia filosoofid-matemaatikud Umar Hajjami koolkonnast. Nad väitsid, et nende meetodi juurde kuulus *spiritus mundi* – universumi kosmiline hingus. Nüüdseks on teada, et see oli filosoofide kivi valge valgus, sest nende klaasi valmistati kõrgspinniga metallidest. (Paljud jumalaema katedraalide aknad pole tänapäeval enam algsest ehtsast gooti klaasist, vaid on pärast Teise maailmasõja kohutavaid purustusi kas teistelt kirikutelt annetustena saadud või nüüdisaegse klaasiga asendatud.) Kristallist (kalliskividest) põrandast on juttu Teises Moosese raamatus 24:10, samateemalise viite leiame ka

Uue Testamendi Ilmutusraamatust (21:18, 21), kus kirjeldatakse taevast Jeruusalemma: "...ja linn puhtast kullast, selge klaasi sarnane ... ja linna tänav selgest kullast otsekui läbipaistev klaas."

Nagu varem mainitud (*vt* "Shar-Oni tasandik"), on *mfkzt*-pulbri ehk filosoofilise kivi optimaalne kaal 56% muundatava metalli kaalust, millest ülejäänud 44% muutub puhtaks valgeks valguseks. Kui kulla või mõne plaatinarühma metalli valge pulber allutatakse erilisele kuumusele, muundub see viivitamatult klaasiks, mille värvus ja omadused sõltuvad antud metallist. Niisugusel meetodil saab mitte ainult valmistada imepärast klaasi, vaid ka ülejäänud 44% valgust (*spiritus mundi*) on võimalik taasilmutada klaasi sees, mis seejärel omandab metalli 100%-lise optimaalkaalu. See tõendab, et 44% ei kao tegelikult kunagi – see läheb lihtsalt üle kaaluta olekusse väljaspool maist tasandit, dimensiooni, mida muistsel ajal tunti Shar-Oni tasandiku (Valgusevälja maailma) nime all.

Pariisi Sorbonne'i ülikooli *Ecole Practique des Hautes Études* professor Antoine Faivre kõneles 1989. aastal *spiritus mundi*st Hollandis Groningenis toimunud alkeemiakonverentsil. Ta tsiteeris saksa salateaduste harrastajat Hermann Fictuldi, kes 1749. aastal teoses "Aureum Vellus" kirjeldas *spiritus mundi*t kui "astraalkulla" looduslikku keskkonda, millest jutustatakse legendis kuldvillakust.

Peale Jeruusalemma aarde leidsid templirüütlid ka suure hulga iidseid heebrea- ja arameakeelseid käsikirju; need olid originaalallikad, mida kirikuvõimudel polnud võimalik olnud ei toimetada ega moonutada. Kirjalike allikate leidmine oli suure tähtsusega, nende hulgas oli väga palju Pärsia ja Idamaade raamatuid. Näiteks oli seal muistseid, ajast enne Jeesust Kristust pärit esseenide kirjutisi ning araabia ja kreeka filosoofide teoseid, mis kõik kiriku poolt keelustati. Samuti oli leidude hulgas raamatuid numeroloogiast, geomeetriast, arhitektuurist ja muusikast ning käsikirju, mis käsitlesid metalle ja sulameid. Üldse tõid templirüütlid Euroopasse naastes kaasa aastatuhandete kestel kogutud teadmisi, mis kõik olid tulevaste põlvede tarvis kirja pandud.

Kõike seda arvesse võttes, samuti tänu tõigale, et templirüütlid keeldusid sümbolina kasutamast ladina risti (nad suhtusid sellesse kui piinamisvahendisse), levis laialdaselt arvamus, et neil oli mingi oma usk, mis ületas tavakristluse piirid ning põhines veendumusel, et kirik oli valesti tõlgendanud nii neitsist sündimist kui Jeesuse ülestõusmist. Sellest hoolimata austati neid kui pühasid mehi ja nad toetasid kindlalt

tolle ajajärgu tsistertslastest paavste. Ent hiljem kujunes templirüütlite teadmistest, mille tõttu neid oli kunagi austatud, põhjus nende tagakiusamiseks teistesse ordudesse kuulunud paavstide ja armutute dominikaani munkade inkvisitsiooni poolt.

Vatikani võimud olid täiesti teadlikud sellest, et templirüütlid olid Jeruusalemmast tagasi tulnud palju rohkemaga kui ürikud ja kullakangid. Nad teadsid, et Templiordu varade seas oli üks eriti tähelepanuväärne ja püha aare. Neil ei olnud tookord veel aimu, mis see võiks olla, aga oma nuhkide kaudu olid nad teada saanud, et see oli midagi nii hämmastavat, mis ületas kaugelt kõik materiaalsed rikkused.

Inkvisitsioon

Frangi riigi Karolingide dünastiast kuningas Pippin Lühike oli 8. sajandil andnud loa rajada Burgundia territooriumile Juudi kuningriik ning selle valitsejaks pidi saama ehtne Taaveti kuningasoo järeltulija.[8] Luba anti vastutasuks Narbonne'i juutide osutatud abi eest moslemitest mauride väljaajamisel sellest linnast. Selle tulemusena asutati 768. aastal juudi kuningriik Septimaania (Midi), mis ulatus Nimes'ist Hispaania piirini ja mille pealinn oli Narbonne. Pippini poeg ja järglane troonil keiser Karl Suur kinnitas meelsasti Septimaania iseseisvust juudist valitseja võimu all. Seda otsust toetasid Bagdadi kaliif ja – vastumeelselt – ka Rooma paavst Stephanus. Kõik tunnustasid Juuda suguvõsast prints Guillem (Guilhelm) de Gellone'i kui kuningas Taaveti vereliini tõelist esindajat ning 791. aastal rajas ta Gellone'is kuulsa St. Guillemi Juudi Akadeemia.

Üle 300 aasta hiljem oli Taaveti järglasi ikka veel säilinud Burgundiast lõunas asuvas Hispaania Midis, kuigi kuningriik ise oli lakanud täiesti iseseisva riigina olemast. Inglise munk Theobald Cambridge'ist kirjutas 1144. aastal (seoses rituaalmõrva süüdistuse esitamisega Norwichi juutidele): "Juutide peamehed ja rabid, kes elavad Hispaanias, korraldavad kogunemisi Narbonne'is, kus on Kuningliku Seemne asupaik ja kus nendest väga lugu peetakse." Kroonik Benjamin Tudelast tõdes 1166. aastal, et valitsevate Taaveti järeltulijate omanduses on ikka veel suured maavaldused: "Narbonne on iidne Toora linn.[9] Seal on mõttetarku, rahamehi ja vürste ja nende peamees on Kalonymos, endast kuulsa mälestuse jätnud suure prints Todrose poeg, kes põlvnes Taaveti soost, nagu kinnitab perekonna sugupuu. Tema hoiab enda käes

päritud ja teisi maavaldusi selle riigi valitsejate õigustest hoolimata ja keegi ei saa neid temalt ära võtta."

Püha Bernard ja tema tsistertslased said palju kasu taasasutatud Gellone'i Juudi Akadeemiast, kui hakkasid pärast Troyes' kirikukogu koostama tõlkeid vanadest Jeruusalemma käsikirjadest. Ent see põhjustas suurt rahulolematust katoliku piiskoppide hulgas, kes ei suutnud kuidagi teada saada, mis täpselt toimus. Nad teadsid, et Gellone oli kaua aega olnud Maarja Magdaleena kultuse keskus ja et templirüütlid andsid oma vande Betaania ja Magdaleena nimel. Veelgi enam – kõik Notre-Dame nime kandvad katedraalid olid algselt olnud pühendatud Magdaleenale kui "meie käskijannale". Peale selle oli Gellone'ist lõunas Narbonne'i lähedal Rennes-le-Château, kus asus 1059. aastal Maarja Magdaleenale pühitsetud kirik. See piirkond (Marseille'st loodes, Lioni lahe ääres) oli tollal tuntud kui Languedoc, mille nimi tuleneb sealse rahva erilaadsest keelest *langue d'oc*.

Piiskopid olid veendunud, et ükskõik mis laadi templirüütlite salajane aare ka polnud, igal juhul pidi see olema peidus kusagil Languedocis ning 1209. aastal otsustas paavst Innocentius III saata sinna oma sõjaväe. Paavsti armee umbes 30 000 sõdurit Simon de Montforti juhtimisel tungisid Languedoci. Nende rüüd ehtis silmapetteks Püha Maa ristisõdalaste punane rist, kuid nende eesmärk oli sootuks teistsugune. Nad olid sinna saadetud hävitama askeetlikku katarite ("puhtad") usulahku, kelle suhtes paavst ja Prantsuse kuningas Philippe II olid veendunud, et nood valvavad salapärast aaret ja on koos templirüütlitega rooma kiriku vastased.

Tapatalgud kestsid 35 aastat, nõudes kümneid tuhandeid inimelusid ja kulmineerudes 1244. aastal koletusliku veresaunaga Montséguri vaimulike seminari juures, kus üle 200 pantvangi seati tuleriitadele ja põletati elusalt.[10] Religioosses mõttes oli katarite doktriin olemuselt gnostitsistlik; nad olid tähelepanuväärselt vaimsed inimesed, kes uskusid, et hing on puhas, aga füüsiline keha on rüvetatud.

Languedoc oli põhiline piirkond, kus oli moodustunud 8. sajandil juudi kuningriik Septimaania ning, nagu templirüütlid, olid ka katarid juudi ja muhameedliku kultuuri suhtes äärmiselt sallivad. Nad pooldasid ka sugudevahelist võrdsust,[11] ent kõige selle eest mõistis nad hukka ja kiusas neid armutult taga katoliiklik inkvisitsioon (ametlikult asutatud 1233. aastal); samuti süüdistati neid kõiksugustes pühaduseteotustes ja seksuaalperverssustes. Vastupidi nendele süüdistustele kõnelesid kõik

tunnistusi andma kutsutud sellest, et katarite kirik jutlustas armastust ja et nad olid kogu hingest pühendunud Jeesuse teenimisele. Nad uskusid Jumalasse ja Pühasse Vaimu ning lugesid meieisapalvet; nad olid loonud eeskujuliku ühiskonna, kus toimis hoolekandesüsteem vaestekoolide ja vanadekodude näol.

Tegelikkuses olid katarid lihtsalt riigikirikusse mittekuulujad, kel puudus jutluste pidamiseks ametlik luba ja kes ei tundnud mingit vajadust kohalemääratud preestrite ega toretsevalt kaunistatud kirikute järele nagu nende katoliiklastest naabrid. Püha Bernard oli öelnud: "Kellegi jutlused pole nii kristlikud kui nende omad ja nad on kõlbeliselt väga puhtad." Aga ometi tuli kohale paavsti sõjavägi (väliselt püha missiooni sildi all), et nende kogukonda maa pealt pühkida.

Hävitamiskäsk kehtis mitte ainult mõistatuslike katarite, vaid kõigi nende toetajate – seega enamiku Languedoci elanike suhtes. Kuigi geograafiliselt Prantsusmaa osa, oli see piirkond tol ajal pooleldi autonoomne riik. Poliitiliselt oli see rohkem seotud Põhja-Hispaania piirialaga; nende lääniisand oli Toulouse'i krahv. Seal õpetati klassikalisi keeli, kirjandust ja filosoofiat, samuti matemaatikat. Üldiselt oli see piirkond üsna jõukas ja stabiilse majandusega, ent kõik see muutus 1209. aastal, mil Püreneede jalamile saabusid paavsti väed. Kuna Languedoci keskus oli Albi, siis hakati seda julma sõda nimetama albilastevastaseks ristisõjaks – vähemalt nii väidetakse. Kuid sel nimel on hoopis tähelepanuväärsem tähendus. Tegelikult oli *Albi* üks variante vanast provanssaalikeelsest sõnast *ylbi* (haldjatar) ning katarid kasutasid Maarja Magdaleena messiasoost (*Sangréal* – Püha Graal) järglaste kohta nimetust *Albi-gens*, s.t *ylbi* sugu.

Kõikidest keskajal õilmitsenud usukultustest oli katarite oma kõige vähem agressiivne ning kõigile oli teada, et katarid olid seotud mingi erilise iidse teadmisega, sest Guillem de Toulouse de Gellone oli selles regioonis asutanud oma Juudi Akadeemia juba üle 400 aasta tagasi. Ometi tegi Rooma just selle fakti põhjal (lisaks arvamusele, et katarite valduses on mingi ülim aare, mille ajalooline tähtsus on veel suurem kui kristluse juured) ainult ühe järelduse – seaduselaegas, Juuda tunnistuskiri ja Jeruusalemma käsikirjad peavad olema peidetud Languedoci. Kardeti, et sellest piisab roomakatoliku kiriku põhidogmade paljastamiseks ning meeleheites ja fanaatiliste kirikuvõimude jaoks oli olemas vaid üks lahendus. Sellepärast antigi paavstiarmee sõduritele käsk: "Tapke nad kõik!"

PEIDETUD PÄRGAMENDIRULL

Templiordu nuhtlemine

Albilasteva stane ristisõda Languedocis lõppes 1244. aastal, kuid möödus veel 62 aastat, enne kui Prantsuse kuningas Philippe IV ja paavst Clemens V olid saavutanud küllalt kindla jalgealuse, et rünnata templirüütleid nendelt salajase aarde kättesaamiseks. Aastaks 1306 oli Templiordu muutunud nii võimsaks, et Philippe IV tundis selle ees suurt hirmu. Ta oli templirüütlitele võlgu suure hulga raha ja oli praktiliselt pankrotistunud. Samuti kartis ta nende poliitilist ja esoteerilist võimu, mida ta teadis olevat palju suurema kui ta enda oma.

Kuni tolle ajani olid templirüütlid oma asju ajanud paavsti otsese sekkumiseta, kuid kuningas Philippe'il õnnestus seda olukorda muuta. Pärast seda kui Vatikan oli välja andnud edikti, mis keelas Prantsuse kuningal vaimulikke maksustada, organiseeris kuningas paavst Bonifatius VIII kinnivõtmise ja mõrvamise. Ka tema järglase Benedictus XI elu lõppes salapärastel asjaoludel ning 1305. aastal seati kandidaadiks Philippe'i käsilane, Bordeaux' peapiiskop Bertrand de Got, kellest sai paavst Clemens V. Kuna uus prantslasest paavst oli täielikult tema mõju all, hakkas Philippe kokku seadma süüdistuste loendit templirüütlite vastu. Kõige kergem oli neid süüdistada ketserluses, sest kõigile oli hästi teada, et templirüütlid ei toetanud ametlikku doktriini Jeesuse neitsist sündimisest ja ristilöömisest. Samuti oli üldtuntud tõsiasi, et nad olid diplomaatiliste ja ärisidemete kaudu seotud juutide, gnostikute ja moslemitega. Paavsti toetusel alustas kuningas Philippe templirüütlite tagakiusamist Prantsusmaal ja taotles ordu likvideerimist ka teistes riikides. (Sõna "ketserlus" (ingl *heresy*) tähendab usku või tegevust,

mis vastustab üldtunnustatud dogmasid, kuid tegelikult tuleneb see kreeka sõnast *hairesis* – "valik". Seega tähendas ketserluses süüdistamine sisuliselt valikuõiguse eitamist.)

Reedel 13. oktoobril 1307. aastal korraldas Philippe laialdase ja ootamatu rünnaku – tema sõdurid võtsid vahi alla kõik templirüütlid kogu Prantsusmaal. Nad pandi vangi, kuulati üle, piinati ja põletati tuleriidal. Ordu vastu kutsuti tunnistusi andma kinnimakstud tunnistajad, kellelt saadi mõnikord tõeliselt pentsikuid ütlusi. Templirüütleid süüdistati mitmesugustes jõledates tegudes, kaasa arvatud nekromantia, homoseksuaalsus, abordid, jumalateotamine ja must maagia. Pärast tunnistuste andmist – ükskõik kas altkäemaksu või ähvarduste survel – kadusid tunnistajad jäljetult. Ometi ei saavutanud kuningas oma peaeesmärki – templirüütlite aare jäi tal kätte saamata. Tema käsilased otsisid Champagne'i ja Languedoci risti ja põiki läbi, kuid kogu selle aja oli suurem osa varandusest peidus ordu kapiitlisaali varakambrites Pariisis.

14. sajandi Prantsusmaal ja Flandrias oli enamikul aristokraatlikest perekondadest mõni poeg vaimulik – kui mitte piiskop, siis ordukloostri abt. Üks niisugustest ülikutest oli La Buzadière'i rüütlimõisa kaplan, ning vahetult enne paavsti Templiordu-vastase edikti väljaandmist said selle mõisaomaniku lossis kokku seitse templirüütlit. Sellel kogunemisel hoiatati rüütleid neid ähvardavast ohust ning nad kihutasid pärast seda Pariisi, kus informeerisid kuningas Philippe'i plaanist ordu juhtkonda. Seejärel kiirustasid nad koos abijõududega St.-Malo sadamasse, kust saatsid sõna välismaale. Need seitse rüütlit olid Gaston de la Pièrre Phoebus, Guidon de Montanor, Gentilis de Foligno, Henri de Montfort, Louis de Grimoard, Pièrre Yorick de Rivault ja Cesare Minvielle.

Ordu suurmeister oli sel ajal Jacques de Molay. Teades, et paavst Clemens V on kuningas Philippe'i tööriist, organiseeris Molay varade Pariisist äraviimise ja paigutamise 18 galeerile La Rochelle'i sadamas Bretagne'i rannikul. Enamik laevadest seilas Šotimaale ja mõned ka Portugali, kuid Philippe seda ei teadnud ning korraldas templirüütlitele ajujahi üle kogu Euroopa. Suurema osa vallasvarast ohutusse kohta toimetanud, jäid Molay ja mõned ordu kõrgematest juhtidest Prantsusmaale, et oma tööd jätkata – eelkõige hoiatada neid rüütleid, kes ähvardavast metsikust kallaletungist midagi ei teadnud. Kullerid kihutasid kõikjale hoiatussõnumit viima, kuid paljudel juhtudel jõudsid nad liiga hilja kohale ja nende kaaslased olid juba kinni võetud.

Templirüütleid vahistati ka Inglismaal, aga teiselpool põhjapiiri, Šotimaal, paavsti bullad ei kehtinud. Põhjus oli see, et kuningas Robert Bruce ja kogu šoti rahvas oli enne seda kirikust välja heidetud selle eest, et nad olid haaranud relvad Inglismaa katoliikliku kuninga Edward II vastu.[1] Edwardil polnud algul mingit tahtmist templirüütlite vastu astuda, kuid Philippe'i väimehena oli ta ebamugavas olukorras ja sunnitud inkvisitsiooni nõudmisi täitma. Paljud templirüütlid võeti Inglismaal vahi alla, nende maad ja varad aga konfiskeeriti ning läksid seejärel hospitaliitide ordule. Šotimaal oli olukord hoopis teine, sest seal oli juba ammu (1128. aastal) Templiorduga liit sõlmitud. Hugues de Payens oli Šoti kuninga David I-ga esimest korda kohtunud varsti pärast Troyes' kirikukogu, ajal, mil püha Bernard Clairvaux'st oli ühendanud Šoti keldi kiriku oma jõuka tsistertslaste orduga. Kuningas David kinkis Hugues'le ja tema rüütlitele Ballantradochi maad (praegune Temple'i küla) Forthi lahe ääres ning nad rajasid oma esialgse peakorteri South Eski jõe äärde. Tegelikult olid nii kuningas David kui tema õde abielus Godefroi de Boullioni sugulastega Boulogne'i flaami harust ning nende abielude kaudu olid olemas otsesed perekondlikud sidemed kuningas Davidi, Hugues de Payens'i ja Jeruusalemma ristisõdalastest kuningate vahel.

Siinkohal on tähtis märkida, et prantslaste ja šotlaste vahel puudus keelebarjäär, sest Prantsusmaad ja Šotimaad oli aastasadu ühendanud kaubanduslik ja sõjaline liit *Auld Alliance*'i[2] näol. Selle lepingu olid 807. aastal sõlminud frankide keiser Karl Suur ja Šoti kuningas Eochaid IV. Just tänu sellele sai Šoti kaardiväelastest (*Garde Ecossais*) pärast Philippe IV surma ja Kapetingide dünastia lõppu Valois' kuningate ajal Prantsuse kuningakoja ametlik ihukaitsevägi. Seoses sellega väärib märkimist, et Šoti kaardivägi paistis silma Jeanne d'Arci ratsaväes 1429. aastal kuulsa Orléans'i piiramise ajal sõjas inglaste vastu.

Lahkunud Templiordu laevastikuga Bretagne'ist, asus umbes 50 Prantsuse templirüütlit elama Šotimaale Kintyre'i poolsaarele. 24. juunil 1313, mõistes, et nende suurmeister Jacques de Molay võidakse varsti mandril hukata, rakendasid nad 1307. aastal vastuvõetud ordu põhikirjaparandusi ning valisid rüütel Pièrre d'Aumont'i oma Šoti suurmeistriks. Seniajani võib ümbruskonnas leida arvukalt templirüütlite haudu – nii Islay saarel kui Kilmartinis maismaal – ning mõned kivist hauaplaadid on tähelepanuväärsed selle poolest, et lahkunuid on nendel kujutatud Templiordu kunagise laevastiku tüürimeestena.

Kuningas Robert Bruce'i ja paavsti poolt kirikust väljaheidetud vaimulikkonna lahke soosingu ja kaitse all kujundati ordu ümber uueks kirikuks, mille juhid olid Roomast täielikult sõltumatud. Templirüütlite kirikul olid küll abtid, preestrid ja isegi piiskopid, aga mitte ühtki kardinali ja kindlasti mitte paavsti. Valmistudes sõjaks Inglismaaga, hakkasid rüütlid Šoti vägedele õpetama ristisõdades omandatud "löö ja põgene" taktikat. Templiordu kulda kasutati relvade ostmiseks, mis lasti valmistada Iirimaal. (Aastail 1314–1318 oli Iirimaal kuningaks Robert Bruce'i vend Edward Bruce.)

Kui Inglise Plantagenetide dünastia oligi hellitanud lootust Šoti kuningriigile, siis templirüütlite saabumisega see hääbus; lõppvaatus oli 1314. aastal Bannockburni lahing. See toimus ainult kolm kuud pärast Templiordu suurmeistri Jacques de Molay põletamist tuleriidal,[3] kuna ta keeldus kuningas Philippe'i inkvisiitoritele ordu saladusi paljastamast. Pärast Bannockburni lahingut hakkasid templirüütlid kuningliku ihukaitsena kuuluma Šoti valitsusse ja nad kinnitati ametlikult Šoti kuninga kaitsesalgaks. Ordut soositi ja tõsteti esile ka järgnevate, Stewartitest kuningate ajal. Ordule eraldati märkimisväärseid maavaldusi (eriti Lothiani ja Aberdeeni ümbruses) ja templirüütlite kätte läks kinnisvara ka läänepoolsetes Ayri, Lorne'i ja Argylli piirkondades.

1317. aastal korraldati Templiordu juhtimine ümber. Kuna paljud olid Bannockburni lahingus surma saanud, olid templirüütlite read hõrenenud ning seepärast peeti soovitavaks kutsuda ordu liikmeiks ka Šoti rüütleid. Šotimaa kuningas otsustati seada pärandatava ainuvõimuga suurmeistriks, ning sellest ajast alates on kõik ordu kantsleri kõrge kohustuse täitjad kandnud tiitlit vürst (või krahv) St. Germain. Bruce võttis tiitli vastu ja asutas sellele toetudes uue ordu, andes sellele nimeks *Order of the Elder Brethren of the Rosy Cross* (Roosiristi Vanemate Vendade ordu). Seejärel seilas mitu roosiristlasest rüütlit Prantsusmaale, kohtuma paavst Johannes XXII-ga Avignonis.

Templiordu oli küll loobunud igasugusest sidemetest paavstiga, kuid näiliselt ei olnud uus ordu templirüütlite organisatsioon ning kuna kõik rahvusvahelised rüütliordud allusid paavstile, siis oli kohtumine vajalik ordu registreerimiseks. Missiooni juht oli Gaston de la Pièrre Phoebus. Paavst Johannes nõustus asutamisürikut välja andma tingimusel, et temа lihane vennapoeg Jacques de Via saaks ordu tegelikuks suurmeistriks. Ent see ametikoht jäi otsekohe vabaks, sest de Via suri 1317. aasta 6.

mail, mispeale rüütlid valisid tema asemele Guidon de Montanori (kes oli ise sel ajal Šotimaal) ning pöördusid seejärel tagasi koos vajaliku ürikuga, mille nad esitasid kuningas Robertile.

Rooma paavsti edikt šotlaste kirikust väljaheitmise kohta ei jäänud igaveseks kehtima ning tühistati 1323. aastal, kui paavst Johannes XXII tunnustas Robert Bruce'i Šotimaa seadusliku kuningana. Tänu sellele tunnustamisele on paljud ajaloolased arvanud, et Templiordu saadeti Šotimaal laiali, kuid see pole tõsi – Bruce oli lihtsalt välja mõelnud plaani, kuidas salaordut veelgi salajasemaks muuta. Rajades Bannockburni lahingus vägitegusid teinud templirüütlite jaoks roosiristlaste ordu, varustas Bruce nad väga tõhusa kattevarjuga.

Tol templirüütlitest mõjutatud ajal sai Šoti rahandussüsteem suurt abi ordu finantskogemustest Euroopas ja Lähis-Idas. Šotimaa pinnases leidus küllalt palju kulda ja templirüütlid võtsid selle kiiresti kasutusele. Need maapõuerikkused oli üks põhjusi, miks Inglise Plantagenetid tahtsid nii väga Šotimaad vallutada. Ühel Šoti kuninga James V (1513–1542) ja ta abikaasa Prantsuse Madeleine'i korraldatud õukonnapeol Pariisis, kus oli üle 300 prantslasest külalise, kingiti igaühele peeker, mis oli ääreni täidetud šoti kullaga. Šoti kuningate kroon, mida kaunistavad hunnitud vääriskivid ja Tay jõest pärit pärlid, on valmistatud šoti kullast, ning isegi tänapäeval, nagu hiljuti teatas Briti ajakirjandus, töötab Perthshire'is kaks kullakaevandust.

Kolmas aste

Vabamüürlaste vennaskondadest tegutsesid keskaja Prantsusmaal peale Saalomoni Laste veel Isa Soubise'i Lapsed ja Meister Jacques'i Lapsed. Kui templirüütlite tagakiusamine saavutas 14. sajandil haripunkti, sattusid need gildid samasugusesse ohtu. Salajase elukutse esindajatena oli nende käsutuses erilisi teadmisi, mis puudutasid püha geomeetria rakendamist vastavalt saavutatud astmele. Astmeid oli kolm: õpipoiss, sell ja meister. Täpselt samuti on kolm astet tänapäeval levinud teoreetilises vabamüürluses. Seetõttu hakatigi pärast Templiordu hävitamist tähtsa või salajase info saamiseks rakendatavat surveavaldustega ülekuulamist sageli nimetama kolmandaks astmeks.

Kuigi nüüdisaja vabamüürlus öeldakse olevat välja arenenud keskaja Euroopa ametigildidest, on sel palju iidsemad, vanaaja oskus-

meistrite aegadest pärit juured. New Yorgi Keskpargis seisvale Egiptuse obeliskile raiutud kujutised on tunnistatud vabamüürluse sümboliteks, mis on pärit Thutmosis III ajast (u 1468–1436 eKr). See vaarao oli Moosese vanavanavanaisa, kes rajas mõjuvõimsa õpetlaste ja filosoofide ühenduse, mille eesmärk oli pühade saladuste säilitamine. Hilisemal ajal olid selle ordu liikmed Samaaria maagid, kes kuulusid Juudamaal Kumranis tegutsevate egiptuse Therapeutate jüngrite hulka. See oli Egiptusest pärit templirituaali tavast kinnipidamine, kui Ehnaton-Mooses püstitas Siinail kogudusetelgi ning hiljem võeti see traditsioon kaasa Kaananisse. Enne seda olid kaananlased ja muistsed heebrealased kasutanud jumalakummardamise ja ohverdamise kohtadena lihtsaid kivist välialtareid, nagu olid Noa ja Aabrahami ehitatud (1 Ms 8:20 ja 22:9).

Londonis Thamesi kaldapealsel seisab samuti Egiptuse Päikesetemplist pärit obelisk, mida nimetatakse Kleopatra Nõelaks (seda seostatakse kuninganna Kleopatra VII-ga, kuigi see oli olemas üle 1000 aasta enne teda). Selle kõrgus on 20,88 meetrit[4] ja kaal 186 tonni. Need kaks graniitobeliski olid algselt Egiptuses Heliopolise templi sissekäigusambad, kuid viidi aastal 12 eKr Aleksandriasse ning sealt vastavalt 1878. ja 1881. aastal Londonisse ja New Yorki. Prantsuse alkeemiku Fulcanelli õpilane Eugene Canseliet korrastas 1926. aastal oma õpetaja märkmed teoseks *"Les mysteres des cathedrales"* ning kirjutas sellele eriomase pühenduse – Heliopolise Vennaskonnale (*Le Fraternite d'Heliopolis*).

Sarnaselt Egiptuse kombega paigutada templi sissekäigu ette eraldiseisvad sambad, oli foiniikia arhitekt Hiiram sama võtet kasutanud ka kuningas Saalomoni Jeruusalemma templi portikuses. Sambad oma ümmarguste kapiteelidega sarnanesid Tüürose jumalanna kultusekujudega, samuti Kaanani Aštartele pühendatud viljakussümbolitega. Jeruusalemma templi vasksammaste nimed olid Jaakin ja Boas (1 Kn 7:21; 2 Aj 3:17) ning vabamüürlased olid veendunud, et sambad ehitati seest õõnsatena ja nendes hoiti rullraamatuid vabamüürluse põhiseadustega. Peale selle, kuigi tempel oli Vana Testamendi kirjutajate arvates pühendatud Jehoovale ja esmajärjekorras mõeldud seaduselaeka asukohaks, ei piirdutud ehitamisel üksnes jumaliku meesprintsiibiga. Ehitis rajati suuremalt jaolt traditsioonilisi tavasid järgides ning sisaldas nii mehelikku kui naiselikku geomeetrilist energiat.

Vabamüürlaste pärimus jutustab, et tempel sai valmis seitsme

aastaga ning seejärel Hiiram mõrvati ja maeti madalasse hauda. Ta olevat surmatud sellepärast, et ta keeldus meistermüürsepa saladusi töölistele, vähem pühendatutele edasi andmast. Hiram Abifi sümboolsel tapmisel on tähtis koht tänapäeva vabamüürluse kolmanda astme tseremoonias, kus kandidaat lüüakse pikali ja tõstetakse uuesti hauast ja pimedusest üles, kasutades iseäraliku haaret (nn lõvikäpp) ja erilist kehahoiakut. Nüüdisaegne vabamüürlus on küll rohkem teoreetiline kui praktiline, kuid isegi juba Hiirami ajal olid Dionysose Käsitöömeistrite Seltsil – mille liige ta oli – omad kogunemismajad, sümbolid ja paroolid. Üks sümbolitest oli müürsepakellu (*ascia*), mida pärastpoole kasutasid embleemina nii pütaagorlased kui esseenid. Sama embleemi on leitud ka Rooma katakombides, kus süütult tagakiusatute hauakambrite seintel on kujutatud vabamüürlaseks vastuvõtmise rituaale.

Süütusetõend

Selle peatüki kirjutamise ajal helistas mulle Roomast Itaalia ajakirja *Hera* toimetaja Adriano Forgione. Ta küsis erutatult: "Kas te olete juba kuulnud hiljutisest leiust Vatikani arhiivis?" Pidin tunnistama, et ei olnud, aga peagi avaldas *Hera* sel teemal kuueleheküljelise artikli koos fotodega.[5] Pärast seda ilmus Briti tähtsaimas päevalehes *The Times* pikk kirjutis pealkirjaga "Vatikani arhiivitoimik tõendab, et paavst oli tagakiusatud templirüütlitele andestanud".

Kuna praegune paavst taotleb moslemitelt ristisõdade pärast andeksandmist, tegi *The Times*i Rooma korrespondent ettepaneku, et võib-olla peaks ta vabandust paluma ka Templiordu inkvisitsiooniga tagakiusamise eest 14. sajandil. Vaatamata kõigele sellele, mida seniajani teati paavst Clemens V ja Prantsuse kuninga Philippe IV ühissepitsusest hävitada Templiordu ja tappa suurmeister Jacques de Molay, selgub nüüd, et enne seda, kui Philippe saatis oma käsilased kõiki templirüütleid maha nottima, oli paavst Clemens nad tegelikult süütuks tunnistanud!

Niisuguse teatega esines hiljuti üks Vatikani Paleontoloogiakoolis töötavatest uurijatest, dr Barbara Frale, kes 2001. aasta 13. septembril leidis Vatikani Salajasest Arhiivist senitundmatu pärgamendirulli, millele oli alla kirjutanud Clemens V. Nüüdseks Chinoni pärgamendi nime all tuntuks saanud ürik jutustab ühest 1308. aastal toimunud de Molay ja

Pariisi pretseptooriumi templirüütlite ülekuulamisest paavsti saadikute poolt Loire'is Chinoni lossis. Pärast kuningas Philippe'i templirüütlitele esitatud süüdistuste paikapidavuse uurimist kinnitab paavst oma rullürikus: "Käesolevaga kuulutame, et kirik on neile patud andeks andnud, nad oma rüppe tagasi võtnud ja et neil on õigus pühast sakramendist osa saada."

Lisaks sellele selgub, et Clemens oli kuningas Philippe'i karmilt kritiseerinud, kirjutades: "Sel ajal kui meie ära olime, hakkasite teie oma mõttes templirüütlite ja nende varanduse üle aru pidama. Te olete läinud koguni nii kaugele, et hoiate neid vangistuses, ja kõige rohkem teeb meile valu see, et te pole neid vabaks lasknud. Vastupidi, me oleme teada saanud, et te lasete lisaks vangistusele neile osaks saada veel suuremaid kannatusi." See protest oli kirjas 1308. aasta 5. juulil välja antud paavsti bullas, milles Clemens süüdistas Prantsuse inkvisiitorit Pariisi Guillaume'i, et too polnud vahistamistest paavstivõimu teavitanud.

Templirüütlite õnnetuseks eiras Prantsuse kuningas paavsti sõnu täielikult. Clemensil, kelle uus asukoht oli Avignonis, polnud mingit võimu oma määrusi ja tingimusi läbi suruda ning tema kardinalid Roomas olid despootliku Prantsuse monarhi ees samamoodi jõuetud. Mõne aja pärast, 1312. aasta Viini kirikukogul, üritas paavst Clemens teistsugust strateegiat – ta kuulutas templirüütlid rüütliseisusest väljaarvatuks, taotledes de Molay ja teiste vangide üleandmist paavsti kuuriale, et rakendada nende suhtes leebemat koduaresti. Ta lootis, et sel juhul toimuks ametlik kohtumõistmine tema jurisdiktsiooni all ning templirüütlite surmanuhtluse otsust oleks võimalik ära muuta. Kuid tema tahe ei läinud läbi ja vaidlused venisid nii pikaks, et nende käigus hakkas Clemens V surm kätte jõudma. Seda nähes ei raisanud kuningas Philippe enam hetkegi. Kuna paavstiga polnud vaja enam arvestada, laskis ta de Molay ja tema kaaslased ümber paigutada ühele Seine'i jõe saarele. Seejärel, ilma igasuguse kohtuta, põletati 18. märtsil 1314 nad kõik tuleriidal. Clemens suri kuu aega hiljem, 20. aprillil, Roquemaure'is ning varsti pärast seda suri ka kuningas Philippe. Sellele järgnevalt ei valitud kahe aasta jooksul uut paavsti, kuni 1316. aastal astus ametisse Johannes XXII.

Huvitav on see, et Chinoni pärgamendi hiljutise leidmise järel on selgunud, et selle dokumendi olemasolu polnud Vatikani võimude jaoks mingi saladus, isegi kui nad arvasid, et see on kadunud. Sellele vaata-

mata et paavst Clemens oli taotlenud õiglust, oli tema pärgamendirulli sisu küll teada, kuid viimased 900 aastat oli seda saladuses hoitud. Kui pärast leidu esitati katoliiklikule päevalehele *L'Avenire* sellekohane küsimus, vastas Vatikani pressiesindaja, et nendele teadaolevalt oli pärgament kaotsi läinud 19. sajandi alguses, Napoleoni ajal.

Kuigi selle üriku ehtsus või sisu ei tekita mingeid kahtlusi, sisaldab see siiski teatud manipuleerimist valedega, mida väljendab silmakirjalikult andestamisvalmis stiil. Tegelikult võib sellest paljudel põhjustel välja lugeda Clemensi ja Philippe'i vahelist kokkumängu põhimõttel "hea politseinik ja paha politseinik". Dokument oli küll pikk ja kaunilt sõnastatud, ent ainsad inimesed (peale kuningas Philippe'i ja tema inkvisiitorite), kes seda tookord üldse lugeda said, olid de Molay ja tema kaasvangid. Loogiline oletus on, et kui Clemens ja kardinalid ei suutnud kuningas Philippe'i selle määrusega nõustuma sundida, siis teised tolleaegsed riigipead oleksid kindlasti kuulekamad olnud. Näiteks nii Portugali kui Hispaania kuningas oleksid kahtlemata paavsti andestamist tempirüütlitele tervitanud, Inglise kuningas Edward II aga oleks tundnud suurt kergendust, kui tal olnuks seaduslik põhjus oma diktaatorist Prantsuse äiapapale vastu hakata. Ent väljaspool Prantsusmaad puuduvad igasugused kirjalikud tõendid selle kohta, et ükski monarh oleks tol ajal Chinoni pärgamendist midagi teadnud.

Asi näib pigem seda moodi välja, et Clemens ja Philippe mängisid üht ja sama mängu, kuigi erinevalt. Samal ajal kui Philippe lootis templirüütleid alistada neid jälitades ja piinates, püüdis paavst Clemens poolehoidjat teeseldes nende usaldust võita. Pole mingi saladus, et lõppeesmärk oli mõlemal täpselt üks ja seesama. Nad tahtsid meeleheitlikult teada saada Templiordu aarete asukohta, aga kõige rohkem ihkasid nad oma kätte saada seda hirmuäratavat eset, mille pärast templirüütleid nii väga kardeti ja austati pärast nende naasmist Jeruusalemmast 1127. aastal – püha seaduselaegast.

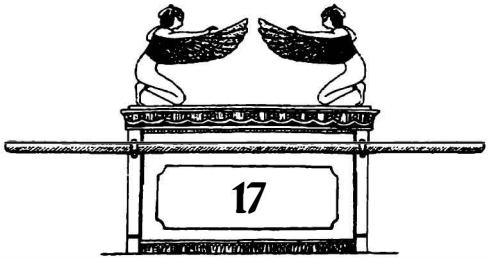

FÖÖNIKSI LENDUTÕUS

Templimäe all

Et seaduselaegas peideti kuningas Joosija (u 597 eKr) ajal, selles pole kahtlust (*vt* "Saatuse valvurid"). Mitte ainult Vana Testament kinnitab mitu korda, et see paiknes enne peitmist Jeruusalemma templis 15 sugupõlve jooksul (u 375 aastat) pärast kuningas Saalomoni aega, vaid sedasama mainitakse ka väljaspool piiblit. Umbes aastal 100 eKr kirjutatud Kumrani Surnumere käsikirjade hulka kuuluv "Damaskuse ürik" kinnitab samuti, et seaduselaegas peideti.

Samuti pole kahtlust selles, et enne Babüloonia Nebukadnetsari eest varjuleviimist asus seaduselaegas Jeruusalemma templi kõige pühamas paigas. Täielikus vastavuses piibli kirjeldusega on laeka asukoht templis füüsiliselt kindlaks määratud selle seniajani näha oleva aseme järgi kõige pühama paiga põrandas – see on süvend sissepääsu vastas pindalaga 53 x 31 tolli. Nagu ütles kuningas Saalomon 1 Kn 8:21: "Ja ma olen seal valmistanud paiga laekale."

Huvipakkuv on see, et ristkülikukujulise aseme järgi põrandas järeldub, et seaduselaegas seisis läheneja poole lühema, mitte pikema küljega, nagu sageli kujutletakse. Pühamast pühama paiga nelinurkse põranda ühe külje pikkus oli kõigest 20 küünart, aga Talmudi järgi olid laeka kandekangid 10 küünart pikad, seega vajati ilmselt sissepääsu juures olevat lisaruumi, et kange pärast laeka kohaleasetamist eemaldada.

Väljaspool kahtlust on ka kirjeldused esimese ja teise templi ehitusjärkudest nii Saalomoni kavandatud algsel nelinurksel platvormil kui Serubbaabeli asendusehitise jaoks kohandatud kõrgendil, kus töid oli juhatanud prohvet Nehemja. Peale selle on kindlalt identifitseeritud

Süüria Seleukiididest kuningate[1] lisatud kõrgendi laiendus (kindluse rajamiseks 186 eKr), samuti hilisemad, Hasmoneide 141. aastal eKr ja kuningas Herodes Suure (37–4 eKr) ehitatud lisaosad.

Praegusel ajal on kogu selle kompleksi nimi *Haram el Šarif* ("õilis pühamu"). Saalomoni ajast kuni Herodeseni oli vundament nii tohutult suurenenud, et sellest sai antiikmaailma suurim inimkätega loodud ehitustander. Herodese lõpliku ehitise pindala oli umbes 144 000 m^2 (võrdluseks: Ateena akropoli oma oli 30 000 m^2). Kompleksi välismüüri paksus oli peaaegu 4,9 m ja paljud kivid selles kaalusid ligemale 80 tonni. Ehitist oma silmaga näinud Josephus Flavius kirjeldab täis aukartust seda sõnadega "uskumatu", "määratu suur" ja "vapustav". Rooma ajaloolane Tacitus märgib teoses "Ajalugu", et kompleksi varustas veega üks kuivamatu allikas ja et seal olid ka mahutid vihmavee kogumiseks. Lisaks teatab Mišna (vanim rabide koostatud seadusekoodeks umbes aastast 200) traktaat "Middoth", et seal oli hiigelsuur ratas, mille abil vinnati vett maa-alusest Golahi veehoidlast.

1860. aastail teostas Briti uurija *sir* Charles Warren Palestiina Uurimise Fondi[2] tellimusel ulatuslikke väljakaevamisi Templimäe all ning tööde ajal tehtud fotod (praegu nimetatud fondi valduses) annavad väga palju infot. Kõigepealt kaevas tema töörühm mitu vertikaalset šahti alla kaljupõhjani välja ja seejärel kaevas külgtunnelid nende vahele, et kindlaks määrata algse nelinurkse vundamendi müürid ja järgnenud juurdeehitused. Pärast seda kaevasid nad veelgi sügavamal, lubjakivikalju enda sees, kust nad leidsid hämmastava maa-aluse labürindi, mis koosnes looklevatest koridoridest ja käikudest. Nendest hargnesid omakorda suured laoruumid ning tõeline muinasjutumaailm nutikalt planeeritud koobastest ja veehoidlatest. Õnneks tehti mõnedest neist mitte ainult mustvalged fotod, vaid ka värvilised akvarellid; nende autor oli William Simpson, kes oli paar aastat varem kuulsaks saanud oma maalidega Krimmi sõjast. (Jeruusalemma, Warreni ekspeditsiooni jäädvustama oli Simpsoni lähetanud *London Illustrated News*.)

Nende väljakaevamiste käigus leiti algse kuningas Saalomoni templi nelinurkne originaalvundament. Selle alumised säilinud müürid olid seniajani terved ning nende müürsepatöötehnika erines täielikult teise templi ja hilisemate hoonete omast. See, et need väljakaevamised tookord aset leidsid, oli tõeliselt õnnelik juhus, sest rohkem pole neid korraldatud (välja arvatud veidi hiljem, 1894. aastal, Briti insenerivägede teostatud kaardistamine). Kogu sellele maa-alusele uurimisalale on

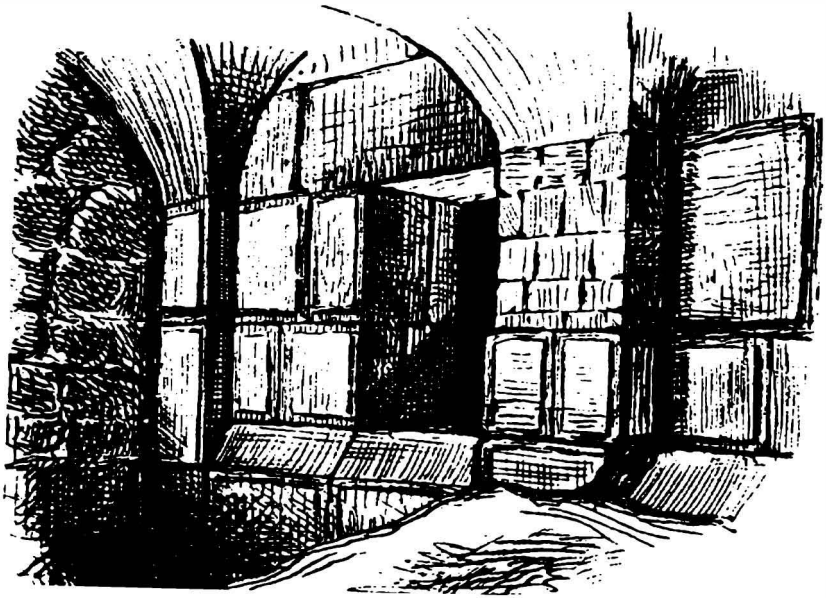

Maa-alune kamber Jeruusalemma templi all.

tollest ajast saadik puudunud juurdepääs moslemite poliitilise ja religioosse ülitundlikkuse tõttu. Teatud hüvitus 1894. aastal teostatud tööde eest oli tunnelitest ühe templirüütlite risti, katkise mõõga ja teiste nendega seotud esemete leidmine.[5]

Royal Arch

Kuigi paljud kinnitavad, et vabamüürlus tekkis väga kauges minevikus Egiptuses ja Babüloonias, väärib märkimist, et tänapäeva vabamüürlaste vennaskonna tõekspidamised on väga tihedalt seotud kuningas Saalomoni Jeruusalemma templiga. Seda väljendavad nii rituaalid kui teatud tseremoniaalsed küsimused ja vastused. Näiteks – küsimus: "Kus oli esimene loož?" Vastus: "Saalomoni templi eeskojas." Küsimus: "Missuguses templi osas asus loož?" Vastus: "Saalomoni eeskojas templi lääneosas, kuhu oli püstitatud kaks sammast."

Vabamüürluse kolmanda astme puhul (*vt* "Kolmas aste") on keskne

teema Saalomoni peamüürsepp Hiiram (Hiram Abif). Vastav rituaal on seotud sellega, et ta olevat mõrvatud kolme alama müürsepa Jubela, Jubelo ja Jubelumi poolt selle eest, et ta ei avaldanud neile meistrite saladusi. Rituaalid on kohati veidi erinevad, kuid nende põhiolemus on selles, et üks meestest lõi teda 24-tollise mõõtejoonlauaga (teine variant: tinast müürsepaloodiga), teine nurklauaga (või vaaderpassiga) ja kolmas kivist haamriga. Nad matsid ta Morija mäe tippu madalasse hauda ja asetasid selle peale akaatsiaoksa. Kui Hiirami surnukeha leiti, käskis Saalomon paaril müürseppade meeskonna (teise astme) liikmel ta hauast välja kaevata, kuid teda ei saadud üles tõsta ei "õpipoisihaarde" ega "sellihaardega" (esimesed kaks massoonikäepigistust) tema käest kinni võttes. Alles siis, kui teda kõvasti randmest hoiti ja kasutati kätt nagu hooba keha kergitamiseks (seda nimetatakse "vennaskonna viieks punktiks"), saadi ta hauast kätte. Seejärel maeti ta austusavalduste ja sobiva hauakirjaga pühamast pühama lähedusse.

Selle kirjelduse juures on eriti huvitav see, et asjaga tegelnud müürseppade vennaskonna liikmeid olevat Saalomon õpetanud, et nad peavad ette panema põlle (*ephod*), nagu olid seda teinud seaduselaeka leviitidest valvurid. Samuti kästi neil kanda kindaid ja ära võtta kõik metallesemed, mida nad kandsid oma kehal või taskutes. Sama kordub nüüdisajal, kui ühingu liikmeks pühitsetavad peavad ära andma kõik mündid ja metallesemed. Tänapäeval sümboliseerib see žest isiku kaitsetust, kuid Saalomoni töömeestelt polnud sugugi vajalik seda nõuda, nii et võib-olla oli algsel traditsioonil pigem mingi teaduslik alus.

Hermetistlikust pärandist tekkis 18. sajandil *Royal Arch*i vabamüürlusrituaal, mida üldiselt viiakse läbi kolmanda astme lisana. Harilikult arvatakse, et tänapäeva "teoreetiline" vabamüürlus on välja arenenud mineviku "praktilisest" müürsepakunstist, kuid olgu kuidas sellega on, igatahes *Royal Arch*il on hoopis teistsugused juured, hoolimata tõigast, et see järgib Hiiramiga seotud rituaali. *Royal Arch*i tõekspidamistel ja sümbolitel on selgelt alkeemiline aspekt ning need on pigem suguluses roosiristlaste metafüüsilise filosoofiaga. Üks põhierinevusi on, et surnud meistri häbistavast hauast ülestõstmise teema on asendunud erilise krüptilegendiga. Osaliselt on selle juured Vanas Testamendis, kuid see on omandanud paralleelseid varjundeid ka palju hilisema aja templirüütlite Euroopast. Samuti sisaldab *Royal Arch* elemente šoti pärimustest ristirüütlite kohta, kes leidsid Jeruusalemma salajase aarde-

kambri. Lisaks sellele rõhutab rituaal erilise "lukukivi" tähtsust, mida piltidel kujutatakse võlvkaarest irrutatuna (*vt* vahelehel pilti 20).

Alguses oli Inglise Suurlooži ladvik täielikult selle vastu, et *Royal Archi* vabamüürlased võiksid ühineda olemasoleva süsteemiga. Ent iidsema alge toetajad nõudsid autentsuse säilitamist ning see kutsus esile vaidluse "muistsete" ja "moodsate" vahel. Lõpuks viimased siiski nõustusid *Royal Archi* rituaali kehtestamisega kolmanda (meistri-) astme lisana, kuid ainult tingimusel, et sisse viiakse teatud parandused.

Inglismaal tekkis vabamüürlus alles 17. sajandi keskpaigas, kuid Šotimaalt on teateid Aberdeeni Looži kohta aastast 1541. Tõepoolest, Prantsusmaal tegutsenud gildide müürsepad-massoonid olid Aberdeenis juba 1361. aastal. Samuti olevat Stirlingi loožil olnud vabamüürlaste kapiitel olemas 1590. aastal, mil hakati juurutama mitmesuguseid kõrgeid astmeid, nagu Roosiristi, Templirüütli ja *Royal Archi* oma. Tol ajal oli Šoti templirüütlite juht David Seton (lord George Setoni ja tema õe Mary sugulane; viimane oli üks legendaarsest "neljast Maryst", kes olid Mary Stuarti saatjannad nii tema teekonnal Prantsusmaale 1548. aastal kui naasmisel Šoti kuningannana 1561. aastal). Seton reorganiseeris Stuarti ordu uue nime all Püha Antoniuse Templirüütlid[4] ning 1590. aastal kinkis sellele ordule maid kuningas James VI tingimusel, et nad rajaksid tegutsevaid hospidale. Järgmine, 1593. aastal kingitud maavaldus oli mõeldud eriti just Leithis kloostri ja hospidali rajamiseks.[5] Viimane asutati 1614. aastal *King James's Hospidali* nime all ja kandis vastavalt kuninga vappi.

Esimesed ülestähendused vabamüürlaseks pühitsemisest Inglismaal on pärit aastast 1641, kui vastavad rituaalid kuningas Charles I Stuarti valitsemisajal ametlikustati. Siiski oli see olnud tema isa, Šoti kuningas James VI (Inglismaal James I), kes oli vennaskonnale mitteametlikult aluse pannud. Inglismaa esimese vabamüürlasena sai tuntuks Šoti riigimees *sir* Robert Moray, kes oli Londoni atašee Prantsusmaal kardinali Richelieu juures ning kel oli tohutu mõjuvõim nii õukonnas kui valitsuses. Pärastpoole kuulusid vabamüürlaste hulka ka hermetistlik õpetlane Elias Ashmole (Oxfordi ülikooli *Ashmolean Museumi* asutaja) ja Brounckeri vikont William, kes oli kuningas Charles II ajal Londoni *Gresham College*'i president. Ühine huvi alkeemia ja pühade salateaduste vastu viis need mehed 1660. aastal kokku ja nad asutasid Londoni Kuningliku Seltsi koos teiste roosiristlastest hermetismi asjatundjatega, nagu Robert Boyle, William Petty ja Christopher Wren.

Saanud 1662. aastal oma patroonilt Charles II kuningliku asutamisüriku, võtsid nad oma motoks *Nullis in verba*, mis umbkaudses tõlkes tähendab "Ära usu kellegi sõnu"; sedasama motot oli varem kasutanud roosiristlasest filosoof *sir* Francis Bacon. Tõepoolest, 1667. aastal avaldatud seltsi sissepühitsemispildil on kujutatud kuningas Charlesi büsti kõrval ka Brounckeri vikonti ja *sir* Francis Baconit, kes olid palju aastaid tagasi surnud. Samuti on sellel gravüüril roosiristlaste 1614. aasta manifestist *"Fama Fraternitatis"* pärit kuulsuseingel.

Uus filosoofia

Kuningliku Seltsi huvi alkeemia ja kulla vastu õhutasid eriti Cambridge'i platoonik Henry More ja tema õpilane vikontess Anne Conway of Ragley Hall, kes toetas materiaalselt rühma intellektuaale (*Hartlib Circle*), kuhu kuulusid ka Robert Boyle ja arst William Petty. Nad teadsid, et keskaja alkeemia niisugusel kujul, nagu seda üldiselt kujutati (mõnest odavast metallist kulla valmistamine), oli eksiarvamus, mida levitasid propagandistid ja läbikukkunud alkeemikud. Neile oli teada, et alkeemia oli praktiliste ja vaimsete kunstide kogum, mille juured olid vanaaja metallurgias; see kuulus valgustunud (kuldse) oleku juurde, mida maine inimene (tema sümbol oli plii) oli võimeline saavutama.

Kõige selle keskpunkt oli 1597. aastal asutatud *Gresham College* (praegu seisab Londonis sellel kohal *NatWest Tower*), mis oli nime saanud selle rajaja ja rahastaja *sir* Thomas Greshami mälestuseks. Tudorite kuningliku volinikuna Antverpenis teeninud Thomas Gresham oli Inglise Roosiristi ordu ühe maakonna meister ning roosiristlaste heraldiku *sir* John Thynne'i õemees. Viimase kirjutatud traktaat *"Homo Animal Sociale"* on pikk arutlus egiptuse hieroglüüfide ja druiidide kirjutiste üle, mille ta koostas ammu enne arheoloogiliste leidude ajastu algust.

1649. aastal alanud ja 11 aastat kestnud vabariigi ja Cromwelli protektoraadi (see järgnes kodusõjale rojalistide ja parlamendi vägede vahel) ajal oli Tudorite ajajärgust pärit alkeemilisi kirjutisi raske hankida. Need olid kas parlamendipooldajate, nn ümarpeade poolt konfiskeeritud või hoolikalt ära peidetud. Kuid pärast Stuartide restauratsiooni ja Charles II kuningaks kuulutamist algas asjasse pühen-

datute uus valgustusajajärk. Selle jooksul sai lõplikult selgeks, et filosoofide kivil (hoolimata puritaanide kogu retoorikast) pole absoluutselt midagi ühist kulla valmistamisega, sest see koosnes ise kullast ja oligi tegelikult see maagiline "kullapulber", millest olid kirjutanud Nicolas Flamel ja Eirenaeus Philalethes (*vt* "Lõppeesmärk" ja "Džinnide maailm").

Nende teaduse teerajajate uus filosoofia (koos erakordse intuitsiooniga) oli tõesti nagu tuhast tõusev fööniks, ning hämmastavate avastuste poolest oli see Lääne ajaloos harukordne ajajärk. Vennaskonna jaoks oli eriti põnev see, et filosoofilist kivi oli traditsiooniliselt alati seostatud kaaluta olekuga ning esmajärjekorras keskendusidki nad selle teema uurimisele; see viis Robert Hooke'i ja Isaac Newtoni kuulsate gravitatsiooniga seotud avastusteni. Lisaks sellele teadsid nad, et filosoofiline kivi oli otseselt seotud teadvuse ja taju kõrgemate tasanditega, kuna seda sümboliseeris legendaarne fööniks, mis pärast hävingut tõuseb lendu uuestisünni ja uue valguse leekides (*vt* "Taevamanna").

Oma sõpradele väljaspool Kuninglikku Seltsi oli Robert Boyle suureks mõistatuseks. Tema isa, Corki krahv, oli rikkaim mees Briti saartel, ent ometi oli vähe neid, kes oleksid nii palju ja nii kaua tööd teinud ilma isikliku kasusaamise vajaduseta. Olles nii silmapaistev figuur, kannatas Robert vaimulike tugevate rünnakute all, sest kirik pidas teda salateaduste sihikindla uurimise pärast äärmiselt kahtlaseks inimeseks. Piiskoppidele oli hästi teada, et tal oli isiklik spetsiaalse varustusega alkeemiatöökoda ning tal hoiti teraselt silma peal. Ometi keeldus Boyle vaimulikuks astumast (nagu tol ajal teadlastelt oodati) ning kirjutas pikalt ja laialt maagia ja filosoofide kivi teemal. Kuna Boyle oli ilmselt piinlikult täpne mees, siis on selge, et ta põrkas oma töös tõelisele dilemmale. Ta nentis, et väga suur osa traditsioonilistest alkeemiaalastest kirjutistest olid nii ebaselged, et neil puudus tegelikult väärtus, kuid sellest hoolimata õppis tundma kõike, mis talle kätte sattus, et oma uurimistööd edendada.

Kas Boyle'il tegelikult õnnestus filosoofide kivi valmistada, on teadmata ja ebatõenäoline, kuid pole mingit kahtlust, et ta nägi seda toimimas pärast seda, kui üks Viini munk oli leidnud oma kodukloostris teatud koguse salapärast pulbrit, mis oli peidetud väikese karbiga ühe piilari sisse. Oma sellekohases ettekandes Kuninglikule Seltsile rõhutas Boyle eriti selle pulbri võimet mõjutada erikaalu – seda, mida tänapäeval on tõestanud laboratoorsed uuringud. Loomulikult ei suutnud ta

ühelgi juhul ette kujutada, et üle kolme sajandi hiljem avastatakse, et see aine avaldab mõju aegruumile ning hakkab seetõttu erilist huvi pakkuma rahvusvahelisele kosmosetööstusele.

Ettekanne Viini juhtumi kohta toob meelde loo samasugusest karbikesest alkeemilise pulbriga, mille Elizabeth I astroloog John Dee oli kunagi saanud Glastonbury kloostrist. Mis veelgi tähtsam – Boyle'il õnnestus leida üks idamaine allikas filosoofilise kivi hankimiseks selle looduslikus olekus, ilma et tulnuks selle valmistamisega vaeva näha. Seegi on taas midagi niisugust, mille hiljutised avastused on võimalikuks tunnistanud.

Kuninglikule Seltsile pärastpoole esitatud artiklis *"Philosophical Transactions"* märkis Boyle, et tema eesmärk ei olnud kulla valmistamine, vaid "üleüldiseks pruukimiseks heade arstirohtude tegemine". Sellest hoolimata möönis ta hämmastava ettenägelikkusega, et need olid väga ohtlikud uurimused, sest filosoofiline kivi, kui seda vääralt tarvitada, võib "inimkonna elus tekitada korratust, soodustada türanniat ja üldist segadust ning pöörata kogu maailma pahupidi".

Et Hannoveri dünastia valitsemisajal Kuninglikku Seltsi varasemast okultistlikust mainest puhastada, läksid Robert Boyle'i alkeemiaalased uurimused strateegiliselt kaotsi – kuni nüüdisajani. Tänapäeval on ta kõige paremini tuntud tänu Boyle'i seadusele gaaside ruumalast, samuti uurimustele õhu elastsusest, kuid vähesed teavad, et väsimatult töötama ja avastusi tegema kannustas teda meeletu soov mõista alkeemia ülima saladuse olemust.

Teine Kuningliku Seltsi ääretult andekas liige oli *sir* Isaac Newton, kes oli samuti innukas alkeemik. Ta alustas sellest, et tõlkis inglise keelde Hermes Trismegistose teosed "Smaragdtahvel" ja *"Corpus hermeticum"*; tema erilist huvi pälvis *prisca sapienta* (ühtne teooria universumi seadustest), mida ta nimetas looduse raamistikuks. See arusaam oli otseselt seotud Hermese põhitõega: "Nagu ülal, nõnda all." See tähendab, et maapealsete proportsioonide harmoonia on universumi oma peegeldus, teiste sõnadega – kõik maapealne on kosmiliste struktuuride mudel. Ülesehituselt valitseb kõike – kõige pisemast rakust kuni kõige suuremate galaktikateni – üks ja seesama geomeetria ning seda teati juba kirjutatud ajaloo algusest peale.

Usulistelt vaadetelt pooldas Newton selgelt arianismi – kristlikku usuvoolu, mis eitas Jeesuse samastamist Jumalaga ja püha kolmainsuse mõistet. Ehkki ta oli sügavalt usklik inimene ja varase ristiusu tunnus-

tatud asjatundja, kinnitas ta pidevalt, et enne Uue Testamendi laiemale üldsusele tutvustamist oli kirik seda strateegiliselt moonutanud. Üks tema tähtsamaid uurimusi puudutas vanaaja kuningriikide ülesehitust, ning ta väitis, et juuda rahva pärand on eriti väljapaistev selle poolest, et kujutab endast jumalikke teadmisi ja numeroloogiat säilitavat arhiivi. Tegelikult oli Newton nii põhjalikult ja pühendunult tegelnud muistsete salateadustega, et ühel 1942. aastal Kuninglikus Seltsis peetud loengul nimetas tuntud majandusteadlane ja poliitikakommentaator John Maynard Keynes teda "viimaseks sumeriks".

Saladuste eitamine

Need olid niisiis mõned suurmeestest, kes tegelesid roosiristlaste algse metafüüsilise teadusega. Nad olid tõelised vana kooli vabamüürlased. Tänu muistsete arhontide saladuste uurimisele ja hermetistliku filosoofia salapäraste põhitõdede rakendamisele kuulusid nad koos oma kolleegidega kõikide aegade silmapaistvaimate teadlaste hulka. Ent pärast seda kui Londoni Westminsteris asuva parlamendi viigidest aristokraadid olid 1688. aastal Stuartide kuningadünastia võimult kukutanud, läksid viimastega koos Mandri-Euroopasse maapakku ka Šoti vabamüürlus ja templirüütlitest alguse saanud roosiristlaste filosoofia. 18. sajandi alguses olid Newton ja teised sunnitud omandama "puhtama" maine, kui nende vana kultuur Briti saartelt põgenes ja võimust võttis uus range režiim. Järgnevalt valitsenud Hannoveri kuningasuguvõsa (1714. aastal sisse toodud Saksa dünastia) rajas omaenda vabamüürlaste loožid ning 1717. aastal asutati Inglismaa Suurloož (hiljem sai sellest liikmete arvu kasvades Ühendatud Suurloož). Probleemiks kujunes aga see, et uut tüüpi vabamüürlus (sai tuntuks nime all *York Rite*) tugines vaid väga piiratud infonnatsioonile ning kuna asutajatel endil puudus kõrgemasse astmesse pühitsetus, siis õigustasid nad end väitega, et vabamüürluse tõelised saladused on möödanikus kaotsi läinud.

Et selles osas oma nõrka positsiooni tugevdada, läks Hannoveri dünastia kuninga George III valitsus koguni niikaugele, et andis 1799. aastal välja salaseltside seaduse (*Secret Society Act*). Sellega keelustati kõik Yorki omadest kõrgemad vabamüürluse astmed ning pandi erilise keelu alla õpetused ja rituaalid, mis põhinesid templirüütlite omadel. Sellest sai Suurbritannia endisaegse vabamüürluse kirstunael. Isegi Šoti

iidne Kilwinningi Loož, mis oli asutatud juba enne kuningas Robert Bruce'i aega (võimalik, et koguni 12. sajandil), oli sunnitud nõuetele alluma, sest muidu ähvardas seda õigustekirjast ilmajäämine. Sestpeale võeti kasutusele üsna mõttetut ja rituaalset laadi saladuste aseained, mida öeldi kehtivat "kuni selle ajani, mil vanad saladused taasavastatakse". Tulemuseks on see, et ligemale kolme sajandi vältel pole selle uue koolkonna vabamüürlased midagi tõeliselt olulist saavutanud. Ja nõnda polegi imekspandav nende innukas püüd jätta muljet, et nad teavad tähtsaid saladusi, mida ei saa paljastada – kõige suurem saladus on tegelikult see, et nad ei teagi, milles seisnevad tõelised saladused!

Paljusid võib üllatada, et Saalomoni templil pole vabamüürluses mitte alati olnud nii tähtis koht kui alates 18. sajandist. Ühes ürikus vanaaegse põhikirja kohta – *Regius Manuscript* umbes aastast 1399 – teatatakse, et esimene kõrgeim suurmeister oli mitte Saalomon, vaid Nimrod (vägev Paabeli kütt, keda mainitakse Esimeses Moosese raamatus 10:8–10). Sellega seoses on vääralt arvatud, et ta ehitas Paabeli torni, mille tegelikult laskis püstitada kuningas Urbaba kaua pärast Nimrodi aega, 2000. aasta paiku eKr. Vaatamata kronoloogilisele vastukäivusele jutustab *Regius Manuscript*, et Nimrod õpetas oma ehitajatele kõik müürseppade märgid ja sümbolid, et eristada neid ja nende looži kogu ülejäänud inimkonnast.

Kuigi Suurbritannias kehtisid piirangud, valitses Mandri-Euroopa paljudes paikades vana teaduslik suundumus ning roosiristlaste seas oli kuni oma surmani 1784. aastal silmapaistvaks tegelaseks mõjuvõimas markii de Montferrat, kes oli tollal krahv St. Germain.[6] Nagu varem mainitud (*vt* "Templiordu nuhtlemine"), kandsid St. Germaini tiitlit Roosiristi ordu meistrid sellest peale, kui Robert Bruce selle 1317. aastal asutas.

Hermese kunst

Kuigi vabamüürlaste *Royal Archi* rituaal on näiliselt kujunenud seoses võlvitud aardekambri leidmisega, on tõenäoline, et vanasti peeti selle päritolu salateadusel põhinevaks. Tõepoolest, 1723. aasta põhikirjas rõhutatakse tervelt 23 korda, et tegu on "kuningliku kunsti" (*Royal Art*) kultiveerimisega, kusjuures need kaks sõna on iga kord kirjutatud

suurtähtedega või kursiivis. Samuti on 1723. aasta rituaalist alguse saanud küsimus: "Kust on pärit võlvkaare muster?" – ning sellele antav õige tseremoniaalne vastus: "Vikerkaarelt." Huvitaval kombel toob see meelde alkeemikutest Camu-lôti suguvõsa "koolutatud valguse" embleemi (*vt* "Ülikust käsitöömeister").

Pole kahtlust, et paljud 1630. aastail Robert Fluddi välja antud roosiristlaste ajakirjas *Clavis Philosophiae et Alchymiae Fluddianae* ilmunud gravüürid on olnud eeskujuks vabamüürlaste hilisematele toimimisviisidele. Mõned 18. sajandi loožide märgid on sealt oma kuju laenanud.[7] Ka tollal laialt kasutatud loožidiakoni juveelil oli Hermese enda kujutis. Kuhu siis ikkagi kadusid varase vabamüürluse roosiristlikud ja hermetistlikud jooned? Kuidas said unustusse langeda Elizabeth I ja Stuartide aegsed saladused ja nende asemele tulla kentsakad rituaalid, mis jäävad isegi tänapäeval nendes osalejatele täiesti mõistmatuks? Ilmselt säilisid George'ide aegsel 18. sajandil veel mingid alkeemiaga seotud riismed niikaua, kuni olid elus geniaalsete Isaac Newtoni ja Christopher Wreni nooremad kaasaegsed, ent 19. sajandiks oli kõik vähegi teaduslikku väärtust omav kaotsi läinud.

Lõplik rõhuasetuse muutus leidis aset 1809. aastal, mil puhkes äge vaidlus kuningas George III poegade Edwardi ja Augustuse vahel (nad olid George Augustuse, hilisema kuningas George IV nooremad vennad). Kenti hertsog prints Edward oli uue, Hannoveride dünastia *York Rite*'i vabamüürlane, tema vend prints Augustus, Sussexi hertsog aga oli *Scottish Rite*'i templirüütel ja (oma isa positsioonist hoolimata) maapakku saadetud Stuartide liitlane.[8] Edward üritas venna lojaalsust kõigutada, kuid see ebaõnnestus ja kompromissiks asutas ta Inglise vabamüürluse sisestruktuurina pseudotemplirüütlite haru. See jäi tema enda Kenti Protektoraadi alla ja on tänini säilinud, kuigi erineb täielikult algsest Templiordust.

Seejärel pöördus Kenti Edwardi poole üks graveerija, Alexander Deuchar, asutamisüriku saamiseks, et panna Šotimaal alus Stuartidevastasele templirüütlite organisatsioonile. Kenti hertsog andis oma nõusoleku ning 1811. aastal sai uus ühing tuntuks nime all *Scottish Conclave*, kus Deuchar oli suurmeister ja Edward kuninglik suurpatroon.

Alates 1826. aastast oli Šotimaa tõeliste templirüütlite suurmeister Robert Martin Iiri Suurleerist (*Irish Grand Encampment*). Ta mõistis 1827. aasta 28. detsembril Deuchari ühingu avalikult hukka, kuulutades,

et ei Kenti hertsogil ega Deucharil ole õigust väita, et nad on templirüütlid. Ent hertsog oli siiski kuninga poeg ning Martinil polnud võimalik eriti midagi tema võltsühingu vastu ette võtta. Lõpptulemusena ühinesid algsed Šoti ja Iiri Leer Stuartide templirüütlite ja nende Prantsusmaal asuva *Scottish Rite*'iga, eriti sealse *Chapitre Primordian de Rose Croix*'ga, mille olid 1747. aastal Arrasis asutanud "Bonnie" prints Charles ja krahv St. Germain. Kuna Kenti hertsogil puudus igasugune võimalus sekkuda tegevusse väljaspool Suurbritanniat, siis mõtles ta välja suure hulga ebaehtsaid lisaastmeid ja juurutas selle, mida tänini Inglismaal ja Põhja-Ameerikas nimetatakse *Scottish Rite*'iks. Aga mis juhtus algsete teadusvennaskondade kaotsiläinud saladustega? Mitte midagi. Need on seniajani olemas, kuid igal juhul kadunud nende vabamüürlaste ühingute jaoks, mis kuuluvad Kenti Protektoraadi jurisdiktsiooni alla.

Valgusejumal

Mõnikord arvatakse, et vabamüürlaste loožide musta-valgeruudulise põrandamustri eeskujuks on olnud Saalomoni templi põrand, kuid piiblis ei kirjeldata seda niisugusena ei Vanas Testamendis ega üheski teises tekstis. Tegelikult rõhutatakse Esimeses Kuningate raamatus (6:15 ja 30) eriliselt seda, et templi põrand oli tehtud kuuseplankudest, mis olid kaetud kullaga. Seetõttu on vabamüürlaste ringkondades loožide põrandamustri üle sageli vaieldud ning aja jooksul mitmesuguseid arvamusi esitatud. Ükskõik missugune ka poleks põrandamustri päritolu, igal juhul sarnaneb see täpselt Templiordu musta-valgeruudulise lahingulipuga. Lipu nimi oli *Beaucéant* (või *Baussant*) ja see sümboliseeris – nagu ka vabamüürlaste põrandamuster – muutlikku suhet piirangute ja vabaduse, nõmeduse ja valgustatuse, pimeduse ja valguse vahel.[9]

Üks *Royal Archi* rituaalis kasutatavatest sümboolsetest sõnadest on *Jah-Bul-On*, mis olevat leitud esimese Templi võlvkeldrist, kui Serubbaabel laskis vundamenti ette valmistati teise Templi ehitamiseks. See arvatakse olevat segu heebrea, mesopotaamia ja egiptuse sõnadest, mille tähendus on "Mina olen jumal, kõige isa". Vahel muudetakse seda pikemaks fraasiks "Ma olen ja saan olema; jumal taevas; kõige isa" – või koguni eriti pikaks: "Ma olen, kes ma olen, alfa ja oomega, algus ja

ots, esimene ja viimane, kes oli ja on ja saab olema, kõigevägevam."

Igal juhul väljendab *Jah-Bul-On* ühendatud kolmikjumala printsiipi, mis on pärit eri kultuuridest ja mida seostatakse vabamüürluses Suure Arhitekti kolme aspektiga: *Jahweh* (heebrea keeles lihtsalt *Jah* – Psalmid 68:4),[10] *Bul* (kaanani *Baal* või *Bel*) ja *On* (egiptuse), mille tõlge on "Mina olen / jumal / On". Ent viimane sõna *On* (eestikeelses piiblis Oon), mille leiame 1 Ms 41:45, tähendab egiptuse päikesejumalat ja nõnda nimetati ka Heliopolist, Egiptuse jumalate Annu ja Ra templilinna ehk Päikese Maja. Termini *On* tähendus oli eelkõige just "valgus". Väljendi *Jah-Bul-On* täpsem tõlge oleks järelikult "Mina olen valgusejumal".

Kuna kogu massoonlikku rituaali läbivaks ja tähtsaimaks elemendiks on valgus – nii selle ülimal kui vähemal kujul –, siis sisaldab *Royal Archi* tseremoonia tõepoolest mõnda olulist vihjet muistsetele saladustele. See tavand toodi 18. sajandi Inglismaale Iiri- ja Šotimaalt kui jäänuk ühest vabamüürluse filosoofilisemast harust, mis oli tegelikult maapaos. Kuna algne Šoti teoreetiline vabamüürlus arenes gaelide keskkonnas välja otseselt Templiordu pärandist, siis on täiesti selge, et nii selles tähtsaks peetud asjad kui saladused olid templirüütlitelt pärit. Varaste templirüütlite jaoks omas Jeruusalemma tempel kahtlemata väga suurt tähtsust, kuid mitte sellepärast, et see oli Saalomoni ehitatud, või sellepärast, et seal tapeti Hiram Abif. Tähtis oli see selle pärast, mille nad Jeruusalemma templi asupaigast välja kaevasid ja 1127. aastal endaga Läände kaasa tõid.

Hiram Abifi lugu – nii nagu vabamüürlased seda jutustavad – ei mainita piiblis ega üheski teises kroonikas, sest see on sisuliselt allegooria, mitte ajalugu. Sellest tulenevalt on see samamoodi nagu arutlused musta-valgeruudulise põranda üle esile kutsunud lõputuid vaidlusi ja ajendanud kirjutama suurt hulka raamatuid, milles püütakse leida selle legendi päritolu. Ent laiemas kontekstis jutustab see lugu väga tähtsast asjast – vääritust pimedusest väljakaevamisest ja õnnestavasse valgusemaailma ümberpaigutamisest. Seda kontseptsiooni kinnitab kohe pühitsemise alguses esitatav rituaalne küsimus: "Mis on sinu kõige suurem südamesoov?" – mille õige vastus on: "Valgus."

Hirami legend (meistri rituaalsest väljakaevamisest ja ümberpaigutamisest) on tegelikult allegooriline kirjeldus püha seaduselaeka väljakaevamisest ja ümberpaigutamisest; see kerkib esile mitte ainult *Royal Archi* puhul, vaid (kuigi astmerituaalid seda otseselt ei kajasta)

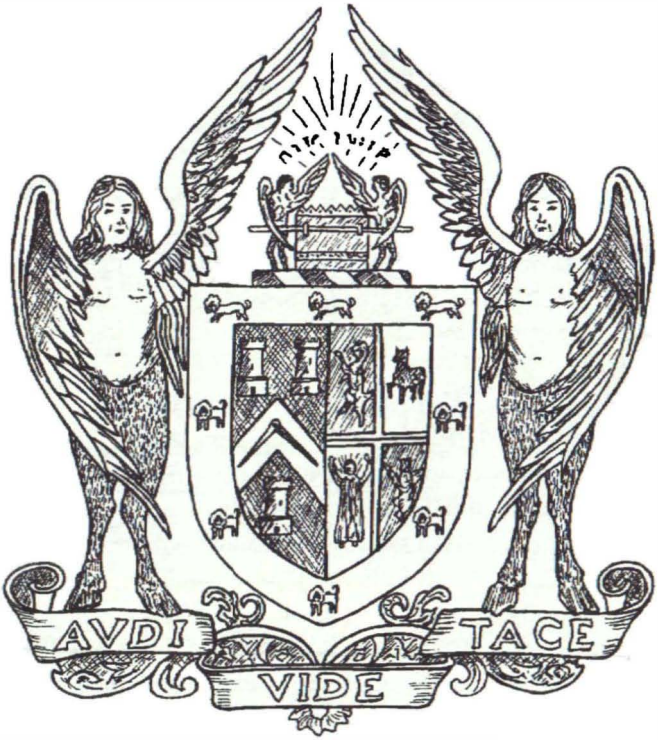

Inglismaa Ühendatud Suurlooži vapp. mille tipus on seaduselaegas.

kroonib uhkelt ka Ühendatud Suurlooži vapitippu. Peale selle, praegune *Royal Archi* rituaal seletab, et 18. sajandi lõpus tekkis vaidlus kapiitlijuveeli ühe aspekti üle, mille tulemusena tõlgendati osa rituaalist ümber. Enne seda oli looži seletuses juveeli kohta olnud kirjeldus: *"Nil nisi clavis deest ... Templum Hierosolyma ... clavis ad thesaurum ... theca ubi res pretiosa deponitur,"* mille tõlge on järgmine: "Pole vaja mitte midagi peale võtme ... Jeruusalemma tempel ... võti aarde juurde ... koht, kuhu väärisese on peidetud."

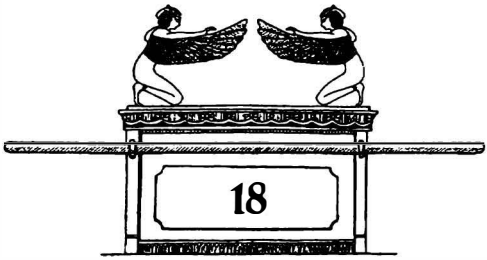

VIIMNE PUHKEPAIK

Filosoofide roosikrants

Templirüütlitest inspireeritud seaduselaeka ümberpaigutamise koha ja võtete kindlaksmääramisel tuleb arvesse võtta teatud võtmetegureid. Esmatähtis asjaolu on "valgus". Teine puudutab nõuet, et "lukukivi" (ehk võlvi päiskivi) oleks paigas. Lisaks sellele rõhutatakse *Royal Archi* kirjelduses Jeruusalemma templi maa-alusest võlvkeldrist (kus massoonid avastasid salajase raidkirja *Jah-Bul-On* ja mõistatusliku kirjarulli) eriliselt üht graveeritud "kuldplaati", mis olevat leitud ühelt marmoraluselt.

Selle asemel et osutada Hiram Abifi "esimesele loožile" Saalomoni templis (nagu seda esitab kolmas aste), viitab *Royal Archi* rituaal ühele varasemale sündmusele. Nimelt jutustatakse, et esimene ehk püha loožikoosolek toimus "Siinai kõrbes Horebi mäe jalamil", kus seda juhatasid Mooses, Aholeab (Aaroni poeg) ja Betsaleel. Seejärel nenditakse, et teine loož leidis aset Jeruusalemma templis – mitte selle sammaskojas, vaid "püha Morija mäe põues" – ning eesistujad olid kuningas Saalomon, Hiiram Tüürosest ja Hiram Abif.

Mis oli siis sellele kuldplaadile graveeritud? Vabamüürlaste õpetuse järgi olid sellel (peale Jumala sõnulseletamatu nime) kaks ühendatud geomeetrilist kujundit – võrdhaarne kolmnurk ringis. Graafiliselt kujutatakse neid *Royal Archi* dokumentides kahe kontsentrilise kujundina, mida ümbritseb ruut, nii et tegelikult on kujundeid kokku kolm: ring, ruut ja kolmnurk. Mida see joonis sümboliseerib? Rituaal jutustab, et see saladus on "kallim kui pärlid, ja ükski asi, mida sa ihaldad, ei ole sellega võrreldav... See on elupuuks neile, kes sellest kinni haa-

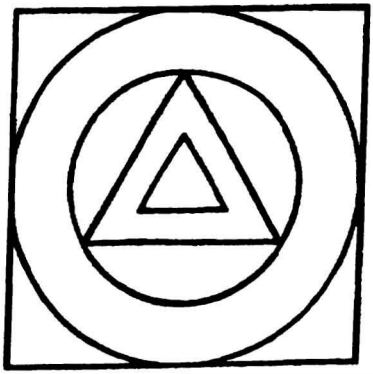

(a) Royal Archi plaadi graafiline kujutis vastavalt *Aldersgate Ritual*ile.

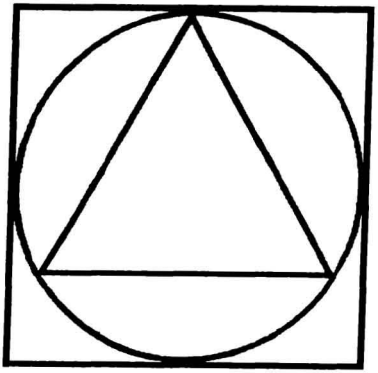

(b) Filosoofide kivi graafiline kujutis teosest *"Rosarium Philosophorum"*.

ravad..." (Nõnda kinnitab Vana Testamendi Õpetussõnade raamatu 3:15–18.)

Heitkem nüüd pilk hermetistlikule teosele *"Rosarium Philosophorum"* ("Filosoofide roosikrants"), mis avaldati 1550. aastal alkeemiaalases kogumikus *De alchemia opuscula complura veterum philosophorum*. Filosoofilise kivi kohta on seal öeldud, et selle embleem koosneb ringjoonest, nelinurgast [ruudust] ja kolmnurgast. Seetõttu on "Filosoofide roosikrantsis" esitatud filosoofilise kivi graafiline sümbol väga sarnane *Royal Archi* omaga, mis omakorda on seotud Jeruusalemma templi aardekambrist leitud kulplaadiga.

Veel üks küllalt huvitav küsimus tõstatub seoses *Royal Archi* 18. sajandi pildiga, mille autor on Laurence Dermott (*vt* vahelehel pilti 20). Ta oli 1751. aastast Inglismaa Vana Suurlooži sekretär, enne kui "vanad" ja "uued" 1813. aastal liitusid, et moodustada Inglismaa Ühendatud Suurloož. Sellega seoses oli Dermott *Royal Archi* kaasaegsesse vabamüürlusse lülitamise põhiline eestvõitleja. Tema loodud pilt sümboliseerib Jeruusalemma võlvkeldrit ajakohastatud arhitektuurilises võtmes – võlvkaarena, mille päiskivi on paigast nihutatud. Selle all ruudulisel põrandal on marmorist pjedestaal. Ent kus on kuldplaat, mis öeldavasti leiti selle pealt? Me näeme sellel hoopis seaduselaegast ennast, mis asetseb pildi keskpunktis.

Edasi peaksime seda pilti võrdlema filosoofilise Kuningliku Seltsi

gravüüriga (*vt* vahelehel pilti 19), mis on pärit üle sajandi varasemast ajast. Taas näeme võlvlaega kambrit, ruudulist põrandat ja keskel pjedestaali. Erinevus on selles, et seaduselaeka asemel seisab kuningas Charles II büst. Šotimaa muistse kuningakoja korra kohaselt looži päriliku suurmeistrina oli kuningas Charles (sünnihetkest templirüütliks määratuna)[1] Kuningliku Seltsi patroon ja toetas roosiristlaste huvi filosoofide kivi vastu. Sellel 1667. aastal loodud pildil ei jäta Brouncker vikonti osutav sõrm mingit kahtlust kuningas Charlesi erilises tähtsuses. Tema tädi, kuningas James I tütar printsess Elizabeth oli 1613. aastal abiellunud Pfalzi kuurvürsti Friedrich V-ga. Nende poeg (Charles II tädipoeg), Reinimaa-Pfalzi vürst Ruprecht oli Heidelbergi roosiristlaste ordumeister. Peale selle, vaimulik John Wilkins oli mitte ainult vürst Ruprechti juures kaplan, vaid ka kunagise Baconi *Invisible College*'i – millest lõpuks arenes loodusfilosoofide teaduslik Kuninglik Selts – tegelik asutaja ja põhiline innustaja.

Nagu varem mainitud (*vt* "Templiordu nuhtlemine") oli Šoti kuninga Robert Bruce'i vend Edward Iirimaa kuningas, kui templirüütlid 1307. aastal Mandri-Euroopast pagesid. Templiordu Iiri Suurprioraat varustas relvadega Hugues de Crecyd, kes juhatas templirüütlite väge 1314. aasta Bannockburni lahingus; selle järel tekkinud Iiri loože hakati nimetama "leerideks". Laurence Dermott oli 18. sajandil kuulunud Iiri Suurleeri enne seda, kui tutvustas *Royal Archi* rituaali Inglismaal. Päris kindlasti oli tegemist Templiordu pärandiga ning see tugines arvatavasti templirüütlite 12. sajandi väljakaevamistele Jeruusalemmas. Kuigi *Royal Archi* rituaal ja sümboolika on kujundlikult seotud varakambrist seaduselaeka ja filosoofilise kivi leidmisega müürseppade poolt Serubbaabeli teise Templi ehitamise ajal (u 536–520 eKr), põhines see tõenäoliselt siiski templirüütlite samasugusel leiul 12. sajandi alguses.

Seaduselaeka olemasolu oli Moosese ja Saalomoni ajal eeltingimus valgest pulberkullast (*mfkzt* ehk *šem-an-na*) püha kivi valmistamisel, aga see oli ka sama aine hoiuanum, tekitades laeka ülijuhtivust, levitatsiooni ja muid omadusi. Seaduselaegas ja filosoofiline kivi pole küll sünonüümid, kuid on omavahel lahutamatult seotud ning kui *Royal Archi* graafiline embleem on kivi (kooskõlas teosega "Filosoofide roosikrants"), siis Dermotti loodud pilt on palju otsekohesem, kujutades seaduselaegast ennast.

Seaduselaeka loovutamine

Veel ühe tõendi saamiseks, et seaduselaegas tõepoolest maeti kuningas Joosija juhtnööre järgides enne Nebukadnetsari sissetungi 597. aastal eKr, heitkem nüüd pilk Talmudile (*vt* "Saatuse valvurid"). Juutide Mišna (Yoma 52b) ütleb selgesti: "Enne esimese Püha Templi purustamist andis kuningas Joosija käsu seaduselaegas peitu viia, et vaenlane ei saaks seda ära võtta." Edasi on öeldud, et koos laekaga peideti ka *shemen ha mishchah*, mistõttu pärastpoole ei saanud ülempreestreid salvimisega pühitseda. Sõna *mishchah* tähendab "salvimine" (sellest tuleneb *Messiah* – messias, "salvitu") ning traditsiooniliselt on arvatud, et *shemen ha mishchah* oli messiate "salvimisõli". Lingvistiliselt on see täiesti õige, kuid etümoloogiliselt on *shemen ha* vapustavalt sarnane mesopotaamia sõnaga *šem-an-na* – valge pulberkulla ülespoolne tulekivi, messia pärandi filosoofiline kivi.

Muistsete Apkallu džinnide puhul (*vt* "Džinnide maailm") nägime, et nende preester-tarkade põhiülesanne oli kuningate "puhtaks" pühitsemine. Selleks kasutatav sümboolne vahend oli männikäbi – *mullilû* ("puhastaja") ning puhastusaine oli *šem-an-na* pulber, mida nad kandsid ämbrikestega kaasas. See maagiline "projitseerimispulber" oli assüüria uskumustes otseselt seotud elupuuga (sünnitaimega) ning massoonide rituaalis puudutab see Templi saladust: "Ta on elupuu nende jaoks, kes temast kinni haaravad." Seost puhastumisega tõendab ka Surnumere käsikirjade hulgast leitud "Templi rullraamat", milles käsitletakse kuningas Saalomoni hiigelsuure vaskmahuti teemat (*vt* "Tulekiviprojekt"). Nimetatud käsikiri jutustab, et mahuti asus puhastuskambris. Tõenäoliselt on asi nii, et kuigi *shemen ha mishchah*'t on harilikult peetud salvimisõliks – ja see on alati olnud ta täpne tähendus heebrea keeles –, siis algselt viitas see filosoofilise kivi puhastavale *šem-an-na*le, mis pandi varjule seaduselaekasse, kui Joosija ja Jeremia viimase ära peitsid.

Sissejuhatuseks jutule püha seaduselaeka praegusest asukohast on asjakohane käsitleda mõningaid tänapäeval eksisteerivaid templirüütlite traditsioonilisi tõekspidamisi. Ühe näitena võib esitada sõnasõnalise katkendi Jeruusalemma Templi Rüütliordu suurmeistri tseremoniaalsest pöördumisest Šoti Suurlooži Massoonide Templikapiitli poole 1990. aastal. Kohtumine leidis aset 12. sajandil ehitatud tsistertslaste Newbattle'i kloostri kabelis Lothianis. Loož oli kokku tulnud, et pühitseda

Templiordu esimese patrooni ja kaitsja Clairvaux' Bernard'i mälestuspäeva 20. augustit; nimetatud katkend on järgmine.

> 1127. aastal sai Hugues de Payens teate, et ta peab naasma oma kodumaale Prantsusmaale osalemaks Troyes' kirikukogul, mida juhatas Prantsusmaa kardinal-legaat – paavst Honorius II isiklik esindaja. Ent nähtamatu võim kardinali selja taga, kelle sõna oli seaduseks ja kellele kõik kuuletusid, oli Bernard, tsistertslaste ordu Clairvaux' kloostri abt. Hugues de Payens oli nii Bernard'i kui Champagne'i krahvi sugulane, kuid ta ei naasnud oma nõbude juurde tühjade kätega – kaugel sellest. Pühale Bernard'ile anti üle kirstutäied muistseid raamatuid ja lisaks nendele suurim aare – püha seaduselaegas.

Püha Bernard'i enda ülestähendused templirüütlite naasmisest Jeruusalemmast 1127. aastal (*vt* "Troyes' kirikukogu") kinnitavad ühemõtteliselt, et templirüütlid ja nende kaasatoodud varad anti "Champagne'i krahvi kaitse alla, kus on võimalik rakendada kõiki ettevaatusabinõusid avalikkuse või kirikuvõimude mis tahes sekkumise vastu". Bernard teadis algusest peale, et templirüütlite leiud äratavad kirikuvõimudes väga suurt huvi, koguni nii suurt, et kaitsmiseks nende eest saatis hinnalist laadungit teekonnal läbi Prantsusmaa ja Burgundia sõjaväeline valvesalk. Kiriku fanaatiline huvi püha aarde vastu kestis sajandeid ja nõudis lugematuid inimelusid. See ajendas nii albilastevastase ristisõja, Templiordu tagakiusamise kui katoliikliku inkvisitsiooni loomise.

Jutustades templirüütlitest enne nende tagakiusamist ja maapakku põgenemist (*vt* "Notre-Dame"), olime tunnistajaks nende suurepärastele arhitektuurialastele saavutustele Prantsusmaa oivaliste gooti katedraalide näol. Ning just nendega seoses leiame ajaloost viimase avaliku viite seaduselaekale. Chartres'i katedraalis, kõikidest katedraalidest kõige pühamas, on ühel väikesel kivireljeefil kujutatud seaduselaeka loovutamist. Sellele kivinikerdusele, mis asub Pühendatute värava ühel põhjapoolsel portaalisambal, on lisatud raidkiri ladina keeles, kuid mõistatuslikul kujul. Koorikutega kattumise ja erosiooni ning mõningate Suure Prantsuse revolutsiooni ajal tekkinud kahjustuste tõttu on selle tõlkimine kaua aega raskusi valmistanud, kuid hiljutine laseriga puhastamine on seda suuresti hõlbustanud. Niipalju kui on suudetud

dešifreerida, kõlab kiri järgmiselt: *Hic amittitur archa federis*.[2] Tõlkevariandid on sellised: "Siin lastakse minna seaduselaekal"; "Siin saadetakse seaduselaegast" või "Siin loovutatakse seaduselaegas".[3] Ükskõik kuidas seda lauset ka tõlkida, ühelgi juhul ei kõnele see laeka kaotsiminekust või peitmisest templirüütlite poolt – öeldakse lihtsalt, et seda lasti minna, saadeti või loovutati "siit", s.t Chartres'ist.

Viimane etteaste

Chartres'i katedraali kõige kummalisem ja enim arutlusi tekitanud iseärasus on selle labürint. Kummaline sellepärast, et kuigi labürindid on väga iidsed ja esinevad paljudes kultuurides, on neil alati puudunud igasugune seos ristiusuga. Sel põhjusel laskis katoliku kirik purustada labürindid Prantsusmaal Auxerre'is 1690., Sensis 1768., Reimsis 1778. ja Arrasis 1795. aastal. Chartres'i kanoonik, 1654. aastal surnud Jean-Baptiste Souchet kirjutas, et tema arvates oli katedraali labürint "üks mõttetu mäng ja ajaraiskamine". Ent erinevalt oma kolleegidest ei söandanud ta kunagi katedraali pühadust rüvetada ning tänapäeval on see keskaegsetest labürintidest kõige suurem, kõige paremini säilinud ja traditsiooniliselt kõikidest kõige püham.

Chartres'i kujund on mosaiigina laotud löövipõrandasse ning on täpne koopia ühest 2. sajandi kreeka alkeemiakäsikirjas esitatud labürindist. Selle oli 1220. aastail kopeerinud oma visandiplokki (*album de croquis*) tsistertslaste nõunik, Pikardiast pärit Vilars Dehoncort (*vt* vahelehel pilti 16) ning selleks ajaks, kui katedraali esimese järgu ehitus 1260. aastal lõpetati, olid Chartres'i vabamüürlased kujundi täielikult omaks võtnud. Seanahast mappi, milles olid pärgamendilehed Dehoncort'i unikaalsete joonistega, säilitati hilisel keskajal Pariisi St. Germaini kloostris ja anti 1795. aastal üle *Bibliothèque Nationale*'ile. Lisaks arhitektuurilistele ja akende visanditele sisaldas mapp palju joonistusi loomadest, müürsepa- ja puusepatehnikatest, samuti ainulaadsetest hüdraulilistest ja kellamehhanismidest, mistõttu Dehoncort'i hakati kutsuma gooti Leonardoks. (Pärast tema nime moderniseerimist 19. sajandil teatakse teda tänapäeval kui Villard de Honnecourt'i.)[4]

Chartres'i labürindi lookleva raja pikkus on umbes 261,5 meetrit.[5] Seda nimetati "teekonnaks Jeruusalemma", samuti Saalomoni labürindiks, mis sümboliseeris eriti just tema templi vaskmahutit. Tõepoolest,

Chartres'i labürint.

prantsuse *"Dictionnaire des symboles"* rõhutab, et sel kujundil oli maagiline funktsioon ning *"The Encyclopedia of Religion"* selgitab, et see oli *decensus ad inferos* – laskumine pimedusse ja naasmine valgusse.

Ülestähendustes Chartres'i labürindi kohta Itaalias Lucca katedraalis (seal on ühel sambal sama joonis väikeses formaadis) kinnitatakse: "See on labürint, mille ehitas kreetalane Daidalos. Keegi pole iial leidnud sellest väljapääsu peale Theseuse, tänu Ariadne lõngakerale." (*vt* Lisa 6). Siin on ebakõla, sest Chartres'i labürindis on äärmiselt lihtne leida tagasiteed, kuna kõrvalrajad ja ummikud puuduvad ning tee sisse ja välja on üks ja seesama. Saladus on selles, et alkeemiliselt teenib labürindi kujund ühtainsat eesmärki – *decensus ad inferos*. Järelikult, kui seda õigesti rakendada, siis on see marsruut suletud valgusevälja le, mis on sama kui vanaaja Mfkzti väli (*vt* "Õndsate väli"). Vahemaa labürindi keskmest katedraali Lääneukseni on tegeli-

kult võrdne vahemaaga Lääneuksest läänepoolse Roosi aknani selle kohal. Kolmnurga aluse moodustab vahemaa labürindi keskmest akna keskpaigani. Aknal on kujutatud viimsepäevakohus, ning kui läänefassaadi saaks asetada maha löövipõranda peale, langeksid labürint ja läänepoolne Roos ühte.

Pöördume korraks tagasi vabamüürlaste loožirituaali juurde ja esitame kirjalikul kujul tseremoniaalse kõneluse, mis leiab aset Kõrgeaulise Meistri ja tema Vardjate vahel ning puudutab Läänt ja kaetsiläinud saladusi. Meister küsib: "Kuidas te loodate neid leida?" Vastus: "Keskme kaudu." Küsimus: "Mis on kese?" Vastus: "See punkt ringi sees, millest kõik punktid ringjoonel on ühekaugusel." Sellega seoses on asjakohane märkida, et vabamüürlastele nii tuttav sümbol "punkt ringi sees" on identne hieroglüüfiga "valgus" Hathori templi kuningate pühamust Serâbît el Khâdimis, kust me oma teekonda alustasime (*vt* "Suur Kaitsja").

Lisades selle kõik *Royal Archi* templi varakambri leidudele, mis sümboliseerisid teatud massoonlikke saladusi, ning eeldades, et Chartres'i labürint kujutab vastavalt roosiristlaste pärimusele teekonda valguse juurde, peaksime õigusega lootma labürindi keskmest leida kuldplaati. Ometi pole löövi põrandal mingit plaati.

Kõigest hoolimata leiame tühjast ja näiliselt viimistlemata labürindikeskmest mõned metallpoldid, mis on põrandapinnaga ühetasaseks töödeldud. Selles osas saame konsulteerida 17. sajandist pärit ülestähendustega, mis on kirja pannud *sire* Charles Challine, Messalaini lääniisand, kes suri 1678. aastal. Tema päevik jutustab, et labürindi roosikujulise keskme peal asetses tõesti hiilgav kuldplaat. Edasine uurimine tõi ilmsiks, et 1792. aastal, mil katedraali rauast kellad sulatati Napoleoni armeele kahuriteks, viidi ära ka raske kuldplaat. Selgub, et selle läbimõõt oli ligemale 140 cm ja et see oli tegelikult läikivast vasest. Challine'i ja teiste kirjutised jutustavad, et kooskõlas Itaaliast Luccast leitud ülestähendustega oli plaadile graveeritud stseen Kreeta legendist – Theseus ja Minotauros ning Ariadne oma lõngakeraga.

Kuna vask kui pehme metall ei kõlvanud kahurite või turvistike valmistamiseks, võidi Chartres'i plaat tookord kõrvaldada mõnel täiesti teistsugusel põhjusel. Revolutsionäärid võisid selle lihtsalt ära varastada, aga tegemist võis olla ka ohutumasse kohta toimetamisega – võib-olla koguni templirüütlite endi poolt. Kui see oli nii, siis on võimalik, et see on tänini olemas, kuigi ma pole leidnud ühtki viidet

selle hoiukohale. Raamatus *"The Hiram Key"* ("Hiirami võti") esitavad Christopher Knight ja Robert Lomas hästi põhjendatud oletuse, et *Royal Archi* Jeruusalemma templist pärit rullraamatu peitsid templirüütlid Edinburghi lähedale Rosslyni kabelisse. Samasugusele järeldusele jõuavad raamatu "Rosslyn" autorid Tim Wallace-Murphy ja Marilyn Hopkins – templirüütlite Jeruusalemmast leitud käsikirjad on väga tõenäoliselt varjul selles kabelis. Kui neil on õigus – ning nende uurimistulemusi on igati põhjust toetada –, siis võib Rosslyn olla ka Chartres'i plaadi arvatav hoiupaik.

Vask (*vt* "Levitatsioon ja teleportatsioon") on võimas tüüp-2 ülijuht, mis toimib ülijuhtivalt suurte magnetväljade ja tugeva elektrivoolu korral. Niisugusel juhul (nagu seletab ajakiri *Chemical and Engineering News*),[6] tõukab vask magnetvälja alumise kriitilise tasandini, luues nõnda selle ja põhilise magnetallika vahele "voolutoru". Magnetvälja voolutoru sees genereerivad ülivoolud, mis pöörlevad ümber toru ning taastavad tüüp-2 väljatõugatud magnetvälja voolu abil, mis liigub seda ümbritseval ringjoonel. Nõnda muutub voolutoru pööriseks. Teatud mõttes on niisugused pöörised – vanaaja tõlgenduse kohaselt – sarnased Peeteli piksekiviga Jaakobi unenäos (1 Ms 28:12), mida mööda inglid kõndisid üles ja alla (eestikeelses piiblis – redel). Samuti on piiblis lugu tuulepöörisest, mis kandis Eelija taevasse (2 Kn 2:11).

Niisuguse voolutoruprotsessi hõlbustamiseks on vaja magnetgeneraatorit või tüüp-1 ülijuhti, et fokuseerida selle energia vaskplaadile ja kuna viimane on magnetilisust tõukav, siis tühjendab pöörisetoru selle mitteläbistavast energiast. Tuumafüüsik dr Daniel Sewell Ward seletab seda näitlikult niiviisi, et magnetgeneraator sarnaneb admiraliga, kes juhatab operatsioone kaugel merel asuvalt lipulaevalt, temale alluv destroier (vaskplaat) aga tegutseb otse kohapeal. Nendevaheline vahemaa ei oma mingit tähtsust, sest ülijuhid, kui nad on kord saavutanud resonantsi, toimivad üle mis tahes ruumi ja aja.

Seepärast on meie teekond labürindis suunatud keskme ja viimsepäevakohtu särava plaadi poole. Ja ometi, kui tahaksime Saalomoni mahuti alkeemiat toimima panna, oleks vaja ülilaenguga magnetjõudu ülaltpoolt – õieti vajaksime pöörise *Royal Archi* "päiskivi". Kas Chartres'is on niisugune asi olemas? Tegelikult mitte, sest 1836. aasta tulekahju hävitas täielikult katedraali puusarikatega katuse ja see ehitati hiljem ümber. Aga kuidas oli lugu enne seda?

Londoni Kuninglikule Seltsile aluse pannud meeste hulka kuulus ka

metroloog ja mineraloog dr Martin Lister. Elias Ashmole'i ja roosiristlaste ringkondadega tihedalt läbi käinud Lister oli ka tunnustatud loodusteadlane ja Kuningliku Arstide Kolleegiumi liige. Lister külastas 1698. aastal Prantsusmaad, näiliselt selleks et kohtuda kolleegidega *Académie Français*'st ja võrrelda teadusalaseid ülestähendusi. Ta oli eriti vaimustatud, kui talle näidati tol hanesulgede ajastul uudset metallist kirjutussulge, samuti kirjutas ta oma mälestustes Chartres'ist. "Varemalt oli kõrgel katedraali ülaosas olnud tugeva magnetjõuga suur magnetiidilahmakas," märkis ta.

Sellised tugevajõulised magnetiidid on üldiselt meteoriitset päritolu, nagu legendide piksekivid. Nad on väga rikkad magnetraua poolest; tihti rikastatakse neid veel iriidiumiga ja saadakse võimas tüüp-1 ülijuht. Sageli on niisugused piksekivid-meteoriidid väikesed, mitte suuremad kui tennisepallid, aga mõnikord on nad tohutult suured. 18. sajandil leiti üks ligemale 726 kg kaalunud magnetiidirahn Venemaalt ja 476. aastal eKr kukkus Traakias alla piksekivi, mis oli "nii suur kui sõjavanker".

Vana-Egiptuse oskusmeistrid olid kindlasti nende kivide omadustest teadlikud, sest nimetasid neid *res mehit ba* – "põhja-lõuna raud". Kuid samamoodi teadsid nad ühe teise väga hinnalise aine ülimaid omadusi, mida nad nimetasid *tšam*iks (*tchām*). Mis aine see täpselt oli, seda tänapäeval ei teata, kuid raidkirjadest on selgunud, et seda kasutati eriti just obeliskide ja püramiidide tippude (*pyramidion*) viimistlemisel. David Hudsoni jõudis oma uuringute põhjal järeldusele, et *tšam* oli särav kulla või plaatina baasil valmistatud ORME-klaas ning – arvestades selle seotust Mfkzti väljaga – kindlasti ülijuhtiv aine. Kirjutises salapärase *tšam*i kohta nentis Briti Muuseumi egiptuse muinsuste kuraator E. A. Wallis Budge 1924. aastal, et see oli igal juhul väga väärtuslik aine, kuid ometi pole seda kunagi leitud. Tänu tema uurimistööle selgus huvitav tõik, et tõenäoliselt kadusid nii *tšam* kui *pyramidion*id vaarao Ehnatoni ajal.

Niisiis oli keskaegsete templirüütlite ajal Chartres'i katedraalis olemas täiuslik tegevuspaik koonilise pöörise-voolutoru loomiseks, aluse läbimõõduga 4,5 jalga. Ülal oli tüüp-1 ülijuht (piksekivi) ja all tüüp-2 ülijuht (plaat). Ainus, mida selle toimimiseks vajati, oli elektripinge. Ning siis astus lavale püha seaduselaegas – kaarleeki tekitav kondensaator, mis oli peidus päiskivi all ning oli viimaseks etteasteks valmis.

Kui seaduselaegas asetada pöörise aktiveerimiseks alusvälja keskpaika, siis kerkib üles selle pikendus, sest *mfkzt*-tulekivi sisaldav kullast laegas ise on ülijuht, omaenda Meissneri väljaga. Niisugustes tingimustes võib tulemus olla hirmuäratav.

Seaduselaegas hakkab mitte ainult leviteerima, vaid ka eirama kõiki teadaolevaid gravitatsiooni ja aegruumi parameetreid, sest ülijuhtivus pole mitte osakesed ja aine, vaid valgus ning eksisteerib täiesti omaette maailmas. Tsiteerigem veel kord David Hudsonit: "Ülijuhtivuse puhul tegutsevad mingi aine kõik aatomid nagu üksainus aatom, milles aeg on ajatu. Nad on koherentsed, resoneerides kooskõlas nullpunkti energiaga." (Täpselt sedasama kinnitas *Institute of Advanced Studies* teadlane dr Hal Puthoff.)

Kvantmehaanika superstringiteooria eeldab, et on olemas kümme aegruumi dimensiooni: üks aja- ja kolm ruumi- (nagu meie neid tunneme) ning kuus ruumilist dimensioon, mis on kollabeerunud erinevas ulatuses tajutavaks (nagu digitaalkompressioon arvutis). Ühes hiljutises BBC raadiosaates nimetas tunnustatud Briti astronoom *sir* Martin Rees paralleeldimensioonide uurimist mitte uudseks teoreetiliseks ettevõtmiseks, vaid "salajaseks" teaduseks. "Ruum on reaalsuse põhiolemus," selgitas ta, "kuid kõik, mida me peame materiaalseks ja seetõttu osakestest koosnevaks, koosneb tegelikult vibratsioonidest." Sellest lähtuvalt pole raske mõista, et kui vibratsioonide sagedus muutub, siis muutub ka reaalsuse olemus. Reaalsusel puuduvad piirid – piiratud on ainult selle kujuteldav tajumine, sest see baseerub meie enda aegruumi kogemusel. Me teame näiteks, et kaks materiaalset objekti ei saa hõivata üht ja sama ruumi, ent mittemateriaalsed asjad nagu valgus, lõhn ja heli teevad just nimelt seda. Seepärast püüabki kvantanalüüs kahtluse alla seada meie vaatepunkti materiaalsele reaalsusele.

Veel üks selgitus Martin Reesilt: "Superstringiteooria põhineb arusaamal ruumist väga väikeses ulatuses. Pole nii, et on lihtsalt üles ja alla, vasakule ja paremale, edasi ja tagasi, vaid see on kokku kägardunud paljudeks harmoonilisteks võngeteks ja liikumisteks." Pillikeelele annab häälestatuse selle pinge ning kui pinget muuta, siis tekib teistsugune noot. Osakesi mõjutab samamoodi pinge (ergastuse laadi kaudu). Me oleme harjunud oma reaalsust tajuma teatud kindlal pingetasandil, aga kui pinge muutub ja osakesed võtavad teistsuguse kuju,

siis on nad vibratsioonilises olekus, mis erineb meie isiklikust häälestatusest. Seetõttu ei näe me neid enam tervikliku objekti kujul. See ei tähenda seda, et neid pole enam olemas, vaid seda, et nad on üle läinud eksistentsi mingisse teise alasse.[7] Nagu Hal Puthoff seoses valge pulbri katsetega (*vt* "Hiilivad aatomid ja aegruum") seletas, muutuks niisugune objekt meie gravitatsioonis kaalutuks ning väljuks meile tuntud aegruumi visuaalse taju piiridest.

Kogu olemasoleva ajaloolise tõendusmaterjali põhjal on terve rida teadlasi ja kirjanikke (näiteks Louis Charpentier) väljendanud arvamust, et püha seaduselaeka viimne puhkepaik on Chartres'i katedraalis. Mõned, nagu Trevor Ravenscroft ja Tim Wallace-Murphy, peavad seda täiesti kindlaks faktiks. Ometi võib meid kõige selle puhul kergesti tüssata meie endi arusaam vibratsioonilisest reaalsusest. Tõstatub küsimus: kas see on maetud krüpti või paigutatud seina sisse? Meil on vaja vaadelda kogu seda lugu läbi roosiristlaste arhiivimaterjalide allegooria ning rakendada sealjuures moodsaid teadussaavutusi ülijuhtidest ja hüperdimensioonidest. Templirüütlite algatatud *Royal Archi* sümboolika teatab ju otseselt, kus laegas asub ja kuidas kaotsiläinud saladusi leida.

Tsiteerime veel kord dr Daniel Wardi, kes annab seletuse füüsikateadlase seisukohalt.

> Superstringide tasandil aine kord ilmub, kord kaob, s.t ilmub ja kaob meie kolmedimensioonilise universumi suhtes. Kuid on olemas niisugune lõpphorisont (ükskõik mis sinna siseneb, ei saa enam saata valgust väljapoole, sest valgus ise on raskusjõust kammitsetud), et valgus mingist objektist muutub täiesti nähtamatuks – või lihtsalt kolmes dimensioonis nähtamatuks. Samal ajal, sonoluminestsentsi nähtuse puhul on äärmiste kiirenduste tagajärjeks valgussähvatus, mis näeb välja nii nagu läheks filmi "Star Trek" kosmoselaev "Enterprise" kooldunud lennule. Idee on selles, et ülijuht-objekt variseb kokku, kas ülejäänud kuude kollabeerunud dimensiooni või ühe portaali kaudu täielikult avardunud dimensioonidesse.

See ongi siis valguseväli – Shar-Oni tasandik, Mfkzti väli, mida tundsid (isegi kui nad seda teaduslikult ei mõistnud) vanaaja kõrgemad oskusmeistrid. Pärast Chartres'i maalilise tegevuspaiga uurimist ja jõudmist loogilise järelduseni voolutorust pole enam kahtlust selles, et

seaduselaegas on täpselt sealsamas, kus see on olnud 1307. aastast alates. Sellest tuleneva teadusliku stsenaariumi kohaselt puhkab see majesteetlikult Chartres'i katedraali labürindi auras, olles ülijuhtiva pööriseportaali kaudu üle kandunud aegruumi teise paralleeldimensiooni.

Hic amittitur archa federis – "Siin lastakse minna seaduselaekal".

MÄRKUSED

1. Kulla Maja

[1] Algsel kujul oli Vana Testament heebrea keele kombe kohaselt kirja pandud sõnadega, mis koosnesid ainult kaashäälikutest. Kreeka keelt kõnelevate helleniseerunud juutide üha suureneva arvu tõttu ilmus 270. a paiku eKr kreekakeelne tõlge. See sai tuntuks kui *Septuaginta* (lad *septuaginta* – seitsekümmend), sest tõlke kallal oli töötanud 72 õpetlast. Mõned sajandid hiljem ilmus piibli ladinakeelne tõlge *Vulgata* (vulgaarseks ehk rahvalikuks kasutuseks), mille tegi u 385. a Hieronymus (k.a UT). Järgmiseks ilmus masoreedi õpetlastelt 900. a paiku redigeeritud heebreakeelne VT (sellel põhineb tänapäevane juudi piibel).

[2] *Ashmolean Museum*, Oxford; Briti Muuseum, London; Kairo Muuseum; Chadwicki Muuseum, Bolton; Idamaade Instituudi Haskelli muuseum, Chicago; Manchesteri ülikooli muuseum; Kunsti- ja Ajaloomuuseum, Brüssel; Iiri Rahvusmuuseum, Dublin; Šoti Rahvusmuuseum, Edinburgh; *University College*, London.

[3] Lootosesöödjad ehk lotofaagid olid muinaslooline rahvas Aafrika põhjarannikul, kes ilmselt toitusid lootoseõitest. Need õied olevat tekitanud unustust ja õnnelikku loidust. Homerose "Odüsseias" randus Odysseus lotofaagide maal ja mõned tema meestest sõid nende toitu. Nad unustasid oma sõbrad ja kodu ning nad tuli väevõimuga laevale tagasi viia.

[4] Ovaalne ehisraidkiri valitseja nimega.

[5] Rosette'i kivi (praegu Briti Muuseumis) leidis leitnant Bouchard Aleksandria lähedalt 1799. a Napoleoni Egiptuse-sõjakäigu ajal. Mustale basaltplaadile (u 196 eKr) on üks ja sama tekst raiutud kolmel viisil: egiptuse hieroglüüfides ja demootses kirjas ning kreeka tähestikus. Nende võrdleva analüüsi kaudu dešifreeriti hieroglüüfid.

[6] 2 Ms 20:23. Ka 2 Ms 20:4 paigutab ebajumalate valmistamise keelu varasemale ajale.

[7] Vaa'ao – "suur maja", "ülev maja".

2. Paradiisikivi

[1] "Fountain of Youth: Telomerase," *Science*, 23. jaan 1998, lk 472. Publitseerija *American Association for the Advancement of Science*.

[2] Suurepärane teos sel teemal on: Brenner, Sydney (toim.), *Telomeres and Telomerase*.

Ciba Foundation and John Wiley, New York, 1997.

[3] Diploidne faas tähendab seda, et ühes rakus on kahekordne kromosoomistik.

[4] Bodnar, Andrea G. jt, *Science*, 16. jaan 1998, lk 349–352.

[5] Viide sõnale *man-hu* [häältdus: *manna*].

[6] Enne kui moodne teadus oli 1979. a avastanud valge pulberkulla fenomeni, oletati, et piibli taevamanna, mis sadas maha nagu lumi ja mida israeliidid Siinai kõrbes sõid, võis olla tamariski vaigutaoline eritis. Tamariskivaigu kristalliseerunud terakestest kirjutas 1483. a Mainzi dekaan Breitenbach, kelle sõnul need lendlesid koidu ajal õhus nagu väikesed helmed. Saksa botaanik G. Ehrenburg seletas 1823. a, et tamariskipuud eritavad valgeid kristalle, kui neid on tabanud Siinail levinud teatud liiki lehetäid. Kui see tõesti nii oleks olnud, siis oleksid israeliidid teadnud täpselt, millega tegu ega oleks esitanud küsimust: *manna*?

[7] Täielikud tekstid u 1425. a eKr põhinevad varasematel, III at eKr tekstidel.

[8] Veedasanskriti lähedane sugulaskeel.

3. Valgus ja täiuslikkus

[1] Graves, R., Patai, R., *Hebrew Myths: Genesis*, lk 53.

[2] Talmud on sisuliselt Mišna kommentaar, koostatud algselt heebrea ja aramea keeles. See lähtub kahest võrdse tähtsusega juudi pärimuse harust: babüloonia ja palestiina omast. Mišna ("kordamine") on varane juudi seadustekoodeks, mis põhineb iidsetel kompilatsioonidel ja mida Palestiinas 3. saj alguses redigeeris etnarh (kohalik haldur) Jehuda Hannasi. See koosneb väga paljusid elualasid hõlmavatest pärimuslikest seadustest (*halakha*), mis osalt tulenesid iidsetest tavadest ja osalt piibli seadustest (*tannaim*) nii nagu neid tõlgendasid rabid (õpetajad).

[3] Ajast u 200 eKr.

[4] Piiblis tähistas madu termin *nahash* – kaashäälikulisest sõnatüvest *NHSH*, mis tähendas "dešifreerima" või "teada saama". (*Vt* Sitchin, Z., *The 12th Planet*, ptk 13.)

[5] *Nature*, 6. aug 1960, lk 493–494.

[6] Maimani lugu ja tema 30 aastat kestnud jagelemist patendiõiguste üle (samal ajal kui Nobeli preemia läks Townesile ja Schawlowile) kirjeldab: Maiman, T., *The Laser Odyssey*.

[7] Esimesed savitahvlid, millel oli "Enuma eliš", tõi aastate 1848–1876 väljakaevamistel päevavalgele Austen Henry Layard kuningas Assurbanipali raamatukogust Ninives. George Smith Briti Muuseumist avaldas need 1876. a pealkirja all "*The Chaldean Account of Genesis*". Sama eepose eri versioone sisaldavaid tahvleid ja nende fragmente leiti Assurist, Kišist ja Urukist; teose lõppmärkustest selgus, et oli olemas isegi üks veel vanem tekst mingis veel iidsemas keeles. Eepos jutustab sellest, kuidas üks teatud jumal lõi Maa ja taeva ja kõik maapealse, k.a inimkonna. Täieliku teksti lugemiseks *vt* Heidel, A., *The Babylonian Genesis*.

[8] Ammu enne seda, kui seaduselaekast üldse juttu tuleb, ütleb Mooses (2 Ms 16:33–34) Aaronile, et võtku üks nõu mannaga ja "aseta see Jehoova ette", mille peale Aaron "asetas selle tunnistuse ette". See järel 4 Ms 17:23–25 öeldakse, et Aaroni kepp hakkas kogudusetelgis haljendama ja see viidi "seaduselaeka ette säilitamiseks meenutusmärgina vastupanijaile".

[9] Pärast Joseph Smithi 1827. a ülevaadet "Mormoonide raamatust", arendas üheainsa Uurim-Tummimi ideed edasi W. Muss-Arnolt: "The Urim and Thummim – Suggestion as to their Original Nature and Significance", *American Journal of Semitic Literature*, XVI, Chicago, 1900.

4. Egiptusest lahkumine

[1] Josephus Flaviuse versioon on, et "vesi" oli egiptuse keeles *mo*, ning veest päästetuid nimetati *uses*. Nende kahe sõna ühendist tuleneski nimi *Mo-use*.

[2] Et saada üksikasjalikku ülevaadet koosmärkuste ja allikatega, *vt* Gardner, L., "Graali kuningate sünd", eriti ptk 7–10.

[3] Sitamun oli sel ajal väga noor, mistõttu mõned egüptoloogid arvavad, et ta võis olla Amenhotepi tütar, kuid ta oli tema noorem õde (*vt* Osman, A., *Stranger in the Valley of Kings*). Üks Sitamuni kartuššidest New Yorgi *Metropolitan Museum*is nimetab teda "suure kuninga tütreks", s.t ta oli Thutmosis IV, mitte Amenhotep III tütar.

[4] Teje esimese poja nimi oli Thutmosis ja ta suri päris kindlasti väga noorelt (Tutanhamoni hauakambrist leiti piits, millel oli tema nimi).

[5] Kandis ka nime Zarukha. Kindlustatud piiriasula Zaru rajati hüksoslaste linna Avarise kohale. Ramses II valitsemisajal, kes oli olnud Zaru linnapea, ehitati see ümber ja sai tuntuks kui Pi-Ramses. Varem arvati, et Pi-Ramses oli teraviljahoidlate keskus; see põhines üht riigiametnikku puudutava raidkirja tõlkel, mille järgi too oli "viljaaitade ülevaataja". Nüüd on selgunud, et õige tõlge on "võõraste maade ülevaataja".

[6] Tihti arvatakse, et Nofretete ema pole teada, kuigi mööndakse, et teda kasvatas Ti, Juja ja Tuja poja Eje abikaasa. Ent Nofretete oli hoopis Amenhotep III ja Sitamuni tütar ning abielludes Nofretetega kindlustas Amenhotep IV (Ehnaton) endale õiguse troonile.

[7] See oli emaliinis järgluse mitokondriaal-DNA, mis oli dünastiate jaoks väga tähtis. Kuigi mitokondrid pärandatakse emalt nii tütardele kui poegadele, annavad seda edasi ainult tütred, sest see DNA sisaldub naiste munarakkudes.

[8] Israeliitide ilma kujuta jumala mõiste oli Egiptuses olemas juba enne Ehnatoni trooniletõusu. Tema erakordsus seisnes selles, et ta seadis Atoni Egiptuses ainujumalaks. See oli maailmas esimene näide ususallimatusest riigi tasandil – rahvale sunniti peale karm monoteism. Just ühe jumala kultuse ühtesobimatus Egiptusega oli see, mis 1930. aastail inspireeris Sigmund Freudi seda uurima ja juhtis ta mõttele, et Mooses oli vaarao Ehnaton.

[9] Kuigi Aton tagandati Tutanhamoni valitsemisajal egiptuse panteonis madalamale kohale, noor vaarao siiski ei keelustanud Atoni kummardamist. Seda tõendab tema trooni kullatud ja inkrusteeritud seljapaneel, millel on ta ise ja ta abikaas Anhesenpaton kujutatud koos Atoni kettaga. Pealinna viis ta siiski Ahet-Atonist tagasi Teebasse.

[10] Enne lõplikku lahkumist oli Ehnatoni (Moosese) ema Teje veennud teda Teebast ära kolima ja seda ta tegigi, rajades uue pealinna Ahet-Atoni ("Atoni horisont"). Praegu on seal Tell el-Amarna. Enamik teatmeteoseid ei maini aga tavaliselt seda, et Ehnaton ei leiutanud jumal Atonit. Juba enne Ehnatoni sündi oli tema isa Amenhotep III Zaru järvel kasutatud laeva nimi olnud "Tehen Aton" ("Aton hiilgab"). Samuti oli Zarus olemas Atoni tempel.

[11] Manethoni "Egiptuse kuningate nimistus" kannab Semenhkare nime Ahenheres, samuti Akenheres. Kirikuisa Eusebiose sulest omandas see hiljem moonutatud kuju Cencheres. Selle nime all (ja gaeli kroonikates ka Cincirise kujul) omandas vaarao Semenhkare Iiri ja Šoti ajaloos erilise tähtsuse, sest tema tütar oli ajaloost tuntud printsess Scota, kellest põlvnesid Šotimaagaelid. Tema abikaasa oli Niul, Punase mere äärse Capacyronti asehaldur. Niul oli Musta mere äärest pärit sküüdi prints ning "Niul ja Aaron sõlmisid teineteisega sõprusliidu" (*vt* Keating, G., *The History of Ireland*). Nimetatud gaelikeelne teos kinnitab, et Niuli ja printsess Scota poeg Gaedheal (Gael) sündis Egiptuses "ajal, mil Mooses hakkas tegutsema Iisraeli laste juhina". Nime Scota (sküüdi keeles "inimeste valitseja") sai printsess Niuliga abielludes.

[12] Osman, A., *Moses, Pharaoh of Egypt*; samuti Velikovsky, I., *Ages in Chaos*. Kaanani heebrealaste (*habiru*) kohta oli kirjalikke tõendeid ammu enne israeliitide väljarändamist Egiptusest, neid mainitakse Amenhotep III ja Ehnatoni aegsetes kirjades. 1887. a tuli Amarnas päevavalgele suur hulk savitahvleid, mis osutusid Kaanani valitsejate ja 18. dünastia vaaraode kirjavahetuseks. Sellest nn Amarna arhiivist on selgunud, et Ehnatoni ajaks oli Egiptuse suurriiki tabanud tõsine allakäik, sest hetiidid vallutasid Süüria ning Jeruusalemma asehaldur Abdahiba palus Ehnatonilt abi heebrealaste invasiooni vastu.

[13] Vanas Testamendis on küll värvikas kirjeldus Punasest merest läbiminekust, kui meri taandus "ja vesi oli neil müürina paremal ja vasakul pool" (2 Ms 14:22), kuid tegelikult polnudki israeliitide teel merd, mida läbida. Meile jutustatakse, et Mooses juhtis rahva Avarisest (Pi-Ramses), Niiluse delta tasandikult Goosenist Siinaile (2 Ms 16:1) ja edasi Midjani suunas (18:1). Ent see marsruut läbib kõrbe Punasest merest põhjas, kus praegu kulgeb 165 km pikkune Suessi kanal. Loomulikult muudab see tõik Moosese imeteo merevee taandamisest samasuguseks müüdiks nagu oli varasem lugu kõrkjatest leitud korviga.

[14] Teised piiblieelsed heebrea tekstid, mida on Vanas Testamendis mainitud, kuid sellest välja jäetud, on: Jehoova sõdade raamat (4 Ms 21:14), Saalomoni Tegude raamat (1 Kn 11:41), Isade Ajaraamat (Esr 4:15) ja Jehoova raamat (Js 34:16).

[15] Briti usureformaator ja Piibli tõlkija John Wycliffe kirjutas 14. saj: "Ma olen Õiglase (Jeeseri) raamatu kaks korda läbi lugenud ja kinnitan, et see on üks väga iidne teos." Üldiselt arvatakse, et Õiglase raamat peaks piiblis asetsema 5. Moosese ja Joosua raamatu vahel, kuid see jäeti välja, kuna valgustab sündmusi Horebi mäel täiesti teistmoodi.

[16] Nimi Jitro (Ithra) tähendab "küllus" (Õiglase 6:10).

[17] Üksikasjalikumat infot *vt* Gardner, L., "Graali kuningate sünd".

5. Seaduselaegas

[1] Põhjaliku ülevaate sellest etioopia pärimusest annab Hancock, G., *The Sign and the Seal*.

[2] G. Hardingi ja R. de Vaux' leiud väljakaevamistelt.

[3] Kogudusetelki on kirjeldatud 2 Ms 26–40.

[4] Piibel annab kõik mõõdud küünardes (mõõtühik, mis põhineb käsivarre pikkusel küünarnukist sõrmeotsteni). See oli aga muutuv suurus, varieerudes 18–22 tollini. Lisaks erinesid omavahel egiptuse, heebrea ja sumeri küünar. Peale selle olid veel kuninglik, püha ja ingliküünar. Käesoleva raamatu arvutustes on kasutatud miinimumvarianti – 18-tollist küünart (u 46 cm).

[5] Akaatsiapuud kasvavad seniajani Serâbiti orus. Puunimetus *šittah* on ainsus sõnast *šittim*. Kohta nimega Aabel-Sittim ("akaatsiate org"), mida mainib 4 Ms 33:49, samastas Josephus Flavius Abilaga, mis asus Jeeriko lähedal.

[6] 1. ja 2. Ajaraamatut tunti Kreekas algselt nime all *Paralipomenon* ("möödunud asjad") ja vanaheebrea keeles olid need *Dibhere Hajjamim* ("päevade teod").

[7] Sama teemat käsitlesime 1. ptk. Täishäälikud on vahetanud kohad, nagu nimes Jahveh–Jehovah.

[8] Täielik ümberkirjutis on toodud Hesekiel 10:8–22.

[9] Vt Gardner, L., *Bloodline of the Holy Grail*.

[10] Hiljem kasutati Kreekas seda terminit Ateena kõrgemate kohtunikkude kohta.

6. Kulla võim

[1] 1 küünar = 18 tolli. Seaduselaeka kaane mõõdud olid 2,5 küünart × 1,5 küünart; *vt* 5. ptk.

[2] Piiblis esineb seitse nimisõna, mis tähistavad kulda: *zahav, paz, ketem, harus, s'gor, ophir* ja *baser*. Sõnaühend *zahav tahor* tähendas "puhas kuld" ja seda kasutati seaduselaeka kaane kohta. Midrash ütleb "puhas kuld" niisuguse kulla kohta, mis sulatades ei vähene (Patai, R., *The Jewish Alchemists*).

[3] Maailma kullatootjate mittetulundusühing, mille peakorter on Londonis ning esindused kõigil suurematel kullaturgudel.

[4] 1 tonn = 2240 naela/1016,05 kg.

[5] Kogu info on saadud: World Gold Council, 45 Pall Mall, London SW1Y 5JG.

[6] Kuldvillaku legendi ("Argonautika") lõi Apollonios Rhodoselt u 250 eKr.

[7] Vana Testamendi Hiiobi raamat on kogu piibli üks kõige intrigeerivamaid oma esoteerilise sisu poolest. Kuna selle teksti sõnum on peidus sügaval pealiskaudse jutustuse all, siis on Hiiobi raamatut tsiteerinud paljud visionääridest filosoofid ja kirjanikud, näiteks J. W. Goethe ja W. Blake.

[8] Uusplatonism tekkis 250. a paiku.

[9] Kuigi seda traktaati ei leitud Nag Hammadist, on see võetud teosesse: Robinson, J., *The Nag Hammadi Library*.

[10] Tyana asus Väike-Aasias.

7. *Electrikus*

[1] Petrie, W. M. Flinders, *Ancient Egypt and Ancient Israel*. See Maati portree Kuningate orus kujutab endast kaht ühesugust pilti 19. dünastia vaarao Sipta hauakambri (KV 47) sissekäigust vasakul ja paremal.

[2] Umbes 99% nähtavast universumist koosneb plasmast.

[3] Teise nime all tuntud Erasmusena.

[4] 3 Ms 26:30, 4 Ms 21:28, 22:41, 23:3, 33:52 jne.

[5] Graves, R., *The White Goddess*. Koptide "Suure nähtamatu vaimu püha raamatu" (Nag Hammadi käsikirjad) järgi on hääldus järgmine: iiiiiiiiiiiiiiiiiiiii-eeeeeeeeeeee-eeeeeeeeee-oooooooooooooooooooooo-uuuuuuuuuuuuuuuuuuuuu-eeeeeeeee eeee-eeeeeeeee-aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa-oooooooooooooooooooooo (iga täishäälikut hääldatakse 22 tähemärgi pikkuselt).

[6] Sel teemal *vt* ka Golden Age Project veebilehte http://www.goldenageproject.org.uk, mis annab ülevaate C. ja B. O'Brieni suurepärastest saavutustest.

[7] Seade koosneb suletud anumast, kus elektronid voogavad elektroodide vahel, mida eraldab kas vaakum või madala rõhu all olev ioniseeritud gaas. Elektrontoru kaks peaelektroodi on katood ja anood. Need olid laialdaselt kasutusel ringhäälingus ja televisioonis, kuid on nüüd paljudel juhtudel asendatud transistoridega.

[8] Pärast Faraday avastust leidis füüsik J. Hittorf vaatlusi tehes, et mõnes klaastorus väljusid negatiivsest elektroodist kiired, mis tekitasid toru seinte vastu põrgates fluorestseeriva hõõguse. E. Goldstein andis 1876. a neile nimeks katoodkiired. Paar aastat hiljem püüdis W. Crookes samasuguste torude abil demonstreerida, et katoodkiired tekitavad objektide varjusid ja et neid saab magneti abil kõrvale kallutada.

8. Valguseväli

[1] BBC2 dokumentaaltelefilm *Cosmic Bullets*, 1997; eriti Itaalia linna Gubbio kohta.
[2] *Nexus*, okt/nov 1996, David Hudsoni loeng, II osa, lk 39.
[3] *Nexus*, aug/sept 1996, D. Hudsoni loeng, I osa, lk 30.
[4] Patterson, D., "Electric Genes," *Scientific American*, mai, 1995. Ülijuhte kasutatakse aju skaneerimisel ja need võivad isegi mõtteid lugeda. Ülijuht reageerib ülinõrkadele magnetväljadele. Erinevalt elektrijuhtidest ei vaja ülijuhid füüsilisi kontakte.
[5] Näiteks: "Anti-Tumour Platinum Coordination Complexes," *Platinum Metals Review*, nr 4, 1990.
[6] Bristol-Myers Squibb, 345 Park Avenue, New York, NY 10154 0037. Maailma esimene ja suurim korporatiivne uurimisprogramm tähistab kaht suursaavutust – 25 aastat ja 100 miljonit USD. Keskus toetab rahaliselt uurimusi vähktõve, südame-, veresoonkonna-, nakkus- ja närvihaiguste ning ainevahetushäirete ja toitumise alal. Tänu sellele programmile on tehtud tähtsaid arstiteaduslikke avastusi ning see jätkab biomeditsiiniliste uuringute rahastamist kogu maailmas.
[7] Utiger, R., "Melatonin, the Hormone of Darkness," *The New England Journal of Medicine*, nr 19, nov 1992.
[8] Hardland, R., Reiter, R. jt, "The Significance of the Metabolism of the Neurohormone Melatonin: Antioxidative Protection of Bioactive Substances," *Neuroscience and Biobehavioral Review*, vol. 17, 1993.
[9] Sitchin, Z., *The 12th Planet*. Selles teoses nimetatakse teda samamoodi "ülevaks, kes juhatab teed".
[10] Anunnakide ajal oli seitse Apkallu tarka, kelle oli ametisse määranud sumerite jumal Enki. Need olid: Uanadapa, Uandugga, Enmeduga, Enmegalanna, Enmebuluga, Anenlilda ja Utuabzu.
[11] Männikäbisid nimetati *mullilû* (puhastajad), *vt* Black, J., Green, A., *Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia*, lk 46.
[12] Välja kaevas selle 1845. a Inglise diplomaat Layard. Pärastpoole tõi Briti kuulsaim assürioloog Rawlinson Nimrudist veidi põhja pool Ninives päevavalgele ka kuningas Assurbanipali suurepärase raamatukogu. Piiblis oli Nimrud (1. Moosese raamatu järgi oli selle nimi kunagi Kalhu või Calah) vägeva küti Nimrodi linn.
[13] Graali mõiste eksisteeris ammu enne ristiusu teket.
[14] Scholem, G., *On the Kabbalah and its Symbolism*. Semiidi sõna *da'ath* tähendab "gnoosis" või "tõelised teadmised".
[15] Hall, M., *The Secret Teachings of All Ages*. Luik on muistsete saladuste ja kehastunud tarkuse sümbol.
[16] Inimese selgroog koosneb 24 lülist (7 kaela-, 12 rinna- ja 5 nimme-), lisaks veel eraldi omavahel ühendatud ristluu- ja õndrapiirkond, milles on vastavalt 5 ja 4 lüli.
[17] *Physical Review A*, nr 5, märts 1989; H. Puthoff, "Gravity as a zero-point fluctuation force."
[18] Suur püramiid koosneb usaldusväärsel hinnangul umbes 2,3 miljonist kiviplokist; *vt* ka Hancock, G., *Fingerprints of the Gods*.

9. Kuningas Saalomoni saladus

[1] Eesavist põlvnemise liini täielikku lugu *vt* Gardner, L., "Graali kuningate sünd," Olicn, 2005.
[2] Jeeriko on vanim alaliselt asustatud linn maakeral, mis tekkis 8500. a paiku eKr soolakauplemise keskusena.

[3] Esimesi väljakaevamisi tegi Saksa–Austria ekspeditsioon E. Sellini ja K. Watzingeri juhtimisel alates 1907. a. Inglased alustasid kaevamisi 1930. a J. Garstangi juhtimisel, neid jätkas 1953. a K. Kenyon.

[4] Hea ülevaate selles lahingus kasutatud sõjalisest taktikast annab: Herzog, C., Gichon, M., *Battles of the Bible*.

[5] Ramses III ja vilistite vahelist suurt lahingut on kujutatud ühel kivireljeefil Egiptuses Medinet Habu templis. See oli kogu Egiptuse ajaloos suurim sõjaline võit.

[6] 1 Kn 10:14. See on ligikaudu 30 tonni, tänapäevases väärtuses u 250 mln USD. 1 talent kulda = 108 naela *avoirdupois*. 1 tonn = 2240 naela.

[7] Abifi nime ei esine vabamüürlaste 1399. a põhikirjas *Regius Manuscript*, kuid kerkib esile 1550. a *Downland Manuscript*is.

[8] Mõeldud on *šem-an-nat*.

10. Pimedusse

[1] Hoolimata sellest et lõhe tõttu Rooma ja Konstantinoopoli vahel tekkis tegelikult kaks eraldi ja iseseisvat kirikut, ei vormistatud seda ametlikult enne kui alles 1945. a.

[2] Albany, HRH Prince Michael of, *The Forgotten Monarchy of Scotland*. Autor on St. Anthony Templirüütlite praegune suurmeister ja maailma kõigi jakobiitide loožide suveräänne suurmeister.

[3] Hasmoneid olid suursugune preestrite suguvõsa ja 2. saj eKr Jeruusalemmas silmapaistvad tegelased. Antiochos IV valitsemisajal oli suguvõsa pea ülempreester Mattatias, kes algatas juutide ülestõusu. Enne surma määras ta oma kolmanda poja Juudase (hüüdnimega Makabeus, hbr "vasardaja") liikumise sõjaliseks juhiks. Pärast teda juhtisid võitlust tema vennad Joonatan ja Siimon, keda koos kõikide nende toetajatega hakati kutsuma Makabeideks.

11. Paralleelne dimensioon

[1] Informatsioon Hudsoni uurimustest on saadud loengutesarjast, mis D. Hudson pidas aastail 1994–1996, samuti temaga seotud organisatsioonide sõnumilehtedest ja kommünikeedest.

[2] Neutronite aktivatsiooni analüüs (NAA) on analüüsimeetod näidistes elementide suurte, väikeste või jääkkoguste nii kvalitatiivseks kui kvantitatiivseks määramiseks, mida kasutatakse peaaegu kõigis teadusele või tehnikale huvi pakkuvates valdkondades. Paljude elementide puhul pakub NAA sensitiivsust, mis ületab teiste meetodite oma (näiteks ühe miljardiku aineosa suhtes). Täpsuse ja usaldusväärsuse tõttu rakendatakse NAA meetodit uudsete protsesside puhul või siis, kui teised meetodid ei anna soovitud tulemusi.

[3] Vene ja nõukogude teaduse ainus ja tähtsaim keskasutus on olnud Teaduste Akadeemia, mis asutati 1725. a tsaar Peeter I käsul. Traditsiooniliselt hõlmab akadeemia kõiki teadmiste valdkondi, nii loodus- kui ühiskonnateadusi. Nõukogude perioodi kohta annab küllaldaselt infot: Vucinich, A., *Empire of Knowledge: The Academy of the USSR (1917–1970)*. University of California Press, Berkeley, CA, 1984.

[4] Nende hulka kuuluvad järgmised patendid: Suurbritannia – GB2219995; Prantsusmaa – FR2632974; Rootsi – SE8902258; Saksamaa – DE3920144; Šveits – CH680136; Belgia – BEI003134; Austraalia – AU3662489.

[5] Selle murrangulise avastuse tegid Šveitsi teadlased A. Müller ja G. Bednorz. Esimene

tutvustav artikkel "Condensed Matter" ilmus ajakirjas *Zeitschrift für Physik*, apr 1986.

[6] Dr Harold E. Puthoff on Austini Institute for Advanced Studies direktor. Ta on spetsialiseerunud fundamentaal-elektrodünaamikale ning uurinud aine stabiilsust, gravitatsiooni, kosmoloogiat ja energiat. Lõpetanud 1967. a Stanfordi ülikooli, avaldanud üle 30 teadusliku kirjutise, omab patente ja on kaasautor õpikule *Fundamentals of Quantum Electronics*, John Wiley, New York, 1969.

[7] Niels Bohri Astronoomia-, Füüsika- ja Geofüüsika Instituut asutati jaan 1993 ja asub Taanis. Kõik Kopenhaageni ülikooli füüsikaga seotud neli teaduskonda ühendati tookord üheks instituudiks.

[8] Argonne National Laboratory, 9700 S. Cass Avenue, Argonne, IL 60439. See on USA esimene riiklik labor, asutatud 1946. Otsene järglane Chicago ülikooli metallurgia laborile, mis moodustas osa Manhattani projektist (aatomipommi loomine enne sakslasi). Pärast sõda sai Argonne'i missiooniks rahuotstarbeliste tuumareaktorite arendamine, ent praegu töötab relvatööstuse heaks.

[9] Oak Ridge National Laboratory (Bethel Valley Road, Oak Ridge, TN 37831) on multiprogrammiline teadus- ja tehnoloogialabor USA Energiaministeeriumi alluvuses. Eesmärgid on USA liidripositsiooni kindlustamine, puhta energia tootmine, keskkonnakaitse ja riigi julgeolek.

[10] *Classical and Quantum Gravity*, vol. 11, mai 1994, University of Wales, Cardiff. Artikkel "The Warp Drive: hyperfast travel within general relativity."

[11] "Space-time Hypersurfing," *American Scientist*, vol. 82, okt 1994.

12. Kvantprotokoll

[1] Keemiliselt lahutab neid üle 4 ongströmi. 1 Å = 0,00000001 cm. Ühik sai nime rootsi teadlase A. J. Ångströmi järgi.

[2] Füüsik Leon Cooper sai koos kolleegide J. Bardeeni ja R. Schriefferiga ülijuhtivuse teooria loomise eest 1972. a Nobeli preemia. Teine tähtis avastus tuli Cambridge'i teadlaselt Brian Josephsonilt, kes ennustas ja tõestas tunneliefekti teket ja sai selle eest 1973. a Nobeli preemia. Praegu kannab see nähtus Josephsoni efekti nime.

[3] 1933. a avastasid W. Meissner ja R. Ochsenfeld, et ülijuhtiv aine tõrjub magnetvälja. Seda nähtust nimetatakse diamagnetismiks ja see kannab Meissneri-Ochsenfeldi efekti nime.

[4] http://newton.dep.anl.gov/archive.htm Selle lingi kaudu saab Argonne'i teadlastele otse küsimusi esitada. Teine hea link on http://imagine.gsfc.nasa.gov/docs/ask_astro/ask_an_astronomer.html, mille omanik on NASA juures asuv Laboratory for High Energy Astrophysics.

[5] Protsessi kirjeldatakse veebilehel http://science.nasa.gov/headlines/y2002/27mar_stoplight.htm.

[6] *Nature*, vol. 413, lk 400. Samuti http://www.newscientist.com/news/news.jsp?id=ns99991346.

[7] Täieliku seletuse lootsest Mesopotaamia muistses tähetule rituaalis annab Gardner, L., "Sõrmuste Isandate valdused", Olion, 2005.

[8] Hawking, Stephen, *The Illustrated A Brief History of Time*. Aastast 1979 on S. Hawking olnud Cambridge'i ülikooli rakendusmatemaatika ja teoreetilise füüsika teaduskonna professor – samal ametikohal nagu Isaac Newton 1663. a.

13. Tuli kõrbes

[1] Juutide valguspüha, millega meenutatakse seda sündmust 165. a eKr.
[2] Kreeka keeles oli ta nimi Cypros (Küpros).
[3] Selle kohta võib lugeda veebilehelt PERLINK "http://www.subtleenergies.com/ormus/ormus/ormus4.htm" http://www.subtleenergies.com/ormus/ormus/ormus4.htm.
[4] Hea ülevaade Kumrani sektidest: Eisenman, R., *Maccabees, Zadokites, Christians and Qumran.*

14. *Desposyni*

[1] Selles on põhjust kahelda, sest kuigi Esra 3:2 ja Haggai 1:1 kinnitavad, et Serubbaabel oli Sealtieli poeg, võis neil siiski üks põlvkond vahet olla. Arvatavasti oli Sealtielil poeg Pedaja, kes võiski olla Serubbaabeli isa. Selles osas tekitab segadust 1 Aj 3:19.
[2] Kaldkirjas sõna "ema" Luuka 24:10 on hilisem võlts lisand, originaaltekstis seda pole.
[3] Edessa (praegune Urfa) Türgis, vastandina Edessale Kreekas.
[4] Abdiast nimetatakse üheks Jeesuse 70 jüngrist (Lk 10:1). Temast sai esimene Babüloni piiskop ning tema pühitsesid ametisse Jeesuse vennad Siimon ja Juudas.
[5] Tegeliku loo Maarja Magdaleenast ja tema abielust Jeesusega leiate: Gardner, L., *Bloodline of the Holy Grail.*
[6] Arimaatia Joosepi täielik lugu, *ibidem.*
[7] Seda teemat käsitleb põhjalikult: Gardner, L., "Graali kuningate sünd".

15. Salateaduste renessanss

[1] "Aelia" – keiser Hadrianuse auks, kelle täielik nimi oli Publius Aelius Hadrianus. "Capitolina" – Rooma Kapitooliumi jumalatekolmiku (Jupiter, Juno, Minerva) auks, kellest pidid saama uue linna kaitsejumalad.
[2] Kaljutoomkiriku kuppel pole alati olnud kuldne, nagu see on tänapäeval. Kuldamiseks vajaliku 80 kg lehtkulla ostmisel osutas abi Jordaania kadunud kuningas Hussein, kes müüs selleks ühe oma Londoni majadest.
[3] Kuigi sunniidid peavad Jeruusalemma oma kolmandaks pühaks linnaks, asetavad šiiidid selle Lõuna-Iraagi linna Karabala järel tähtsuselt neljandaks.
[4] Algne Siioni Ordu asutati eesmärgil liita selleks kõlblikud moslemid, juudid ja teised kristliku ühinguga, millest hiljem sai Templiordu.
[5] Vatikani kuuria huvidest olid tsistertslaste ideaalid kaugel, need puudutasid haridust, põllumajandust ja pühasid kunste.
[6] Pärast Akka langemist 1291. a lõppesid ristisõjad ja hospitaliidid (johanniidid) olid sunnitud Palestiinast lahkuma. Nad läksid Rhodosele ja Küprosele, hakkasid tegelema ka ilmalike ja sõjaliste ettevõtmistega ning alates 1530. a said neist Malta rüütlid. Hospitaliitide ühe haruna rajati 1888. a Suurbritannias *St. John Ambulance Association*, mis seniajani kasutab sedasama embleemi.
[7] Dolmen koosneb harilikult kahest püstisest kivist, mille peale on asetatud horisontaalne päiskivi nagu Stonehenge'is. Esiajaloolistest aegadest peale kasutati dolmeneid hiigelsuurte resonaatoritena (nagu võimendid akustiliste muusikariistade puhul), et võimendada Maa telluurseid voole.
[8] Hetkel annab Septimaania kuningriigist kõige ulatuslikuma ülevaate: Zuckerman, A., *A Jewish Princedom in Feudal France.*
[9] Antud juhul tähistab juudi usku Toora, mis hõlmab heebrea piibli esimest viit raa-

matut. Masoreedi heebrea piibel oli alles hiljuti koostatud ning selle vanimat säilinud eksemplari (kirjutatud u 1010) hoitakse praegu Venemaa Rahvusraamatukogus Peterburis, kus seda tuntakse nn Leningradi koodeksi nime all.

[10] Seda teemat on ulatuslikult käsitlenud Baigent, Leigh ja Lincoln teoses "Püha veri ja Püha Graal," 2. ptk, Olion, 2001.

[11] Akvitaania Eleanor (1122–1204) on suurepärane näide tolle regiooni naiste võrdõiguslikkusest. Tema tähtsus ja mõjukus valmistasid rooma kiriku piiskoppidele alalist kimbatust.

16. Peidetud pärgamendirull

[1] Šotimaa kui terve riigi väljaheitmist ei tühistatud enne 1323. a ning sellele eelnes Robert Bruce'i võit Edward II üle Bannockburni lahingus 1314. a ja Šoti põhiseaduse (*Declaration of Arbroath*) koostamine 1320. a. Hilisem Northamptoni leping 1328. a kinnitas Šotimaa sõltumatust.

[2] Prantsuse–Šoti *Auld Alliance* oli üks kõige kauemini püsinud lepinguid Euroopa ajaloos, tänu millele (kuni 1906. a) said šotlased siseneda Prantsusmaale kui Prantsuse kodanikud, ja vastupidi.

[3] De Molay hukati 18. märtsil 1314.

[4] Mõõdusüsteemina tuleks meetritele eelistada mõõtmist jalgades ja tollides. Tegelikult nimetavad püha geomeetria ja metroloogia asjatundjad meetrit lihtsalt "moodsaks lolluseks", sest kümnendsüsteemi aluseks olev 10 põhjustab vältimatult ebatäpsusi ja niisuguseid mõttetusi nagu perioodilised kümnendmurrud. Universaalse mõõtmise alus 12 on palju täpsem, sest esimesed kuus arvu jaguvad viiega ja kogu arvutamine on palju paindlikum. Samamoodi ebastabiilne on dekagoonil põhinev geomeetria. Pühas matemaatikas on kardinaaltegurid 3, 4 ja 12. *Vt* Mitchell, J., *The Dimensions of Paradise.*

[5] *Hera*, nr 27, märts 2002, A. Forgione, F. Garuffi, "Templari: assolti con formula piena."

17. Fööniksi lendutõus

[1] Seleukiidid – Süüria kuningad 301–93 eKr. Seleukos IV Soter (187–176 eKr) saatis oma varahoidja Heliodorose Jeruusalemma templit rüüstama (2. Makabeide 3:1–40). Ent tänu ilmutusele takistati tal seda tegemast ja selle asemel mõrvas ta hoopis Seleukose.

[2] Palestine Exploration Fund, 2 Hinde Mews, Marylebone Lane, London, W1U 2AA.

[3] Need esemed on nüüd hoiul Šoti templirüütlite arhivaari Robert Brydoni käes Edinburghi lähedal Roslinis. *Vt* Knight, Lomas, *The Hiram Key*.

[4] Püha Antonius (u 300) oli ristiusu munkluse rajaja Egiptuses.

[5] Šotimaa *Privy Seal Register.*

[6] Selle kuulsa jakobiitide aegse krahv St. Germaini vanemad olid Juan Tomazo Enriquez de Cabrera, Kastiilia krahv ja Maria Anna, Hispaania kuninga ema, Carlos II lesk.

[7] Iga astme põhielementide graafilised kujutised tseremoniaalsetel paneelidel.

[8] Pärast 1793. a õigustest loobumist oli Augustus tegelikult Prantsuse templirüütlite Inglise haru suurmeister. Loost täieliku ülevaate saamiseks *vt* Albany, *The Forgotten Monarchy of Scotland.*

[9] Šotimaal kutsuti templirüütlite lippurit nimega *Beaucennifer.*

[10] *Jah* on tüvi sõnast *hallelujah* – "ülistage jumalat".

18. Viimne puhkepaik

[1] Kuningas Robert Bruce oli Templiordule pakkunud varjupaika Šotimaal ning 432 templirüütlit oli *chevalier* Hugues de Crecy juhtimisel võidelnud Bannockburni lahingus. Pärast seda pälvis ordu Šoti kuningriigis õigustatult suure austuse ning kõik Stewartite krooni pärijad said sünnihetkest alates templirüütliks.

[2] Mõned aastad tagasi arvati, et üks varaseid tõlkeid kõlas järgmiselt: "Siin lähevad asjad oma loomulikku rada. Sa pead tegutsema läbi seaduselaeka." *Vt* Charpentier, L., *The Mysteries of Chartres Cathedral.*

[3] Praegused üldiselt tunnustatud tõlkeversioonid esitas esimesena Hancock, G., *The Sign and the Seal.*

[4] Kõige rohkem kirjandust Villard de Honnecourt'i kohta leidub prantsuse keeles. Inglise keeles on temast kirjutanud F. Bucher ja J. Gimpel (*vt* kasutatud kirjandus).

[5] Labürindi ümbermõõt on 12,85 m.

[6] Adrian, F., Cowan, D., "The New Superconductors", *Chemical and Engineering News*, 21. dets 1992.

[7] Superstringiteoorias on eelduseks see, et kuigi osakesed asuvad teatud ajapunktides, pole nad lõplikud objektid, mis määratlevad universaalse gravitatsiooni. Vastupidi, nüüd mõistetakse, et eksistentsi põhiobjektid ei sarnane punktide, vaid stringidega. Need võivad olla nii lahtised kui kinnised (silmusekujulised) ning ühe stringi keskmised mõõtmed on gravitatsioonilise (Plancki) pikkuse suurusjärgus (10^{-35} m). Rohkem superstringide kohta *vt* Kasutatud kirjandus: Hawking, S., Greene, B., Gribbin, J., Kaku, M.

Sugulussidemed Egiptuses

Moosese, Mirjami ja Aaroni põlvnemine

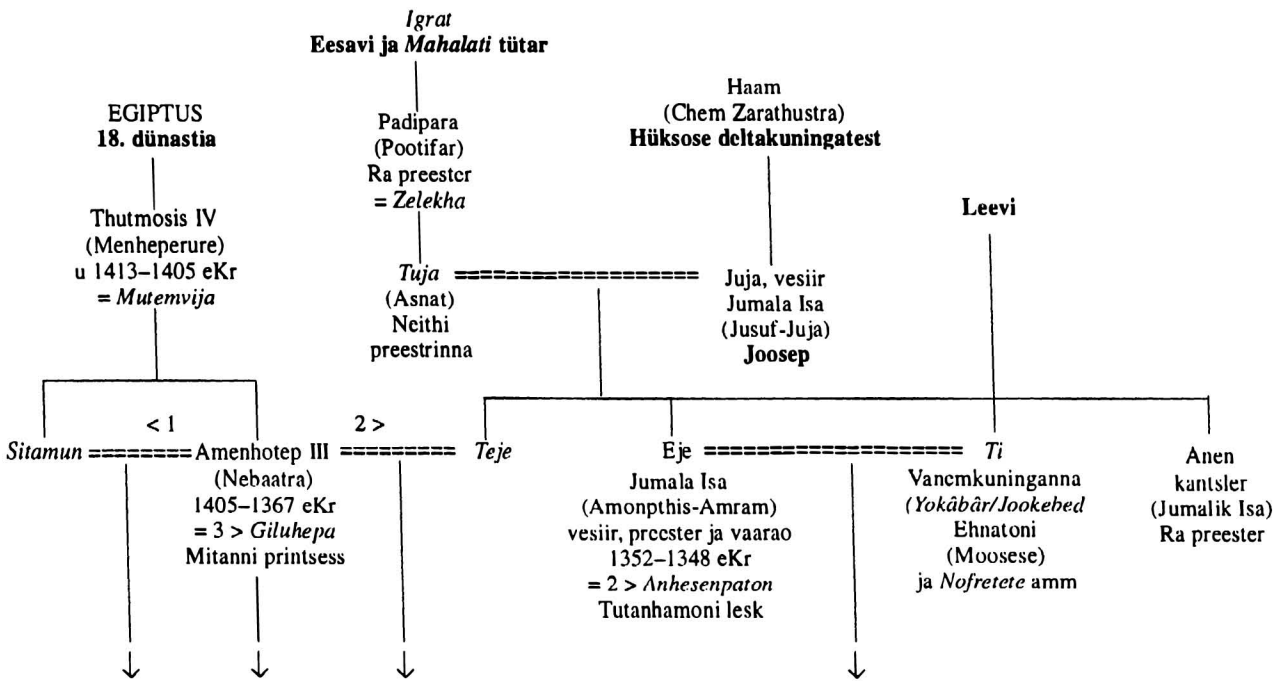

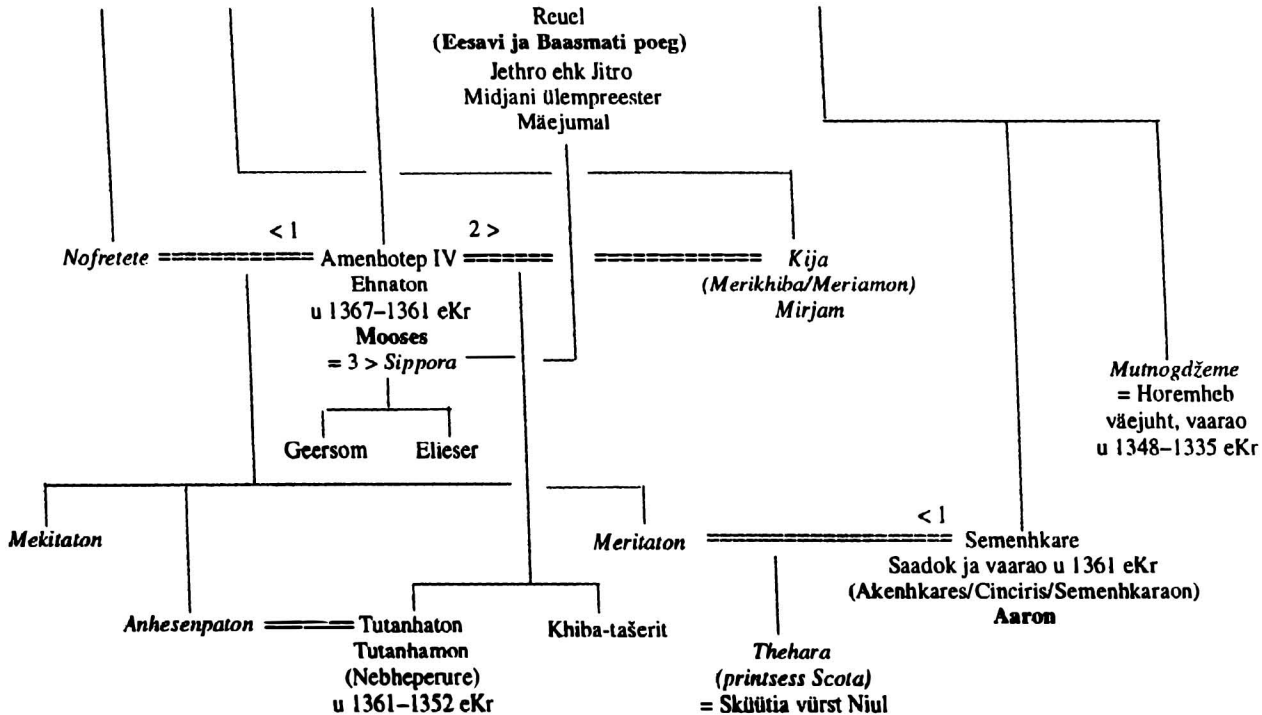
Reuel
(Eesavi ja Baasmati poeg)
Jethro ehk Jitro
Midjani ülempreester
Mäejumal
< 1
2 >
Nofretete
Amenhotep IV
Ehnaton
u 1367–1361 eKr
Mooses
= 3 > Sippora
Kija
(Merikhiba/Meriamon)
Mirjam
Mutnogdžeme
= Horemheb
väejuht, vaarao
u 1348–1335 eKr
Geersom
Elieser
Mekitaton
Meritaton
< 1
Semenhkare
Saadok ja vaarao u 1361 eKr
(Akenhkares/Cinciris/Semenhkaraon)
Aaron
Anhesenpaton
Tutanhaton
Tutanhamon
(Nebheperure)
u 1361–1352 eKr
Khiba-tašerit
Thehara
(printsess Scota)
= Sküütia vürst Niul

Pärast Egiptusest lahkumist

Mirjamist kuningas Taavetini

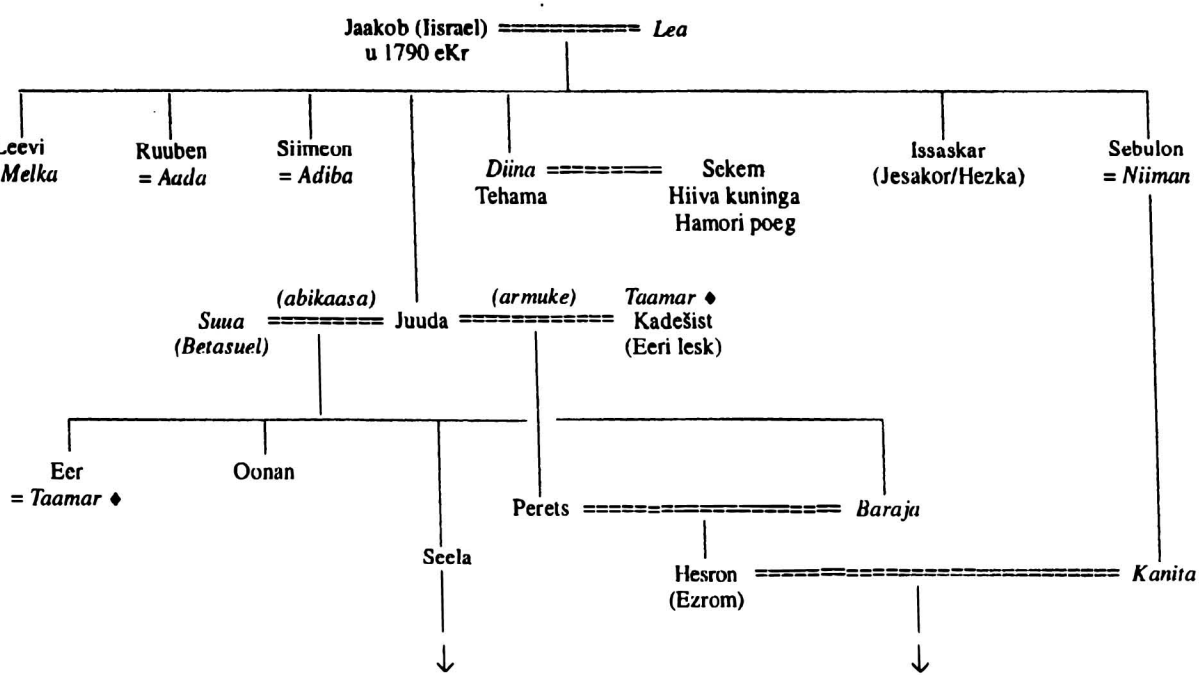

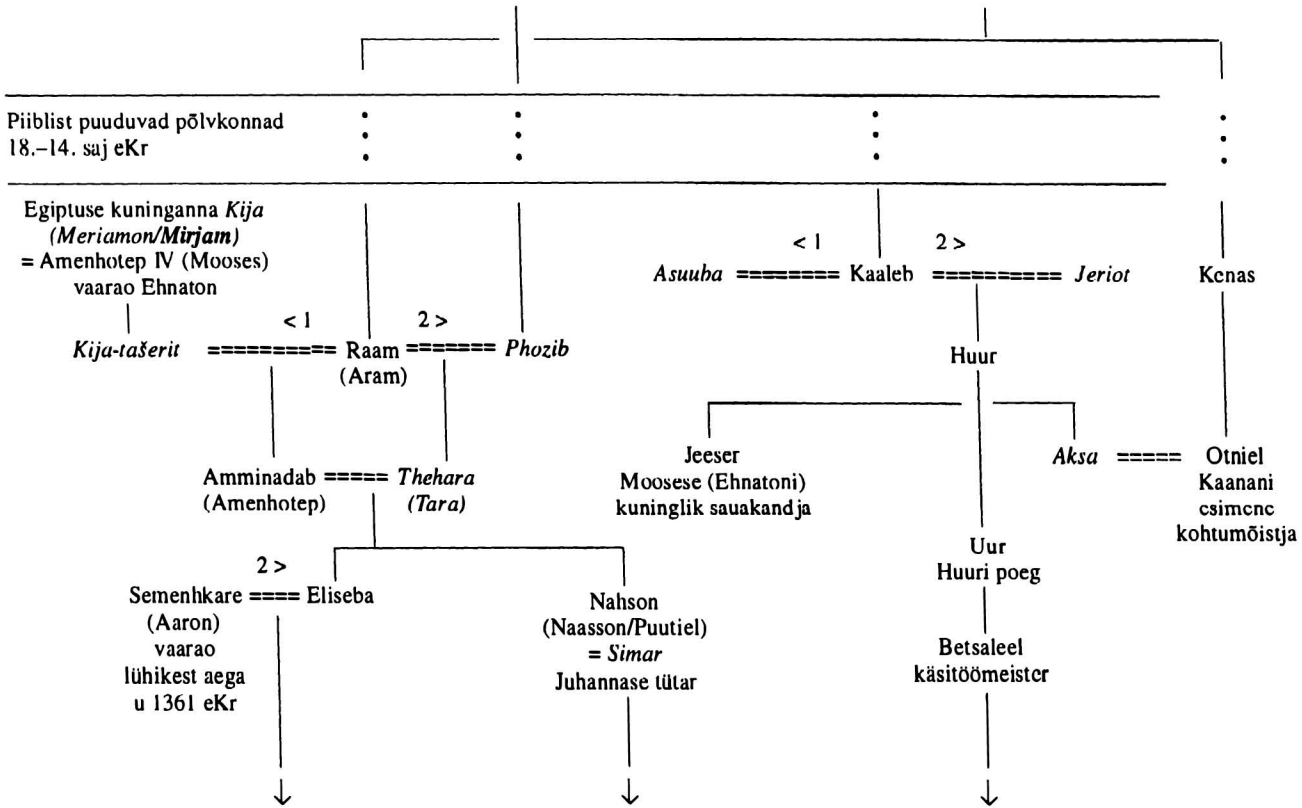
Piiblist puuduvad põlvkonnad
18.–14. saj eKr
Egiptuse kuninganna *Kija*
(Meriamon/Mirjam)
= Amenhotep IV (Mooses)
vaarao Ehnaton
Kija-tašerit
< 1
Raam
(Aram)
2 >
Phozib
Amminadab
(Amenhotep)
Thehara
(Tara)
2 >
Semenhkare
(Aaron)
vaarao
lühikest aega
u 1361 eKr
Eliseba
Nahson
(Naasson/Puutiel)
= *Simar*
Juhannase tütar
< 1
Asuuba
Kaaleb
2 >
Jeriot
Huur
Jeeser
Moosese (Ehnatoni)
kuninglik sauakandja
Uur
Huuri poeg
Betsaleel
käsitöömeister
Aksa
Otniel
Kaanani
esimene
kohtumõistja
Kenas

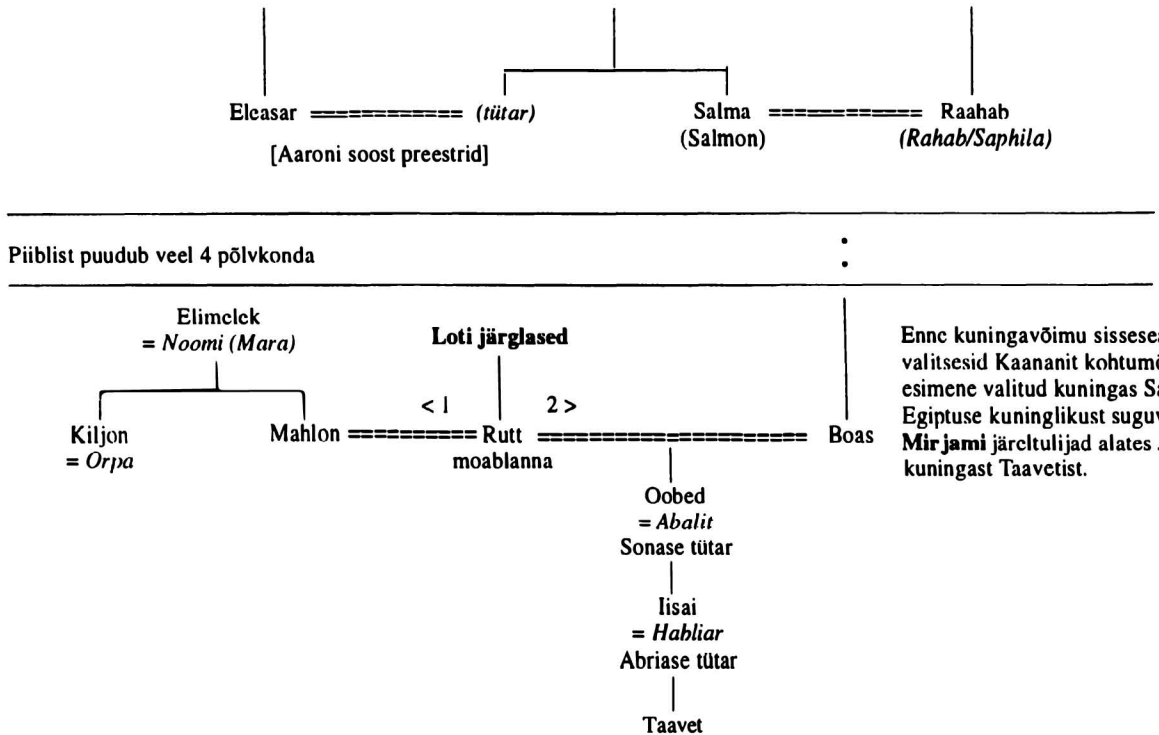

Enne kuningavõimu sisseseadmist valitsesid Kaananit kohtumõistjad, seejärel esimene valitud kuningas Saul ja hiljem Egiptuse kuninglikust suguvõsast pärit **Mirjami** järeltulijad alates Juuda ja Iisraeli kuningast Taavetist.

Israeliitide kohtumõistjad Kaananis

Kogukonna valitsejad Iisraeli ja Juuda kuningriikide eelsel ajal

Otniel
Kenase poeg, Juuda suguharust, u 1300 eKr
= Aksa, Kaalebi tütar

Eehud

Samgar
Taevakuninganna Anati jünger

Baarak
Abinoami poeg (valitses koos Debooraga)

Deboora
Naisprohvet ja Iisraeli Ema
= Lappidot

Giideon (Jerubbaal)
Joase poeg, Manasse suguharust

Abimelek
Giideoni poeg

Toola
Issaskari suguvõsast

Jair
Manasse suguvõsast

Jefta Gileadist

Ibsan Petlemmast

Eelon
Sebuloni suguharust

Eeli

Abdon

Simson
Maanoah poeg, Daani suguharust

Saamuel
Hanna poeg

Iisraeli kuningriik rajati u 1048 eKr, kuningaks sai Saul

Juuda kuningasugu

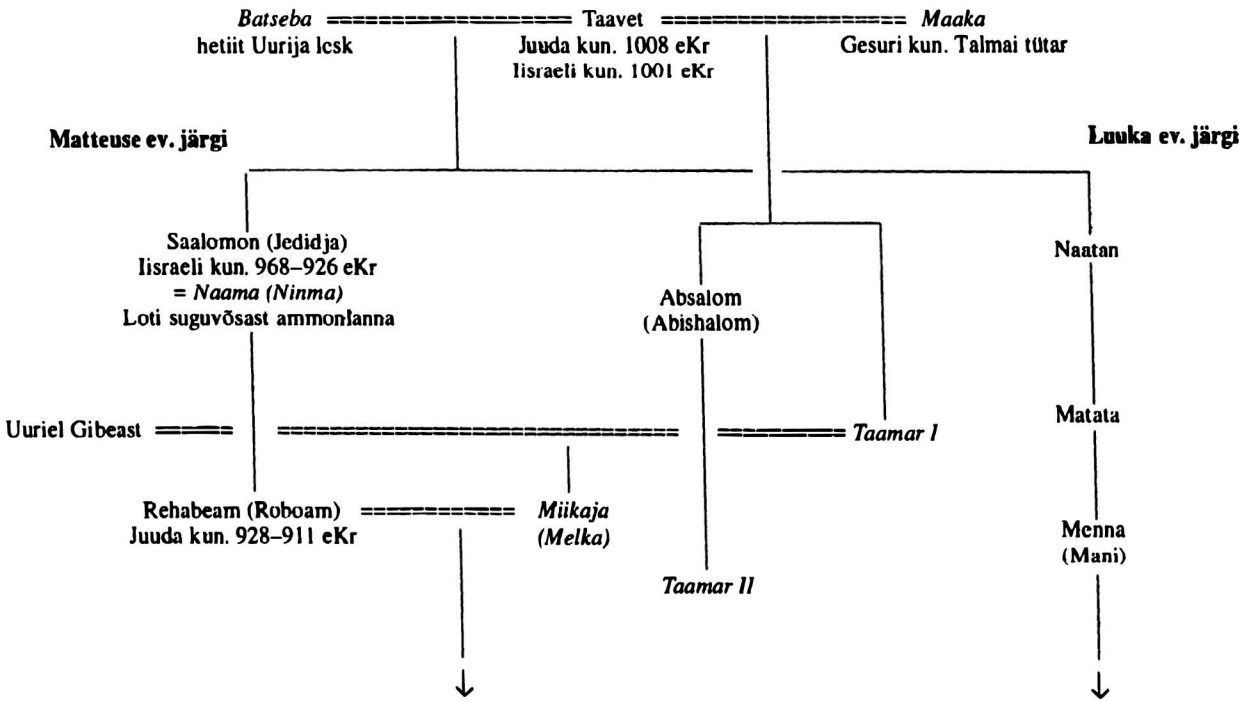

Abija (Abia)
Juuda kun. 911–908 eKr
= *Maaka*, Abisalomi tütar Jeruusalemmast

Aasa (Asaf)
Juuda kun. 908–868 eKr
= *Asuuba*, Silhi tütar

Joosafat (Jehošafat)
Juuda kun. 868–851 eKr
= *Malkija*, Abiudi tütar

Jooram (Jehoram)
Juuda kun. 851–843 eKr
= *Atalja*, Iisraeli valitsejate Ahabi ja Iisebeli tütar,
pärast poja surma 843–839 eKr Juuda kuninganna

Ahasja
Juuda kun. 843 eKr
– *Sibja*, Habraliase tütar Beersebast

Joas
Juuda kun. 839–799 eKr
= *Jooaddan* Jeruusalemmast

↓

Melea

Eljakim

Joonam

Joosep

Juuda

Siimeon
(Simeon)

↓

Amasja
Juuda kun. 799–785 eKr
= *Jekolja* Jeruusalemmast

Ussija (Oziah)
Juuda kun. 785–742 eKr
= *Jeruusa*, ülemprcester Saadoki tütar

Jootam (Joatham)
Juuda kun. 742–735 eKr
= *Hadast*, Elkana tütar

Ahas (Achaz)
Juuda kun. 735–715 eKr
= *Abi*, Sakarja tütar

Hiskija (Hezkias)
Juuda kun. 715–687 eKr
= *Hefsiba*, Bartenase tütar

↓

Leevi

Mattat

Joorim

Eliesser

Jeesus

↓

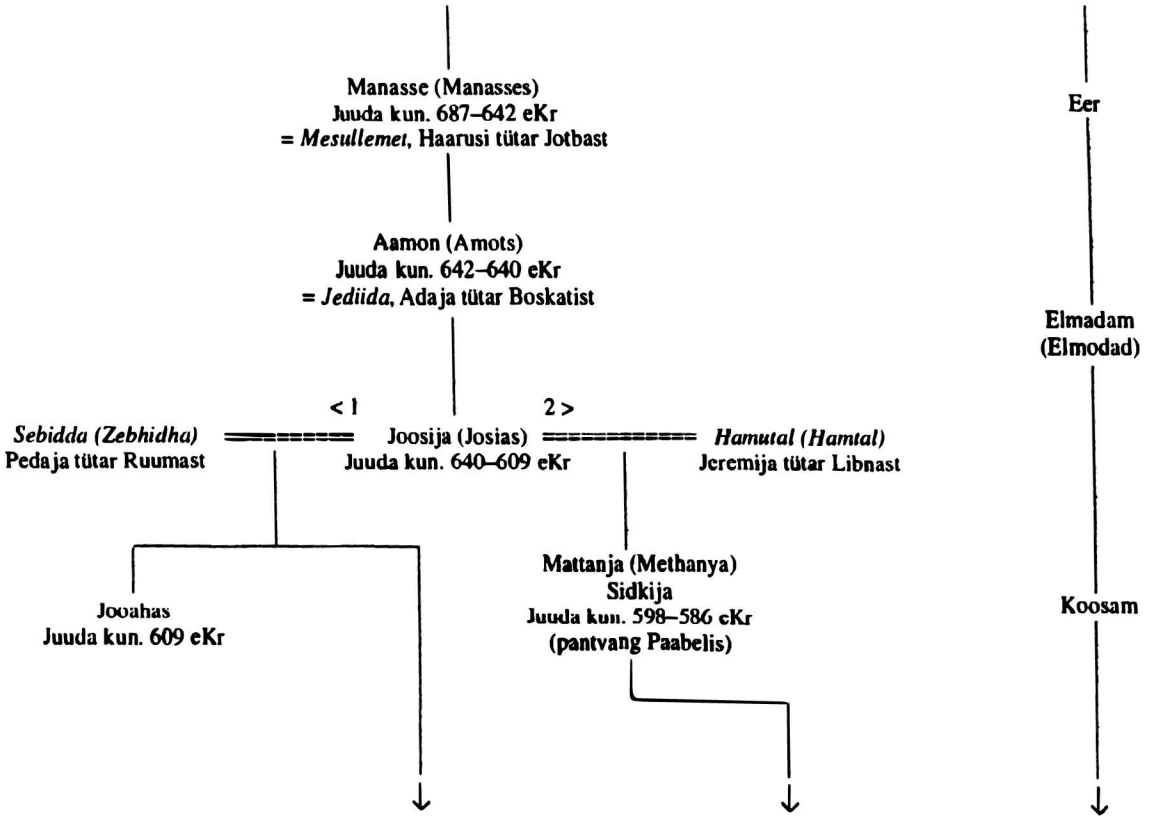
Manasse (Manasses)
Juuda kun. 687–642 eKr
= *Mesullemet*, Haarusi tütar Jotbast
Aamon (Amots)
Juuda kun. 642–640 eKr
= *Jediida*, Adaja tütar Boskatist
< 1
2 >
Sebidda (Zebhidha)
Pedaja tütar Ruumast
Joosija (Josias)
Juuda kun. 640–609 eKr
Hamutal (Hamtal)
Jeremija tütar Libnast
Jooahas
Juuda kun. 609 eKr
Mattanja (Methanya)
Sidkija
Juuda kun. 598–586 eKr
(pantvang Paabelis)
Eer
Elmadam
(Elmodad)
Koosam

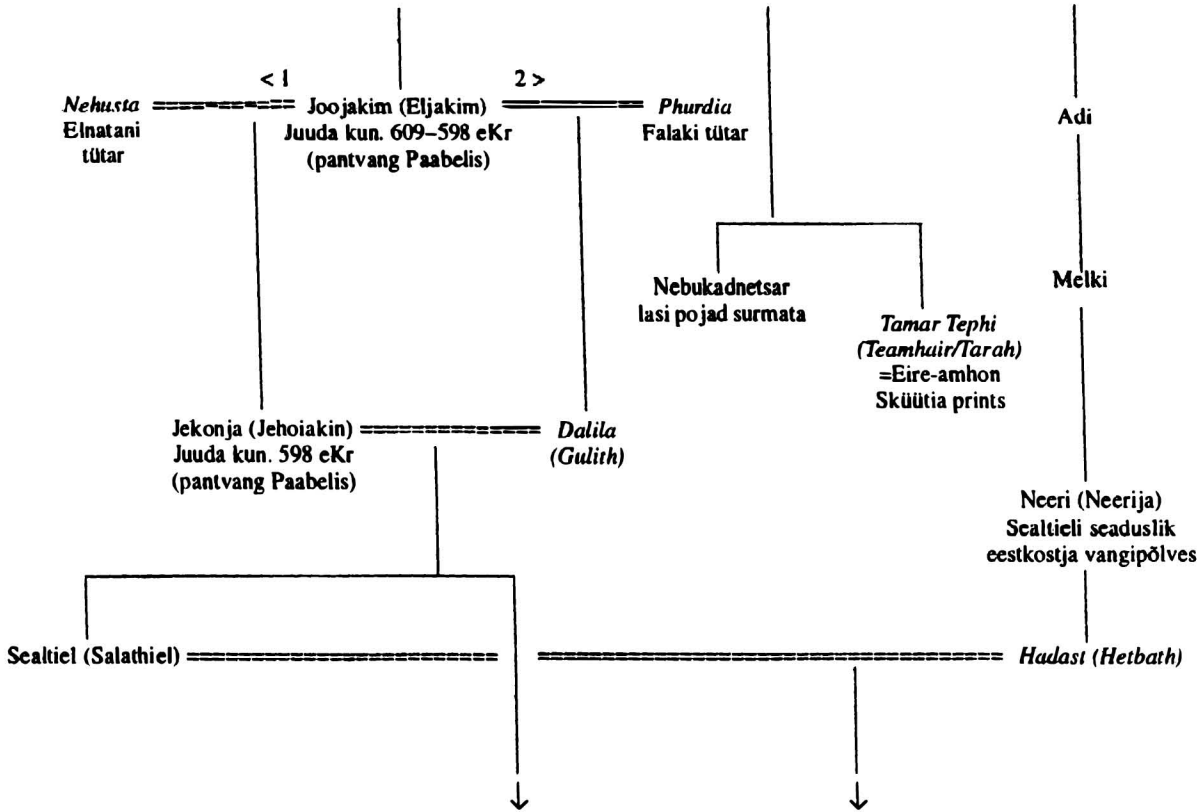
< 1
2 >
Nehusta
Elnatani
tütar
Joojakim (Eljakim)
Juuda kun. 609–598 eKr
(pantvang Paabelis)
Phurdia
Falaki tütar
Adi
Nebukadnetsar
lasi pojad surmata
Tamar Tephi
(Teamhair/Tarah)
=Eire-amhon
Sküütia prints
Melki
Jekonja (Jehoiakin)
Juuda kun. 598 eKr
(pantvang Paabelis)
Dalila
(Gulith)
Neeri (Neerija)
Sealtieli seaduslik
eestkostja vangipõlves
Sealtiel (Salathiel)
Hadast (Hetbath)

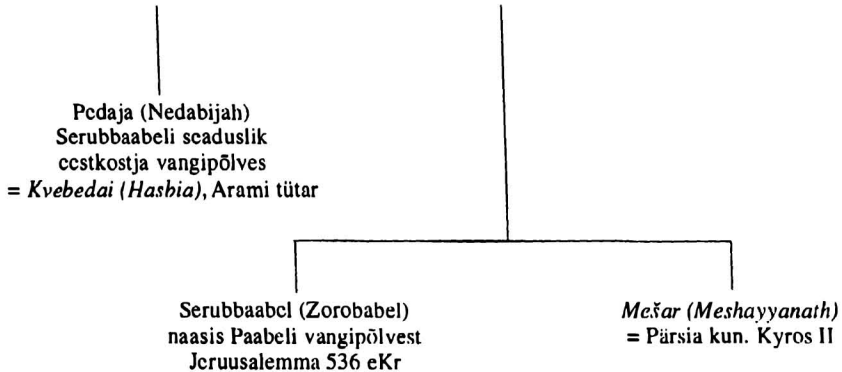
Pedaja (Nedabijah)
Serubbaabeli seaduslik
eestkostja vangipõlves
= *Kvebedai (Hasbia)*, Arami tütar
Serubbaabel (Zorobabel)
naasis Paabeli vangipõlvest
Jeruusalemma 536 eKr
Mešar (Meshayyanath)
= Pärsia kun. Kyros II

Iisraeli kuningad

(Märkus: aastaarvud kõik eKr)

Jerobeam I 928–906

Naadab 906–904

Baasa 904–892

Eela 892–890

Simri 890–886

Omri 886–878

Ahab 878–854

Ahasja 854–852

Jooram 852–843

Jehu 843–815

Jooahas 815–801

Joas 801–786

Jerobeam II 786–746

Sakarja 746–745

Sallum 745

Menahem 745–738

Pekahja 738–737

Pekah 737–732

Hoosea 732–721

721. a eKr vallutas Iisraeli Assüüria kuningas Salmanassar V

Aaroni preestrisugu

(ja Vana Testamendi prohvetid)

2 >

Semenhkare ========== *Eliseba*

Egiptuse vaarao u 1361 eKr

(Akenhkares/Cinciris/Semenhkaraon)

Aaron

= 1 > *Meritaton* Egiptusest

Meritaton

Sküütia printsess *Scota II*

= Sküütia prints Niul

Amminadabi (Amenhotepi) tütar

Eleasar

= Nahsoni/Puutieli *tütar*

Piinehas

Abisuua

Bukki

Ussi

Serahja

Merajot

Amarja

↓

[Iisraeli kun. Taaveti ajajärk]

[Iisraeli kun. Saalomoni ajajärk]

Prohvetid

Eelija
[Juuda kun. Ahasja ajal]

Eliisa
[Juuda kun. Joase ajal]

Aamos
[juuda kun. Ussija ajal]

Hoosea
[Juuda kun. Ussija ajal]

Ahituub

Saadok u 1000 eKr

Ahimaats
Saadok, ülempreester

Asarja

Joohanan

Asarja

Amarja

Ahituub

Saadok

Jeruusa
= Ussija, Juuda kun. 785–742 eKr

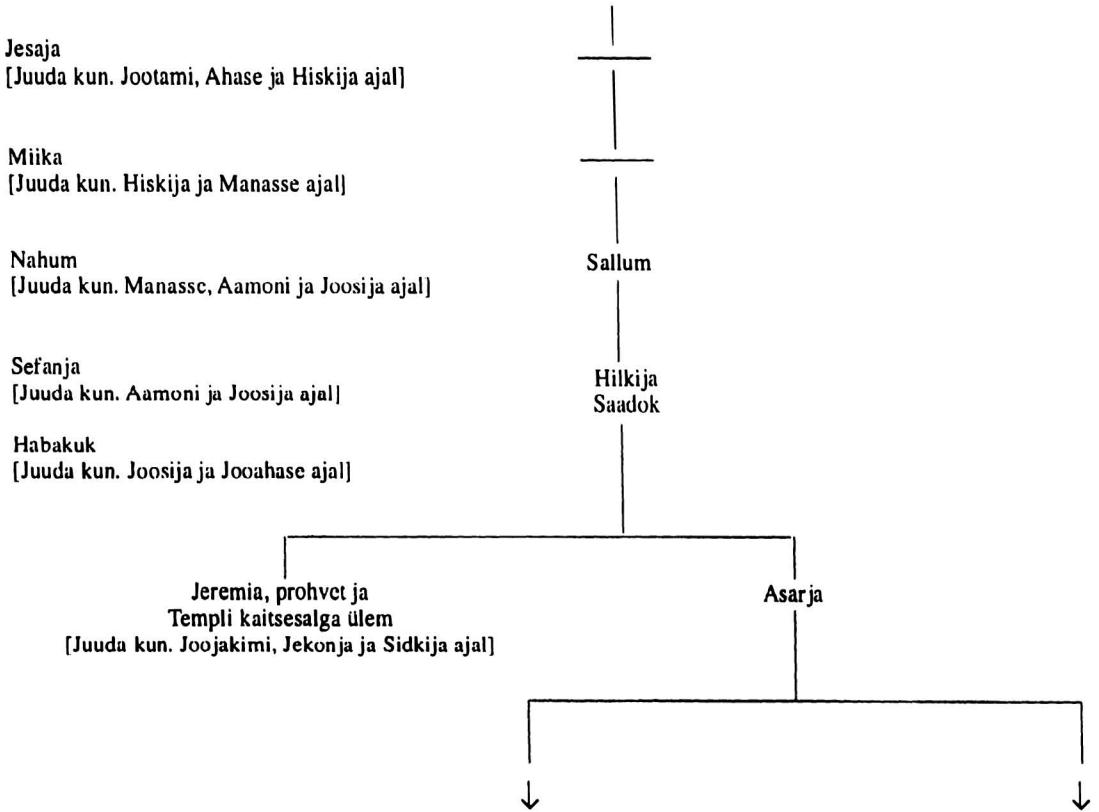
Jesaja
[Juuda kun. Jootami, Ahase ja Hiskija ajal]
Miika
[Juuda kun. Hiskija ja Manasse ajal]
Nahum
[Juuda kun. Manasse, Aamoni ja Joosija ajal]
Sefanja
[Juuda kun. Aamoni ja Joosija ajal]
Habakuk
[Juuda kun. Joosija ja Jooahase ajal]
Sallum
Hilkija
Saadok
Jeremia, prohvet ja
Templi kaitsesalga ülem
[Juuda kun. Joojakimi, Jekonja ja Sidkija ajal]
Asarja

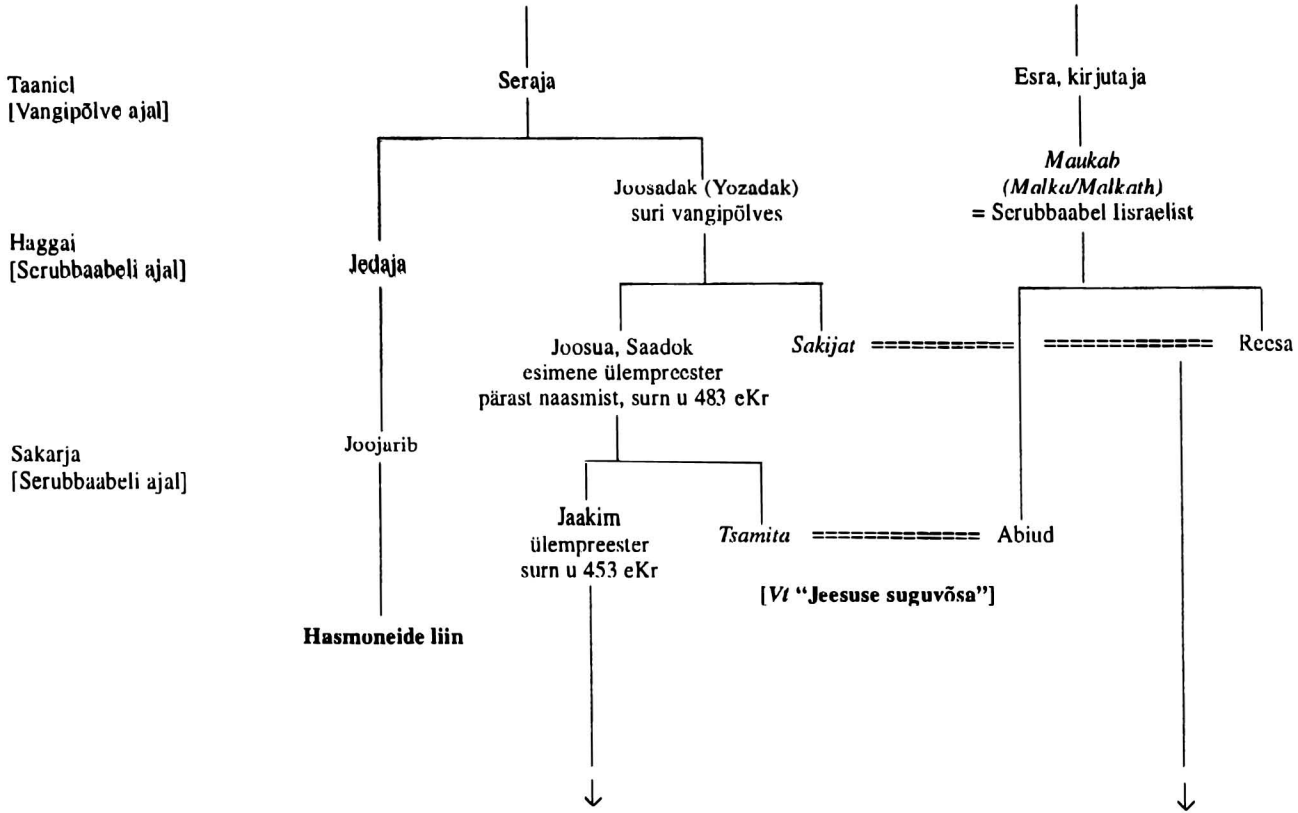
Taanicl
[Vangipõlve ajal]
Haggai
[Scrubbaabeli ajal]
Sakarja
[Serubbaabeli ajal]
Seraja
Esra, kirjutaja
Joosadak (Yozadak)
suri vangipõlves
Maukab
(Malka/Malkath)
= Scrubbaabel Iisraelist
Jedaja
Joosua, Saadok
esimene ülempreester
pärast naasmist, surn u 483 eKr
Sakijat
Reesa
Joojarib
Jaakim
ülempreester
surn u 453 eKr
Tsamita
Abiud
[Vt "Jeesuse suguvõsa"]
Hasmoneide liin

Malaki
[Aleksander Suure ajal]

Eljasib
ülempreester
surn u 413 eKr

Joojada
ülempreester
surn u 373 eKr

Joohanan
ülempreester
surn u 341 eKr

Jaddua
ülempreester
surn u 321 eKr

Onias I
ülempreester, surn u 300 eKr

Manasse

Siimon I (Õiglane)
ülempreester
surn u 291 eKr

Eleasar
ülempreester
(pärast Siimon I)
surn u 276 eKr

Joohanan

Mattatias I

Mahat

Naggai

Hesli

Nahum

Aamos

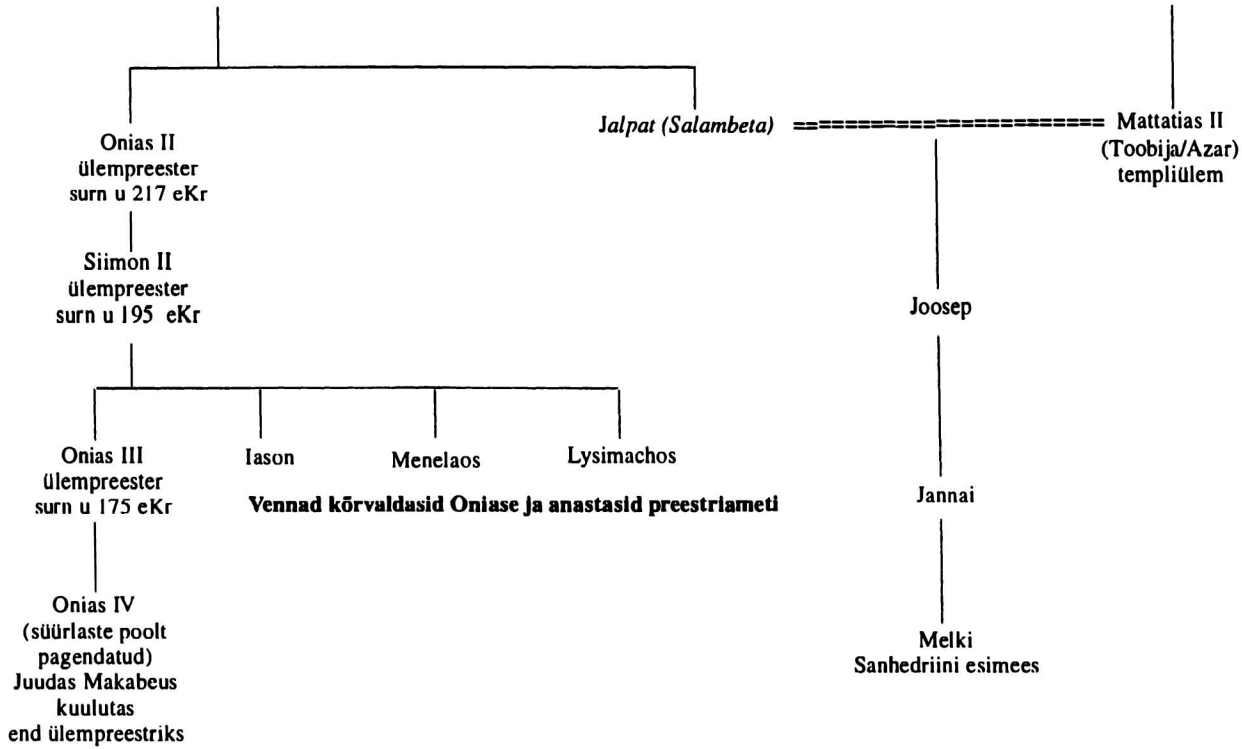
Onias II
ülempreester
surn u 217 eKr
Jalpat (Salambeta)
Mattatias II
(Toobija/Azar)
templiülem
Siimon II
ülempreester
surn u 195 eKr
Joosep
Onias III
ülempreester
surn u 175 eKr
Iason
Menelaos
Lysimachos
Vennad kõrvaldasid Oniase ja anastasid preestriameti
Jannai
Onias IV
(süürlaste poolt
pagendatud)
Juudas Makabeus
kuulutas
end ülempreestriks
Melki
Sanhedriini esimees

Egiptuse vaaraod

21.–26. dünastia – Juuda kuningate kaasaegsed

Kolmas vaheperiood

21. dün. – keskus Tanis

Smendes I 1069–1043 eKr ========== Ramses XI *tütar*
ülempreester Menkheperre poeg (20. dün.)

Amenemnisu 1043–1039 eKr
ülempreester Herihori poeg

Psusennes I 1039–991 eKr
= *Mutnodjmet*

Amenemope 993–984 eKr

Orsorkon Vanem 984–978 eKr
endine Tanise ülempreester

Siamun 978–959 eKr

↓

22. dün. – keskus Tanis

Psusennes II 959–945 eKr

Šešonk I 945–924 eKr ========== *Maatkare*

noorem-kuninganna ========== Orsorkon I 924–889 eKr ========== *vanem-kuninganna*

Takelot I 850–825 eKr

Orsorkon II 874–850 eKr
= *Karomama I*

Takelot II 889–874 eKr

Šešonk III 825–773 eKr

Šešonk II 889 eKr
valitses koos isaga,
kuid suri enne teda

Harsiese 870–860 eKr
Samaaegne valitsemine Teebast

23. dün. – eraldi valitsemine Leontopolisest

Pedibastet 818–793 eKr

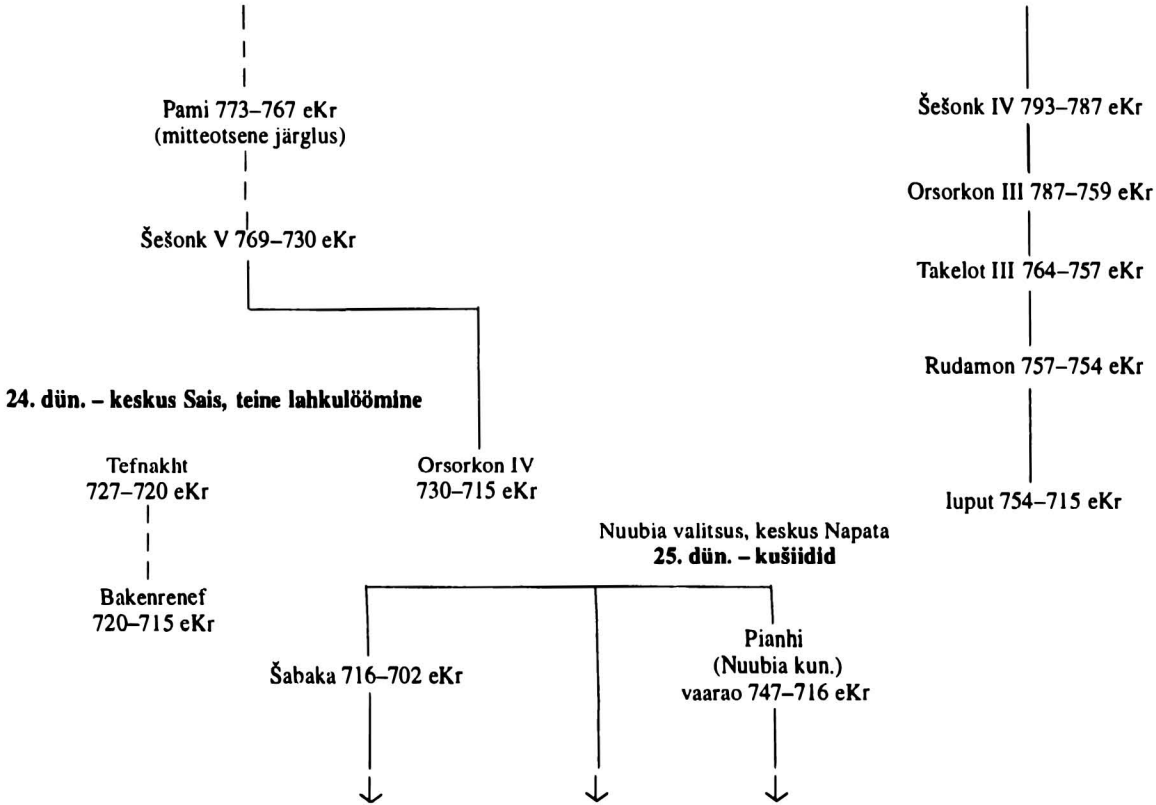
Pami 773–767 eKr
(mitteotsene järglus)
Šešonk V 769–730 eKr
24. dün. – keskus Sais, teine lahkulöömine
Tefnakht
727–720 eKr
Bakenrenef
720–715 eKr
Orsorkon IV
730–715 eKr
Šešonk IV 793–787 eKr
Orsorkon III 787–759 eKr
Takelot III 764–757 eKr
Rudamon 757–754 eKr
Iuput 754–715 eKr
Nuubia valitsus, keskus Napata
25. dün. – kušiidid
Šabaka 716–702 eKr
Pianhi
(Nuubia kun.)
vaarao 747–716 eKr

Keskus: Herakleopolis

Peftjuaabastet 715 eKr

Keskus: Hermopolis

Nimlot 715 eKr

Šebitku ======== *Ameirdis*
702–609 eKr

Tanutamun
664–656 eKr

Taharka
690–664 eKr

Egiptuse vallutab Assüüria kun. Assurbanipal (668–631 eKr)

26. dün. – Assüüria kuningad, keskus Sais

Psammetih I 664–610 eKr

[Juutide vangipõlve aeg]

Neho 610–595 eKr
(Necho/Nechonibus)

Psammetih II 595–589 eKr

(tütar)
Sküütia *printsess Scota*
= Sküütia prints Galamh

Vahibre 589–570 eKr

Ahmosis II 570–526 eKr

Psammetih III 526–525 eKr

Egiptuse vallutab Pärsia kun. Kambyses II 530–522 eKr

Assüüria kuningad

Kuningas Taaveti valitsemisajast Paabeli vangipõlveni (aastail eKr)

Assurnasirpal I 1049–1031

Salmanassar II 1031–1019

Assurnirarri IV 1019–1012

Assurrabi II 1012–970

Assurrešiši II 970–967

Tiglatpilesar II 967–935

Assurdan II 935–912

Adadnirari II 912–891

Tukulti-Ninurta II 891–884

Assurnasirpal II 884–859

Salmanassar III 859–824

Šamšiadad V 824–811

Adadnirari III 811–783

Salmanassar IV 783–772

Assurdan III 772–754

Assurnirarri V 754–746

Tiglatpilesar III 746–727

Salmanassar V 727–720

Sargon II (Šarrukin) 720–705

Sanherib 705–681

Assarhadon 681–669

Assurbanipal 669–631

Assuretililani 631–630

Sinšariškum 630–612

Assuruballit II 612–610

610. a vallutasid Assüüria meedlased ja babüloonlased

Babüloonia kuningad

Kuningas Taaveti ajast Paabeli vangipõlveni (aastail eKr)

Adadapaliddina 1067–1046
[Interreegnum]
Šimmaššipak 1038–1032
[Interreegnum]
Nabumukinapli 990–955
Ninurtakudurusu II 955–953
Marbitiahheiddin 953–942
Šamašmudammik 942–901
Nabušumiškun I 901–885
Nabuapalidinna 885–852
Mardukzakiršumi I 852–828
Nabumukinzeri
Mardukbalatsuikbi
Mardukapaliddina II
Eriba-Marduk 782–763
Nabušumiškun 763–747
Nabunassir 747–733
Ukinzer 733–730
Mardukzakiršumi II 730–721
Mardukapaliddina III 721–711
[Interreegnum]
Belibni 702–700
Assurnadimšum 700–694
Nergalušezib 694–693
Mušezib-Marduk 693–669
Šamaššumukin 669–648
Kandalanu 648–627
Nabopolassar 627–605
Nebukadnetsar II 605–562
Avel-Marduk
Neriglissar
Labaši-Marduk
Nabunaid 556–545
Belšarussur (Belsatsar) 545–539
539. a hakkas Babülooniat valitsema Pärsia kuningas Kyros II

Pärsia kuningad ja Egiptuse vaaraod

Kuni Aleksander Suure ajani

Teispes 675–640 eKr

Kyros I (Kurash) 640–600 eKr

Kambyses I (Kambujia) 600–559 eKr

Kyros II (Kurash) 559–530 eKr

= *(naine) Meshar*
israeliidid 536 eKr
pagendusest koju juhtinud
Serubbaabeli öde

= *(armuke) Nitetis*
vaarao Vahibre tütar

Pärsia kuningatest said ka
Egiptuse 27. dün. vaaraod

Kambyses II (Kambujia) 530–522 eKr
vaarao

Dareios I (Darayavaush) 522–485 eKr
vaarao Pharaoh

Xerxes I 485–465 eKr
vaarao

Artaxerxes I (Artakhshathra) 465–425 eKr
vaarao

Xerxes II 425–424 eKr
vaarao

Dareios II (Darayavaush) 424–404 eKr
vaarao

Paralleelne Egiptuse 28. dün.

Amyrtaeus Saisist
404–399 eKr

29. dünastia

Nefaarud I Mendesest
399–393 eKr

Hakor (Achoris)
393–380 eKr

30. dünastia

Nathnebef Sebennytosest
380–362 eKr (Nektanebo I)

Nahthoreb
360–343 eKr (Nektanebo II)

Djedhar (Teos)
362–360 eKr

Artaxexes II
(Artakhshathra)
404–358 eKr
vaarao

Teine Pärsia ajajärk
31. dünastia

Artaxerxes III (Artakhshatra) 358–338 eKr
vaarao

Arses 338–336 eKr
vaarao

Dareios III (Darayavaush) 335–330 eKr
Artaxerxes II venna pojapoeg
vaarao

Alates 330 eKr valitsevad Pärsiat ja Egiptust Aleksander Suure makedoonlased

312–250 eKr oli Pärsia Seleukiidide riigi osa

Hasmoneide (Makabeide) suguvõsa

Jeruusalemma preestrid ja valitsejad enne Herodeste dünastiat

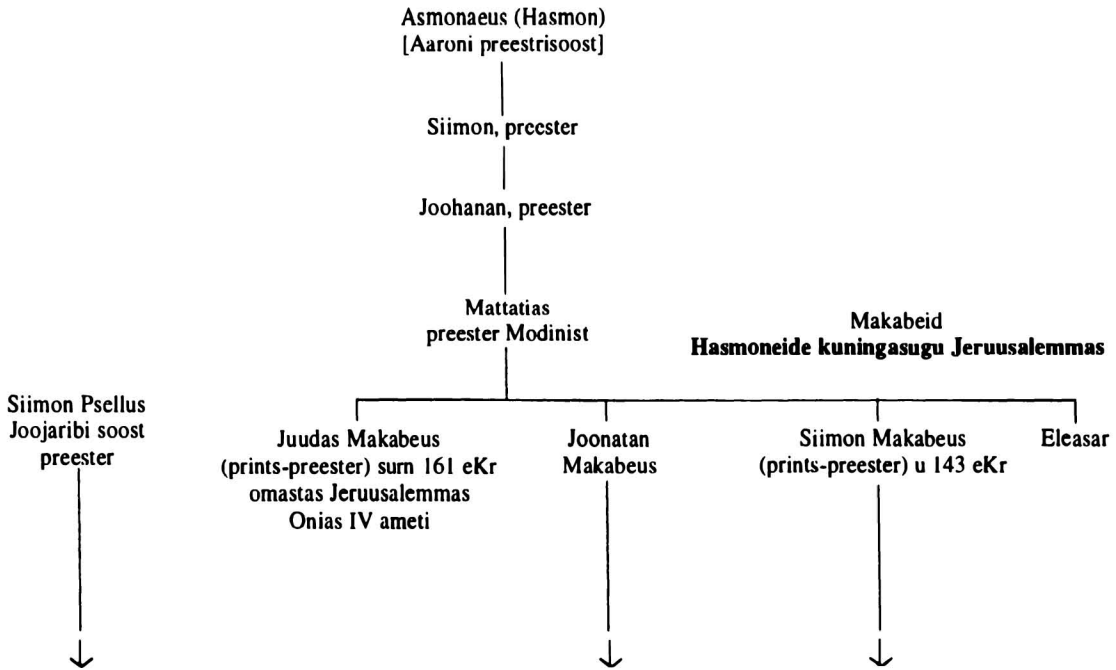

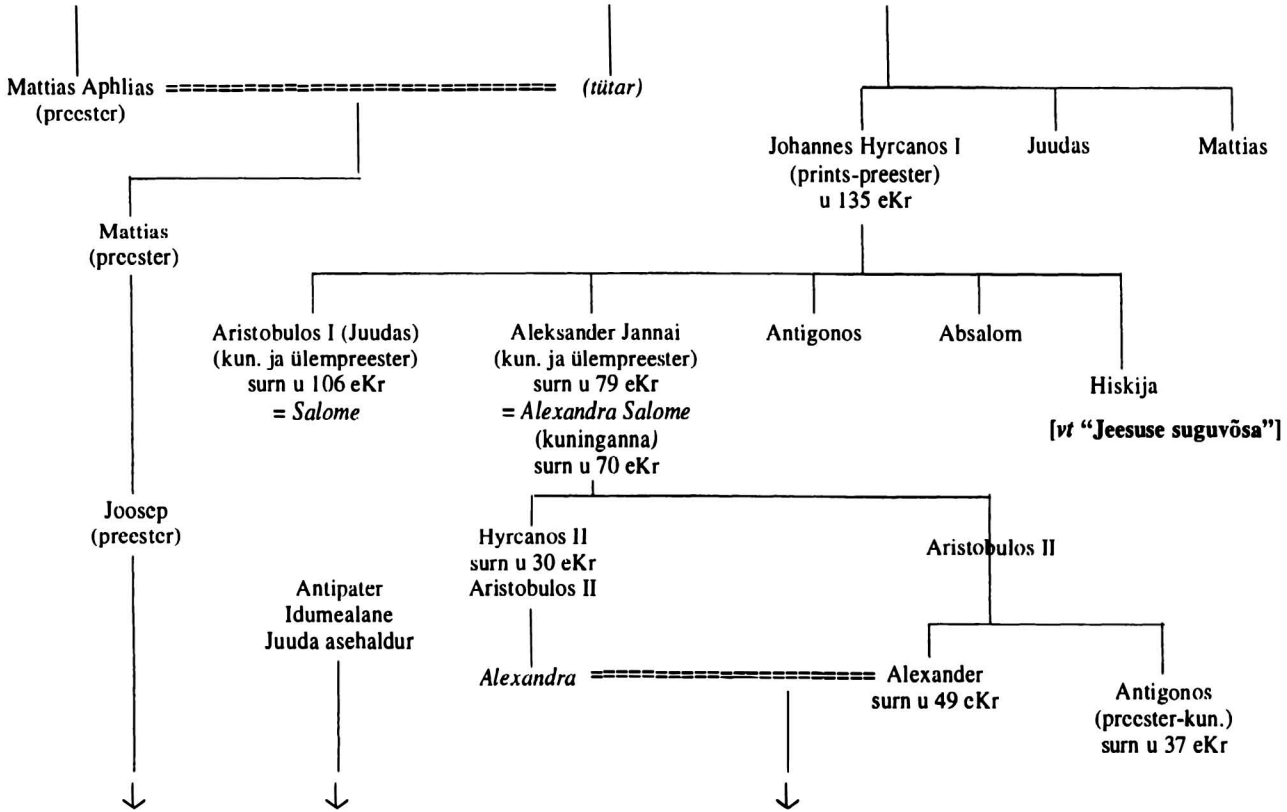
Mattias Aphlias
(preester)
(tütar)
Johannes Hyrcanos I
(prints-preester)
u 135 eKr
Juudas
Mattias
Mattias
(preester)
Aristobulos I (Juudas)
(kun. ja ülempreester)
surn u 106 eKr
= Salome
Aleksander Jannai
(kun. ja ülempreester)
surn u 79 eKr
= Alexandra Salome
(kuninganna)
surn u 70 eKr
Antigonos
Absalom
Hiskija
[vt "Jeesuse suguvõsa"]
Joosep
(preester)
Hyrcanos II
surn u 30 eKr
Aristobulos II
Aristobulos II
Antipater
Idumealane
Juuda asehaldur
Alexandra
Alexander
surn u 49 eKr
Antigonos
(preester-kun.)
surn u 37 eKr

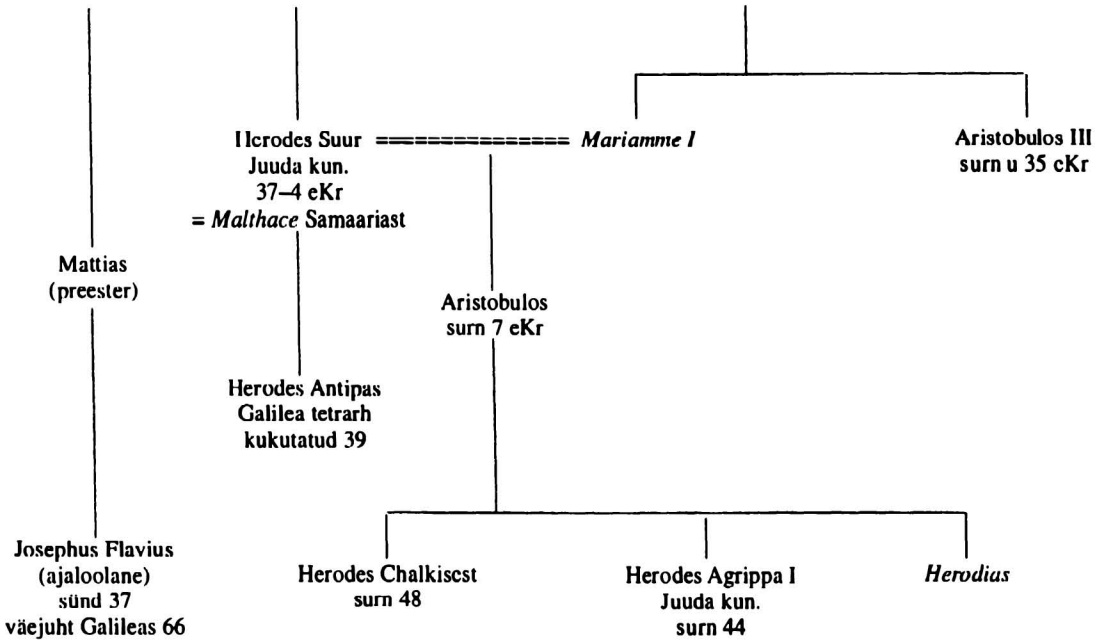
Herodes Suur
Juuda kun.
37–4 eKr
= *Malthace* Samaariast
Mariamme I
Aristobulos III
surn u 35 eKr
Mattias
(preester)
Aristobulos
surn 7 eKr
Herodes Antipas
Galilea tetrarh
kukutatud 39
Josephus Flavius
(ajaloolane)
sünd 37
väejuht Galileas 66
Herodes Chalkiscst
surn 48
Herodes Agrippa I
Juuda kun.
surn 44
Herodias

Herodese suguvõsa

Uue Testamendi kuningad ja Juuda asehaldurid (37 eKr–99 pKr)

Antipater Idumealane
surn 48 eKr
= *Cypros* (araablanna)

Herodes Suur
Juuda kun. alates 37 eKr
surn 4 eKr
< = *10 naist (mõned üheaegselt), nende hulgas:* = >

1
= *Doris*
(idumealanna)

Antipater
surn 4 eKr

2
= *Mariamme I*
Aleksander
Hasmonei tütar
(juuditar)

Aristobulos
surn 7 eKr
= *Berenike*
Herodes Suure
vennatütar

↓

Aleksander
surn 7 eKr
= *Glafira*

3
= *Pallas*

4
= *Phaedra*

5
= *Mariamme II*
ülempreester
Siimon Boethuse
tütar (juuditar)

Herodes Philippos
(Toomas)
= *Herodias* ♦

Salome ♥

6
= *Malthace*
Samaariast
surn 4 eKr
(samariitlanna)

Archelaos
Juuda etnarh
kukutatud 6 pKr
[pagenduses
Gallias]

Herodes Antipas
Galilea tetrarh,
kukutatud 39 pKr
[pagenduses
Gallias]
= *Herodias* ♦

7
= *Kleopatra*
Jeruusalemmast
(juuditar)

Herodes Philippos
Trachonitise
tetrarh,
surn 34 pKr
= *Salome* ♥

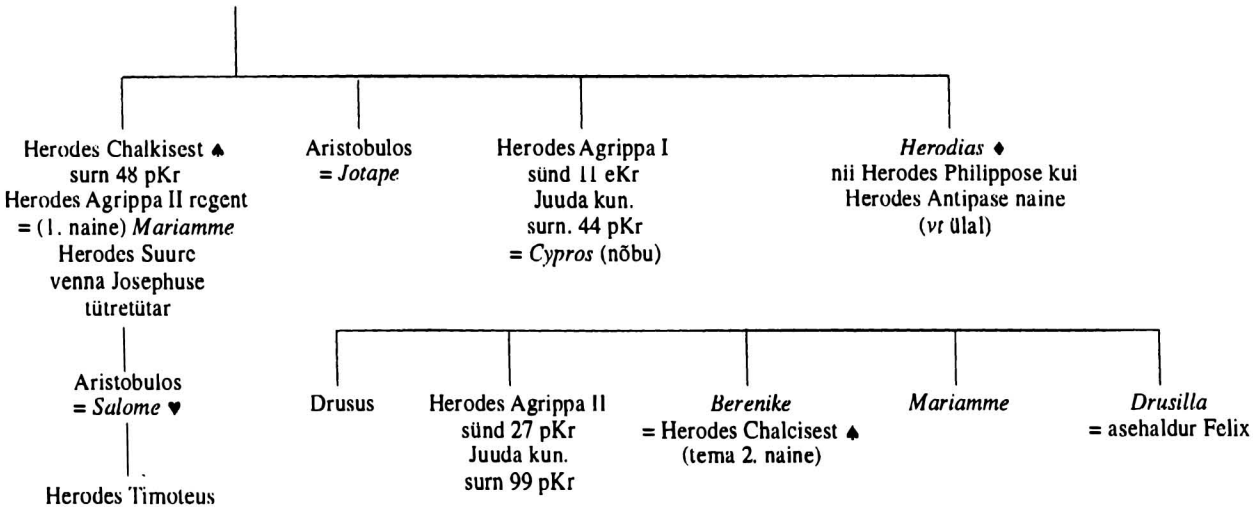
Herodes Chalkisest ♠
surn 48 pKr
Herodes Agrippa II regent
= (1. naine) *Mariamme*
Herodes Suure
venna Josephuse
tütretütar
Aristobulos
= *Jotape*
Herodes Agrippa I
sünd 11 eKr
Juuda kun.
surn. 44 pKr
= *Cypros* (nõbu)
Herodias ♦
nii Herodes Philippose kui
Herodes Antipase naine
(*vt* ülal)
Aristobulos
= *Salome* ♥
Herodes Timoteus
Drusus
Herodes Agrippa II
sünd 27 pKr
Juuda kun.
surn 99 pKr
Berenike
= Herodes Chalcisest ♠
(tema 2. naine)
Mariamme
Drusilla
= asehaldur Felix

Jeesuse suguvõsa

Messia ja Magdaleena esivanemad

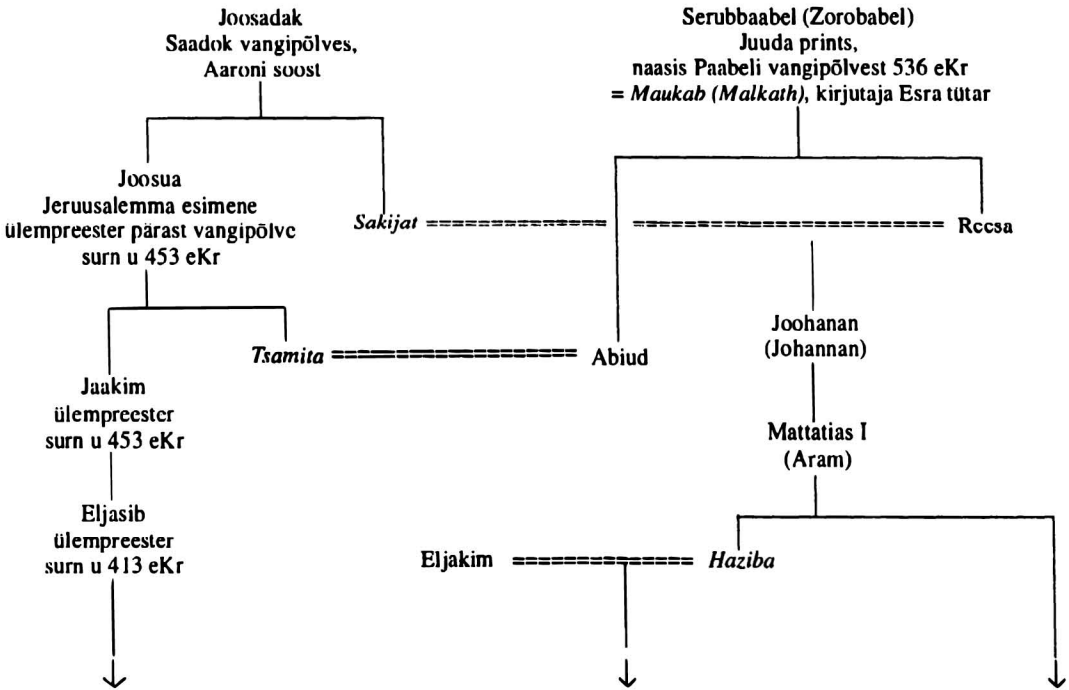

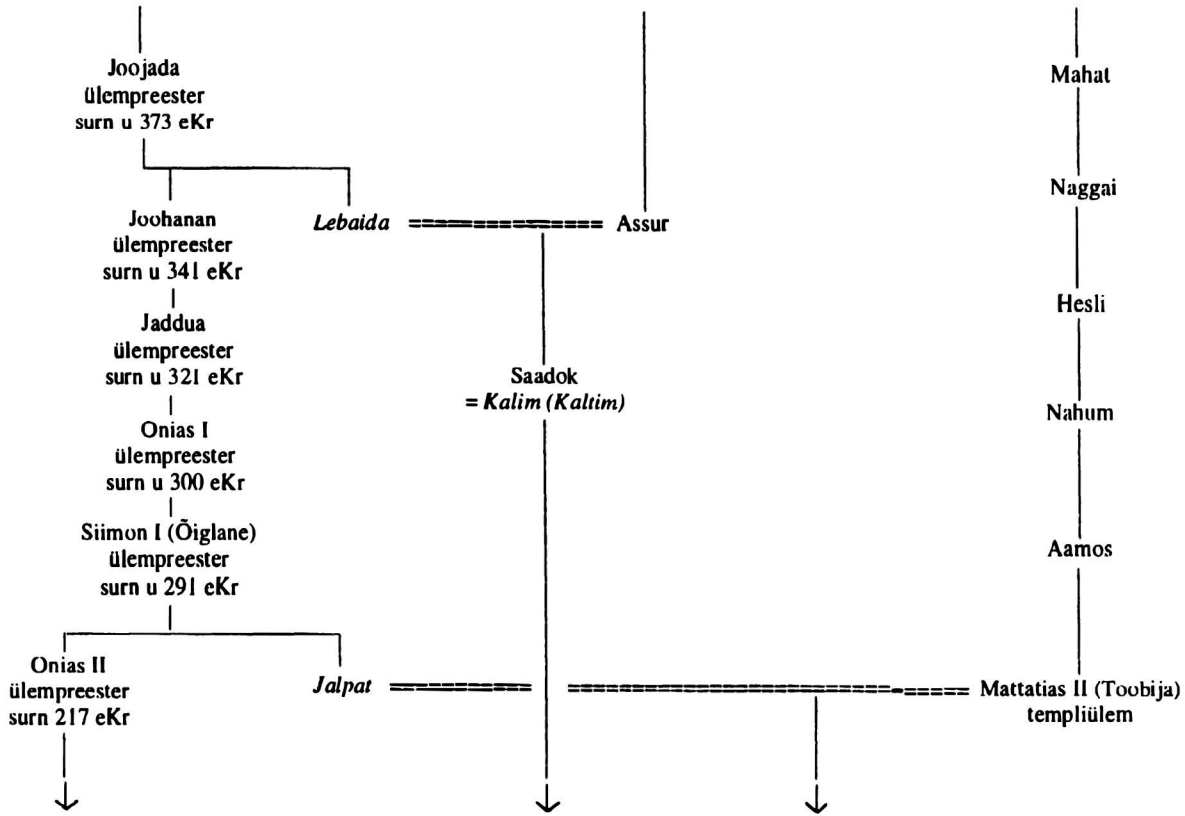
Joojada
ülempreester
surn u 373 eKr
Joohanan
ülempreester
surn u 341 eKr
Jaddua
ülempreester
surn u 321 eKr
Onias I
ülempreester
surn u 300 eKr
Siimon I (Õiglane)
ülempreester
surn u 291 eKr
Onias II
ülempreester
surn 217 eKr
Lebaida
Assur
Saadok
= Kalim (Kaltim)
Jalpat
Mattatias II (Toobija)
templiülem
Mahat
Naggai
Hesli
Nahum
Aamos

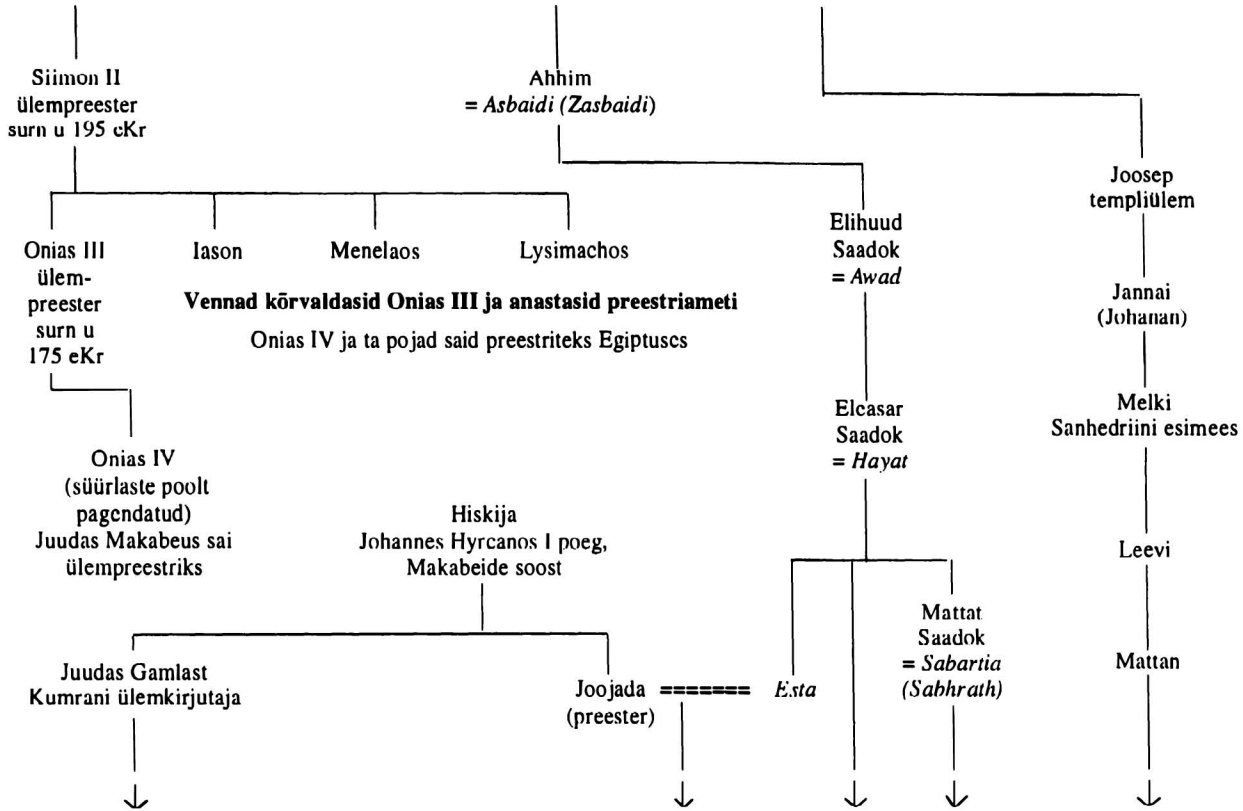
Siimon II
ülempreester
surn u 195 eKr
Ahhim
= Asbaidi (Zasbaidi)
Joosep
templiülem
Onias III
ülem-
preester
surn u
175 eKr
Iason
Menelaos
Lysimachos
Elihuud
Saadok
= Awad
Jannai
(Johanan)
Vennad kõrvaldasid Onias III ja anastasid preestriameti
Onias IV ja ta pojad said preestriteks Egiptuses
Elcasar
Saadok
= Hayat
Melki
Sanhedriini esimees
Onias IV
(süürlaste poolt
pagendatud)
Juudas Makabeus sai
ülempreestriks
Hiskija
Johannes Hyrcanos I poeg,
Makabeide soost
Leevi
Mattat
Saadok
= Sabartia
(Sabhrath)
Mattan
Juudas Gamlast
Kumrani ülemkirjutaja
Joojada
(preester)
Esta

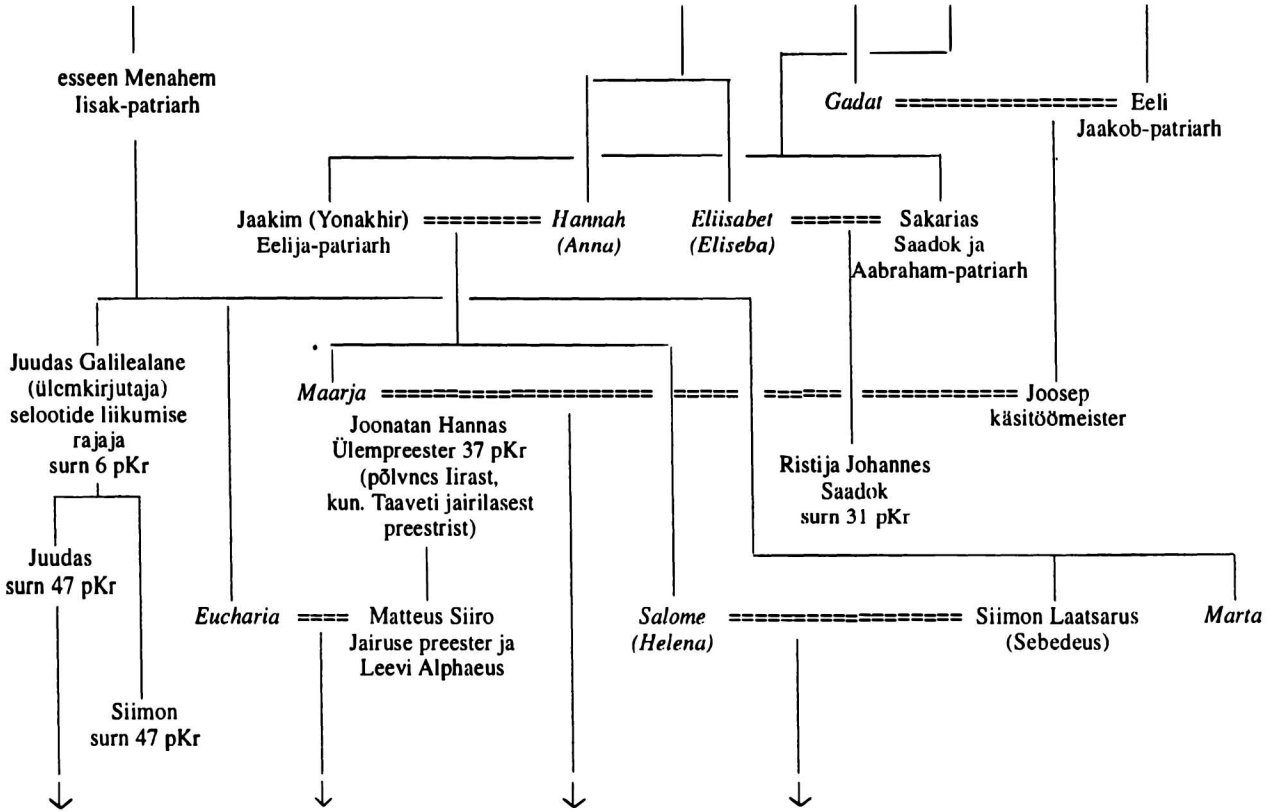
esseen Menahem
Iisak-patriarh
Gadat
Eeli
Jaakob-patriarh
Jaakim (Yonakhir)
Eelija-patriarh
Hannah
(Anna)
Eliisabet
(Eliseba)
Sakarias
Saadok ja
Aabraham-patriarh
Juudas Galilealane
(ülemkirjutaja)
selootide liikumise
rajaja
surn 6 pKr
Maarja
Joonatan Hannas
Ülempreester 37 pKr
(põlvnes Iirast,
kun. Taaveti jairilasest
preestrist)
Joosep
käsitöömeister
Ristija Johannes
Saadok
surn 31 pKr
Juudas
surn 47 pKr
Siimon
surn 47 pKr
Eucharia
Matteus Siiro
Jairuse preester ja
Leevi Alphaeus
Salome
(Helena)
Siimon Laatsarus
(Sebedeus)
Marta

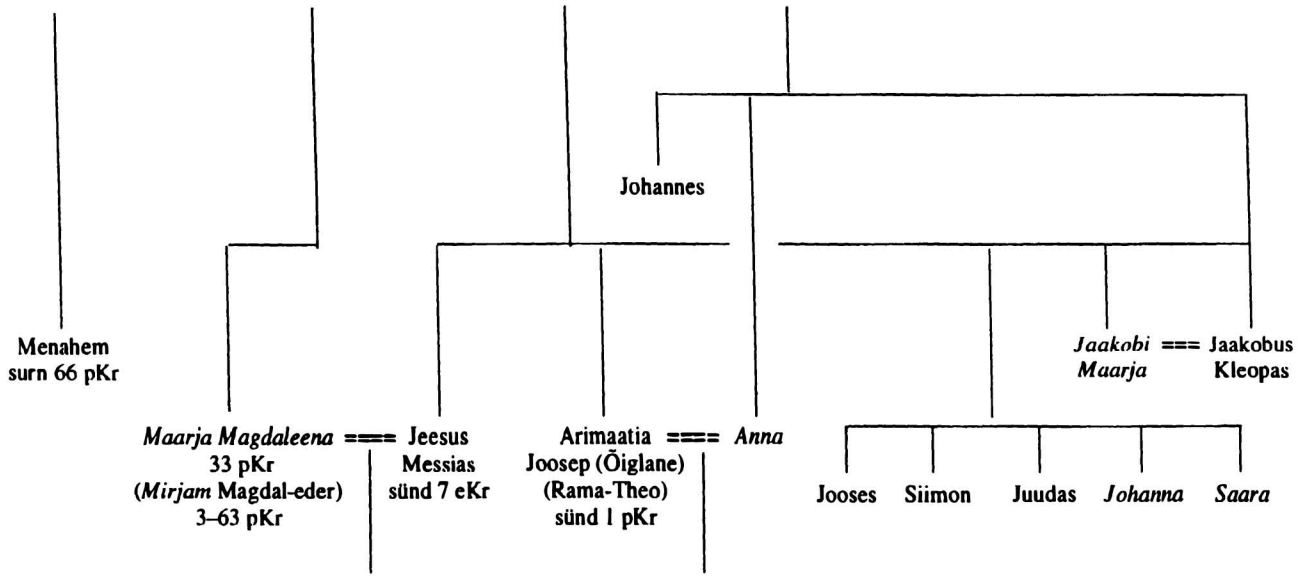
Johannes
Menahem
surn 66 pKr
Maarja Magdaleena ==== Jeesus
33 pKr
(*Mirjam* Magdal-eder)
3–63 pKr
Messias
sünd 7 eKr
Arimaatia ==== *Anna*
Joosep (Õiglane)
(Rama-Theo)
sünd 1 pKr
Jaakobi === Jaakobus
Maarja Kleopas
Jooses
Siimon
Juudas
Johanna
Saara

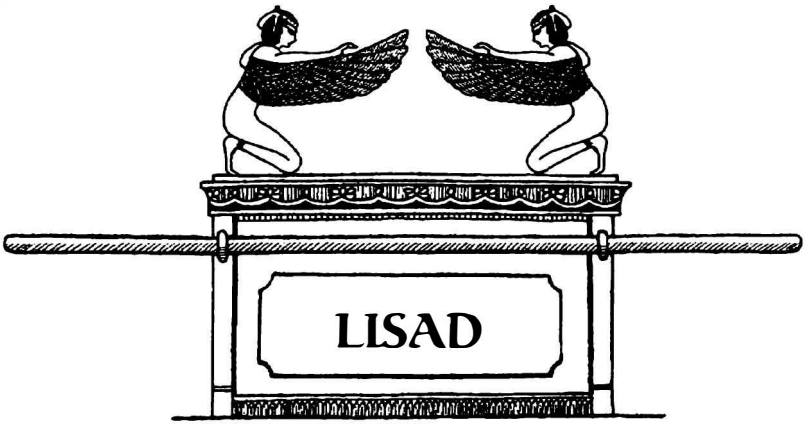
LISAD

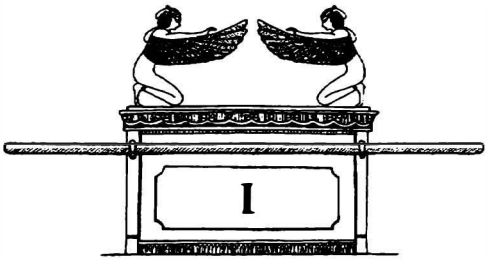

Hauakambrite mõistatus

Ajakirjas *Journal of Near Eastern Studies*[1] kirjutati, et kuna Nofretete oli määratud Ehnatoni Suureks Kuninglikuks Abikaasaks, pidi ta kahtlemata olema kuninglikku verd. Ehnaton omandas valitsejastaatuse tänu abiellumisele temaga, sest Nofretete oli vastavalt vaaraode traditsioonile kõrgeim pärijanna, kuid sellest hoolimata paljud kangekaelsed egüptoloogid (püüdes Amarna kuningaid jätkuvalt halvustada) suhtuvad Nofretete pärandisse pealiskaudselt. Nad eelistavad väita, et ta polnud tingimata Amenhotep III ja Sitamuni tütar ning jätavad tähelepanuta tõsiasja, et ühel Ehnatoni steelil on teda rõhutatult nimetatud pärijannaks, Ülemise ja Alumise Egiptuse valitsejannaks, Kahe Maa emandaks.[2] Tegelikult on läbi 3000 aastat kestnud dünastiate ajaloo esile kerkinud just Nofretete kui kõige paremini tuntud Egiptuse kuninganna ning tema tohutut tähtsust rõhutab see, kui hämmastavalt sageli esineb leitud kartuššidel tema nimi – 67 korda (vastandina on tema abikaasa Ehnatoni nime leitud kõigest kolmel korral).[3]

Mis puutub Ehnatoni maapaos viibimisse Siinail, siis pole igatahes leitud vähimatki tõendit tema surma kohta – ta lihtsalt kadus Egiptusest.[4] Kuigi arutlused Semenhkare üle jätkuvad, pole Egiptuses ka tema surma kohta ühtki ülestähendust. Hauakamber, mille seotuse üle Semenhkare ja Ehnatoniga praegu ägedalt vaieldakse, ei asu Amarnas, vaid see on Teeba Kuningate orus haud KV55. See hauakamber leiti 1907. aasta jaanuaris; see oli lõpetamata ja veest kahjustatud. Selles oli üksainus surnukamber ning sealt leitud surnukeha tunnistati naisterahva omaks. Algul arvati, et see võis tõenäoliselt kuuluda Ehnatoni emale kuninganna Tejele, kuid

see jäi ainult oletuseks, sest hauakambris polnud ühtki kartušši sumu nimega. Ometi leiti sealt mõningaid jäänuseid Teje kullaga kaetud sarkofaagist. Pärastpoole leiti lähikonnast, hauakambrist KV35 (Amenhotep II hauakamber) veel ühe tundmatu naise surnukeha ning nüüd peetakse seda kuninganna Teje omaks.[5]

Pärast seda leidu näib haua KV55 surnukeha (mis on tegelikult üksnes halvasti säilinud luustik) olevat mõistatuslikul kombel sugu vahetanud, mille järel see kuulutati Ehnatoni maisteks jäänusteks.[6] Selle väite aluseks olid mõned Ehnatonist tema eluajal tehtud pildid, millel teda kujutatakse ebaharilikult ümmarguste puusadega. Kuid Amarna kunstistiil oli Egiptuses ainulaadne ning selle tunnusjoonteks olid paljud kõrvalekalded normist, nagu näiteks Nofretete kuulsa büsti erakordselt pikk kael. Sobitada selles revolutsioonilises kunstistiilis kujutatuid tegelike inimestega on sama mis otsida Picasso moonutatud figuuride jaoks poseerinud modelle. Seda arvesse võttes ning teades, et surnukeha kuulus naisele, pakuvad mõned egüptoloogid (oma Ehnatoni-teooria toetamiseks) koguni välja oletuse, et Ehnaton võis tegelikult olla meheks maskeerunud naine – eirates täielikult kõigile tuntud tõika, et tal oli Nofretetega kuus tütart. Teised uurijad, kes samuti lähtuvad faktist, et surnukeha on ebahariliku kujuga, arvavad, et see võib olla Semenhkare oma,[7] ent seda ei toeta miski ning pole leitud ühtki tekstikatket, mis mainiks isegi tema nime.

Hauakambrist leiti ka neli alabastrist kanoobianumat (neisse asetati palsameerimisel surnu sisikond) peenelt nikerdatud naisepeakujudega, kuid neil puuduvad pealiskirjad. Hoolimata üha jätkuvast vaidlusest selle üle, kas luustikujäänused kuuluvad Ehnatonile (Moosesele) või Semenhkarele (Aaronile), tõendavad ainsad säilinud tekstifragmendid, et hauakamber oli valmistatud kuninglikust soost naise jaoks, ning kuigi raidkirjad on tugevasti kahjustatud, on selle omaniku nimi igatahes naissoolõpuline.

Mis puutub Ehnatoni, siis tema laitmatult planeeritud hauakambri paik on kindlaks tehtud Amarnas, kus see oli kaljusse raiutud umbes tema 17-aastase valitsemisaja kuuendal aastal. Leitud on ka ettenähtud kolmest sargast kõige välimine (peasarkofaag), kuid mitte ühtki sisemistest sarkadest, kuhu oleks asetatud muumia. Samuti puudub nn matusemööbel, mis tõendab, et hauakambrit pole kunagi kasutatud. Leiti küll Ehnatoni alabastrist kanoobikirst (nelja jaotusega sisikonnaanumate jaoks), kuid seegi oli tühi, puhas ja kasutamata ning hauakambri ettevalmistamise kombe kohaselt lihtsalt sinna kohale pandud.[8]

[1] Vol. 14, 1955, lk 168–180.
[2] Aldred, C., *Akhenaten, King of Egypt*. Thames & Hudson, London, 1988, lk 222.
[3] Smith, R., *The Akhenaten Temple Project*. Aris & Phillips, Warminister, 1976, lk 22.
[4] Osman, A., *Moses, Pharaoh of Egypt*. Grafton/Collins, London, 1990, lk 134.
[5] Rohl, D., *A Test of Time: The Bible from Myth to History*. Century, London, 1995, lk 397.
[6] Clayton, P., *Chronicle of the Pharaohs*. Thames & Hudson, London, 1994, lk 126.
[7] *Ibid.*, lk 127.
[8] Osman, *op. cit.*, lk 138–147.

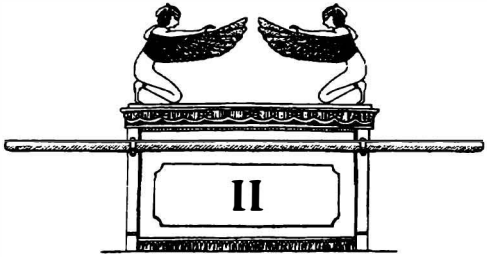

Väljarändamine

Välja selgitanud, et israeliitide väljarändamine Egiptusest leidis aset umbes 1335. aastal eKr, peame tingimata tähelepanu pöörama lausele Esimeses Kuningate raamatus 6:1, mis kinnitab, et Saalomoni tempel ehitati 480 aastat pärast väljarändamist. Saalomoni valitsemisaega on võimalik üsna täpselt kindlaks teha tänu Assüüria astronoomilisele dateeringule Karkari lahingu kohta aastal 853 eKr. Iisraeli kuningas Ahab võttis sellest lahingust osa Damaskuse valitseja Hadad-idri liitlasena ning see toimus Ahabi 21. valitsemisaastal. Liikudes ajas tagasi läbi Juuda ja Iisraeli kuningate valitsemisaegade, jõuame Saalomonini aastal 968 eKr ning Jeruusalemma templi ehituse alguseni umbes 966. aastal eKr.[1] Liites sellele 480 aastat, saame väljarändamise ajaks 1446. aasta eKr, mis on tunduvalt varasem daatum, kui oli arvutamise tulemus. Ent Esimese Kuningate raamatu lause lugemisel tuleb arvesse võtta veel üht tähtsat teguri:.

Vana Testamenti hakati kõige varem kirja panema israeliitide Paabeli vangipõlve ajal, mis algas 586. aastast eKr; selleks ajaks olid troonil olnud kõik Taaveti soost Juuda kuningad Saalomonist alates. Tolle aja jooksul kehtestati kuningadünastia omamoodi näidisstandard – sümboolne valitsemisaeg 40 aastat iga sugupõlve kohta[2] ning see on põhjus, miks nii Taaveti kui Saalomoni valitsemisaja pikkuseks on antud täpselt 40 aastat (2 Sm 5:4, 1 Kn 11:42). Piibel loendab kokku 12 sugupõlve Jaakobist (kes viis israeliidid Egiptusse) Saalomonini ning 12 × 40 annabki kokku 480 aastat.

Niisiis oli esialgne arvutus tehtud alustades sellest ajast, mil israe-

liidid saabusid Egiptusse, mitte nende väljarändamise ajast lähtudes. Arvutamisega tegelnud kirjutajate jaoks oli suurim probleem see, et umbes neli sajandit ajalugu, mis jäi *Genesise* (1 Ms) ja *Exoduse* (2 Ms) vahele, puudus täielikult ning nõnda ei olnud 40-aastast dünastilist standardit võimalik kasutada tagasi Jaakobini välja. Seetõttu rakendati seda strateegiliselt väljarändamise ja kuningas Saalomoni vahele jäänud ajajärgu suhtes. Egüptoloog T. Eric Peet märkis 1923. aastal 1. Kuningate raamatus antud 480 aasta kohta, et "see arv on äärmiselt kahtlustäratav".[3]

[1] Peet, T.. *Egypt and the Old Testament.* Liverpool University Press, Liverpool, 1922, lk 111–112.
[2] Thiering, B., *Jesus the Man.* Transworld, London, 1992, lk 177 ja 196.
[3] Peet, *op. cit.*, lk 28.

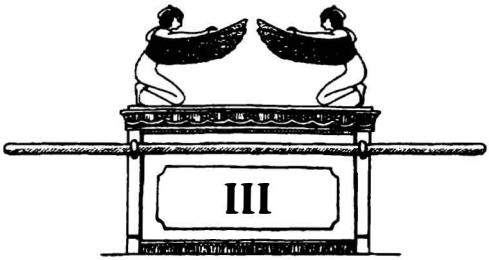

Kuld oksjonil

18. sajandist alates on kullakangid olnud rahvusvaluutade tähtsaim reservkapital, kuid vaid vähesed on kunagi teadnud, miks see nii on. Kuld on mahukas, kaalult raske ja mitte eriti haruldane, kui võrrelda näiteks mõnede vääriskividega. Ja ometi on see metall rahanduse alustoena püsinud esikohal. Põhjus on selles, et kõige iidsematest aegadest alates on kullal olnud tema rahalisest väärtusest sõltumatult eriline, metafüüsiline ja teaduslik väärtus, mille saladused olid küll kaotsi läinud, kuid millel oli määratud kunagi uuesti leitud saada. See ongi nüüd juhtunud, sest on taasavastatud teadus monoatomaarsest kõrgspinnilisest metallurgiast, mis võimaldab väärismetallide elemente muundada, viies nad üle üheaatomilisse ülijuhtivasse antigravitatsioonilisse olekusse. Nüüd vahetatakse pangareservid ümber muutlike valuutade, eriti vaidlusi tekitanud eurode vastu.

Rahvusvaheline Valuutafond (IMF) teatas 1999. aastal, et müüb väga suure koguse kullakange, sest tolleks ajaks oli selgunud, et kulla väärtust devalveeritakse sihilikult. Oma tegevuse õigustamiseks ütlesid IMF-i esindajad, et see on osa vaeste, suurte välisvõlgadega koormatud riikide abistamise plaanist. Kuid seepeale juhtis Maailma Kullanõukogu (*World Gold Council*) tähelepanu asjaolule, et ligemale 41 vaest riiki on tegelikult ise kullatootjad ning nimetatud plaan sandistaks või purustaks täielikult nende rahvamajanduse. Sellest hoolimata langes seoses odavaks müügiks valmistumisega kulla hind viimase 20 aasta madalaimale tasemele.[1]

IMF-i ettepanekut uuris 1999. aasta aprillis põhjalikumalt USA

Kongressi Esindajatekoja alamkomitee, mille esindaja märkis: "See oleks õel iroonia, kui maailma kõige vaesematele riikidele pakutav abi tegelikult kahjustaks veel enam nende viletsat majandust ja heidutaks investeerimast kulla kaevandamisse." Ilmselgelt hoolis IMF kogu heasoovlikust lobast hoolimata antud juhul vaestest riikidest kõige vähem.

6. juulil 1999 müüdi esimesed 25 tonni Suurbritannia kullavarudest, mis põhjustas kulla hinna uue madalseisurekordi. Sellele vaatamata teatati, et oksjonil kavatsetakse maha müüa kokku umbes 415 tonni Ühendkuningriigi 715-tonnisest kullareservist. Maailma Kullanõukogu nimetas seda "hullumajamajanduseks" ja kinnitas, et isegi kui kulla hind enam ei lange, on "Suurbritannia elanikud 450 miljoni naelsterlingiga (600 mln USD) tüssata saanud!" Samal ajal olid tervelt 15 Euroopa riigi keskpangad teatavaks teinud kavatsuse aastail 2000–2005 ära müüa 2000 tonni kulda.

Hoolimata küllalt tugevast avalikkuse vastuseisust ja Maailma Kullanõukogu hoiatustest, müüs Ühendkuningriigi rahandusministeerium 1999. aasta septembris veel 25 tonni kulda koguni veel madalama hinnaga, saades selle eest umbes 2,83 miljonit naelsterlingit vähem kui juulis. Sularaha defitsiidi potentsiaal suurenes 540 miljoni naelsterlingini ning samale rahandusaastale planeeriti veel kolm oksjonit, kusjuures kinnitati kava kuni 2001. aasta lõpuni kuuel oksjonil maha müüa kokku 150 tonni kulda.

Lõpuks, pärast korrapäraselt toimunud oksjoneid ja kui Suurbritannia algsest 715-tonnisest reservist oli 395 tonni müüdud, esines Maailma Kullanõukogu president Haruka Fukuda taas selle programmi kriitikaga 2002. aasta 6. märtsil.[2] Ta viitas sellele, et kulla hind oli 1999. aasta juulist saadik küll kerkinud, kuid oli alati kõrgpunkti saavutanud korrapäraselt toimuvate oksjonite vahelisel ajal. Ostjate jaoks väga sobivalt oli hind iga kord enne müüki tunduvalt alanenud ning pärast seda taas normaalse tasemeni tõusnud. Rahandusministeerium vastas selle peale, et kõik see oli seotud "reservi struktuuri pikaajalise ümberkorraldamisega". See fakt, et riik oli sadade miljonite naelsterlingitega tüssata saanud, ei paistnud asjasse puutuvat. Ometi on teatud kindlad ostjad (nende nimesid pole Inglise Pank avalikustanud) nüüdseks odavahinnaga kokku ostnud suured kullavarud. Tegelikult on nad omandanud umbes 55% Suurbritannia algsest reservkapitalist. Nagu selgub, on oksjonid mõneks ajaks lakanud ning koos sellega on kulla hind "tõusnud kahe aasta jooksul oma kõrgeimale tasemele"![3]

Peale monoatomaarse kulla ülijuhtivate omaduste on viimasel ajal esile kerkinud arvukalt teisigi kulla kui metalli kasutusvõimalusi, mistõttu see on muutunud tööstusturgudel hädavajalikuks. Näiteks kasutatakse USA kosmosesüstikute raketimootorites kullasulameid ning mobiiltelefonide kontaktidest on ligemale 33% kullaga kaetud.

Lisaks kõigele muule on märgatavalt suurenenud Lääne huvi Lõuna-Aafrika plaatinarühma metallide kaevanduste vastu. See sai alguse 1997. aastal, kui nelja iseseisva firma liitumisel moodustus *Amplats* ehk *Anglo-American Platinum Corporation*.[4] See korporatsioon sai oma kontrolli alla ligemale 70% maailma plaatinavarudest. Huvi äkiline kiire tõus plaatinarühma metallide suhtes sundis ajalehte *Sunday Telegraph* 2000. aasta oktoobris asja uurima ning siis tuli lõplikult päevavalgele, et väärismetallide turud olid ümber kujunenud ja koosnesid uutest omanikest, et rahuldada uudse kütuseelementide tehnoloogia vajadusi.

[1] Kogu info on pärit Maailma Kullanõukogult: http://www.gold.org/.
[2] *The Times*, Business, 6. märts 2002.
[3] *The Times*, Money, 1. juuni 2002.
[4] Need neli firmat olid *Anglo Platinum*, *Rustenburg Platinum Mines*, *Potgietersrust Platiniums*, *Lebowa Platinum Mines*.

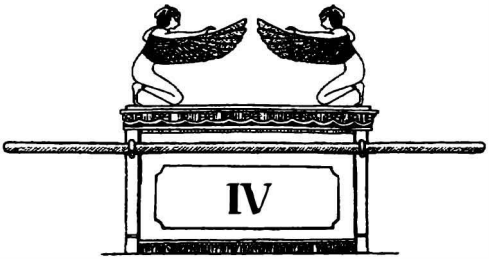

Amenemope ja Õpetussõnade raamat

Näiteid Egiptuse tarkusesõnade kasutamisest piiblis

Amenemope tarkused

Pööra oma kõrvu, et kuulda mu sõnu,
ja tarvita oma südant nende mõistmiseks.
Sest see toob sulle kasu,
kui sa neid oma südames säilitad.
(Amenemope 1:6)

Ära nihuta paigast piirikivi
põldude vahel ...
Ja ära astu üle lesknaise põllupiiri.
(Amenemope 7:12–15)

Nad saavad enesele tiivad nagu haned,
ja nad lendavad ära taevasse.
(Amenemope 10:5)

Parem on vaesus Jumala hoole all
kui rikkused varaaidas.
Paremad on leivapätsid,
kui süda on täis rõõmu.
(Amenemope 9:5–8)

Ära vennastu keevalise mehega.
Ja ära sunni talle peale läbikäimist.
(Amenemope 11:13–14)

Saalomoni õpetussõnad

Pööra kõrv ja kuule tarkade sõnu,
ja võta mu õpetus südamesse:
sest see on armas,
kui sa neid eneses säilitad,
kui need kõik su huultel on valmis!
(Õp 22:17–18)

Ära nihuta igivana raja
ja ära mine vaestelaste põldudele.
(Õp 23:10)

Ära näe vaeva rikkaks saamiseks ...
sest rikkus saab enesele tiivad,
otsekui kotkas, kes lendab taeva poole!
(Õp 23:4–5)

Parem pisut Jehoova kartuses
kui suur varandus ja rahutus
selle juures!
Parem taimetoit armastusega
kui nuumhärg, mille juures
on vihkamine!
(Õp 15:16–17)

Ära pea sõprust vihastujaga
ja ära käi läbi raevutseva mehega.
(Õp 22:24)

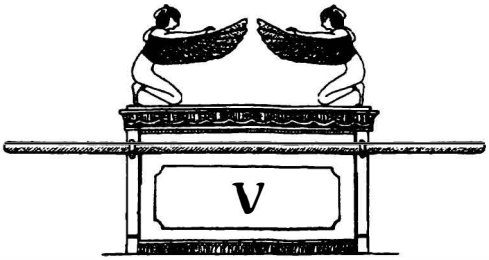

Fookuse suunas

Kui David Hudsonil oli 1990. aastate lõpus käimas uurimistöö ORME-dega (*Orbitally Rearranged Monoatomic Elements*), millest oli juttu 11. peatükis, hakkasid meditsiiniringkonnad tundma elavat huvi nende potentsiaalse kasutamise vastu vähktõve ravis. Varakult alustasid uuringuid Roswell Parki Vähiinstituut, *National Cancer Institute*, *Merck & Co.*, Rutgersi ülikool, Illinoisi ülikool, *Wayne State University*, Wisconsin-Madisoni ülikool ja Biotehnoloogia Instituut.[1] Ajakirjades *Platinum Metals Review* ja *Scientific American* ilmusid kirjeldused, kuidas monoatomaarsed plaatinarühma metallid resoneerivad organismi deformeerunud rakkudega, kutsudes esile DNA relaksatsiooni ja korrigeerumise.[2] Kudede kiirgusega kahjustamise või immuunsüsteemi keemiaraviga hävitamise asemele oli ilmunud tulevikuravi, mille abil saab muundunud rakke hoopis parandada. See meetod on mitte niivõrd vähivastane, kuivõrd elu kaitsev. Rahvuslik Terviseinstituut korraldas mitmesuguseid katseid igat tüüpi vähirakkudega. Umbes 58 esimese uuringu põhjal võis öelda, et ORME-de kasutamine põhjustas vähirakkude vohamise dramaatilise vähenemise või lakkamise.[3] Teised analüüsikeskused teatasid samasugustest tulemustest.

Uurijad olid hämmastuses. Tsitaat ajakirjast: "Nad olid varem näinud aineid, mis tapsid vähirakke ... Aga nad ei olnud iialgi näinud ainet, mis sõna otseses mõttes muutis vähirakkude olemust ja sundis neid toimima normaalsetena."[4] Pärast tervet rida edukaid katseid vabatahtlikega, kes olid arstide poolt tunnistatud ravimatuteks haigeteks, alustati mõnedes haiglates leukeemia-, aidsi- ja vähihaigete spetsiifilist ravi ORME-de

abil. New Yorgi osariigis allutati eksperimentaalravile 30 patsienti ning arstid kandsid nende seisukorrast ette otse Rahvuslikule Tervise-instituudile. Samasugust programmi rakendati 10 patsiendi suhtes Portlandis. Immuunsüsteemi ja kudede seisundi registreerimisega tegeldi Põhja-Carolinas; samal ajal uuriti põhjalikult monoatomaarsete ainete täpset mõju DNA-le.

Kui uurimine oli edenemas ja laienemas eri regioonide kliinikumide teaduskeskustesse, hakkasid üha selgemini ilmnema teatud tõsiasjad. Esiteks, polnud mingit kahtlust, et see ravi oli vähkkasvajate suhtes kõikidest kõige tõhusam, ning et see polnud vähirakkude tapja, vaid nende korrigeerija. Ent seejuures ei kasutatud ühtki registreeritud ravimit. ORME-d on väärismetallid monoatomaarsel kujul, kuid neid ei saa klassifitseerida metallideks. Hal Puthoff nimetas neid "eksootiliseks aineks", David Hudson aga "sakramentaalseks aineks". Probleem oli selles, et USA Toidu- ja Ravimiametil (FDA) puudub sakramentaalsete ainete osakond, samuti pole ühtki riiklikku ametkonda, millele alluksid eksootilised ained. Sellest tekkis farmaatsia valdkonnas tohutu dilemma. Keemiaraviks tarvitatavad ained annavad farmaatsiatööstusele pöörast tulu, kuid nüüd oli tegemist palju tõhusama ainega, mis ei kuulunud ravimite hulka. Pealegi oli Hudson selle patenteerinud ning valmistus seda tootma ja tarnima.

Kuigi sõnastikud nimetavad ravimiks seda, millega haiguslikku seisundit mõjutatakse ilma kirurgiliselt sekkumata, siis ametlik tõlgendus on ikkagi, et ravimid on seotud droogidega. Tooteid ja ravivõtteid, mis sellesse kategooriasse ei kuulu, nimetatakse täiendavateks vahenditeks. Need hõlmavad igasuguseid leevendus- ja tervendusabinõusid suukaudsetest taimsetest vahenditest nõelravini. Selles mõttes ei kavatsenud Hudson toota ei droogi ega medikamenti, vaid lihtsalt üht produkti, mida oli võimalik kasutada ravimise eesmärgil, kuid sobis sama hästi ka kütuseelementide, kuumusekindla keraamika jms tootmiseks. Reumaatiliste vaevuste leevendamiseks kasutatakse vaskkäevõrusid; soojendatud kuldsõrmus ravib odraiva – kuid neid ei ole kunagi arvatud ravimite hulka. ORME-dega on lugu samasugune, kuid erinevalt vasest ja kullast ei ole neid võimalik klassifitseerida metalliks.

Hudson ise ütles selle kohta järgmist: "Ma ei ole arst ja ei tegele meditsiiniga ... Minu eesmärk antud asjas ei olnud haiguste ravimine, vaid tahtmine teada saada: kas see toimib? ... Võin teile öelda, et seda on kasutatud Lou Gehrigi tõve puhul; seda on kasutatud multiskleroosi,

lihaste düstroofia ja artriidi korral ... Aidsihaiged on 2 mg puhul päevas selle abil täielikult vabanenud Kaposi sarkoomist. Samuti võin teile öelda, et inimestel, kellele seda süstiti 2 mg, tõusis kahe tunni jooksul valgete vereliblede arv 2500-lt 6500-le. Vähihaigetele IV staadiumis on manustatud seda suukaudselt ja 45 päeva möödudes pole nende organismis enam vähki leitud."

Võimsad ravimitootjate korporatsioonid võttis see uudis kindlasti jalust nõrgaks; pealegi polnud neil tänu Hudsoni meeskonna vaikimistõotusele võimalik teada saada, kuidas seda ainet toodetakse. Selge oli neile aga see, et kui Phoenixist pärit toode jõuab vähiravimite turule, on kahjulike kõrvalmõjudega – mille leevendamiseks on omakorda vaja ravimeid – ja vaid pooleldi efektiivsete ravimite pealt väljapressitavate suurte tulude aeg möödas. Ent ülikõrget kasumit oleks võimalik säilitada juhul, kui Hudson areenilt kõrvaldada. Selle asemel et lasta oma ringkonda mittekuuluval inimesel looduslikku monoatomaarsest ainest toodet täiustada ja seda mõistliku hinnaga müüa, võiks ju ORME-sid valmistada otse kullast ja plaatinarühma metallidest. Sama stsenaarium oleks rakendatav ka naftakompaniides. Kui ORME-del baseeruvatest kütuseelementidest peaks saama tulevikukütus, siis saab ka neid kalliste tootmiskuludega valmistada traditsiooniliselt kaevandatavatest metallidest. See tagaks mitte ainult kõrged turuhinnad ja kasumi, vaid säilitaks ka farmaatsia- ja naftatööstuselt riigile laekuvad suured tulumaksud.

Varsti pärast Hudsoni ettevõtmise nurjumist jõudis plaatinarühma metalle ja kütuseelemente puudutav info avalikkuse ette. Briti ajaleht *Daily Telegraph* teatas 2000. aasta oktoobris tööstusliku nõudluse kasvust plaatinarühma metallide järele, tsiteerides nende suurimat tootjat maailmas *Amplatsi*, mille aastatulu on 2,8 miljardit dollarit. "Pikaajalist nõudlust," ütles peadirektor Barry Davison, "on oodata tänu kütuseelementide tehnoloogiale."[5] Edasi on artiklis juttu sellest, et naftakompaniid kavatsevad tulevikus samuti tegelda kütuseelementidega ning "enamik suuri autotootjaid, sealhulgas *Daimler-Chrysler*, *Opel*, *BMW* ja *Ford* viivad läbi katseid kütuseelementidel töötavate autodega".

Nagu peatükis "Shar-Oni tasandik" mainitud, kinnitati ajakirja *Scientific American* 1995. aasta mainumbris, et kui üksikud ruteeniumiaatomid asetada DNA lühikese keerme mõlemasse otsa, siis muutub see ülijuhiks. Ning kui DNA seisund muutub, nagu näiteks vähi puhul, tekitab plaatinaühendi kasutamine kahjustatud raku resoneerimise, mis põhjustab

DNA relaksatsiooni ja korrigeerumise. Ent kuidas on kirurgidel võimalik nii lõpmatult väikestes mastaapides opereerida?

Füüsika valdkonnas on nii, et mida enam teadus avardub, seda kompaktsemaks see muutub. Hiljuti teatasid teadlased, et on leiutanud üheaatomilise transistori.[6] See võimaldab luua võimsaid arvuteid, mis on nii tillukesed, et mahuksid ära selle lause lõpus seisva punkti sisse. Sellega algab nanotehnoloogias uus ajastu. Näiteks *Inteli* 1993. aasta mikroprotsessoril oli ühelainsal silikoonkiibil 3,1 miljonit transistori. Kõige uuematel võimsatel mikroprotsessoritel on 40 miljonit transistori. Ent tänu uuele avastusele on isegi seda arvu võimalik sajakordselt suurendada. Ajalehe *The Times* teadustoimetaja sõnul on lõplikult alanud teekond pagupunkti ehk fookuse suunas. Kui väljenduda "nanoterminites", siis on nüüd kõik suunatud senitundmatute hüperdimensioonide poole ning kõik asjad saavad võimalikuks.

[1] Science of the Spirit Foundation, *Newsletters*, mai/juuni 1996.
[2] "Anti-Tumour Platinum Coordination Complexes", *Platinum Metals Review*, no. 4, 1990.
[3] SOSF, *Newsletters*, sept/okt 1996.
[4] *Ibidem*, märts/apr 1996.
[5] *The Daily Telegraph*, 1. okt 2000; E. Simpkins, "The Most Precious of Metals".
[6] *The Times*, 13. juuni 2002; *Nature*, 13. juuni 2002; L. Kouwenhoveni artikkel.

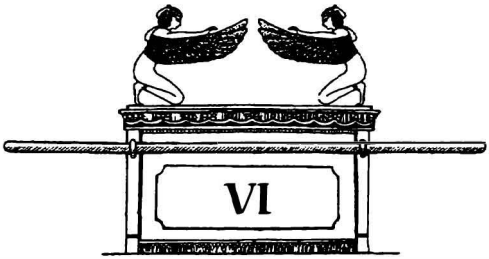

Theseus ja Minotauros

Theseus ja tema ema Aithra elasid suure mäe jalamil Troizenis. Kui Theseus oli väike, oli tema isa Aigeus mägimändide keskele hiigelsuure kalju alla peitnud oma mõõga ja sandaalid. Ta ütles Aithrale, et kui Theseus on saanud nii tugevaks, et jaksab kivi paigast liigutada, peab ema lubama tal võtta mõõga ja sandaalid ning laskma tal minna Ateenasse isa juurde, kes oli Atika kuningas.

Kui Theseus oli suureks kasvanud, võttis ta mõõga ja sandaalid ning asus Ateena poole teele. Ümbrus oli metsik ning kivirahnude taga varitsesid teelisi hiiglased ja röövlid, kuid Theseus jättis emaga hüvasti ja alustas oma seiklusi. Ta polnud jõudnud kuigi kaugele, kui teda ründas "nuiakandja" Periphetes. Too nägi oma raudnuiaga väga hirmuäratav välja, kuid Theseus astus talle julgesti vastu ning peagi lebas Periphetes surnult maas. Theseus võttis tema nuia ja jätkas teekonda.

Järgmisena sattus talle vastu "männipainutaja" Sinis. Too sidus teekäijaid kahe allapainutatud männi vahele, mis lahti pääsedes rebisid ohvri lõhki. Sinisel oli sauaks käes noor männipuu, kuid see ei olnud nii tugev kui Theseuse raudnui ning tol päeval oli Sinis see, kes kahe puu vahel lõhki rebiti. Veidi maad edasi kõndinud, kohtas Theseus teeröövel Skeironit. Too sundis kõiki möödujaid oma jalgu pesema ja tõukas nad siis jalahoobiga kaljult merre. Ent seekord tabas Skeironit ennast samasugune saatus. Sealt natuke maad edasi elas veel üks röövel – Prokrustes, kes teeskles lahket võõrustajat, kutsudes teelisi oma hütti öömajale. Kui nad osutusid tema sängi jaoks liiga pikaks, raius ta neil jalad või pea maha, liiga lühikesi aga venitas piinarikkalt pikemaks.

Theseus tappis Prokrustese, samuti ka kõik teised koletised ja röövlid, kes teel Ateenasse talle ette juhtusid.

Tol ajal elas kuningapalees imekaunis naisvõlur Medeia. Tal oli poeg, keda ta soovis pärast kuningas Aigeuse surma troonile upitada, seepärast segas ta Theseusele karikatäie mürgijooki. Ta ütles kuningale, et noor külaline on vandenõulane, kes tahab teda tappa ning veenis Aigeust Theseusele karikat ulatama. Aimamata Medeia salakavalat plaani, tõstis Theseus karika huultele, kuid sel hetkel nägi Aigeus tema mõõka, tundis ära oma poja ja tõukas karika põrandale.

Medeia kasutas kõiki oma nõiaoskusi, et turvaliselt pageda. Kõigepealt võlus ta jõe kohalt tõusma paksu udu, seejärel kutsus kohale oma tiivulised lohed, hüppas vankrisse ja lahkus Ateenast, et mitte kunagi tagasi tulla. Rahvas hakkas kohe kuningale jutustama kõikidest Theseuse vägitegudest, mis ta oli sooritanud teel Troizenist Ateenasse. Aigeus oli nii õnnelik, et kinkis rahvale kolmepäevase rõõmupeo. Kahjuks saabus keset pidutsemist käskjalg teatega, et andaminõudjad Kreetalt on kohale jõudnud.

Kaua aega tagasi oli Kreeta kuninga Minose vanim poeg Ateenas tapetud. Kättemaksuks saabus Minos suure sõjaväega ja sundis ateenlastele peale andami – igal üheksandal aastal ohverdada seitse kõrget soost noorukit ja seitse neitsit. Räägiti, et ohvrid anti Minotaurosele õgimiseks. See verejanuline elukas, kel oli inimese keha ja sõnni pea, elas Kreeta palee lähedal labürindis. Mitte keegi labürinti sisenenutest polnud iial tagasi tulnud.

Theseus otsustas Minotaurose tappa, et andamikohustusele lõppu teha. Enne kui hakati liisku heitma, pakkus ta ennast üheks seitsmest noormehest. See meeldis ateenlastele ja muutis Theseuse väga populaarseks. Ülejäänud kuus noorukit ja seitse neitsit määrati liisuheitmisega ning laev pandi merele minekuks valmis. Traditsiooni kohaselt seilas ohvreid vedav laev alati mustade purjede all, kuid kuningas Aigeus andis Theseusele kaasa valge purje, et ta heiskaks selle tagasiteel juhul, kui ta peaks võitjana naasma.

Kui laev andamiohvritega Kreetale jõudis, teatas Theseus kuningas Minosele, et kavatseb Minotaurose tappa. Minos vastas, et kui ta suudab sellega hakkama saada, vabastatakse nii tema kui ta kaaslased ning andamit ei nõuta enam kunagi. Ent ta ei lubanud Theseusel koletisega võitlemiseks ühtki relva kaasa võtta.

Otse vangide maa-aluse koopa peal olid kuningas Minose tütarde Ariadne ja Phaidra eluruumid, kes otsustasid Theseust aidata. Kui kõik

magasid, vabastas Ariadne Theseuse ning näitas koos Phaidraga talle labürinti, mille valged marmorseinad helkisid kuupaistel. "Praegu on kõige parem aeg Minotaurost rünnata, sest ta magab," sosistas Ariadne. "Ära oota hommikuni. Tema urgas on labürindi keskpaigas ning sa pead kogu aeg liikuma suunas, kust kostab tema hingamist. Siin on sulle mõõk ja lõngakera, mille abil leiad tagasitee." Nende sõnadega võttis ta lahtise lõngaotsa tugevasti enda kätte ja Theseus sisenes labürinti. See koosnes kitsastest teeradadest, mida eraldasid kõrged müürid. Paljud rajad lõppesid ummikuga ja Theseusel tuli sageli tuldud teed tagasi kõndida. Veel kunagi polnud olemas olnud nii keerulist labürinti kui see, sest selle oli ehitanud kuulus Daidalos. Theseus muudkui kõndis ja eksles; kuuldes koletise rasket hingamist, teadis ta, et on jõudnud Minotaurose urka juurde. Samal ajal seisid Ariadne ja Phaidra sissepääsu juures, Ariadnel ikka lõngaots tugevasti peos. Viimaks kuulsid nad nii kohutavat möiratust, et seinad värisesid, siis jäi uuesti kõik vaikseks. Ariadne ei teadnud, kas Theseus on elus või surnud või on ta äkki lõngakera maha pillanud, kuid siis tundis ta, kuidas lõng pingule tõmbus ning peagi ilmus võidukas kuningapoeg nähtavale.

Galeer, mis oli Theseuse ja ta kaaslased Kreetale toonud, seisis mererannas. Magavad noormehed ja neiud äratati ning peagi alustas laev tagasiteed Ateenasse. Ariadne ja Phaidra põgenesid sama laevaga, sest neil oli küllaga põhjust isalt karistust karta. Teel koju tehti peatus Naxose saarel ja ööbiti selle kivisel rannal. Järgmisel hommikul vara asuti taas teele, kuid Ariadne magas ja jäeti saarele maha. Vähe sellest, et Theseus unustas Ariadne saarele, ta unustas ka valge purje heiskamata. Nõnda juhtus, et kui Ateenast nähti laeva tagasi pöördumas pahaendelise musta purje all, heitis kuningas Aigeus – kes uskus, et ta poeg on surnud – end kaljult merre.

Saarele jäetud Ariadne oli ahastuses jälginud, kuidas kaugenev galeer silmist kadus, kuid siis kuulis ta imelikku muusikat – tamburiinide, vilepillide ja simblite helisid. Tema selja tagant männimetsast väljus vanker, mida vedas kaks leopardi. Vankris istus nümfidest ja saatüritest ümbritsetud veinijumal Bakchos, käes oda, mille otsa oli torgatud männikäbi. Ariadne kurva loo ära kuulanud, ütles ta: "Theseus oleks muidugi pidanud su Ateenasse viima ja kuningannaks tegema. Aga sa saad parema krooni, kui temal olnuks pakkuda." Ning ta asetas Ariadne pähe krooni, mis koosnes üheksast heledast tähest. Hiljem võtsid jumalad ta üles taevasse, kus ta kroon särab Põhjakrooni tähtkujuna tänini.

KASUTATUD KIRJANDUS

Addison, C., *The History of the Knights Templars*. Adventures Unlimited, Kempton, 1997.

Albany, HRH Prince Michael of, *The Forgotten Monarchy of Scotland*. Chrysalis/Vega, London, 2002.

Albright, W., *Yahweh and the Gods of Canaan*. Athlone Press, London, 1968.

Alcuin, Flaccus Albinus (trans.), *The Book of Jasher*. Longman, London, 1929.

Aldred, C., *Akhenaten, King of Egypt*. Thames & Hudson, London, 1988.

— — — *Egypt to the End of the Old Kingdom*. Thames & Hudson, London, 1992.

Alexander, D. and P. (eds.), *Handbook to the Bible*. Lion Publishing, Oxford, 1983.

Allegro, J., *The Dead Sea Scrolls*. Penguin, Harmondsworth, 1964.

Allyn, A., *A Ritual of Freemasonry*. John Marsh, Boston, 1831.

Alter, R., Kermode, F., *The Literary Guide to the Bible*. Fontana, London, 1989.

Anati, E., *Palestine Before the Hebrews*. Jonathan Cape, London, 1963.

Anderson, G. W., *A Critical Introduction to the Old Testament*. G. Duckworth, London 1959.

Andressohn, J., *The Ancestry and Life of Godfrey de Bouillon*. University of Indiana Press, Bloomington, 1947.

Armstrong, K., *A History of God*. Ballantine, New York, 1994.

Baigent, M., Leigh, R., *The Temple and the Lodge*. Jonathan Cape, London, 1989.

Baigent, M., Leigh, R., Lincoln, H., *The Holy Blood and the Holy Grail*. Jonathan Cape, London, 1982.

Baikie, J., *The Amarna Age*. A. & C. Black, London, 1926.

Barnstone, W. (ed.), *The Other Bible*. HarperSanFrancisco, San Francisco, 1984.

Bauckham, R., *Jude and the Relatives of Jesus in the Early Church*. T. & T. Clark, Edinburgh, 1990.

Baumgartel, E., *The Cultures of Prehistoric Egypt*. Oxford University Press, Oxford, 1955.

Baumgartner, W., *The Wisdom Literature: The Old Testament and Modern Study*. Clarendon Press, Oxford, 1951.

Bayoumi, T., Eichengreen, B., Taylor, M. (eds.), *Modern Perspectives of the Gold Standard*. Cambridge University Press, Cambridge, 1997.

Becker, R., Selden, G., *The Body Electric*. William Morrow, New York, 1985.

Begg, E., *The Cult of the Black Virgin*. Arkana, London, 1985.

Bernstein, P., *The Power of Gold*. John Wiley & Sons, New York, 2000.

Bertholet, A., *A History of Hebrew Civilization*. G. G. Harrap, London, 1926.
Besant, A., Leadbetter, C., *Occult Chemistry*. Theosophical Publishing, London, 1919.
Bible, The Authorized King James Version with Apocrypha. Oxford University Press, Oxford, 1998.
Black, J., Green, A., *Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia*. British Museum Press, London, 1992.
Bleeker, C., *Hathor and Thoth*. E. J. Brill, Leiden, 1973.
Bordo, M., Schwartz, A., *The Gold Standard and Related Regimes*. Cambridge University Press, Cambridge, 1999.
Box, G. H., *Judaism in the Greek Period*. Oxford University Press, Oxford, 1932.
Branner, R., *Chartres Cathedral*. W. W. Norton, London, 1996.
Breasted, J., *The Dawn of Consciousness*. C. Scribner's Sons, New York, 1934.
Brenton, L. (trans.), *The Septuagint*. Samuel Bagster, London, 1851.
Bright, J., *Early Israel in Recent History Writing*. SCM Press, London, 1956.
British Museum, *Hieroglyphic Texts from Egyptian Stelae*. British Museum, London, 1911.
Browne, L. (ed.), *The Wisdom of Israel*. Michael Joseph, London, 1948.
Bucher, F., Architector: *The Lodge Books and Sketchbooks of Medieval Architects*. Abaris Books, New York, 1979.
Budge, E. A. W. (trans.), *The Book of the Bee*. Clarendon Press, Oxford, 1886.
——— *The Book of the Cave Treasures*. The Religious Tract Society, London, 1927.
——— *The Book of the Dead: Papyrus of Ani*. University Books, New York, 1960.
——— *Cleopatra's Needle and Other Egyptian Obelisks*. Dover Publications, New York, 1990.
——— *Kebra Nagast: Glory of the Kings*. Oxford University Press, Oxford, 1932.
Bull, N., *The Rise of the Church*. Heinemann, London, 1967.
Burchardt, T., *Chartres and the Birth of a Cathedral*. Golgonooza Press, Ipswich, 1995.
Burney, C. F., *The Book of Judges*. Rivingtins, London, 1930.
——— *Israel's Settlement in Canaan*. Oxford University Press, Oxford, 1919.
——— *Notes on the Hebrew Texts of the Books of Kings*. Clarendon Press, Oxford, 1903.
Carlyon, R., *A Guide to the Gods*. Heinemann/Quixote, London, 1981.
Carpenter, C., *The Guinness Book of Kings, Rulers and Statesmen*. Guinness Superlatives, Enfield, 1978.
Carter, H., *The Discovery of Tutankhamun's Tomb*. Metropolitan Museum of Art, New York, 1978.
Cauville, S., *Le temple de Dendera: guide archaeologique*. Institut Francais d'Archaelologie Orientale, Paris, 1990.
Cerny, J., *The Inscriptions of Sinai*. Egypt Exploration Society, London, 1955.
Challine, C., *Recherches sur Chartres*. Société Archéologique d'Eure & Loir, Chartres, 1994.
Charles, R. H. (trans.), *The Book of Enoch*, (rev. from Dillmann's edit. of the Ethiopic text, 1893), Oxford Universoty Press, Oxford, 1906 and 1912.
Charpentier, L., *The Mysteries of Chartres Cathedral*. Research Into Lost Knowledge Organization and Thorsons, Wellingborough, 1972.
Chase, M. E., *Life and Language in the Old Testament*. Collins, London, 1956.
Chevalier, J., *Dictionnaire des symboles*. Robert Laffont, Paris, 1997.
Childress, D. H., *Anti-Gravity & The World Grid*. Adventures Unlimited, Kempton, 2001.
——— *Technology of the Gods*. Adventures Unlimited, Kempton, 2000.
Childs, B., *Myth and Reality in the Old Testament*. SCM Press, London, 1960.

Church, L. (ed.), *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible.* Marshall Pickering, London, 1960.
Ciba Foundation, *Telomeres and Telomerase.* John Wiley, New York, 1997.
Clayton, P., *Chronicle of the Pharaohs.* Thames & Hudson, Londor, 1994.
Clébert, J-P., *The Gypsies.* Vista Books, London, 1963.
Cohen, A., *Joshua and Judges.* Soncino Press, London, 1050.
Cohn-Sherbok, L. and D., *A Short Reader in Judaism.* Oneworld, Cxford, 1997.
Collins, A., *From the Ashes of Angels.* Michael Joseph, London, 1996.
Cook, N., *The Hunt for Zero Point.* Century, London, 2001.
Cook, S. A., *The Religion of Ancient Palestine in the Light of Archaeology.* Oxford University Press, Oxford, 1930.
Corteggiani, J-P., *The Egypt of the Pharaohs at the Cairo Museum.* Scala, London, 1987.
Covey-Crump, W., *The Hiramic Tradition.* R. A. Kessinger, Kila, MT, 1998.
Crowfoot, J., Grace, M., *Early Ivories from Samaria.* Palestine Exploration Fund, London, 1938.
Curtis, J. (ed.), *Art and Empire: Treasures from Assyria in the British Museum.* Metropolitan Museum of Art, New York, 1995.
Danby, H. (trans.), *The Mishnah.* Oxford University Press, Oxford, 1933.
Däniken, E., *Chariots of the Gods.* Souvenir, London, 1969.
Daube, D., *The Exodus Pattern in the Bible.* Faber & Faber, London, 1963.
Davidson, R., *The Old Testament.* Hodder & Stoughton, London, 1964.
Davies, N., *The Rock Tombs of El-Amarna.* Egypt Exploration Society, London, 1906.
Day, D., *Tolkien's Ring.* HarperCollins, London, 1994.
De Lubicz, R. A., *Sacred Science.* Inner Traditions, Rochester, 1988.
Dobbs, B., *The Foundations of Newton's Alchemy.* Cambridge University Press, Cambridge, 1975.
Doresse, J., *The Secret Books of Egyptian Gnostics.* Hollis & Carter, London, 1960.
Driver, G., *Canaanite Myths and Legends.* T. & T. Clark, Edinburgh, 1956.
Dupont-Sommer, A., *The Essene Writings from Qumran.* Basil Blackwell, Oxford, 1961.
——— *The Jewish Sect of Qumran and the Essenes.* Valentine Mitchell, London, 1954.
Edwards, I. E., *The Pyramids of Egypt.* Viking, New York, 1986.
Ehler, S., Morral, J. (eds.), *Church and State through the Centuries.* Burns & Oates, London, 1954.
Eichengreen, B., Flandreau, M., *Gold Standard in Theory and History.* Routledge/Taylor & Francis, London, 1997.
Eisenman, R., *The Dead Sea Scrolls and the First Christians.* Element Books, Shaftesbury, 1996.
——— *Maccabees, Zadokites, Christians and Qumran.* E. J. Brill, Leiden, 1983.
Elliot-Binns, L., *The Book of Numbers.* Methuen, London, 1926.
Engnell, I., *Studies in Divine Kingship in the Ancient Near East.* B. Blackwell, Oxford, 1967.
Epstein, P., *The Way of the Jewish Mystic.* Shambhala, Boston, 1988.
Eusebius of Caesarea, *Ecclesiastical History,* (trans. C. Crusé), George Bell, London, 1874.
Fagan, B., *Kingdoms of Gold, Kingdoms of Jade.* Thames & Hudson, London, 1991.
Faivre, A., *The Golden Fleece and Alchemy.* State University of NY Press, New York, 1993.
Faulkner, R., *The Ancient Egyptian Pyramid Texts.* Oxford University Press, Oxford, 1969.
Forbes, R., *Studies in Ancient Technology: No. 8, Metallurgy in Antiquity.* E. J. Brill, Leiden, 1971.

Gadd, C., *The Fall of Nineveh*. British Academy & Oxford Univ. Press, Oxford, 1932.
— — — *The Stones of Assyria*. Chatto & Windus, London, 1936.
Gahlin, L., *Ancient Egypt: Gods, Myths and Religion*. Lorenz Books, New York, 2001.
Gardner, L., *Bloodline of the Holy Grail*. HarperCollins, London, 2002.
— — — *Genesis of the Grail Kings*. Bantam Press, London, 1999.
— — — *Realm of the Ring Lords*. HarperCollins, London, 2003.
Garstang, J., *The Foundations of Bible History*. Constable, London, 1931.
Gerber, P., *Stone of Destiny*. Cannongate, Edinburgh, 1997.
Gherman, B., *The Mysterious Rays of Dr. Roentgen*. Atheneum, New York, 1994.
Gibson, S., Jacobsen, D., *Below the Temple Mountain in Jerusalem*. Tempus Reparatum, Oxford, 1996.
Ginsberg, L., *Legends of the Jews*. John Hopkins University Press, Baltimore, 1998.
Gould, R., *Gould's History of Freemasonry*. Caxton, London, 1933.
Grant, K., *The Magical Revival*. Skoob Books, London, 1991.
Graves, R., *The White Goddess*. Faber & Faber, London, 1961.
Gray, J., *The Canaanites*. Thames & Hudson, London, 1964.
Greene, B., *The Elegant Universe*. Vintage, New York, 2000.
Gribbin, J., *The Search for Superstrings*. Little, Brown, New York, 1999.
Grierson, R., Munro-Hay, S., *The Ark of the Covenant*. Weidenfeld & Nicolson, London, 1999.
Hall, M. P., *The Lost Keys of Freemasonry*. Macoy Publishing & Masonic Supply, Richmond, 1976.
— — — *The Secret Teachings of All Ages*. Philosophical Research Society, Los Angeles, 1989.
Hamill, J., *The Craft: A History of English Freemasonry*. Crucible/Thorsons, London, 1986.
Hancock, G., *Fingerprints of the Gods*. William Heinemann, London, 1995.
— — — *The Sign and the Seal*. W. Heinemann, London, 1992.
Hawking, S., *The Illustrated A Brief History of Time*. Bantam, London, 1996.
Heidel, A., *The Babylonian Genesis*. University of Chicago Press, Chicago, 1942.
Herzog, C., Gichon, M., *Battles of the Bible*. Greenhill Books, London, 1997.
Hill, M., *Gold*. University of California Press, Berkeley, 2000.
Hodges, H., *Technology in the Ancient World*. The Penguin Press, London, 1970.
Hooke, S., *The Labyrinth*. SPCK, London, 1935.
— — — *Myth, Ritual and Kingship*. Clarendon Press, Oxford, 1958.
— — — *The Siege Perilous*. SCM Press, London, 1956.
Horne, A., *King Solomon's Temple in the Masonic Tradition*. Aquarian Press, London, 1971.
Howard, M., *The Occult Conspiracy*. Rider/Century Hutchinson, London, 1989.
Isserlin, B., *The Israelites*. Thames & Hudson, London, 1998.
Jack, J. W., *The Ras Shamra Tablets: Their Bearing on the Old Testament*. T. & T. Clark, Edinburgh, 1935.
Jacobsen, T., *The Treasures of Darkness: A History of Mesopotamian Religion*. Yale University Press, New Haven, 1976.
James, E. O., *The Ancient Gods*. Weidenfeld & Nicolson, London, 1960.
— — — *The Nature and Function of the Priesthood*. Thames & Hudson, London, 1955.
James, J., *The Master Masons of Chartres*. West Grinstead Publishing, Leura, 1990.
Jennings, H., *The Rosicrucians: Their Rites and Mysteries*. Routledge, London, 1887.
Jerusalem Bible, The. Darton, Longman & Todd, London, 1996.
Jones, A. H., *The Herods of Judaea*. Clarendon Press, Oxford, 1938.

Jones, B., *Freemasons' Book of the Royal Arch.* George G. Harrap, London, 1980.
— — — *Freemasons' Guide and Compendium.* Harrap, London, 1956.
Jones, S., *In the Blood: God, Genes and Destiny.* HarperCollins, London, 1996.
Jung, C. G., *Psychology and Alchemy.* Routledge, London, 1980.
Kaku, M., *Beyond Einstein.* Anchor Books, New York, 1995.
Keating, G., *The History of Ireland.* 1640; reprinted by Irish Texts Society, London, 1902–1914.
Kenney, J., *The Sources for the Early History of Ireland.* Four Courts Press, Dublin, 1966.
Kenyon, K., *Amorites and Canaanites.* Oxford University Press, Oxford, 1966.
King, K. (ed.), *Images of the Feminine in Gnosticism.* Fortress Press, Philadelphia, 1988.
Kingsland, W., *The Gnosis or Ancient Wisdom in the Christian Scriptures.* Allen & Unwin, London, 1937.
Kipling, D., *The Telomere.* Oxford University Press, Oxford, 1995.
Kitchen, K., *Ramesside Inscriptions.* B. H. Blackwell, Oxford, 1975.
Knight, C., Lomas, R., *The Hiram Key.* Century, London, 1996.
Knight, S., *The Brotherhood: The Secret World of the Freemasons.* Granada, St. Albans, 1984.
Kramer, S., *History Begins at Sumer.* Thames & Hudson, London, 1958.
— — — *Sumerian Mythology.* Harper Bros., New York, 1961.
Kuhl, C., *The Prophets of Israel.* Oliver & Boyd, London, 1960.
Lambert, W., *Babylonian Wisdom Literature.* Clarendon Press, Oxford, 1960.
Lapidus, *In Pursuit of Gold: Alchemy in Theory and Practice.* (Ed. S. Skinner), Neville Spearman, London, 1976.
Leick, G., *Mesopotamia.* Allen Lane/Penguin, London, 2001.
Lemesurier, P., *The Great Pyramid Decoded.* Element, Shaftesbury, 1997.
Levine, M., *The Tabernacle: Its Structure and Utensils.* Soncino Press, Tel Aviv, 1969.
Levine, S. A., *The Northern Foreportal Column Figures of Chartres Cathedral.* Verlag Peter Lang, Frankfurt, 1984.
Lewis, H., *The Mystical Life of Jesus.* Ancient and Mystical Order Rosae Crucis, San Jose, 1982.
Lindblom, J., *Prophecy in Ancient Israel.* Basil Blackwell, Oxford, 1962.
Lister, M., *A Journey to Paris in the Year 1698.* Jacob Tonson, London, 1699.
Lomas, R., *The Invisible College.* Headline, London, 2002.
Luckert, K., *Egyptian Light and Hebrew Fire.* State University of New York Press, New York, 1991.
Maiman, T., *The Laser Odyssey.* Laser Press, Blaine, 2000.
Malan, S. (trans. from Ethiopic), *The Book of Adam and Eve.* Williams & Norgate, London, 1882.
Manley, M., *The Book of the Law: Studies in the Date of Deuteronomy.* Tyndale Press, London, 1957.
Marshall, P., *The Philosopher's Stone.* Macmillan, London, 2001.
Matthews, W., *Mazes and Labyrinths.* Dover Publications. New York, 1970.
McCalman, Cook, Reeves (eds.), *Gold.* Cambridge University Press, Cambridge, 2001.
McEwan, J., *Pre-Columbian Gold.* Fitzroy Dearborn, Chicago, 2001.
McTaggart, L., *The Field.* HarperCollins, London, 2001.
Michell, J., *The Dimensions of Paradise.* Thames & Hudson, London, 1988.
Miles, J., *God: A Biography.* Vintage, New York, 1996.
Miller, M., *Chartres Cathedral.* Pitkin Guides, Andover, 1996.
Muller, H. W., Thiem, E., *The Royal Gold of Ancient Egypt.* I. B. Tauris, London, 1999.

O'Brien, C., O'Brien, B., *The Genius of the Few*. Dianthus, Cirencester, 1999.
——— *The Shining Ones*. Dianthus, Cirencester, 1997.
Osman, A., *Moses. Pharaoh of Egypt*. Grafton/Collins, London, 1990.
——— *The House of the Messiah*. HarperCollins, London, 1992.
——— *Stranger in the Valley of Kings*. Souvenir Press, London, 1987.
Patai, R., *The Hebrew Goddess*. Wayne State University Press, Detroit, 1967.
——— *The Jewish Alchemists*. Princeton University Press, Princeton, 1994.
——— *The Jewish Mind*. Charles Scribner's Sons, New York, 1977.
Perowne, S., *The Life and Times of Herod the Great*. Hodder & Stoughton, London, 1956.
Petrie, W. M. Flinders, *Ancient Egypt and Ancient Israel*. Ares Publishers, Chicago, 1980.
——— *Researches in Sinai*. John Murray, London, 1906.
Philalethes, Eirenaeus, *Introitus apertus ad occulusum regis palatium – Open Entrance to the Closed Palace of the King: Secrets Revealed*. Musaeum Hermeticum, Amsterdam, 1667.
——— *Tres tractatus de metallorum transmutatione*. Musaeum Hermeticum, Amsterdam, 1668.
Presley, R., *Wild Things They Don't Want Us to Know*. Blake/Metro, London, 2002.
Qualls-Corbett, N., *The Sacred Prostitute*. Inner City Books, Toronto, 1988.
Ramage, A., Craddock, P., *King Croesus' Gold: Excavations at Sardis*. British Museum, London, 2000.
Ravenscroft, T., Wallace-Murphy, T., *The Mark of the Beast*. Samuel Weiser, York Beach, 1997.
Redford, D., *Akhenaten, the Heretic King*. Princeton University Press, Princeton, 1984.
——— *Egypt, Canaan and Israel in Ancient Times*. Princeton University Press, Princeton, 1992.
Reeder, E. (ed.), *Scythian Gold*. Harry N. Abrams, New York, 1999.
Reeves, N., *The Complete Tutankhamun*. Thames & Hudson, London, 1990.
——— *Ancient Egypt: The Great Discoveries*. Thames & Hudson, London, 2000.
Reiter, R., Robinson, J., *Melatonin*. Bantam Books, New York, 1996.
Ritmeyer, L., *Secrets of Jerusalem's Temple Mount*. Biblical Archaeol. Society, Washington, 1998.
Robinson, J., *The Nag Hammadi Library*. The Coptic Gnostic Project, E. J. Brill, Leiden, 1977.
Rola, S. Klossowski de, *Alchemy*. Thames & Hudson, London, 1977.
Roney-Dougal, S., *Where Science and Magic Meet*. Element Books, Shaftesbury, 1993.
Rowley, H., *From Moses to Qumran*. Lutterworth Press, 1963.
——— *The Rediscovery of the Old Testament*. James Clarke & Co., London, 1945.
——— *Royal Arch: Aldersgate Ritual*. Lewis Masonic, Hersham, 1999.
Sanderson, I., *Investigating the Unexplained*. Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1972.
Sassoon, J., *From Sumer to Jerusalem*. Intellect Books, Oxford, 1993.
Schonfield, H., *The Essene Odyssey*. Element Books, Shaftesbury, 1984.
——— *The Passover Plot*. Element Books, Shaftesbury, 1985.
Scholem, G., *Major Trends in Jewish Mysticism*. Thames & Hudson, London, 1955.
——— *On the Kabbalah and Its Symbolism*. Schocken Books, New York, 1965.
——— *Zohar: The Book of Splendour*. Schocken Books, New York, 1963.
Seward, D., *The Monks of War*. Paladin/Granada, St. Albans, 1974.
Shafer, B., *Temples of Ancient Egypt*. Cornell University Press, Ithaka, 1999.
Shapiro, D., *The Body Mind Workbook*. Element Books, Shaftesbury, 1990.

Sinclair, A., *The Sword and the Grail*. Crown, New York, 1992.
Sitchin, Z., *Divine Encounters*. Avon Books, New York, 1990.
— — — *Genesis Revisited*. Avon Books, New York, 1995.
— — — *The 12th Planet*. Avon Books, New York, 1978.
Spahn, H.-P., *From Gold to Euro*. Springer Verlag, Heidelberg, 2001.
Sparks, H. (ed.), *Apocryphal Old Testament*. Clarendon Press, Oxford, 1984.
Spong, J., *Born of a Woman*. HarperSanFrancisco, San Francisco, 1994.
Stierlin, H., *The Gold of the Pharaohs*. Pierre Terail, Paris, 1997.
Stoyanov, Y., *The Hidden Tradition in Europe*. Arkana/Penguin, London, 1995.
Suares, C., *The Cipher of Genesis*. Samuel Weiser, Maine, 1992.
Swordet, M. (ed.), *Fulcanelli, Master Alchemist*. Brotherhood of Life, Albuquerque, 1986.
Taylor, J., *The Coming of the Saints*. Covenant Books, London, 1969.
Taylor, N., *Laser: The Inventor, the Noble Laureate and the 30-Year Patent War*. Simon & Schuster, New York, 2000.
Temple, R., *The Crystal Sun*. Century, London, 2000.
Thiele, E., *The Mysterious Numbers of the Hebrew Kings*. Zondervan, Grand Rapids, 1983.
Tinniswood, A., *His Invention So Fertile: Life of Christopher Wren*. Jonathan Cape, London, 2001.
Torjesen, K., *When Women Were Priests*. HarperSanFrancisco, San Francisco, 1995.
Unterman, A., *Dictionary of Jewish Lore and Legend*. Thames & Hudson, London, 1997.
Velikovsky, I., *Ages in Chaos*. Sidgwick & Jackson, London, 1952.
— — — *Worlds in Collision*. Victor Gollancz, London, 1973.
Vermes, G., *The Complete Dead Sea Scrolls in English*. Penguin, London, 1998.
— — — *Jesus the Jew*. SCM Press, london, 1983.
Voragine, J., *The Golden Legend*, (trans. W. Caxton), Cambridge University Press, Cambridge, 1972.
Waite, A., *Alchemists Through the Ages*. Steinerbooks, New York, 1988.
— — — *The Brotherhood of the Rosy Cross*. William Rider, London, 1924.
— — — *The Hidden Church of the Holy Grail*. Rebman, London, 1909.
— — — *TheNew Encyclopedia of Freemasonry*. Weathervane, New York, 1970.
Wallace-Murphy, T., Hopkins, M., *Rosslyn*. Element Books, Shaftesbury, 1999.
Ward, J., *Freemasonry and the Ancient Gods*. Baskerville, London, 1926.
— — — *Who Was Hiram Abiff?* Baskerville, London, 1925.
Weinberg, S. (ed.), *Ramtha*. Sovereignty Inc., Eastbound, 1986.
White, M., *Isaac Newton*. Fourth Estate, London, 1997.
Wilkinson, R., *The Complete Temples of Ancient Egypt*. Thames & Hudson, London, 2000.
Wilson, A., *Jesus*. Sinclair Stevenson, London, 1992.
Witt, R., *Isis in the Greco-Roman World*. Thames & Hudson, London, 1971.
Wojcik, J., *Robert Boyle and the Limits of Reason*. Cambridge University Press, Cambridge, 1997.
Wolters, A., *The Copper Scroll*. Sheffield Academic Press, Sheffield, 1996.
Yadin, Y., *The Art of Warfare in Biblical Lands*. Weidenfeld & Nicolson, London, 1963.
— — — *The Temple Scroll*. Weidenfeld & Nicolson, London, 1985.
Yates, F., *The Rosicrucian Enlightenment*. Routledge, London, 1972.
Yatri, *Unknown Man*. Sidgwick & Jackson, London, 1988.
Ziegler, J., *YHWH*. Star Publications, Morton, 1977.
Zuckerman, A., *A Jewish Princedom in Feudal France*. Columbia University Press, New York, 1972.

PILDILAENUD

Illustreerivate fotode ja *copyrighti* omavate kujutiste eest avaldan tänu alljärgnevatele:

10, 18, 25, Bridgeman Art Library, London; 9, Fitzwilliam Museum, Cambridge; 15, British Museum, London; 11, 12, 14, 16, 19, 20 erakogu; 5, 6, 21, Peter Robson Studio and Entropic Fine Art Inc; 23, Andrew Jones Studio; 1, 2, 17, 24, The Cleminson Collection; 3, Nancy Vann; 4, Michael Gerrish; 7, 13, The Patrick Foundation; 22, Sonia Halliday Photographs; 8, ajakiri *Hera*, Rooma.

NIMEREGISTER

Aabraham 27, 30, 31, 37, 44, 49, 52, 63, 121, 122, 128, 174, 175, 182, 184, 217
Aadam 66, 69, 136, 137, 184, 189
Aaron 24, 38, 39, 41, 46–48, 57–63, 71, 76, 79, 105, 120, 177, 188, 235, 249, 250, 300
Albi 211
Alcubierre, Miguel 160, 161
Aleksander Suur 36, 146, 177
Aleksandria 12, 72, 90, 111, 136, 146, 147, 169, 192, 217, 248
Amarna 19, 56–58, 60, 61, 94, 251, 299, 300
Amenemope 86, 307
Amenhotep III 22, 26, 27, 53, 55, 58–60, 121, 250, 251, 299
Amenhotep IV (*vt* Ehnaton)
Amon 26, 55, 56, 60, 88, 141
Antigonos 178
Antiochos III 146
Antiochos IV 146, 177, 254
Antiookia 136, 192
Anubis 25, 26, 95, 96
Apkallu 114, 238, 253
Ariadne 241, 242, 314, 315
Arimaatia Joosep 175, 176, 195, 256
Aristobulos 178
Asdod 128, 130
Ashmole, Elias 24, 225, 244
Asklepios Tessaaliast 41, 44, 88, 89
Assurbanipal 144, 249, 253
Assurnasirpal 114
Assüüria 113, 114, 138, 144, 196, 271, 302
Aštarte 127, 217
Ateena 179, 222, 251, 313–315
Aton 19, 56, 94, 250
Augustus, keiser 135, 186, 187, 231, 257

Baal 127, 144, 233
Babülon 144, 145, 191, 256
Babüloonia 29, 30, 67, 73, 80, 114, 140, 143–146, 196, 221, 223
Bagdad 99, 108, 209
Balduin de Bologne 202, 203
Balduin II du Borg 146, 203
Bannockburn 215, 216, 237, 257, 258
Batseba 131, 139
Bernard Clairvaux'st 204–206, 210, 214, 239
Betsaleel 32, 63, 65, 66, 71, 94, 95, 105, 190, 195, 235
Boyle, Robert 24, 225–228
Burgundia 204, 205, 209, 239
Bütsants 136, 201, 202

Camu-lôt (Camelot) 195, 196, 231
Cauville, Sylvie 99, 101
Caxton, William 77, 194
Challine, Charles 242
Charles II 225, 226, 237
Charpentier, Louis 207, 246
Chartres 31, 34, 35, 203, 207, 239–244, 246, 247

Cheops 48, 118
Chephren 100, 118
Clairvaux 204, 214, 239
Constantinus Suur 135, 192, 193
Craddock, Paul 107, 108

Dareios I 145
Dareios III 146
Debora 127
Dendera 99–102, 170, 172, 173
Dermott, Laurence 77, 236, 237
Descartes, René 113

Eber (Heber) 49
Edom 131
Edward Bruce 215, 231, 237
Edward II 214, 220, 257
Eelija 74, 76, 243
Eesav 52, 121, 122, 253
Eeva 137
Egiptus 15–20, 22, 24–27, 30, 33–35, 41, 42, 48–51, 53, 55–61, 79–81, 85, 88, 94, 98, 99, 109, 110, 114, 121, 125, 127, 128, 136, 141, 143, 144, 146–148, 160, 169, 178, 179, 193, 196, 202, 217, 223, 233, 248, 250, 251, 254, 257, 299, 300, 302, 303
Ehnaton 19, 27, 56, 58, 63, 94, 95, 121, 217, 244, 250, 251, 299, 300
Eirenaeus Philalethes 24, 34, 227
Eje 56, 58, 95, 250
Eleasar 39, 47, 76, 94
El Šaddai 24, 30, 31, 47, 49, 57, 62, 69, 73, 98, 122, 143
Enlil 31, 37
Eochaid IV 197, 214
Esra 39, 140, 146, 185, 256
Etioopia 51, 61, 65, 66, 135–138
Eusebios 191, 192, 250

Faraday, Michael 100, 103, 252
Filippus (?) 190, 193
Flamel, Nicolas 12, 89, 90, 114, 115, 227
Foiniikia 34, 47, 128, 146, 190
Fulcanelli 85, 206, 217

Galilea 33, 50, 127, 148, 181
Gallia 147, 186, 190, 194, 195
Gaston de la Pièrre Phoebus 213, 215
Gat 128, 130
Giluhepa 60, 121
Glastonbury 195, 228
Godefroi de Bouillon 202–204, 214
Goosen 16, 27, 55, 59, 251
Graal 11, 34, 35, 52, 63, 64, 115, 117, 174–176, 183, 191, 194, 196, 211, 253, 257
Gresham, Thomas 226

Harvard 17, 107, 167
Hasmoneid 146, 175–178, 181, 182, 193, 194, 222, 254
Hathor 18, 19, 22, 28, 29, 99–102, 114, 118, 170, 172, 242
Hawking, Stephen 166, 172
Heh 88, 100
Heliopolis 35, 51, 55, 58, 94, 217, 233
Hermes 85, 87, 88, 117, 228, 231
Hermes Trismegistos 87, 88, 228
Herodes II Antipas 181
Herodes Suur 178, 179, 186, 187, 222
Hesekiel 72–74, 76, 182, 251
Hieronymus 68, 248
Hiiob 42, 85, 252
Hiiram Tüürosest 132–134, 190, 195, 206, 217, 218, 224, 235
Hilkija 143, 145, 204
Hiram Abif 206, 218, 224, 233, 235
hetiitide impeerium 128
Horebi mägi 15, 22–24, 26, 27, 31–33, 38, 44, 48, 50, 52, 57, 62, 65, 73, 79, 82, 93–95, 107, 111, 120, 132, 172, 173, 235, 251
Horemheb 56–58, 61
Hudson, David 151, 154, 155, 157–163, 166, 181, 244, 245, 253, 254, 309–311
Hugues de Champagne 204
Hugues de Payens 203–205, 214, 239
Huur 32, 63
Hyrcanused 178, 181

Iirimaa 143, 196, 215, 237
Iisak 121, 122
Iisrael 24, 27, 33, 34, 49, 52, 59, 63, 72, 121, 123, 140, 141, 175, 179, 194, 302
Innocentius 205, 210
Isis 28

Jaakob 27, 49, 59, 62, 63, 87, 121, 122, 143, 175, 185, 190, 243, 302, 303
Jacques de Molay 213–215, 218–220, 257

Jahve (JHVH) 31, 57, 67, 93, 95, 97, 133
Jeeriko 70, 123, 125, 251, 253
Jeesus 28, 32, 35, 48, 61, 75, 90, 115, 122, 136, 137, 148, 174–176, 179–181, 183–191, 193, 195, 228, 256
Jehoova (*vt* ka El Šaddai) 17, 24, 28, 31, 33, 39, 45, 57, 66, 67, 69, 71–73, 75, 93–96, 127, 140, 141, 144, 217, 249, 251, 308
Jeremia 140, 141, 143–145, 196, 197, 204, 238
Jerobeam 141
Jeruusalemm 12, 31, 35, 38, 39, 46–48, 68–70, 107, 121, 122, 131–136, 140, 141, 144–147, 168, 170, 176–180, 181, 183, 187, 191, 192, 195, 197, 201–205, 208–211, 214, 217, 220–224, 233–240, 243, 251, 254, 256, 257, 302
Jesaja 68, 74, 76
Jitro 57, 62, 251
Joas 46, 121
Johannes, evangelist 183, 186, 188, 189, 193
Johannes, Ristija 181, 184, 204
Johannes XXII, paavst 215, 216
Joojakin 73, 143, 145
Joonatan 130, 177, 254
Joosep, Jeesuse isa 28, 183–186, 188–190, 196
Joosija 140, 141, 143, 221, 238
Joosua 61, 70, 123, 125, 127, 128, 251
Jordaania 16, 138, 180, 256
Jordan 65, 123, 125, 141
Josephus Flavius 33, 51, 87, 176, 178, 179, 181, 186, 187, 222, 250, 251
Julius Africanus 185, 191
Jussuf-Juja 53
Juuda 31, 35, 37, 46, 48–50, 61, 66, 121, 131, 141, 144–148, 195, 302
Juudas Makabeus 146, 175, 176, 181

Kaanan 27, 30, 48–50, 52, 59, 60, 65, 67, 120, 123, 125, 128, 129, 131, 217, 251
Kalameeskuningad 196
Karl Suur 61, 197, 209, 214
Karnak 33, 35, 41, 82, 180
Kartaago 146, 174, 191
Khiba 60
Kleopatra VII 100, 147, 217
Koenig, Wilhelm 98, 99
Konstantinoopol 135, 136, 203, 254
Kreeka 19, 83, 113, 146, 147, 251
Kroisos 83, 107–109
Kumran 31, 41, 68, 175–182, 190, 217, 221, 256
Kyros II 145

Languedoc 194, 210–213
Leevi 53, 55, 60, 79, 94, 188
Louis VII 202, 205
Lucca 241, 242
Luukas 32, 184–186
Lüüdia 83, 107

Maarja, Jeesuse ema 183, 185, 188, 190, 193
Maarja, Jaakobi (Jeesuse õde) 190
Maarja Magdaleena 190, 191, 193–195, 205, 210, 211, 256
Maiman, Theodore 42, 43, 249
Makabeid 140, 146, 176–178, 254, 257
Marduk 37
Mari 128, 132
Markus 183, 186, 188, 190, 193
Martin, F. Malachi 192
Mary Stuart 225
Matteus 32, 122, 183–186, 188, 190, 193
Meissner, Walter 157, 166, 172, 173, 245, 255
Melkisedek 30–32, 35, 174, 182
Menkaura 48
Merneptah 59
Mesopotaamia 37, 38, 41, 44, 47, 49, 53, 60, 82, 109, 110, 113, 114, 128, 129, 151, 174, 191, 255
Midjan 16, 57, 58, 62, 123, 251
Mirjam (Merikhiba, Meriamon) 59–63, 121, 122, 127
Mooses 12, 15–17, 24, 26, 27, 30, 31, 33, 37–39, 41, 44–53, 57, 58, 60, 62–67, 69, 71, 73, 79, 82, 85, 94, 95, 97, 111, 122, 123, 169, 188, 217, 235, 249, 250, 251
Morija mägi 122, 123, 131, 201, 224, 235

Nabatea 180
Nag Hammadi 170, 193, 252
Nebukadnetsar 51, 67, 72, 140, 143–145, 221, 238
Nehemja 39, 221
Newton, Isaac 24, 90, 227–229, 231, 255
Nimrud 114, 253
Noa 64

Nofretete 55–58, 60, 250, 299, 300

Osiris 99, 101
Osman, Ahmed 51, 53, 251
Otniel 61, 127
Oxford 52, 73, 167, 194, 225, 248

Paabel 67, 72, 143, 178, 185, 230, 302
Palestiina 38, 48, 59, 128, 138, 141, 143, 146–148, 179, 202,203, 205, 222, 249, 256
Paulus 35, 136, 188, 189, 193
Peet, T. Eric 18
Peetrus 136, 188, 193, 194
Petlemm 32, 184, 188
Petrie, W. M. Flinders 15–22, 27, 59, 73, 95, 134, 252
Petty, William 225, 226
Philippe IV 212, 214, 218
Phoenix 151, 154–156, 158, 161, 163, 311
Piinehas 27, 94
Plantagenetid 215, 216
Platon 87, 109
Pompeius Suur 204
Prantsusmaa 9, 31, 193–196, 202, 204, 205, 211–216, 220, 225, 232, 239, 240, 244, 254, 257
Ptolemaiosed 19, 21, 51, 98, 100, 146, 147
Punane meri 15, 16, 19, 24, 80, 123, 132, 135, 138, 250, 251
Puthoff, Hal 118, 159, 161, 166, 245, 246, 253, 255, 310
Pärsia 38, 61, 80, 145, 146, 208

Quirinius 186

Ra 55, 56, 58, 95, 99, 233
Ramses I 19, 48, 57–59
Ramses Suur 19
Rebeka 121, 128
Rees, Martin 245
Reesa 185
Rehabeam 141
Robert Bruce 214–216, 230, 237, 257, 258
Rooma 33, 41, 68, 80, 82, 90, 135, 136, 146–148, 177, 178, 181, 186, 187, 191–193, 196, 201, 204, 209, 211, 215, 216, 218, 219, 222
Rosslyn 243

Saadok 131, 182
Saalomon 31, 37, 38, 46–48, 52, 63, 65, 66, 69, 70, 72, 82, 86, 121, 122, 131–135, 137–141, 143, 172, 173, 180, 184, 185, 203, 206, 216, 217, 221, 222–224, 230, 232–235, 237, 238, 240, 243, 251, 302, 303, 308
Saamuel 61, 72, 127, 129, 130, 189
Saara 121, 122
Salome, Jeesuse õde 190
Samaaria 50, 148, 217
Sardeis 83, 107, 108
Sargon Suur 51, 114
Sedekia 196
Seeba 66, 134, 135, 138, 139
Seleukiidid 177, 222, 257
Semenhkare 56, 58, 60, 250, 299, 300
Septimaania 209, 210, 256
Serâbit el Khâdim 18, 34, 48
Serubbaabel 145, 185, 221, 232, 237, 256
Siilo 70, 127, 129
Siinai 12, 15, 18, 20, 22, 23, 27, 28, 31, 32, 39, 41, 47, 48–50, 52, 54, 56–62, 69, 70, 76, 79, 94, 96, 120, 122, 123, 134, 172, 217, 235, 249, 251, 299
Simson 127–129
Sitamun 53, 55, 250, 299
Snofru 16, 48, 95, 100
Sophia 193
St. Germain, krahv 215, 230, 232, 257
Stuartid 226, 229, 231, 232
Sumer 37, 80, 99, 109, 110, 114, 172, 196
Surnumeri 31, 68, 121, 123, 134, 170, 174, 176–178, 180, 182, 221, 238
Süüria 52, 80, 136, 146, 147, 176, 177, 186, 191, 202, 203, 222, 251, 257

Šotimaa 81, 197, 213–216, 225, 231, 233, 237, 250, 257, 258

Zeus 84, 97, 177
Ziegler, Jerry 93

Taavet 32, 35, 39, 48, 52, 63, 70, 121, 122, 129–133, 140, 143, 176, 179, 182, 184, 185, 188, 189, 191, 192, 195, 201, 203, 209, 302
Tamar (Tea) 143, 196
Teeba 33, 55, 59, 141, 250, 299
Teje 19, 53, 55, 58, 121, 250, 299, 300

Therapeutate 41, 42, 179, 180, 217
Theseus 241, 242, 313, 314, 315
Thoth 51, 87, 88, 90
Thutmosis III 19, 26, 33, 35, 217
Thutmosis IV 22, 27, 53, 250
Ti 55, 56, 58, 60, 250
Titus 68, 191, 201
Troyes 204–206, 210, 214, 239
Tutanhamon 19, 27, 48, 56, 60, 61, 80, 95, 250
Tuubal-Kain 86, 190
Türgi 83, 107, 129, 191, 256
Tüüros 131–134, 146, 203, 206, 217, 235

Ur (Uur) 37, 109, 128
Urbaba 230
USA 78, 82, 151, 154, 155, 158, 160–16 166, 255, 304, 306, 310
Ussa 76, 131

Vatikan 212
Vermes, Geza 190
Vespasianus 192
Volta, Alessandro 99

Ward, Daniel Sewell 165, 243
Woolley, C. Leonard 109
Wren, Christopher 225

AS TRÜKK
Ringi 1
Pärnu 80010
Eesti

1. Jacques J. Tissot (1836–1902),
Israeliidid seaduselaekaga Jeeriko müüride all

2. Jacques J. Tissot, *Kuldvasikas, mida israeliidid kummardasid Siinail*

6. Peter Robson, *Fööniksi lendutõus*, 2001

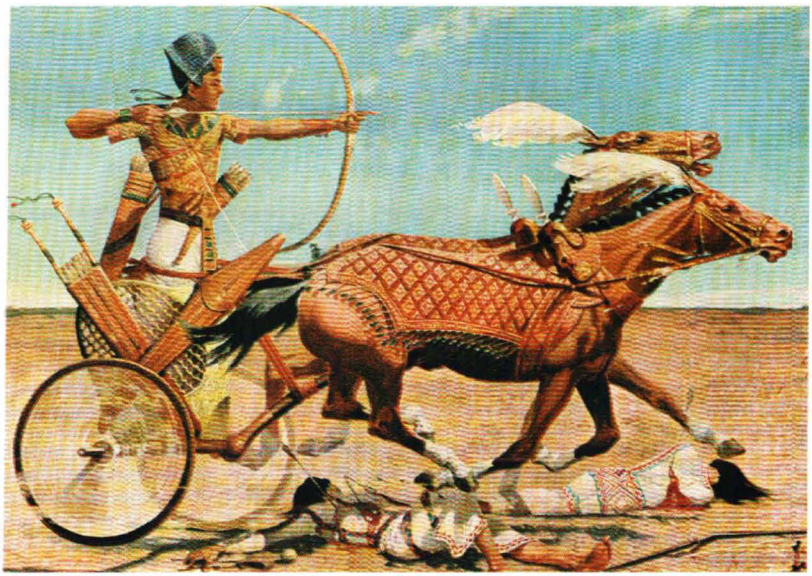

7. H. M. Herget, *Thutmosis III Armagedoni lahingus*, 1940

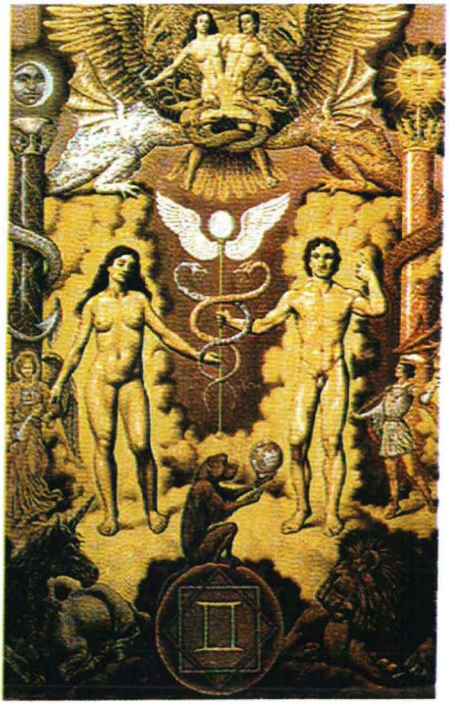

8. Hermese kahe maoga sau sümboliseerib alkeemias Kuu ja Päikese energiat

9. Aert De Gelder (1645–1727), *Jeesuse ristimine;* (näide lendavast objektist renessansiaegses kunstis)

10. Nicolas Poussin, *Asdodi nuhtlemine*, 1630; (vilistid ja seaduselaegas)

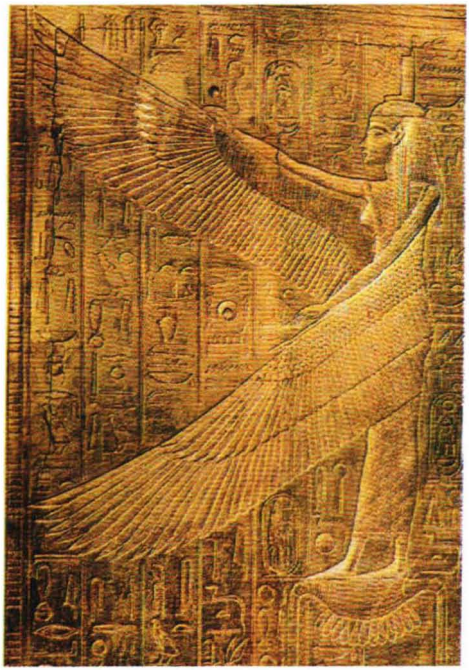

11. Tiivuline keerub Tutanhamoni kuldsargal

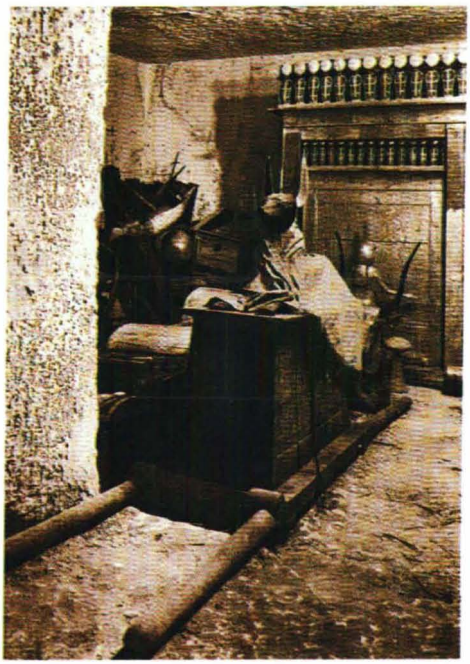

12. Egiptuse laaegas koos kuninglikku pühamut valvava Anubisega Tutanhamoni hauakambris

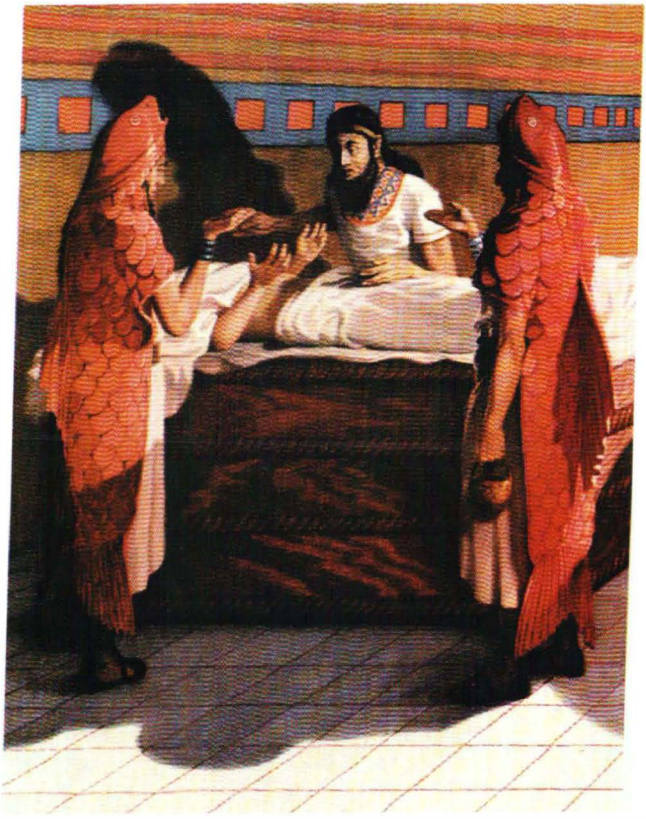

13. H. M. Herget, *Kalakujulises rüüs Mesopotaamia Apkallu arstid*, 1940

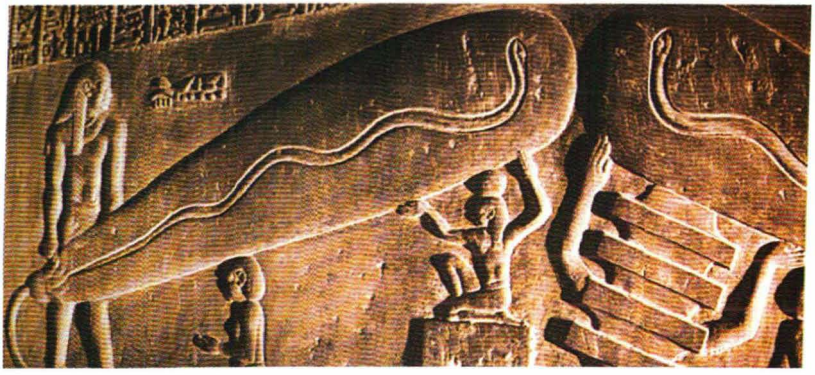

14. Mõistatuslik reljeef Hathori templis Denderas

15. Assüüria männikäbiga Apkallu džinn koos kuningaga Assurnasirpal II paleest Nimrudis, u 870 eKr

16. Chartres'i labürindi skeem, mille ühelt 2. saj kreeka dokumendilt kopeeris Vilars Dehoncort

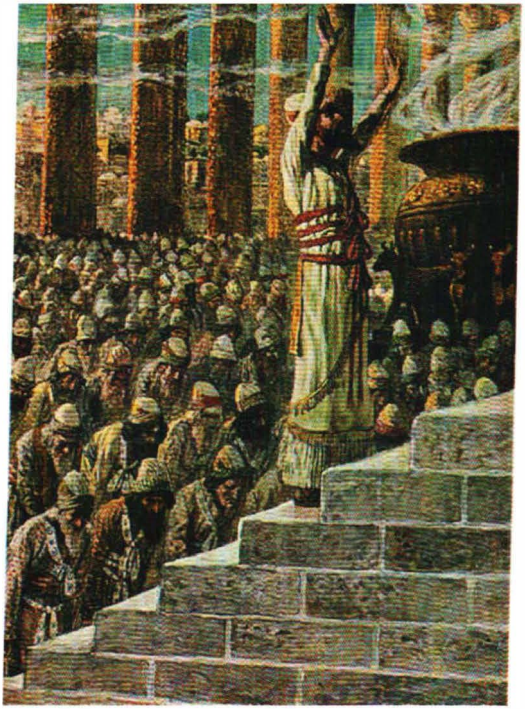

17. Jacques J. Tissot, *Kuningas Saalomon ja vasknõu*

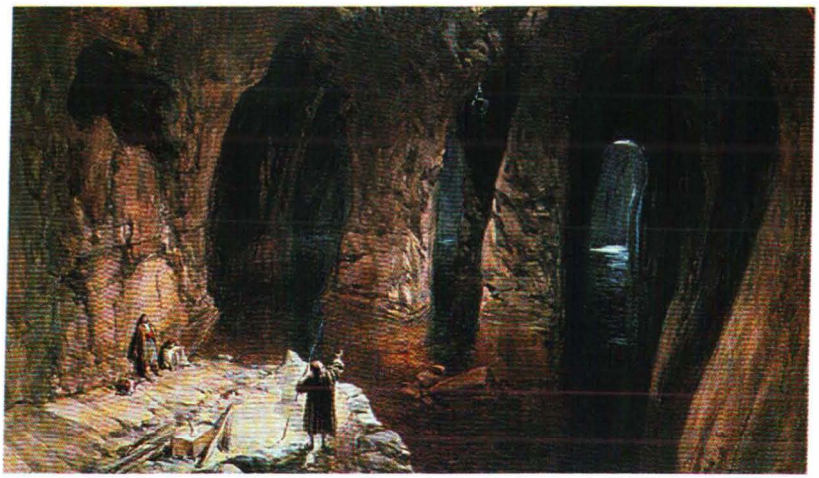

18. William Simpson, *Bahr el Khabeeri võlvmahuti Jeruusalemma templi all*, 1870

19. John Evelyn, *Kuninglik Selts*, 1667; (Charles II büst, Brounckeri vikont, Francis Bacon ja roosiristlaste *Fama Fraternitatis*e kuulsuseingel)

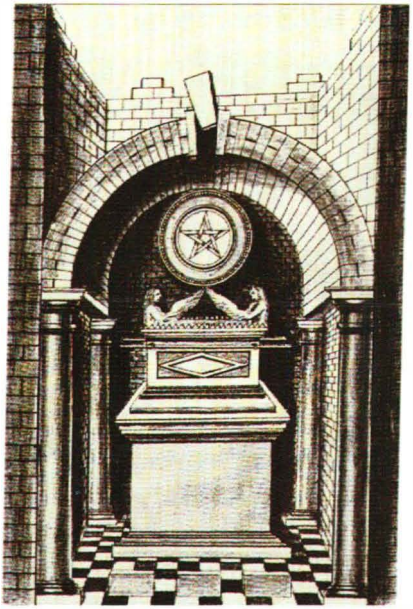

20. Laurence Dermott, *Vabamüürlaste Royal Archi kujutis seaduselaekaga*, 1783

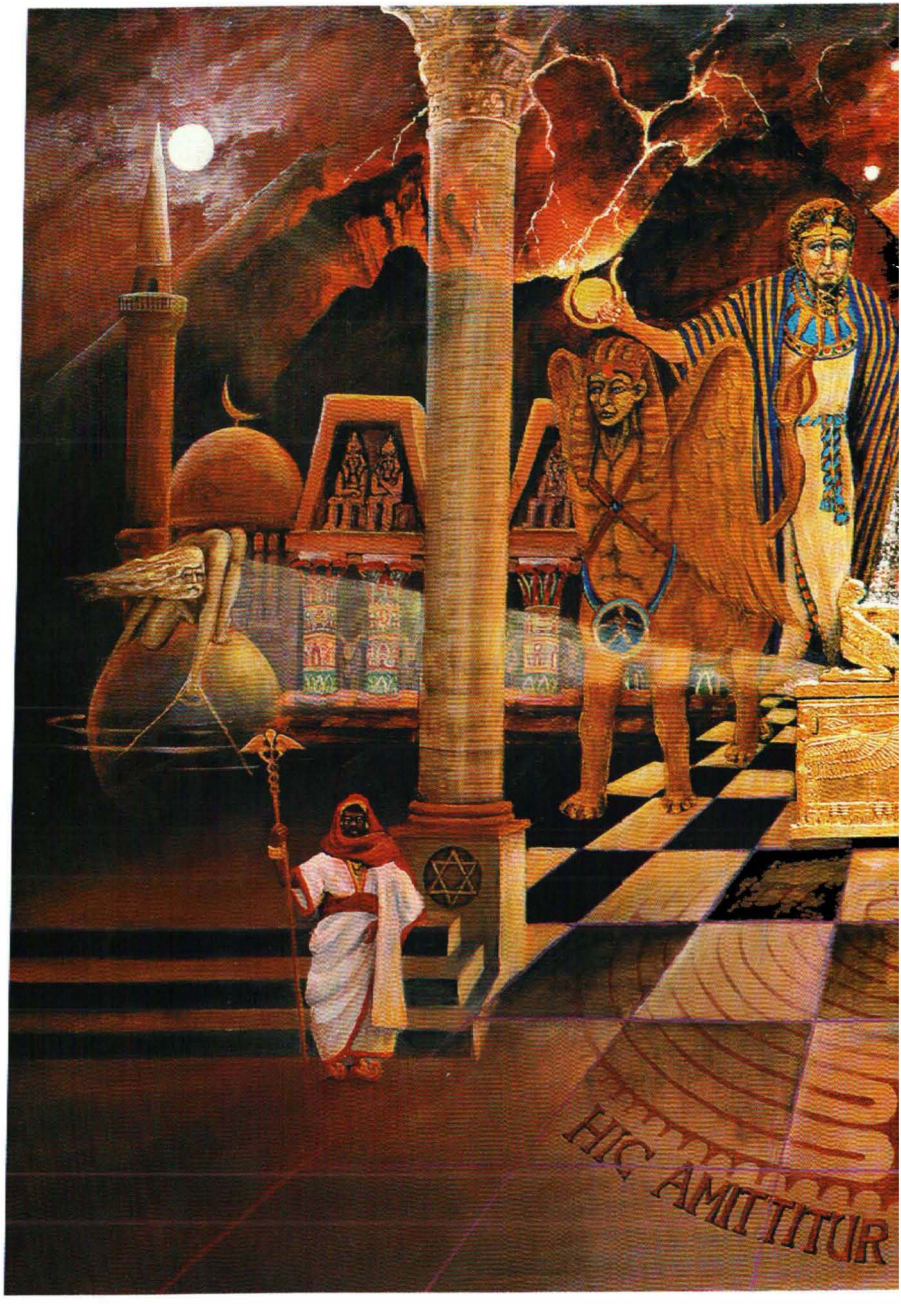
HIC AMITTITUR

21. Peter Robson, *Kulla Maja saatus*, 2002

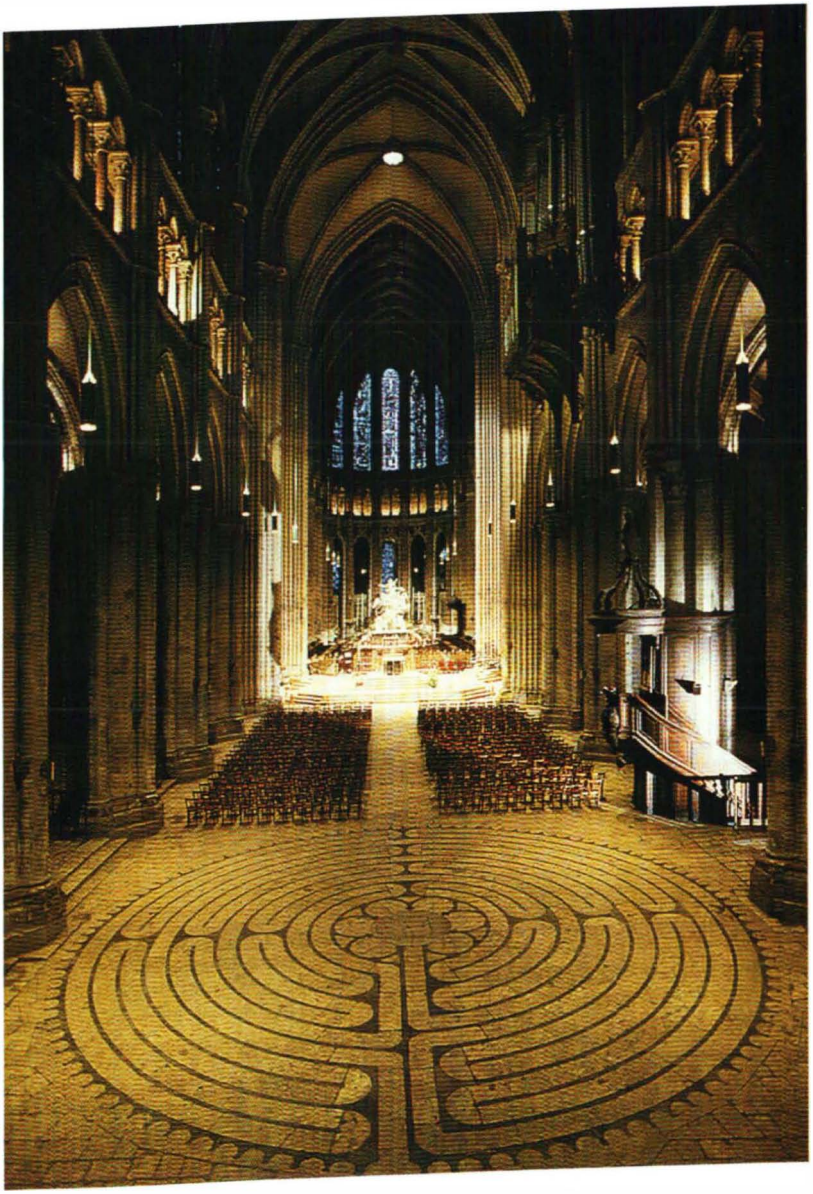

22. Labürint Chartres'i katedraalis

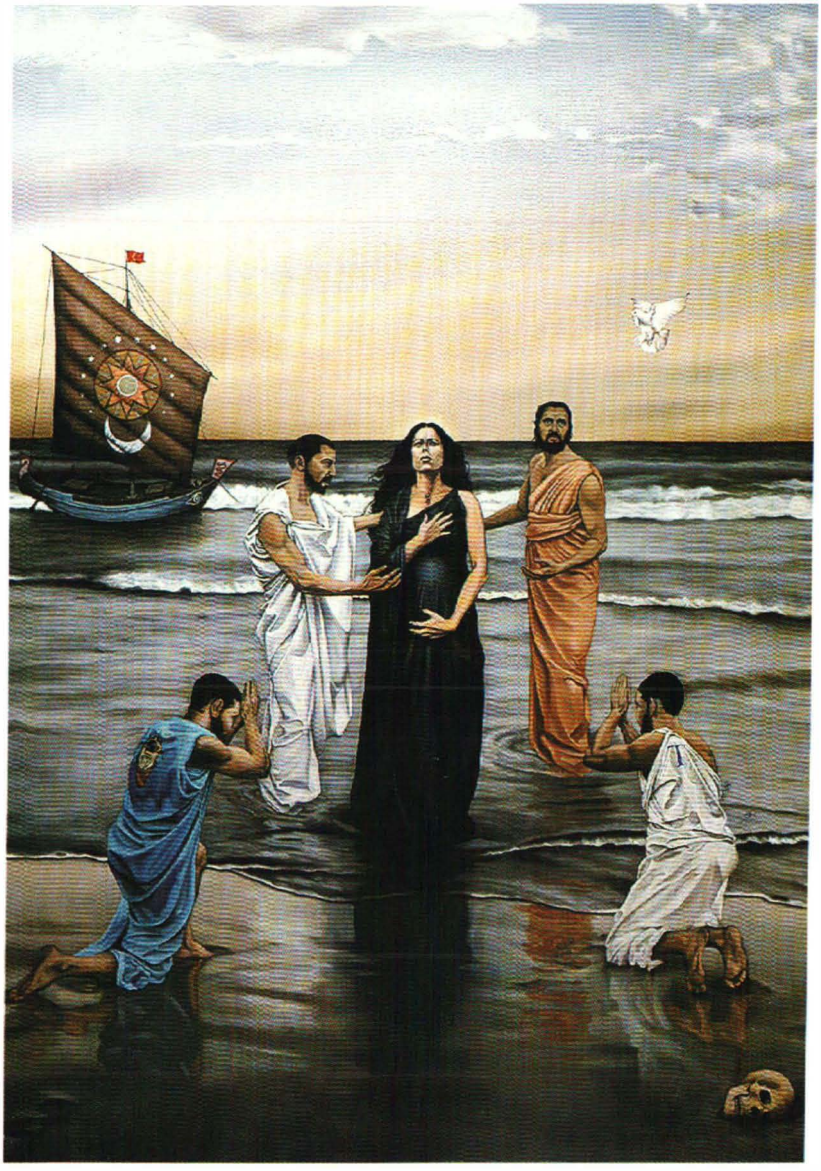

23. Andrew Jones, *La Dompna del Aquae*, 2001;
(Maarja Magdaleena saaburnine Provence'i)

24. Jacques de Molay hukkamine Pariisis 18. märtsil 1314

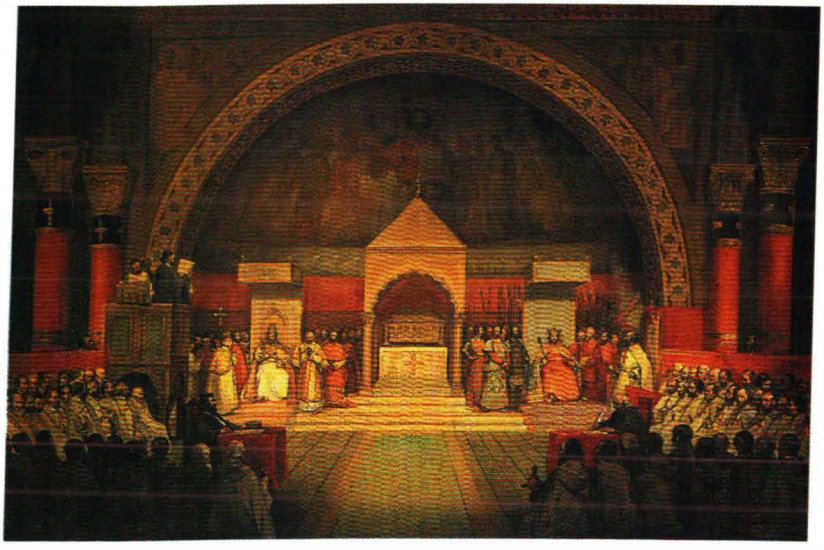

25. François-Marius Granet. *Templirüütlid oma Pariisi kapiitlisaalis 22. aprillil 1147*, 1844